

Revistă științifico-practică

Relații Internaționale Plus Nr. 1 (21) 2022

Relații Internaționale Plus



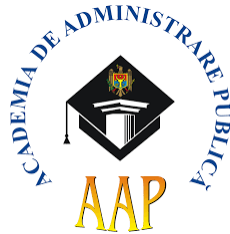
Nr. 1 (21) 2022

ISSN 1857-4440

eISSN 2587-3393

Tipul B

<https://doi.org/10.52327/1857-4440>



Relații Internaționale Plus

Revistă științifico-practică
Nr. 1 (21) 2022

COLEGIUL DE REDACȚIE

Oleg BALAN, rector al Academiei de Administrare Publică, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Serghei PALIHOVICI, prorector al Academiei de Administrare Publică, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Nistor GROZAVU, prorector al Academiei de Administrare Publică, doctor în științe tehnice, conferențiar universitar

Ion DULSCHI, decan, Departamentul studii superioare de master, Academia de Administrare Publică, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Nicolae ȚĂU, doctor habilitat în economie, profesor universitar, Academia de Administrare Publică

Artiom MALGHIN, doctor în științe politice, conferențiar universitar, МГИМО(У), Federația Rusă

Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Republica Belarus

Vladimir GUTUROV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă

Remus PRICOPIE, doctor, profesor universitar, rector al SNSPA, București, România

Ioan HORGA, doctor în științe politice, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România

Ion IGNAT, doctor în științe economice, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Vladislav GROSUL, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul Istoriei Rusiei al AȘR, Federația Rusă

Alexandru SÎCI, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina

Ludmila LIPCOVA, doctor în istorie, Facultatea de Relații Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Republica Slovacă

Akram HASSON, doctor, politician israelian druz, membru al Knessetului (2012-2019), Statul Israel

Hod LECK, șeful departamentului de securitate (2003-2019), Statul Israel

Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJPS al MECC al Republicii Moldova

Victor JUC, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, ICJPS al MECC al Republicii Moldova

Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJPS al MECC al Republicii Moldova

Iurii CROTENCO, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Academia de Administrare Publică

Vitalie CAZACU, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Redactor-șef: **Oleg BALAN**, rector al Academiei de Administrare Publică, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Redactor-șef adjunct: **Serghei PALIHOVICI**, prorector al Academiei de Administrare Publică, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Redactori-științifici: **Angela POPOVICI**, șef Catedră științe administrative, Academia de Administrare Publică, doctor în istorie, conferențiar universitar, **Ludmila ROȘCA**, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică

Direcția editorială AAP: **Sergiu VLADÎCA**, **Ion AXENTI**, **Ana-Laura PAȘNIC**, **Marina PASTUH**

Publicație a Academiei de Administrare Publică

Înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova în data de 24 noiembrie 2017



ISSN 1857-4440

eISSN 2587-3393

Category B

<https://doi.org/10.52327/1857-4440>



International Relations Plus

Scientific-practical journal
No. 1 (21) 2022

EDITORIAL BOARD

Oleg BALAN, rector of the Academy of Public Administration, Doctor habilitat in Law, university professor
Serghei PALIHOVICI, vice-rector of the Academy of Public Administration, Doctor of Political Sciences, associate professor

Nistor GROZAVU, vice-rector of the Academy of Public Administration, Doctor of Technical Sciences, associate professor

Ion DULSCHI, dean, Department of Master Degree Studies, Academy of Public Administration, PhD in Political Science, Associate Professor

Nicolae ȚĂU, Doctor habilitat in Economics, university professor, Academy of Public Administration

Artiom MALGHIN, PhD in Political Science, associate professor, MGIMO (U), Russia

Vasilii SACOVICI, Doctor habilitat in Political Sciences, university professor, National Technical University of the Republic of Belarus

Vladimir GUTUROV, Doctor of Philosophy, professor, St. Petersburg State University, Russian Federation

Remus PRICOPIE, doctor, university professor, rector of SNSPA, Bucharest, Romania

Ioan HORGA, Doctor of Political Sciences, university professor, University of Oradea, Romania

Ion IGNAT, PhD in Economics, university professor, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Vladislav GROSUL, Doctor habilitat in History, university professor, Institute of Russian History of ASR, Russian Federation

Alexandru SÎCI, Doctor habilitat in History, university professor, „Iurii Fedkovici” National University of Chernivtsi, Ukraine

Ludmila LIPCOVA, PhD in History, Faculty of International Relations, Bratislava University of Economics, Doctor of Economics, University Professor, Slovak Republic

Akram HASSON, Doctor, Israeli Druze politician, member of the Knesset (2012-2019), State of Israel

Hod LECK, head of the security department (2003-2019), State of Israel

Alexandru BURIAN, Doctor habilitat in Law, university professor, ICJPS of MECC of the Republic of Moldova

Victor JUC, Doctor habilitat in Political Sciences, research professor, ICJPS of the MECC of the Republic of Moldova

Valeriu CUȘNIR, Doctor habilitat in Law, university professor, ICJPS of the MECC of the Republic of Moldova

Iurii CROTENCO, Doctor habilitat in Economics, university professor, Academy of Public Administration

Vitalie CAZACU, PhD in Economics, associate professor, Academy of Public Administration

EDITORIAL TEAM

Editor-in-Chief: Oleg BALAN, rector of the Academy of Public Administration, doctor habilitat law, university professor

Deputy Editor-in-Chief: Serghei PALIHOVICI, vice-rector of the Academy of Public Administration, Doctor of Political Science, Associate Professor

Scientific editors: Angela POPOVICI, Head of Administrative Sciences, Academy of Public Administration, Doctor of History, associate professor, **Ludmila ROSCA**, Doctor Habilitat in Philosophy, associate professor, Academy of Public Administration

AAP editorial Department: Sergiu VLADÎCA, Ion AXENTI, Ana-Laura PAȘNIC, Marina PASTUH

Publication of the Academy of Public Administration

Registered at the Ministry of Justice of the Republic of Moldova on November 24, 2017



SUMAR

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL

Svetlana CEBOTARI, *doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Administrare Publică*
RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN. CAUZELE EMERGENȚEI9

Василий САКОВИЧ, *доктор хабилитат политических наук, профессор, Академия публичного управления*
СМЕНА МАТРИЧНЫХ ДЕТЕРМИНАНТ МОТИВАЦИОННОЙ
ПАРАДИГМЫ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ
СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССОМ
ИННОВАЦИОННОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ17

Cristina PAUNESCU, *doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, masterandă, Academia de Administrare Publică*
Svetlana CEBOTARI, *doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Administrare Publică*
ROLUL DIASPOREI ÎN PROMOVAREA POLITICII EXTERNE26

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ

Vitalie CAZACU, *doctor, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică*
Alexandru MARIȚ, *doctorand, Academia de Administrare Publică*
INSTRUMENTELE INTERNAȚIONALE ȘI ASPECTE PROCEDURALE
ÎN PROCESUL DE EVITARE A DUBLEI ÎMPUNERI FISCALE PRIN
PRISMA APLICĂRII TRATATELOR INTERNAȚIONALE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA33

Манал ХАБАШИ, *аспирантка АПУ, Израиль*
Людмила ГОЛОВАТАЯ, *др., доцент АПУ, Молдова*
МИГРАЦИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛОВ В КОНТЕКСТЕ
СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ48

Zorina GHILEȚCHI, *doctorandă, Academia de Studii Economice din Moldova*
PROVOCĂRILE GLOBALIZĂRII ECONOMICE – CONTEXT PENTRU
IDENTIFICAREA UNUI PATTERN DE NEGOCIERE A
REPUBLICII MOLDOVA54

Tatiana LUCA , <i>doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova</i> CREATIVITATEA - COMPONENTĂ ESENȚIALĂ A MARKETINGULUI TURISTIC	63
--	----

DREPTUL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL: DIMENSIUNE PRACTICĂ

Andrian CREȚU , <i>doctor în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i> PERSPECTIVA CONFERIRII CARACTERULUI OBIECTIV AL RĂSPUNDERII CONTRAVENȚIONALE ȘI PENALE PENTRU FAPTELE CAUZATOARE DE DAUNE DE MEDIU	68
---	----

Alesea SCORPAN , <i>doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova</i> ASISTENȚA JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ PRIVIND RECUPERAREA BUNURILOR INFRAȚIONALE	74
--	----

Cezara FETESCU , <i>doctorandă, Universitatea Agrară de Stat din Moldova</i> REENGINEERING-UL MANAGERIAL AL APL PRIN PRISMA TIPARELOR NAȚIONALE ALE REPUBLICII MOLDOVA	81
---	----

CONTENTS

INTERNATIONAL POLITOLOGICAL DISCOURSE

Svetlana CEBOTARI , <i>Doctor of Political Sciences, Associate Professor, State University of Moldova, Academy of Public Administration</i> RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. CAUSES OF THE EMERGENCE	89
--	----

Vasilii SACOVICH , <i>Doctor of Political sciences, Professor, Academy of Public Administration</i> CHANGING THE MATRIX DETERMINANTS OF THE MOTIVATIONAL PARADIGM IN THE CONTEXT OF INCREASING THE EFFICIENCY OF STRATEGICMANAGEMENT IN THE PROCESS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION	97
---	----

Cristina PĂUNESCU , <i>PhD student, State University of Moldova, Master student, Academy of Public Administration</i> Svetlana CEBOTARI , <i>Doctor of Political Sciences, Associate Professor State University of Moldova, Academy of Public Administration</i> THE ROLE OF DIASPORAS IN PROMOTING FOREIGN POLICY	105
--	-----

INTEGRATION PROCESSES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Vitalie CAZACU , <i>PhD, Associate Professor, Academy of Public Administration</i> Alexandru MARIT , <i>PhD student, Academy of Public Administration</i> INTERNATIONAL INSTRUMENTS AND PROCEDURAL ASPECTS IN THE PROCESS OF AVOIDING DOUBLE TAXATION IN TERMS OF THE APPLICATION OF INTERNATIONAL TREATIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	112
---	-----

Manal HABASHI , <i>PhD student, Academy of Public Administration</i> Ludmila GOLOVATAIA , <i>PhD, associate professor, Academy of Public Administration</i> MIGRATION OF INTELLECTUALS IN THE CONTEXT OF THE MODERN WORLD ECONOMIC SYSTEM	127
--	-----

Zorina GHILEȚCHI , <i>PhD student, ASEM</i> ECONOMIC GLOBALIZATION CHALLENGES - CONTEXT FOR IDENTIFYING A NEGOTIATION PATTERN OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	133
--	-----

Tatiana LUCA, *PhD student, State University of Moldova*

CREATIVITY - AN ESSENTIAL COMPONENT

OF TOURISM MARKETING142

NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW: PRACTICAL DIMENSION

Andrian CRETU, *Doctor of Law, „Stefan cel Mare” Academy of MIA*

PERSPECTIVE OF CONFERRING OBJECTIVE CHARACTER TO

CONTRAVENTIONAL AND CRIMINAL LIABILITY FOR DEEDS

CAUSING ENVIRONMENTAL DAMAGES147

Alesea SCORPAN, *PhD student, State University of Moldova*

MUTUAL LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL ASSET RECOVERY153

Cezara FETESCU, *PhD student, State Agrarian University of Moldova*

THE MANAGERIAL REENGINEERING OF THE LOCAL

PUBLIC ADMINISTRATION THROUGH THE PRISM OF THE

NATIONAL PATTERNS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA160

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL

RĂZBOIULUI RUȘO-UCRAINEAN. CAUZELE EMERGENȚEI

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Administrare Publică

Ion GUȚU, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT

Războiul ruso-ucrainean nu este doar un război regional. Este războiul care marchează o ruptură în relațiile dintre Rusia și Occident, război care va avea repercusiuni profunde atât pentru Europa, cât și pentru întreaga lume. Invazia Federației Ruse în Ucraina tinde să devină cel mai important conflict militar de la finalul celui de al Doilea Război Mondial. Astfel, acțiunile Federației Ruse în Ucraina devin subiectul de discuție nu doar în cancelariile și în discursul liderilor occidentali, dar devin subiect prezent pe masa de lucru a comunității academice.

Prezentul articol are drept scop reliefaarea cauzelor emergenței războiului ruso-ucrainean. În articol vor fi reliefate acțiunile întreprinse de către Federația Rusă în Ucraina pe parcursul a trei decenii.

Cuvinte-cheie: SUA, Federația Rusă, Ucraina, UE, NATO, război, impact, cauze.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).01](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).01)

CZU: 327.5(470+477)

Introducere. Invazia Ucrainei de către Federația Rusă tinde să devină cel mai important conflict militar de la finalul celui de al Doilea Război Mondial. Războiul ruso-ucrainean nu este doar un război regional. Este războiul care marchează o ruptură în relațiile dintre Rusia și Occident, război care va avea repercusiuni profunde atât pentru Europa, cât și pentru întreaga lume. Consecințele globale ale acestui război vor fi considerabil mai mari decât atacurile din 11 septembrie. Pentru prima dată, un conflict militar are potențialul de a implica Rusia, NATO și China. Rusia și statele NATO s-au poziționat deja și reprezintă părți active în conflict, dar China pare, deocamdată, indecisă [11].

Ucraina este un stat est-european cu îndelungi și intense conexiuni cu Rusia, dar și cu Europa Centrală și de Est. Toponimicul „Ucraina” nu era denumirea unei țări, ci a unei regiuni sau, mai exact, astfel era arătată poziția ei geografică. „Ucraina” (cuvânt derivat din rusescul „u kraia” sau „okraina”) și se traduce: „la periferie”, „la margine” sau, pur și simplu, „periferie”, rădăcina reprezentând-o cuvântul „krai” – „margine” [8].

Ucraina și-a proclamat independența în 1991, pe fondul procesului de disoluție a Uniunii Sovietice. La 16 iulie 1990, noul parlament a adoptat Declarația Suveranității de Stat a Ucrainei, care stabilea principiile de autodeterminare a națiunii ucrainene, democrație, independență politică și economică și prioritatea legii ucrainene pe teritoriul ucrainean în fața legii sovietice. Țară cu 45,6 milioane de locuitori, Ucraina are cea mai mare frontieră care desparte Rusia și

UE. Până în 1991, Ucraina a făcut parte din Uniunea Sovietică, iar după prăbușirea fostului bloc sovietic a încercat, asemenea celorlalte foste republici sovietice, să-și recapete identitatea. Ucraina nu a reușit însă să-și găsească singură drumul și a devenit rapid un „pion” în permanenta dispută dintre Rusia și Occident.

Cauzele emergenței războiului ruso-ucrainean. Pentru o mai bună comprehensiune a războiului ruso-ucrainean, apare necesitatea de a face o succintă retrospectivă a cauzelor emergenței acestuia. Tensiunile dintre Rusia și Ucraina au o istorie care ajunge până în Evul Mediu, făcând ca relațiile dintre cele două state să aibă un caracter destul de complex. Rădăcinile ambelor țări sunt comune și se regăsesc în așa-numita Rusie Kieveană, motiv pentru care mulți specialiști se referă deseori la existența „unui singur popor”. În realitate, cele două națiuni au fost secole la rând separate, dezvoltându-se două limbi și două culturi - înrudite și totuși diferite una de cealaltă. În vreme ce Rusia a evoluat politic până a ajuns un imperiu, Ucraina nu a reușit să pună bazele unui stat propriu. În secolul al XVII-lea, mari zone din actuala Ucraină erau parte a Imperiului Țarist. După dezintegrarea acestuia, în 1917, Ucraina a devenit pentru scurt timp independentă, până când Rusia sovietică a recucerit-o în 1920.

Colapsul Uniunii Sovietice și obținerea independenței de către Ucraina servesc drept motiv al divergențelor ruso-ucrainene. La întâlnirea de la Brest (Belarus), din 8 decembrie 1991, și apoi la întâlnirea de la Alma Ata, din 21 decembrie 1991, liderii Belarusului, Rusiei și Ucrainei au dizolvat, oficial, Uniunea Sovietică și au format Comunitatea Statelor Independente (CSI). Din dorința de a-și păstra influența, Moscova pune bazele Comunității Statelor Independente (CSI), ca instrument de control asupra spațiului exsovietic. Moscova credea să statul vecin, Ucraina va rămâne un aliat de nădejde, inclusiv și prin dependența sa de gazul rusesc. Realitatea este însă, una diferită. În vreme ce Rusia și Belarus au format o alianță strânsă, Ucraina, pe parcursul a trei decenii de independență, a avut o politică externă euroatlantistă (în dependență de perindarea liderilor politici la guvernare). Deși Kremlinul a fost iritat de vectorul politicii externe al Kievului, în anii '90 nu s-a ajuns la un conflict. Moscova părea relaxată, pentru că Occidentul nu intenționa să integreze Ucraina. La începutul anilor '90 Rusia însăși era slăbită economic, fiind implicată și în războiul din Cecenia. Prin semnarea așa-numitului „Acord de prietenie dintre Ucraina și Federația Rusă” din 1997 [15], Moscova recunoștea granițele Ucrainei, inclusiv Peninsula Crimeea, locuită majoritar de etnici ruși.

Un alt moment, care poate fi considerat drept motiv al divergențelor dintre Federația Rusă și Ucraina, se referă în special la anul 2000, când la conducerea Federației Ruse vine Vladimir Putin. Astfel, în perioada primului mandat al președintelui V. Putin s-a înregistrat prima mare criză diplomatică dintre Moscova și Kiev. În toamna anului 2003, Rusia începe, în mod surprinzător, construirea unui dig, pornind din peninsula rusească Taman până în apropiere de insula rusească Tuzla, din strâmtoarea Kerchi. Kievul considera că, prin construcția acestui dig, Rusia încerca să-și restabilească granițele de stat. Conflictul s-a intensificat inițial, dar a fost dezamorsat după o întâlnire a președinților celor două state. Deși construcția digului a fost oprită, prietenia bilaterală declarată a căpătat primele fisuri.

În contextul analizei cauzelor emergenței războiului ruso-ucrainean, un alt moment care condiționează apariția divergențelor între cele două state este cea de a patra campanie electorală privind alegerile prezidențiale din Ucraina, din anul 2004 (31 octombrie (primul tur) și 21 noiembrie (turnul al doilea) 2004 [22]. Rusia a preferat și a acordat sprijin candidatului pro-rus Viktor Ianukovici. „Revoluția portocalie” a împiedicat falsificarea alegerilor, scrutinul fiind adjudecat de politicianul pro-occidental Viktor Iușcenko. În timpul mandatului acestuia, Rusia

a oprit de două ori livrările de gaz către Ucraina, în 2006 și 2009, inclusiv fiind întrerupt și tranzitul către Uniunea Europeană (Ucraina a întrerupt la data de 1 ianuarie 2009 tranzitul „Gazpromului” în direcția UE) [21].

În analiza cauzelor divergențelor ruso-ucrainene, nu mai puțin interes prezintă evenimentele care au avut loc în anul 2008 în cadrul summit-ului NATO de la București [13]. Încercarea ex-președintelui american, George W. Bush de a integra Ucraina și Georgia în NATO, cât și înaintarea unui program de pregătire pentru aderarea acestor state la NATO poate servi drept pretext al divergențelor apărute între Federația Rusă și Ucraina, inclusiv Georgia. Statele membre ale NATO au salutat aspirațiile euro-atlantice ale Ucrainei de integrare în Alianță, fiind semnată la data de 4 aprilie 2008 Declarația Comună a Reuniunii Comisiei NATO-Ucraina [3]. Președintele V. Putin a demonstrat dezacordul față de eventuala aderare a Ucrainei și a Georgiei la NATO. În cadrul summit-ului NATO de la București, celor două state li s-a oferit perspectiva de a fi admise în NATO, dar fără a se fixa o dată concretă în acest sens. Moscova a arătat clar că nu acceptă pe deplin independența Ucrainei, iar Germania și Franța au împiedicat planul președintelui american G.W. Bush. În scopul realizării obiectivului său de aderare la NATO, Ucraina a încercat să se apropie de Occident printr-un acord de asociere cu UE. În vara anului 2013, cu puține luni înainte de semnarea documentului, Moscova a exercitat presiuni economice asupra Kievului, interzicând importurile din Ucraina [18]. În acest context, guvernul președintelui de atunci, Ianukovici, care își adjudecase scrutinul din 2010, a suspendat Acordul de Asociere cu UE, fapt care a condiționat declanșarea protestelor opoziției din Ucraina, soldate cu fuga lui Ianukovici în Rusia, în februarie 2014.

Profitând de situație și de vidul de putere, Moscova a ocupat peninsula Crimeea. Astfel, ocuparea peninsulei Crimeea servește drept punct de cotitură în relațiile ruso-ucrainene, fiind puse bazele războiului. Astfel, la data de 18 martie 2014, prin aprobarea Legii federale nr. 36 F-3, cu aprobarea a 443 voturi și 1 împotrivă [14], are loc semnarea Tratatului internațional între Federația Rusă și Republica Crimeea [16] privind acceptarea în componența Federației Ruse a Republicii Crimeea și formarea în componența Rusiei a unui nou subiect. Conform Tratatului care a intrat în vigoare la data de 21 martie 2014, Crimeea este considerată drept parte componentă a Federației Ruse, în componența căreia este format un nou subiect - Republica Crimeea și orașul de importanță federală Sevastopol, iar cetățenii care locuiau la acel moment pe teritoriul noilor subiecți, au fost recunoscuți ca cetățeni ai Federației Ruse, având dreptul ca pe parcursul unei luni de la semnarea Tratatului să-și decidă cetățenia. Devenind subiect al Federației Ruse, pe teritoriul Crimeii intră în vigoare și legislația Federației Ruse. Ca rezultat al ocupării peninsulei Crimeea și a orașului Sevastopol are loc demarcarea frontierelor de stat dintre Federația Rusă și Ucraina. Hotarul terestru dintre Crimeea și Ucraina este declarat ca hotarul dintre Federația Rusă și Ucraina, iar hotarele în spațiul acvatic al Mării Negre și Mării Azov sunt supuse delimitării conform principiilor dreptului internațional. Un alt reper prin care Federația Rusă își justifică acțiunile sale în Ucraina este decizia privind validarea Tratatului, axată pe rezultatele liberei alegeri a referendumului desfășurat în Republica Autonomă Crimeea și orașul Sevastopol la data de 16 martie 2014, ca rezultat al căruia cetățenii Crimeii au luat decizia de a se uni Federației Ruse cu drepturile subiecților Federației Ruse și împotriva „stabilirii acțiunii Constituției Republicii Crimeea din 1992 și a statutului Crimeii ca parte componentă a Ucrainei. În acest context, la 17 martie 2014, președintele V. Putin prin Decretul prezidențial nr. 147 „Privind recunoașterea Republicii Crimeea”[25], ținând cont de dreptul statelor de

a-și determina soarta, recunoaște Republica Crimeea în calitate de stat suveran - subiect de drept internațional [19, p. 54-55].

În paralel, forțele paramilitare ruse au reușit mobilizarea populației în zona minieră din Estul Ucrainei. Fiind conduse de ruși, regiunile Lugansk și Donbas s-au autoproclamat „republici populare” [24] (ca rezultat al referendumului din data de 11 mai 2014 89,7% dintre cei care au participat la vot au susținut independența regiunilor), cerând Federației Ruse acceptarea acestor teritorii în componența sa [17].

Guvernul de la Kiev a așteptat până după alegerile prezidențiale din mai 2014, pentru a porni o amplă ofensivă militară, numită „intervenție anti-teroristă”. În iunie 2014, noul președinte ucrainean Petro Poroșenko și Vladimir Putin s-au întâlnit în premieră la evenimentele ce marcau împlinirea a 70 ani de la debarcarea din Normandia, prin mijlocire franceză și germană. Astfel a apărut atunci așa-numitul „Format Normandia” [20]. Prin Rezoluția din 4 februarie 2015, Parlamentul European cheamă Federația Rusă la masa de negocieri cu Ucraina privind soluționarea problemei Crimeii. De asemenea, ținând cont de punctul A al Rezoluției Parlamentului European din 4 februarie 2015 [23], Federația Rusă a încălcat dreptul internațional, inclusiv statutul ONU [2], Actul Final de la Helsinki [5] și Tratatul din 1997 încheiat cu Ucraina cu privire la statutul și condițiile privind flota în Marea Neagră [9]. La data de 27 martie 2014 Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția 68/262 privind „integritatea teritorială a Ucrainei prin care neagă validitatea referendumului organizat în republica autonomă Crimeea și orașul Sevastopol [7].

Atitudinea față de acțiunile Federației Ruse în Crimeea și orașul Sevastopol a fost manifestată și de către Comitetul pentru Drepturile Omului al ONU care a adoptat o rezoluție prin care condamnă „ocuparea temporară” a Crimeii de către Rusia. De asemenea, ONU a reiterat faptul că teritoriul Peninsulei Crimeea aparține Ucrainei. Pentru prima oară când într-un document oficial al Națiunilor Unite se stipulează clar că Peninsula Crimeea este un „teritoriu ocupat temporar”. În plus, rezoluția cere Rusiei să înceteze abuzurile împotriva locuitorilor Crimeii, eliberarea ucrainenilor închiși ilegal și permiterea observatorilor internaționali să monitorizeze situația. 73 de țări au votat pentru adoptarea documentului, 76 s-au abținut, iar 23 au votat împotriva, printre care Rusia, Siria, Coreea de Nord și Venezuela. Printre țările care s-au opus rezoluției s-au numărat China, Iran, India, Siria, Africa de Sud, Serbia și Coreea de Nord. Multe țări latino-americane și africane s-au abținut. Peninsula Crimeea a făcut parte din teritoriul rus, dar a fost cedată în 1954 Ucrainei, la acea vreme republică în componența Uniunii Sovietice. Regiunea a păstrat în tot acest timp relații strânse cu Rusia, grație numărului mare de etnici ruși care locuiesc aici, aproximativ 70% din populație. În ciuda acestor circumstanțe istorice folosite de Rusia pentru a justifica anexarea, comunitatea internațională spune că un astfel de act este ilegal și consideră în continuare că peninsula este teritoriu ucrainean. Anexarea Crimeii de către Rusia a încălcat numeroase angajamente internaționale, inclusiv prevederi ale cartei ONU, Actul final al OSCE de la Helsinki și Tratatul din 1997 încheiat cu Ucraina cu privire la statutul și condițiile privind flota în Marea Neagră [9]. De asemenea, la 15 noiembrie 2016, la New-York, 193 de state membre ale ONU au participat la votul privind rezoluția privind Crimeea. 73 de state au semnat rezoluția, 23 s-au exprimat împotriva, 76 s-au abținut, și 21 de state nu au participat la vot [10].

Deși armata ucraineană a reușit să-i alunge pe separatiști, la sfârșitul lunii august 2014, Rusia a intervenit masiv cu forțe militare, acuzând Kievul de încălcarea drepturilor populației din regiunile autoproclamate, iar teritoriile ucrainene din zona Ilovaisk, la Est de Donețk, au fost cucerite. Astfel, anul 2014 servește drept punct de cotitură în relațiile dintre Federația Rusă și Ucraina.

Războiul dintre Ucraina și Rusia la care asistăm nu a izbucnit brusc, acesta derivă din conflictul dintre cele două țări, care a început în februarie 2014. Războiul ruso-ucrainean se concentrează pe statutul Crimeii și al Donbasului. Războiul pe frontul extins s-a terminat în septembrie, prin semnarea Armistițiului de la Minsk [1]. În urma celor aproape 16 ore de tratative, Vladimir Putin, Petro Poroșenko, Angela Merkel și Francois Hollande au convenit asupra unui armistițiu, care urma să intre în vigoare la data de 15 februarie 2015. Acordul prevedea, între altele, retragerea armelor grele și crearea unei zone demilitarizate de-a lungul liniei frontului.

De atunci s-a trecut la un război imobil. La începutul anului 2015, separatiștii au trecut din nou la ofensivă, Kievul acuzând armata rusă de acordarea sprijinului acestora, acuzații respinse de către Moscova. Soldații ucraineni au suferit o înfrângere, de data aceasta în zona strategică a orașului Debalțeve. Atunci, cu medierea occidentală, s-au pus bazele Acordului Minsk 2, care a rămas până în prezent fundamentul eforturilor de pace, dar care nu a fost aplicat ca atare.

Un ultim efort de readucere a acestor regiuni sub jurisdicția Kievului a apărut în toamna anului 2019. Atunci s-a reușit retragerea unor trupe din anumite linii de demarcare. Însă după summit-ul „Formatului Normandia” de la Paris, din decembrie 2019, nu au mai avut loc astfel de întruniri, președintele rus V. Putin nedorind să se întâlnească cu omologul său ucrainean Volodimir Zelenski, argumentând că acesta nu respectă, din perspectiva Rusiei, prevederile Acordului de la Minsk [12].

Unii lideri europeni au văzut în Acordul de la Minsk un plan pentru detensionarea crizei actuale. Prevederile acestuia includeau schimburi de prizonieri, livrări de ajutoare umanitare și retragerea armelor grele. Cu toate acestea, acordul s-a destrămat rapid, cu încălcări din ambele părți. Acordul de la Minsk a avut în vedere un statut politic special, în interiorul Ucrainei, pentru teritoriile aflate sub controlul separatiștilor. Totuși, planul de pace în 12 puncte nu a fost niciodată pus în aplicare integral și luptele au continuat pe parcursul anilor. Mai mult, încetarea inițială a focului în septembrie 2014 nu a fost respectată, luptele fiind reluate la începutul anului 2015. Fostul cancelar german Angela Merkel și fostul președinte francez Francois Hollande au mediat negocierile între președintele rus Vladimir Putin și omologul său ucrainean de atunci, Petro Poroșenko. Planul de la Minsk a fost extins de la 12 la 13 puncte și, potrivit acestora, a devenit mai concret.

Însă, Rusia a dezvăluit că practic nu a fost niciodată parte a acordului și că a avut doar rolul de mediator, la fel ca și partea franceză și germană și, prin urmare, nu este obligată să respecte termenii înțelegerii. Cele 13 puncte ale Acordului de la Minsk II din februarie 2015 se axau pe următoarele prevederi:

- Încetarea imediată și cuprinzătoare a focului;
- Retragerea armamentului de către ambele părți;
- Monitorizarea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa;
- Dialogul privind o autonomie pentru Donețk și Lugansk, în conformitate cu legislația ucraineană, și recunoașterea statutului special de către parlament;
- Grațiere, amnistie pentru luptători;
- Schimb de ostatici, prizonieri;
- Asistență umanitară;
- Reluarea legăturilor socio-economice, inclusiv a pensiilor;
- Ucraina să restabilească controlul asupra frontierei de stat;
- Retragerea formațiunilor armate străine, a echipamentelor militare, a mercenarilor;

- Reforma constituțională în Ucraina, inclusiv descentralizarea, cu mențiunea specifică a regiunilor Donețk și Lugansk;
- Alegeri în Donețk și Lugansk;
- Intensificarea activității Grupului trilateral de contact, inclusiv a reprezentanților Rusiei, Ucrainei și OSCE.

Deși au avut loc mai multe schimburi de prizonieri, în care au fost implicați sute de oameni capturați în luptă, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a consemnat încălcări ale înțelegerii. Potrivit acesteia, retragerea armamentului greu de pe linia frontului nu a fost niciodată realizată integral. În plus, ambele părți au folosit drone de recunoaștere, în pofida unei interdicții de zbor. De asemenea, nu a fost realizată restabilirea completă a relațiilor socio-economice, inclusiv și plata pensiilor. Începând din 2017, teritoriile separatiste au făcut obiectul unei blocate economice complete din partea Kievului, excepție făcând doar ajutorul umanitar. În 2019 au fost negociate noi acorduri. În decembrie 2019, la Paris au fost negociate noi acorduri mai solide decât Planul de Pace din 2015. De exemplu, s-a decis să se continue dezangajarea militară graduală de-a lungul liniei frontului. Însă, acest lucru s-a realizat lent, unele prevederi fiind totalmente neglijate, ambele părți acuzându-se reciproc pentru eșecul de a deschide două noi puncte de trecere între teritoriul aflat sub control guvernamental și regiunea separatistă [6].

De la începutul războiului din 2014 și până la sfârșitul anului 2021, situația din zonă nu a suferit modificări deosebite. Declanșarea unei noi crize între cele două țări datează de la sfârșitul anului 2021. În noiembrie 2021 tensiunile dintre Ucraina și Federația Rusă au crescut brusc, Rusia trimițând 100.000 de soldați în apropierea zonei de frontieră ruso-ucraineană. Guvernul ucrainean, în acord cu SUA și NATO, a ridicat nivelul de alarmă pentru un posibil atac din partea Moscovei. Au urmat discuții între Rusia, SUA și NATO, din care Ucraina însăși a fost efectiv exclusă. Rusia a făcut cereri pentru garanții de limitări ale acțiunilor NATO în regiune, care includeau interzicerea extinderilor ulterioare, retragerea forțelor din țările care au aderat la Alianță după 1997 (un bloc de țări care include o mare parte a Europei de Est, din țările baltice până în Balcani). Aceste solicitări, atât pentru SUA, cât și pentru NATO, cu riscul unui eșec al procesului diplomatic, au fost considerate inacceptabile [4].

Concluzii. Anul 2022 este anul nu doar când se împlinesc opt ani de la emergența războiului ruso-ucrainean, dar este anul care marchează direct securitatea internațională. Ziua de 24 februarie 2022 este ziua în care Federația Rusă a atacat Ucraina, punând în practică așa numita „operațiune specială”, operațiune care nu doar că a determinat soarta Ucrainei, dar a influențat direct relațiile dintre state pe arena internațională. Războiul din Ucraina devine o amenințare directă la adresa securității internaționale, inclusiv și la adresa securității Republicii Moldova. În acest context, în scopul soluționării cât mai rapide a războiului ruso-ucrainean, apare necesitatea unirii tuturor eforturilor de către comunitatea internațională.

Bibliografie

1. Armistițiul de la Minsk. Putin anunța Acord de Pace în Ucraina. Filmul celor 16 ore de negocieri. <https://stirileprotv.ro/stiri/international/summit-de-pace-la-minsk-filmul-celor-12-ore-de-negocieri-cei-patru-lideri-s-ar-fi-inteles-in-proporie-de-80.html>
2. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_UNU_.pdf
3. Declarație comună. Reuniunea Comisiei NATO-Ucraina la nivel de șefi de stat și de

- guvern București, 4 aprilie 2008. https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/2008_04_04_Declaratie-Nato-Ucraina.pdf
4. Elisei A. Conflictul Rusia-Ucraina. https://www.academia.edu/7683899/CONFLICTUL_RUSIA_UCRAINA
5. Helsinki Final Act. <http://www.osce.org/helsinki-final-act>
6. Ionescu M. Ce prevede acordul de la Minsk, despre care Putin spune că nu mai e valabil? Cele 13 puncte ce nu au fost implementate în 7 ani. <https://www.kanald.ro/ce-prevede-acordul-de-la-minsk-despre-care-putin-spune-ca-nu-mai-e-valabil-cele-13-puncte-ce-nu-au-fost-implementate-in-7-ani-20203721>
7. L'Assemblée adopte une résolution soulignant que «Le Référendum organisé en Republique Autonome de Crimée et la ville de Sébastopol le 16 mars 2014 n'a aucune validité». <http://www.un.org/press/fr/2014/AG11493.doc.htm>
8. Manea I, Ucraina, identitate națională și război istoriografic, 29 septembrie 2011. Accesat ultima dată pe 24 mai 2014 de pe adresa on-line <https://historia.ro/sectiune/general/ucraina-identitate-nationala-si-razboi-584624.html>
9. ONU condamnă oficial anexarea Crimeei de către Rusia. <http://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/document-onu-rusia-a-ocupat-crimeea-613424>
10. Résolution de l'ONU sur la Crimée: pour l'Ukraine ou la Russie, telle est la question ? <https://www.lecourrierderussie.com/international/2016/11/ukraine-onu-crimee-resolution/>
11. Roșu C. Rusia pierde în Ucraina puterea de negociere cu China și apartenența la spațiul european. https://adevarul.ro/international/europa/rusia-pierde-ucraina-putereade-negociere-china-apartenenta-spatiul-european-1_6258fbf75163ec4271633dbe/index.html?fbclid=IwAR0xpms8hfRiargVzJo9crPXfAV3WApX19OqBUQfMq8gOCUZunM9bfVichU
12. Rusia și Ucraina: Cronica unui război nedeclarat. <https://www.dw.com/ro/rusia-%C5%9Fi-ucraina-cronica-unui-r%C4%83zboi-nedeclarat/a-60523314>
13. Summit-ul NATO de la București (2-4 aprilie 2008). <https://www.mae.ro/node/1574>
14. Госдума ратифицировала договор о принятии Крыма в состав России. <http://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/03/20/gosduma>
15. Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной (Киев, 31 мая 1997 г.). <https://likbez.org.ua/dogovor-o-druzhbe-sotrudnichestve-i-partnerstve-mezhdu-rossiyskoy-federatsiy-i-ukrainoy-kiiev-31-maya-1997-g.html>
16. Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов. <http://kremlin.ru/events/president/news/20605>
17. Донецкая народная республика провозгласила себя суверенным государством. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/05/12/dnr-provozglasila-sebya-suverennym-gosudarstvom>
18. Зануда Анастасия. Санкции России против Украины: больше политики, прицел - на выборы. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-46064882>
19. Моисеев, А. О некоторых международно-правовых позициях по украинскому вопросу. Международная Жизнь. №. 5, 2014, с. 54-55.
20. «Нормандський формат»: радники зустрінуться у Берліні 10 лютого. <https://www.dw.com/uk/normandskyi-format-radnyky-zustrinutsia-u-berlini-10-liutoho/a-60716349>
21. Окончание второй газовой войны: Европа ждет газ. <https://ria.ru/20090120/159650411.html>

22. Президентские выборы в Украине 2004 года (Свободное Отечество). [https://althistory.fandom.com/ru/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_2004_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0_\(%D0%A1%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%9E%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE\)](https://althistory.fandom.com/ru/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_2004_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0_(%D0%A1%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%9E%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE))

23. Резолюция Европарламента по Крыму. Полный текст. <http://www.blackseanews.net/read/111972>

24. Смирнов Сергей. Донецкая народная республика провозгласила себя суверенным государством. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/05/12/dnr-provozglasila-sebya-suverennym-gosudarstvom>

25. Указ Президента РФ от 17 марта 2014 г. № 147 „О признании Республики Крым”. <http://www.garant.ru/hotlaw/federal/531533/>

Prezentat: 5 iunie 2022

**E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru.
gutsuion@yahoo.com**

СМЕНА МАТРИЧНЫХ ДЕТЕРМИНАНТ МОТИВАЦИОННОЙ ПАРАДИГМЫ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССОМ ИННОВАЦИОННОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

Василий САКОВИЧ, доктор хабилитат политических наук, профессор,
Академия публичного управления

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются потребности и интересы личности, общества и государства, суть которых в условиях инновационной модернизации до настоящего времени в полной мере не исследована. Автор излагает новые научные подходы к роли потребностей и интересов, показывает их важность для повышения эффективности функционирования системы стратегического управления трансформационными инновационными процессами. В определенной степени данное научное исследование восполняют теоретической пробел и будет являться методологическим основанием для практической управленческой деятельности по инновационной модернизации общества и государства.

Ключевые слова: инновационные трансформации, потребности, интересы, ценности, теория, стратегическое управление.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).02](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).02)

CZU: 005:001.895

Стратегическое управление инновационными трансформациями в современных условиях должна учитывать не только инновационно-технологические преобразования, воплощенные в новых технологических устройствах, но и базироваться на исторически культурных традициях народа, что обуславливает безусловное право каждого народа, даже в условиях инновационно-цифровой унификации, выбора собственного пути цивилизационно-культурного развития.

В связи с этим новые грани приобретает актуальность стратегического управления процессом инновационных трансформаций, обеспечения инновационной безопасности личности, общества и государства в ходе инновационных преобразований, их влияния на внутренний мир человека, на его ценностные ориентиры, мировоззренческие установки, идейно-политические предпочтения.

Рассмотрим данный инновационно-трансформационный процесс в модели отношений «личность – общество – государство», элементы которой составляют матричный каркас, фундамент любых национальных социально-экономических систем. В этой модели отношений главным является человеческое поведение, которое, особенно в трансформационные периоды, является довольно сложным, структурно непростым и зависит от множества факторов. Поэтому для успешного проведения инновацион-

ных преобразований очень важно в рамках системы стратегического управления правильно выстроить систему мотиваций личности и общества.

Основными детерминантами деятельности человека и развития общественных систем в условиях формирования инновационных преобразований и инновационных трансформаций, выступают потребности человека, являющиеся первопричиной, отправным пунктом мотивации его активности. Для понимания сущности и содержания потребностей в условиях инновационного развития они должны рассматриваться как целостная система с присущей ей внутренней противоречивостью, выражающей отношения между субъектом и объектом инновационного развития на экономическом, социальном и психологическом уровнях, так как инновационные преобразования в экономике затрагивают не только экономический, но и социальный уровень общества и психологический уровень личности.

На экономическом уровне потребностей рассматривается детерминация производственной деятельности человека и материальных условий его жизни. Экономические потребности – это часть человеческих нужд, для удовлетворения которых необходимо производство, распределение, обмен, потребление благ и услуг. Именно они участвуют в активном взаимодействии между производством и удовлетворением, все возрастающими запросами людей (в соответствии с философским диалектическим законом возвышения потребностей), а в условиях инновационного развития обретают ценностные ориентации более высокого порядка, коренным образом обновляют предметный мир и уклад жизни, порождая качественно новые потребности, что во многом влияет на производство и способы применения инновационно-полезных вещей. Тем самым человек как бы подтягивает внешние и внутренние обстоятельства своей жизни до более высокого статуса, новой иерархической системы ценностных ориентаций. В свою очередь, возрастающие потребности личности (материальные и духовные) оказывают обратное воздействие на производство, так как потребности являются предпосылкой, внутренней побудительной причиной и конкретным ориентиром созидательной деятельности человека, но с уже более высоким уровнем образования и культуры, достигнутым на определенном витке инновационного развития. Таким образом, достижение все возвышающихся потребностей (материальных и духовных) приводит человека к стремлению в постижение новых знаний, развитию и применению своих способностей, к повышению духовности, так как удовлетворение потребностей возможно только в результате человеческой деятельности (деятельный подход). Сущность такого подхода состоит в рассмотрении потребностей как необходимой, внутренней побудительной причины человеческой социальной, индивидуальной, образовательной, материальной, духовной деятельности инновационных преобразований, овладения посредством действий предметами внешнего мира и удовлетворения духовных и материальных потребностей. Иного способа бытия человека и развития его активности просто не существует.

Таким образом, применение на практике системы потребностей в диалектической взаимосвязи с деятельностью позволяет раскрыть побудительную силу активности человека для использования ее в ходе инновационных трансформационных преобразований и обеспечения инновационной безопасности.

Наряду с этим, креативность человека образуется сочетанием множества факторов: культурных (культурные детерминанты поведения – это такие факторы, как традиции

и нормы поведения), личностных (психологических – изменяющихся под воздействием изменений во внешней среды), мотивационных, среды (социальные детерминанты – это воздействие микроокружения на человека), особенностей когнитивных механизмов, а постоянное возрастание материальных и духовных потребностей человека в условиях инновационного развития побуждают его к постоянному самосовершенствованию и духовному развитию. Поэтому потребности, будучи самыми глубинными источниками отношения к действительности, являются одновременно пусковым механизмом жизнедеятельности человека, его активности [4]. Носителями потребностей являются социальные субъекты – человек, социальные слои и группы (семья, профессиональные группы, элиты), субъекты хозяйствования, государство в лице своих органов и институтов, общество со своей социальной структурой.

В процессе развития аксиологического потенциала личности следует обозначить особую, базисную линию развития возвышения потребностей к ценностям. Опираясь на них, можно воздействовать на развитие потенциала личности в целом, обогатить ее внешними и внутренними условиями для осознанного формирования деятельности в условиях инновационного развития. По мнению А. Н. Леонтьева, потребность получает свою определенность только в предмете деятельности, который, по сути, становится мотивом деятельности, тем, что побуждает ее [5]. Возвышение потребностей – это утверждение креативной способности человека к деятельности в условиях инновационного общества и производства, в котором происходит преобразование внутреннего мира личности под воздействием осознания, принятия новых ценностей.

Причем, цепочка возникновения и развития потребности (исходя из философского закона возвышения потребностей) чрезвычайно важна в современных условиях управления инновационными трансформациями для понимания процесса ориентации, формирования ценностного отношения социальных групп, личности, общества к инновационному миру, основанных на приобретении личностного и общественного смысла, развитии интереса и мотивации.

Задача в условиях стратегического управления инновационным развитием состоит именно в том, чтобы общественная и государственная система с точки зрения социально-политических и личностных потребностей, детерминирующих деятельность по воспроизводству и развитию социальных связей, организованных в общество индивидов, стала источником активности, направленной на инновационную модернизацию общества и экономики.

Более сложное понимание потребностей происходит на психологическом уровне. Так, видные психологи С. Рубинштейн, Д. Узнадзе, Б. Ломов определяют потребность как объективную нужду индивида в определенных условиях, средствах, объектах для обеспечения существования и развития, вытекающую из его включенности в объективные жизненные процессы [7]. Такая позиция обозначает потребности как выражение необходимости и выделяет потребности в качестве объективной основы и первопричины деятельности человека, подчеркивает важность их для воспроизводства и развития.

В этом плане, по убеждению К. Юнга, важным для противостояния опасностям и угрозам, с которыми сталкивается современное человечество в ходе инновационных преобразований, является изучение глубин человеческой психики, которая должна органично увязываться с претворением в жизнь общечеловеческих моральных прин-

ципов. Под этим углом зрения К. Юнг подвергает критике тех, кто в условиях технологической цивилизации, когда могущественная техника «вырывается из-под контроля» человеческого разума и принципов морали, «считают себя стоящим над добром и злом, оказываются обычно наихудшими мучителями человечества» [9, с. 64]. К. Юнг подчеркивает, «всем нашим общественным устремлениям присуща общая ошибка – не принимается во внимание психология личности, во имя которой и совершается общественный прогресс» [10, с. 139]. Из таких размышлений, согласно К. Юнгу, вытекает заключение категорического императива: «В наше время социальных переворотов и быстрых общественных изменений об отдельном человеке необходимо знать много больше, чем знаем мы, так как очень многое зависит от его умственных и моральных качеств» [1, с. 52], от этого зависят и духовные потребности людей, детерминирующие деятельность по воспроизводству и развитию духовной жизни общества в целом и духовного мира объединенных в общество личностей, их устремленность на инновационные преобразования.

Таким образом, потребности в самом общем значении этого слова – существенное звено в системе отношений в ходе инновационного развития общества и экономики, являются источником активности, инициируют деятельность по производству материальных, социальных, духовных благ, определяют направление и темпы инновационного развития, способствуют самоидентификации и развитию социальных объектов, и – самое важное для управляющей системы инновационной безопасности – они лежат в основе личных, групповых, национальных интересов. Кроме того, следует иметь в виду, что «...когда в обществе появляется та или иная потребность, она трансформируется в отчетливо осознаваемую цель...» [1, с.52]. Поэтому при переходе на инновационный путь развития перво на перво в обществе надо сформировать потребность в этом переходе, тогда не составит сложности сформулировать цель трансформации, понятной для общества, что, безусловно, скажется на общественной поддержке и эффективности процесса трансформационного перехода.

Интересы, в отличие от потребностей, которые непосредственно ориентированы на материальные средства их удовлетворения, направлены на социально-экономические отношения, институты, юридических и физических лиц, от которых зависит распределение объектов, удовлетворяющих потребности. Хорошо говорит об этом Иоэль: «Ибо человек всегда следует своим мотивам» <...> «Человек всегда следует мотивам!» [11].

Их определяют как [8, с. 63–72]:

- состояние субъекта, которое он испытывает при определенной нужде в тех или иных предметах, людях, объектах, материальных ценностях, необходимых для его экзистенции – онтологизации – существования;
- осознанную потребность, целенаправленность на ее удовлетворение;
- мотив, стимул, побудитель к деятельности;
- форму объективной необходимости удовлетворения потребностей;
- движущую силу социально-экономических форм.

Таким образом, под интересом понимается активное отношение субъекта к среде (субъективизация объективных потребностей общества) [2, с. 150], проявляющееся в виде такой объективно направленной его деятельности, которая при данных социально-экономических условиях способна привести к удовлетворению возникших потребностей. Интересы любых социальных систем – отдельных людей, социальных групп,

организаций, государств – детерминируются их жизненными потребностями и вместе с тем являются реальной побудительной силой к действию социальных субъектов, обуславливают их поведение во всех сферах общества [6, с. 18]. Французский философ XVIII в. К. Гельвеций отмечал: «На земле интерес есть всемогущий волшебник, изменяющий в глазах всех существ вид всякого предмета» [3]. Интерес приводит человека в состояние особой деятельной и эмоциональной активности. Поэтому интересы человека, общества, государства в современных условиях становятся движущей силой инновационного безопасного развития.

Интерес является сложным, внутренне противоречивым явлением. Объективный аспект интересов определяется уровнем развития потребностей, мерой их удовлетворения, совокупностью объектов, на которые направлены устремления субъекта. Субъективный аспект интереса раскрывается через совокупность внутренних побуждений, осознанных и неосознанных, рациональных и иррациональных, материальных и идеальных, выступающих побудительными мотивами действий.

Эволюционный процесс появления, формирования, развития и реализации интересов может быть представлен в виде следующей модели [8, с. 63–72]:

- зарождение и дифференциация потребностей человека под воздействием внешних и внутренних объектов, процессов, явлений;
- осознание потребностей и вынесение их на сознательный уровень индивидуума;
- актуализация его внутренней и внешней активности для удовлетворения своих потребностей;
- формирование на базе потребностей в процессе деятельности человека системы интересов, обуславливающих его взаимодействие с окружающей средой;
- взаимодействие индивидуумов с целью реализации интересов, поляризация их активности и образование устойчивых социальных групп, элит. Формирование на основе индивидуальных и групповых потребностей системы интересов возникших социальных образований;
- деятельность социальных групп, элит, направленная на реализацию интересов, включающая в себя их артикуляцию, в том числе с использованием средств массовой информации, лоббирование, поиск союзников и их поощрение;
- взаимодействие социальных групп, элит, государственных институтов; формирование, осознание, выделение, артикуляция системы национальных экономически-инновационных интересов;
- деятельность государства, общества, направленная на реализацию национальных инновационных интересов.

Как следует из рассмотренной модели, основой появления, существования и развития интересов являются потребности человека. Целенаправленное, последовательное удовлетворение потребностей конкретной личности позволяет заложить фундамент для реализации всей системы интересов. Данное положение особенно важно в условиях управления процессом формирования инновационной экономики, когда создается ситуация «созидательного разрушения», нарушается равновесие в экономике и стабильность в обществе. В этих критических случаях важно не только сохранить удовлетворение существующих потребностей человека, но при переходе к инновационной экономике, происходит модификация материального производства и характер труда меняется таким образом, что человеку становится намного легче достичь мате-

риального благополучия уже на более высоком качественном и духовном уровнях. Как следствие – кардинально меняется уровень жизни и появляются возможности для реализации индивидуальных потребностей. Все это будет способствовать устойчивости и стабильности всей социально-экономической системы государства в условиях инновационных преобразований. Кроме того, постоянная, комплексная реализация интересов личности, социальных групп и слоев, общества, государства повышает заинтересованность всех участников процесса в прогрессивном безопасном инновационном развитии. В современной реальности происходит доминирование не только внешних побудительных стимулов, но и к мотивам внутренним. Такое сочетание позволяет достигнуть совершенствования самой личности. Одновременно происходит процесс превращения труда в творчество, что становится возможным только в результате позитивных инновационных трансформаций. Поэтому не зря нематериальных характер ценностей более всего импонирует интеллектуальной среде общества.

Процесс выделения, формулирования, реализации интересов в значительной степени зависит от системы государственного и общественного устройства, от качества политической элиты, ее возможность формировать стратегические цели и приоритеты, достижения общественного согласия на инновационную модернизацию экономики и общества. Последнее особенно актуально в условиях необходимости согласованных действий по переходу на инновационный путь развития. Динамика реализации интересов, их приоритетность зависят от методов осуществления государственной власти, стабильности в обществе, общественного согласия на пути и методы модернизации. Причем инновационные преобразования, как показывает практика, могут эффективно реализовываться только в условиях демократического государства, рыночной экономики, общественной поддержки.

Для понимания сущности национальных интересов в условиях инновационных преобразований можно выделить ряд их характерных признаков: инновационное развитие экономики, инновационное развитие социума, безопасность инновационного развития, парирование, нейтрализация и предупреждение различных опасностей и угроз инновационному развитию, устойчивое инновационное развитие страны. Все это выступает как мотив действия государственных институтов и общества по достижению поставленных ими стратегических целей и выдвинутых приоритетов инновационного развития, реализация которых осуществляется через различные виды политик (внутренней и внешней, социальной и экономической, инновационной, культурной и др.).

В теории национальной безопасности национальные интересы представлены как совокупность сбалансированных, взаимосвязанных интегрированных потребностей личности, общества, государства, удовлетворение которых надежно обеспечивает существование и возможность их прогрессивного развития, предотвращает опасность деформации личности, общества и государства [8, с. 63–72]. Все это в полной мере относится и к теории инновационной безопасности.

Страна, лишенная четкого знания и понимания интересов, не может рассчитывать на успешное стратегическое инновационное развитие. Все силы системы обеспечения инновационной безопасности должны знать и четко понимать, какие национальные интересы им следует защищать от внешних и внутренних угроз в ходе инновационных преобразований. Поэтому научные знания о национальных интересах являются важной составной частью теории инновационной безопасности.

В теории национальной безопасности, на которой базируется теория инновационной безопасности, национальные интересы подразделяются на политические, экономические, социальные, экологические, информационные; в современных условиях инновационного развития к этому перечню необходимо отнести и инновационные интересы. Все они тесно взаимосвязаны, взаимно дополняют друг друга, взаимодействуют между собой. Структура национальных интересов включает следующие элементы – интересы человека, семьи; интересы социальных слоев, групп, общественных организаций, партий, коллективов, политических и экономических элит; интересы субъектов хозяйствования, отраслей экономики, регионов страны, органов управления; интересы государства, общества.

Интегрирующим фактором национальных интересов являются общество и государство. Интересы подчиняют единому целому деятельность всех членов социально-экономической системы, одновременно позволяя каждому реализовать себя в рамках тех возможностей, которыми обладает нация. Субъективным фактором системы интересов является человек.

Основу жизненно-важных (приоритетных) интересов составляет совокупность потребностей личности, общества, государства, удовлетворение которых надежно обеспечивает не только их существование, но и возможность инновационной модернизации. Степень их удовлетворенности может быть оценена с помощью качественных и количественных категорий и показателей.

Развитие системы интересов происходит в результате трансформации интересов образующих ее подсистем и их взаимодействия. Процесс инновационной модернизации сопровождается не только увеличением сложности (количества элементов), но и степенью их хаотичности (особенно на первоначальной стадии формирования инновационной экономики) и организованности в последующем. Последняя (организованность) определяется количеством, силой и разнообразием взаимосвязей элементов. Чем более организована инновационная система, тем более прочна их взаимосвязь. При высокой степени организованности национальной инновационной системы она обладает высокой устойчивостью и стабильностью, независимостью от окружающего пространства, способностью к саморазвитию и прогрессу, причем каждый элемент ее может изменить свое состояние, лишь вызывая те или иные изменения любых других элементов или даже всей системы в целом.

Таким образом, управленческая деятельность, направленная на создание благоприятных условий для преодоления сложности, увеличения степени организованности системы интересов, их реализации, то есть перехода из потенциального, латентного состояния в активное, действующее, позволяет говорить о повышении эффективности обеспечения инновационной безопасности как управляющей системы социально-экономическими системами в условиях формирования инновационного пути развития.

Сужение же поля интересов наносит ущерб национальному, геополитическому, геоэкономическому, геостратегическому положению страны, ограничивает их влияние на политические, экономические, инновационные, социальные, информационные, культурные мировые процессы, а также деформирует стратегический вектор инновационного развития. Следует особо отметить, что в условиях формирования инновационной экономики интересы общества и государства выходят далеко за пределы национальных границ, так как основная конкуренция инновационных экономик происходит на мировых рынках.

Носителями национальных интересов являются: государство – в лице его органов; общество – в лице общественных гражданских институтов; гражданин. Они же представляют собой субъекты инновационной безопасности.

Важным является и понимание того, что значительное влияние на осознание и формирование национальных интересов оказывают национальные ценности – духовные и материальные блага для существования и развития нации. Содержание ценностей обусловлено культурными достижениями общества. Мир ценностей – это сфера духовной деятельности человека, его нравственного сознания, его привязанностей – тех оценок, в которых выражается мера духовного богатства личности. Иерархия национальных интересов страны определяет и систему ее национальных стратегических целей. Национальные стратегические цели переводят в практическую плоскость вопросы защиты национальных ценностей и интересов от возникающих угроз, определяют приоритеты внутренней и внешней политики государства.

Национальные интересы всегда привлекали достаточно пристальное внимание исследователей, так как анализ безопасности начинается именно с этой категории. Однако суть национальных интересов в условиях инновационной модернизации до настоящего времени в полной мере не исследована. Поэтому, изложенные нами выше новые подходы о роли потребностей и интересов в условиях стратегического управления трансформационным инновационными процессами в определенной степени, на наш взгляд, восполняют теоретической пробел и будут являться важным методологическим основанием для практической управленческой деятельности по инновационной модернизации общества, экономики и обеспечения инновационной безопасности.

Важным для обеспечения инновационной безопасности является определение национальных приоритетов и стратегии инновационного развития общества и государства.

В условиях перехода на инновационный путь развития национальные приоритеты можно сформулировать следующим образом: инвестиции в человеческий капитал, развитие образования и науки, институциональные преобразования, создание современной инновационной инфраструктуры, диверсификация экономики.

Следует отметить, что успех национального инновационного развития во многом зависит от соответствия его национальным особенностям и национальному характеру, или от интеграции лучших черт других народов в свой национальный характер. Примером этому является развитие Японии, Китая, Сингапура.

Проведенный системный анализ основных мотивационных факторов инновационной трансформации с точки зрения их сущностных характеристик позволяет сделать вывод: в ходе инновационного развития потребности являются побудительной силой активности индивида, а интересы человека, общества, государства в современных условиях становятся движущей силой инновационного безопасного развития.

Таким образом, для повышения эффективности стратегического управления процессом инновационной трансформацией необходима смена матричных детерминант мотивации путем перехода к формированию системы потребностей и интересов, ценностным ориентациям более высокого порядка через интегрированную систему интересов личности, общества, государства, подчинив их единому целому – достижению стратегической цели инновационной трансформации, одновременно создавая условия каждому максимально реализовать себя на всех этапах процесса инновационного развития.

Литература

1. Бабосов Е. М. Философские проблемы бытия, познания, веры и культуры. Минск: РИВШ, 2010, с. 52.
2. Бэттлер А. Национальные интересы, национальная и международная безопасность // Полис (Политические исследования), 2002, № 4, с. 150.
3. Гельвеций К. Об уме / Сочинения в 2-х тт. Т. I. М., 1974.
4. Закон возвышения потребностей – основа развития аксиологического потенциала личности. https://studref.com/542214/pedagogika/zakon_vozvysheniya_potrebnostey_osnova_razvitiya_aksiologicheskogo_potentsiala_lichnosti
5. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. М.: Политиздат, 1975, 304 с. <http://www.psylib.org.ua/books/leonaO1/index.htm>
6. Москвичев Л. Н. Национально-государственные интересы в системе социально-культурных интересов общества // Национально-государственные интересы в условиях современных глобализационных вызовов (по материалам России и Белоруссии). Москва–Минск, 2007, с. 18.
7. Психология человека в современном мире. Т. 2. Проблема сознания в трудах С. Л. Рубинштейна, Д. Н. Узнадзе, Л. С. Выготского. Материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С. Л. Рубинштейна, 15–16 октября 2009 г. <http://textarchive.ru/c-1763447-pall.html> (дата обращения – 31.01.2017 г.).
8. Сакович В. А., Моисеенко Е. Г. Национальная безопасность: теоретико-методологический аспект. Anuar științific. Institut de relații internaționale din Moldova. Vol. XI. Chișinău, 2012, p. 63-72.
9. Юнг К. Аion. Исследование феномена самости. М., 1997, с. 64.
10. Юнг К. Избранное. Минск, 2003, с. 139.
11. Joel K. Der freie Wille. Eine Entwicklung in Gesprächen. Miinchen, 1908.

Prezentat: 23 iunie 2022

E-mail: e-mail: 113vs@mail.ru

ROLUL DIASPOREI ÎN PROMOVAREA POLITICII EXTERNE

Cristina PAUNESCU, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova,
masterandă, Academia de Administrare Publică

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Administrare Publică

REZUMAT

Prin realizarea studiului dat a fost evidențiat rolul diasporei Republicii Moldova asupra politicii externe a statului. Au fost evidențierea problemelor cu care se ciocnesc cetățenii plecați peste hotare și modalitățile de soluționare a acestora, corelate la acțiunile de politică externă ale țării noastre. În realizarea scopului au fost propuse următoarele obiective: sistematizare conceptele teoretice cu privire la diaspora și politică externă; analiza surselor istoriografice care s-au preocupat de cercetarea rolului diasporei moldovenești în promovarea politicii externe a Republicii Moldova; cercetarea rolul diasporei moldovenești în promovarea imaginii favorabile a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, diasporă, politica externă, emigranți, popor, imagine, locuri de muncă.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).03](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).03)

CZU: 321.113:327

Introducere. Numeroasele mutații politice, economice și sociale din ultimele decenii ale sec. XX - începutul celui de-al XXI-lea au schimbat esențial tabloul lumii și au stat la baza unor transformări evidente a relațiilor internaționale. Urmărind cu atenție transformările pe plan global, asistăm la o multitudine de fenomene politice prezente pe arena internațională cum ar fi: procesele integraționiste/dezintegraționiste prezente în diferite zone ale mapamondului, procesul de democratizare și reformele socio-economice în statele noi apărute, lupta împotriva corupției și terorismului, valurile migraționiste. Schimbările majore din ierarhia sistemului internațional rezultă mai mult din eșecurile interne, decât dintre contradicțiile interstatale. De asemenea schimbarea relațiilor internaționale este produsă și de diferite procese care se dezvoltă atât în interiorul, cât și în exteriorul statelor.

Apărută pe arena internațională cu trei decenii în urmă, Republica Moldova de la 1991 încoace, s-a remarcat nu doar prin tendințele sale de democratizare și integrare europeană, dar s-a manifestat și prin exodul cetățenilor săi. Exodul cetățenilor moldoveni a condiționat deja formarea „diasporei” în străinătate.

Corelația „diasporă” - „politică externă”. În literatura de specialitate, termenul de „diasporă” poate fi definit din punct de vedere politic, economic, religios, sociologic sau istoric. Astfel, definirea diasporei în raport cu țară de origine. Puțini sunt cei care știu că la bază, diaspora desemnează totalitatea comunităților evreiești dispersate și stabilite ulterior în afara Palestinei după distrugerea Ierusalimului și alungarea populației de către Nabuco-

donosor al II-lea, regele Babilonului. Astăzi, prin extensie, termenul cu pricina desemnează orice grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine. Termenul a pătruns la noi din limba franceză. Francezii l-au preluat la rândul lor din greacă și în vocabularul grecesc cuvântul se compune din „dia”, ce desemnează „împrejurul”, și „spora”, cuvânt ce înseamnă a „împrăștia” [1].

De asemenea, conceptul de diaspora este utilizat pentru a desemna dispersia de oameni care trăiesc precum poporul căreia îi aparține, unde ea este însoțită de menținerea legăturilor și a simbolurilor, a ordinii culturale, politice sau caritabile între grupurile dispersate – de obicei în calitate de minorități – și deci nu numai cu un anumit loc de origine, unde se mențin forme de solidaritate culturală, sentimentală sau politică, mai mult sau mai puțin active, între diferitele așezări de oameni.

Pentru o mai bună comprehensiune a rolului diasporei în promovarea politicii externe a țării, apare necesitatea de a examina conceptul de politică externă. Actualmente tot mai des se pune problema cu privire la corelația de tip: politică externă-diasporă. Pentru o mai bună comprehensiune a naturii acestui raport, e necesar, mai întâi de toate, de a se determina semnificația conceptelor de „politică externă” și „diasporă”. Conținutul acestor concepte nu rămâne neschimbat, deoarece situația din lume este într-o continuă transformare.

Astfel, conform afirmațiilor lui Dan Năstase în lucrarea „Drept Diplomatic și Consular”, politica externă reprezintă un instrument prin care se acționează asupra împrejurărilor externe, a relațiilor externe proprii, dar și a relațiilor externe ale străinilor. De asemenea, politica externă poate fi un instrument, care funcționează monoton, inert, sub constrângerea unor factori covârșitori precum identitatea națională exprimată de „destinul istoric” și „interesul național” [2].

Prin politica externă se subînțelege activitatea statului în afacerile internaționale sau activitatea statului pe arena internațională care reglementează relațiile cu alți subiecți ai activității politice externe: state, partide, organizații obștești internaționale și regionale [3]. Politica externă a statului trebuie să fie înțeleasă ca o categorie concret istorică – ea nu există în afara spațiului și timpului. Esența factorului spațial constă în aceea că lumea externă este lumea materială, care ocupă un spațiu oarecare, caracteristicile căreia de multe ori creează limitele comportamentului politic al statului dat. Iar factorul temporal este determinat de aceea că politica externă este activitatea statului într-un interval anumit de timp. Ea are un caracter concret, se realizează cum e posibil în timpul respectiv, și este determinată de faptul, că statul, în acest timp, își propune scopurile și problemele pe care trebuie să le rezolve.

Structurile statale dispun de organe specializate, competente în realizarea activității politice și a controlului asupra acestei activități: ministerul afacerilor externe sau de relații externe, departamentele sau comitetele parlamentare competente în realizarea politicii externe, ambasadele și reprezentanțele în componența cărora intră specialiști în probleme militare, economice (reprezentanții camerelor), atașați culturali, științifici care activează sub controlul ambasadelor și reprezentanțelor peste hotare, în baza unor programe, misiuni oficiale sau semioficiale. Politica externă, prin scopurile înaintate, prin alegerea mijloacelor și metodelor de realizare a acestor scopuri reflectă situația internă a statului. Ea se bazează pe resursele de care dispune, de potențialul profesionist [4].

Totodată, politica externă mai presupune și activitatea statului în sistemul relațiilor internaționale. Această activitate capătă o importanță incontestabilă. Anume aici se întâlnesc interesele statelor legate de problema dezarmării, asigurării securității statului, preve-

nirea catastrofelor, combaterea terorismului și a criminalității, dar și probleme cu referire la diasporă. Statul realizează apărarea intereselor sale prin intermediul activității politice care e destul de variată, și reprezintă prin sine un atribut necesar.

Activitatea politică a statului poate fi înțeleasă nu doar într-un sens îngust, limitat, ca o activitate într-un domeniu sau altul. Oricare activitate socială este activitatea orientată spre un scop anumit. Ea include nu doar acțiunile practice a subiecților, dar și determină, elaborează scopurile și conținutul activității sale. În literatura de specialitate aceste laturi diferă și sunt analizate separat: 1. ca proces de formare a scopurilor și conținutului activității politice; 2. ca proces de realizare a politicii. Direcțiile și scopurile activității politice nu cer o diferențiere (în acest caz ele formează un tot întreg) și aici activitatea politică a statelor este cercetată ca un tot. Anume în această calitate ea devine atât „agent” a interdependenței dintre relațiile politice interne și social-economice, cât și a sistemului relațiilor interstatuale [5]. În opinia politologului român Silviu Brucan, activitatea politică externă constituie reacții la o serie de stimulente interne și externe, privește națiunile ca sisteme cu input, output și feedback în interacțiune constantă cu mediul internațional. În viziunea sa sursele primare ale politicii externe sunt incluse în cinci seturi variabile: bazele natural-materiale, structura socială și forțele sociale de conjunctură, sistemul statal, conducerea [6].

Primul criteriu, cel al bazelor natural-materiale include mărimea teritoriului, așezarea geografică și forțele de producere. Structura socială și forțele sociale cuprind clasele și grupurile sociale, relațiile principale dintre ele, naționalitățile și națiunea, fiecare cu conștiința și ideologia ei, cu tradițiile culturale și istorice, cu impulsurile psihice și stările de spirit care le fac să acționeze înăuntru și în afara țării. Crizele economice și politice, loviturile de stat, alegerile, grevele masive, violența pe scară largă, ostilitățile militare și războiul sunt incluse în factorii de conjunctură. Sistemul statal cuprinde mecanismul național de decizie, aparatul de stat și guvernul, adică instrumentele puterii lor.

Politica externă, elaborată de cei care au ajuns să facă politică de stat, este aplicată de serviciile statului. Instituțiile responsabile de elaborarea și realizarea politicii externe pun în acțiune politicile statului: politica economică, politica din domeniul sănătății, politica în domeniul educației, politica din domeniul pensiilor. Politica externă a statului este activitatea prin care guvernul stabilește, definește și reglementează raporturile cu guvernele străine și participarea statului la relațiile internaționale.

Dacă ar fi să relaționăm teoretic cele două concepte, nu am putea să evidențiem o legătură directă între ele. La nivel practic, însă, diaspora și politica externă a unui stat sunt strâns legate între ele, deoarece politica externă presupune îmbinarea în sine a intereselor populației, iar diaspora face parte din populația țării. Mai mult decât atât, diaspora poate contribui la formarea și promovarea politicii externe a statului din care vine.

Cartografierea diasporei moldovenești și promovarea politicii externe. Devenind la data de 27 august 1991 stat independent și suveran, Republica Moldova o atenție deosebită o acordă apărării drepturilor și intereselor populației sale. Astfel, conform prevederilor constituționale, cetățenii Republicii Moldova se bucură de libertatea de expresie, libertatea de a călători și a cunoaște lumea. Însă un număr mare de cetățeni au părăsit patria în căutarea unui destin mai bun. Pe parcursul celor 30 de ani de independență, aproximativ o jumătate din populație au fost nevoiți să părăsească țara din motive politice, economice sau sociale, spirituale sau religioase. În ultimii ani numărul concetățenilor din diaspora moldovenească s-a mărit vizibil, pe lista celor plecați intrând moldoveni din diferite catego-

rii sociale. Migrarea masivă a moldovenilor (nu există date statistice exacte care ar reflecta numărul celor plecați din țară, deseori se vehiculează cifra de un milion de cetățeni) a făcut ca astăzi diaspora moldovenească să crească substanțial, atât în Vest cât și în Est.

Aflați în străinătate, moldovenii resimt nevoia creării unor organizații menite să apropie și să unească diaspora moldovenească, să consolideze potențialul său spiritual și economic, să contribuie la integrarea eficientă a membrilor săi în societate. În prezent diaspora moldovenească numără circa 64 de asociații în 31 de țări ale lumii: Austria, Azerbaijan, Belarus, Belgia, Bulgaria, Canada, Elveția, Estonia, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Israel, Italia, Kazahstan, Kîrgîzstan, Letonia, Lituania, Marea Britanie, Norvegia, Polonia, Portugalia, Republica Cehă, România, Rusia, Spania, SUA, Suedia, Turcia, Ucraina și Ungaria.

Asociațiile obștești înființate de moldoveni peste hotare își propun ca scop o mai bună organizare a diasporei sub aspect structural, pentru a putea sprijini la un nivel calitativ nou integrarea noilor veniți, dar și a celor sosiți mai demult. În aria acestor preocupări se înscrie și întărirea relațiilor dintre membrii comunității, prin ajutor reciproc, prin inițierea de diverse activități, menținerea legăturilor spirituale cu patria. O importanță mare o are și reprezentarea adecvată a moldovenilor în relațiile cu organismele guvernamentale și neguvernamentale din țările de reședință sau din Republica Moldova. Diasporei îi revine un rol important în promovarea unei imagini favorabile a Moldovei peste hotare. În acest context devine deosebit de important efortul de instituționalizare a diasporei moldovenești, care dispune de un potențial capabil să contribuie la consolidarea raporturilor bilaterale în multiple domenii, la găsirea modalităților de susținere a țării cu toată experiența acumulată peste hotare. Deși nu există deocamdată o dezbatere publică cu referire la diaspora moldovenească, problemele diasporei moldovenești sunt în primul rând problemele Republicii Moldova. Trăim astăzi într-o lume cuprinsă de globalizare, în permanentă schimbare și concomitent cu integrarea în societatea occidentală este absolut necesar ca moldovenii să păstreze și să promoveze valorile naționale, patrimoniul lor cultural și spiritual [7].

Diaspora moldovenească, conform unor studii, este una dintre cele mai educate în Europa de Est și CSI, aceasta semnificând că o parte importantă din populația cu pregătire profesională avansată și care ar putea contribui dezvoltarea pieței muncii, de fapt nu contribuie la modul direct la aceasta [8]. În plus, transferurile lor nu determină decât o creștere economică cantitativă, și nu calitativă.

Emigrația este alimentată continuu de numărul mare de tineri care nu reușesc să-și găsească locuri de muncă (bine plătite) în țară. Numărul mare al emigranților tineri cu studii superioare ar trebui să trezească îngrijorarea vizavi de plecarea specialiștilor de înaltă calificare. Deseori se afirmă că, deși prin emigrație țările sărace își irosesc resursele umane – un factor esențial pentru dezvoltare – veniturile transmise în țară ar acoperi, în schimb, deficitul resurselor financiare. Dar, în esență, acești factori nu sunt reciproc substituibili. Mai mult ca atât, calitatea factorului uman plecat peste hotare, de cele mai multe ori, degradează, deoarece emigranții lucrează la munci pentru care ei sunt supracalificați (cel mai frecvent, construcțiile pentru bărbați sau serviciile casnice pentru femei).

În unele țări există îngrijorarea ca emigrația muncitorilor și veniturile remise ar putea provoca așa-numitul „sindrom olandez” [9]. Țările dependente de emigrație afectate de acest sindrom devin expuse șocurilor externe, fiind stimulate excesiv importurile și compromise exporturile. Forța de muncă ieftină devine exportul principal, deoarece exportul produselor cu prelucrare avansată necesită eforturi consistente pentru crearea instituțiilor

și infrastructurii necesare. În ceea ce privește Republica Moldova, îngrijorările în legătura cu contractarea „sindromului olandez” nu sunt defel nefondate. Emigrația mai generează o problema serioasă de hazard moral care se manifestă la nivelul guvernului și gospodăriilor casnice.

Faptul că circulația forței de muncă asigură fluxuri constante de venituri face ca membrii familiilor dependente de emigranți să devină mult mai inerti în căutarea unor locuri de muncă sau în deschiderea unor afaceri individuale. În Republica Moldova se formează chiar o cultură a dependenței de diaspora. Totodată, efectele microeconomice ale emigrației sunt ambivalente. Bunăstarea materială pentru fiecare a treia familie din Moldova depinde aproape integral de banii câștigați prin munca peste hotare. Gospodăriile ce au venituri de peste hotare ating rapid niveluri de viață mai înalte decât cele care nu au astfel de venituri.

Deși impactul veniturilor remise de muncitorii emigranți asupra situației economice din țară este unul considerabil, nu trebuie subestimate nici efectele de lungă durată, deoarece sărăcia tranzițională este un obstacol serios pentru dezvoltarea capitalului uman. Datorită veniturilor remise de emigranți, copiii lor sunt în stare să se înscrie la universități și să plătească taxele de studii, care probabil pe viitor vor fi angajați în diferite sectoare ale economiei.

Pe de altă parte, procesul de circulație forței de muncă creează premise favorabile pentru traficul de ființe umane în scopuri de exploatare sexuală sau munci forțate. Deși există destul de puține date statistice, în Europa de Sud-Est, Republica Moldova este considerată țara cea mai afectată de traficul de ființe umane, ale cărui principale victime sunt femeile și copiii. Emigrarea a generat o cultură a dependenței tinerilor din familiile cu emigranți. După cum relatează unele rapoarte, interesul lor pentru educație și pentru integrare pe piața muncii autohtone scade vizibil. Deși lipsesc datele statistice, sursele de informare în masă relatează ca majoritatea tinerilor care emigrează au deja, cel puțin, o rudă stabilită peste hotare[10].

Diaspora moldovenească simplifică considerabil găsirea unui loc de trai și de muncă și reduce riscurile legate de emigrare. Peste 70% din emigranții moldoveni lucrează ilegal, fără a avea drepturi salariale și sociale elementare în țările-receptoare[11].

Ei nu contribuie la politicile de asigurare socială nici în Republica Moldova, nici în țările-receptoare. Această stare amenință stabilitatea sistemului de pensii în Republica Moldova pe viitor, când o parte din emigranți vor reveni la baștină. Condițiile economice precare din Moldova au dus la o deplasare masivă a forței de muncă în țările occidentale. Neasigurarea unor diferențe mai mici de salarii, care să motiveze oamenii să rămână aici, a făcut ca exodul să fie foarte masiv. Se pleacă atât de mult către Europa Occidentală, tocmai pentru că salariile sunt foarte mari în raport cu cât se câștigă aici [12].

Deși se întreprind mai multe acțiuni pentru a opri exodul ilegal al forței de muncă, acesta nu a fost stopat, iar numărul celor care se întorc în țară este foarte mic. Dacă tendințele actuale de pe piața muncii se vor păstra, se pune întrebarea cum va arăta populația Moldovei în 2050?

Mai mult de un milion de persoane originare din teritoriul actual al țării trăiesc acum în țări neînvecinate cu Republica Moldova. Majoritatea dintre aceștia trimit bani în țară. După ponderea în PIB a veniturilor provenite din activitatea cetățenilor plecați peste hotare, Republica Moldova ocupa locul doi în lume.

Potrivit unor studii, peste 80% din emigranții moldoveni transmit în țară mijloace financiare, iar cca 70% din aceștia transferă peste jumătate din câștiguri. Aceste transferuri

sunt de natură compensatorie și contraciclice. Fiind o sursă majoră de valută străină, transferurile au implicații fundamentale asupra creșterii economice, a balanței de plăți și pieței muncii. Transferurile finanțează parțial deficitul comercial și favorizează majorarea rapidă a salariilor în unele ramuri ale economiei naționale unde deja se observă un deficit al forței de muncă. Aceste fluxuri valutare au redus și dependența guvernului de împrumuturile condiționate, oferindu-i o anumită marjă de independență în politica macroeconomică [13].

Banii remiși de peste hotare au constituit principalul factor de creștere a veniturilor disponibile ale populației și au fost cheltuiți în principal pentru bunuri de consum curent (cca 15% din total) sau durabil (13%, inclusiv pentru educație și sănătate). Circa 15% sunt investite în cadrul gospodăriilor casnice (pentru procurarea sau repararea de locuințe). Veniturile transferate de peste hotare au crescut în paralel cu consumul final și au condiționat ritmul de creștere a PIB [14].

Concluzii. În concluzie, concetățenii moldoveni din diaspora trebuie să aibă o voce, inclusiv și o influență politică în Republica Moldova. Trebuie să recunoaștem că migrația are un rol pozitiv pentru țările europene adoptive, dar îl poate avea și pentru țară. Milioanele de moldoveni care lucrează în străinătate trimit în țară bani, dar contribuie în același timp și la dezvoltarea economiilor în țările în care lucrează. Diaspora moldovenilor poate să fie un vector important al politicii externe a Republicii Moldova, așa cum poate ajuta dezvoltarea altor sectoare în RM. Republica Moldova dispune de un potențial uman pe care îl valorifică din păcate foarte puțin. Refugierea pe forumuri e de multe ori benefică, dar nu rezolvă frustrarea personală de cele mai multe ori, iar – hai să fim sinceri – impactul nu e chiar așa cum l-am dorit. Experiențe traumatizante la inițiative pornite cu dragă inimă, fac din unii moldoveni plecați să se izoleze și mai mult față de Republica Moldova.

Implicarea în politică este o necesitate atunci când simți că lucrurile nu merg așa cum trebuie și că ai la îndemână soluții bune ce merită încercate. Într-o permanentă interacțiune cu simplii cetățeni, un partid decide ce fel de mesaje sunt importante și căile cele mai bune de transmis, iar – teoretic – în caz de, să admitem, victorie în confruntările electorale, coalițiile câștigătoare trebuie să aplice în practică promisiunile. Doar prin implicarea moldovenilor din Diaspora în politică se poate definitiva rolul acestora în crearea imaginii de țară, în sprijinirea compatrioților plecați.

În Republica Moldova este nevoie de o dezbatere politică reală cu referire la potențialul Diasporei moldovenești și ce implică aceasta atât la nivel economic, cât mai ales la nivelul oamenilor. Moldovenii din Diaspora sunt un liant între țara de inserție, pe de o parte, și compatrioții plecați din țară pe de altă parte, și RM. Acest drept este o oportunitate enormă de a se face remarcați, de a spune ceea ce au de spus, iar prin acțiunile lor vor putea contribui la îmbunătățirea imaginii de țară a Republicii Moldova și la dezvoltarea unor relații bilaterale fructuoase.

În cele din urmă, autoritățile guvernamentale din Republica Moldova ar trebui să-și direcționeze acțiunile spre: semnarea acordurilor de securitate socială cu principalele țări de destinație a migranților moldoveni; susținerea programele de migrație circulară destinate moldovenilor; dezvoltarea unor programe pentru diaspora moldovenească care să-și mențină relațiile cu migranții moldoveni, dar și să contribuie la păstrarea tradițiilor și obiceiurilor naționale, inclusiv promovarea culturii moldovenești peste hotare; crearea condițiilor pentru dezvoltarea mediului de afaceri, mai multe programe de atragere a remitențelor în economie pentru a stimula revenirea migranților moldoveni în țara de orig-

ine, etc. Organizațiile de diasporă ale moldovenilor trebuie să-și dezvolte relațiile de parteneriat, să-și consolideze colaborarea cu autoritățile publice locale din țările de destinație și cele de origine, să-și dezvolte serviciile.

Bibliografie

1. PETRIȘOR, C. De unde vine termenul de „diasporă” și ce înseamnă acest lucru? <https://www.shtiu.ro/de-unde-vine-termenul-de-diaspora-si-ce-inseamna-acest-lucru-3734.html>
2. NĂSTASE, D. Drept Diplomatic și consular. <https://ru.scribd.com/doc/121789728/Dan-Nastase-Drept-diplomatic-si-cultural>
3. BANTOȘ, A. Diaspora moldovenească. Revista Limba Română, nr.5, august 2013.
4. СЕМИЧКИН, Г. Ю. Политическая энциклопедия под ред. Москва: Изд. «Мысль» том II., 2000, с. 156.
5. БУРИАН, А. Теория международных отношений. Курс лекций. Внешняя политика и международные отношения. Кишинёв: Т. 2, 2003.
6. ПОЗДНЯКОВ, С. Внешнеполитическая деятельность и международные отношения. Москва: Изд-тво Наука, 1986, с. 45-49
7. CEBOTARI, S., COROPCEAN, I., SACA, V. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Institutul Militar al Forțelor Armate., Chișinău, 2008, 180 p.
8. MAZILU, D. Libera circulație a serviciilor – componentă importantă pentru funcționarea pieței unice europene. În: Revista de drept comercial, v. 15, nr. 1, Ianuarie 2011.
9. BOBÂNĂ, L. Republica Moldova și diaspora. Jurnal de Chișinău, nr.28, noiembrie 2010.
10. URSU, O. Dimensiunile migrației în SUA și Canada. Editura Arc, Chișinău 2009.
11. GAICU, L. Uniunea Europeană. Trecut și prezent, p.236, Editura Universitaria, Craiova, 2006.
12. DOGARU V. Efectele migrației asupra economiei naționale. Editura Prut Internațional, Chișinău 2010.
13. BORȘ V. Politica externă și relațiile internaționale. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, v. II, Seria „Științe socioumanistice”, USM, Chișinău: CE USM, 2004, p. 58-63.
14. VICOR, D., PISTRINCIUC V. Diaspora nu este „paralelă”. http://ipre.md/wp-content/uploads/2021/07/Nota-Analitica_Diaspora-nu-este-paralela_RO.pdf.

Prezentat: 16 iunie 2022

E-mail: cristina.paunescu@mail.ru
svetlana.cebotari@mail.ru

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ

INSTRUMENTELE INTERNAȚIONALE ȘI ASPECTE PROCEDURALE ÎN PROCESUL DE EVITARE A DUBLEI IMPUNERI FISCALE PRIN PRISMA APLICĂRII TRATATELOR INTERNAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Vitalie CAZACU, doctor, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică

Alexandru MARIȚ, doctorand, Academia de Administrare Publică

REZUMAT

Dubla impozitare este o barieră în calea dezvoltării relațiilor economice internaționale. Prin urmare, este necesar să se creeze mecanisme de prevenire a dublei impuneri prin acorduri privind evitarea dublei impuneri.

Crearea unor mecanisme de prevenire a dublei impuneri la nivel internațional stabilește regulile jocului în acest domeniu al dreptului internațional. Însă acordurile între state privind evitarea dublei impuneri sunt de importanță practică pentru atingerea acestui obiectiv.

Cuvinte-cheie: dubla impunere, convenții fiscale internaționale, obicei, jurisprudență, doctrină, dividende, dobânzi, comisioane, impozitare.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).04](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).04)

CZU: 336.227.1.025(478)

Actualitatea cercetării dublei impuneri reprezintă o problemă mondială perpetuă, ce generează creșterea presiunii fiscale și apariția evaziunii fiscale, frânează desfășurarea activității economice, diminuează atractivitatea investițională și, ca rezultat, minimizează resursele financiare atrase de la agenții economici în bugetul de stat.

În aceste circumstanțe, devine evidentă necesitatea perfectării sistemului fiscal autohton în vederea eliminării dublei impuneri. Anume impunerea fiscală, deseori, determină decizia finală cu privire la investirea resurselor bănești într-o economie anumită sau influențează climatul investițional al unei sau altei regiuni. Mai mult decât atât, se poate spune că stabilitatea sistemului fiscal se situează în același rând cu asemenea factori ca stabilitatea politică și cea economică a regiunii.

În lucrarea dată, se examinează, în calitate de problemă principală a activității economice internaționale, problema dublei impuneri a veniturilor și capitalurilor obținute de agenții economici autohtoni peste hotarele republicii, precum și de cei străini în Republica Moldova.

Ținând cont de faptul că numărul întreprinderilor cu investiții străine este în creștere, devine evidentă necesitatea aplicării convențiilor internaționale. La momentul actual, în Republica

Moldova sunt puse în aplicare 37 de convenții internaționale privind evitarea dublei impunerii, care, într-un mod sau altul, sunt orientate spre crearea unui regim preferențial și stabil de impunere fiscală a agenților economici autohtoni, precum și a celor străini.

Încheierea unui număr impunător de acorduri fiscale între țările din întreaga lume a determinat necesitatea elaborării unor standarde privind convențiile fiscale internaționale pentru evitarea dublei impunerii. În vederea sistematizării practicilor de încheiere a convențiilor (a Tratatului-model al Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică și a Convenției-model al ONU), în prezenta teză atenția principală este focalizată asupra Tratatului-model, elaborat de OCDE (deoarece majoritatea convențiilor încheiate de Republica Moldova urmează anume acest Model).

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul studiului s-au aplicat metodele și procedeele științifice generale: abordarea dialectică, analiza istorică de dezvoltare a sistemelor de impozitare ale contribuabililor străini la formarea sistemului de impozitare internațională a veniturilor și a sistemului autohton de impozitare a nerezidenților, a analizei logice și de sistem în lucrul cu convențiile fiscale în vigoare, metodele analizei comparative la examinarea practicii de aplicare a metodelor de eliminare a dublei impunerii din R. Moldova și țările dezvoltate, metodele analizei de sistem la examinarea actelor normative și legislative în vigoare, etc.

Suportul informațional al lucrării este constituit din actele legislative și normative ale Republicii Moldova; convențiile fiscale internaționale; lucrările de specialitate editate în Republica Moldova, România, Rusia și în alte țări; materialele conferințelor internaționale, precum și publicațiile din presa periodică; materialele factologice și datele statistice furnizate de Biroul Național de Statistică, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, materialele unui șir de centre de cercetare din străinătate, precum și materialele unor organisme internaționale.

Rezultate obținute și discuții. Unul din punctele slabe a măsurilor unilaterale constă în faptul că „acestea de regulă, sunt aplicate într-un mod uniform și nu țin cont de particularitățile fiscale proprii fiecărui stat[13]”. De aceea, statele apelează la convenții bi- sau multilaterale, încheierea convențiilor de evitare a dublei impunerii a fost necesară pentru stimularea cooperării economice, intensificării și lărgirii schimburilor comerciale, tehnico-științifice și culturale între diferite țări, contribuind la dezvoltarea și diversificarea relațiilor economice și financiare dintre state. Scopul acestora este înlăturarea discriminării fiscale sub orice formă. Semnarea și ratificarea lor ulterioară va permite părților să atragă investiții străine, să acorde asistență rezidenților proprii în plasarea peste hotare a investițiilor, să soluționeze litigiile fiscale, precum și va contribui în ansamblu la dezvoltarea cooperării între state.

Tratatele internaționale [2]. Majoritatea țărilor, dacă nu toate, au tratate de evitare a dublei impunerii. Impunerea se face asupra veniturilor acumulate pe teritoriul țării respective de către străini și sunt taxate la sursă înaintea repatrierii. Cuantumul acestor taxe diferă, dar se situează în general între 15 și 20% [14]. Această sumă este considerabilă. Existența tratatelor de evitare a dublei impunerii oferă posibilitatea reducerii sau, în unele cazuri, a eliminării reținerii la sursă. De exemplu, o investiție în Europa de Est ar beneficia de avantajele tratatelor de evitare a dublei impunerii semnate cu țara de destinație, dacă va fi făcută printr-o companie offshore. Dacă în țara intermediar există un sistem permisiv de taxare, atunci rezultatul este evitarea reținerii la sursă, precum și evitarea taxării dividendelor la repatrierea lor. Un foarte bun exemplu de o astfel de țară intermediar este Cipru, care are o rețea de tratate de evitare a dublei impunerii cu peste 42 de țări [15].

Sfera de aplicare a tratatelor internaționale pentru evitarea dublei impunerii vizează trei aspecte diferite și anume:

- impozitele care cad sub incidența acestora;
- spațiul geografic pe care aceasta produce efecte;
- persoanele pe care le vizează.

Propunem examinării fiecare dintre aceste domenii în parte.

Convențiile constituie norme superioare legilor statelor semnatare. În caz de conflict între tratat și legea internă, se va aplica tratatul.

Obiectivul convențiilor fiscale este deci triplu:

- să asigure resortisanților statelor semnatare condiții de stabilitate juridică;
- să limiteze suprasarcinile fiscale ce reiese din operațiuni care implică transferuri de venituri (eliminarea cazurilor de dublă rezidență, repartizarea dreptului de impunere între statele părți la convenție, impozitarea veniturilor de origine străină);
- să favorizeze dezvoltarea relațiilor economice cu un stat străin.

Principala funcție a convențiilor fiscale este de a determina în ce stat și la ce cote vor fi impuse veniturile obținute din activitatea desfășurată de un investitor resortisant al statului A (statul de rezidență) pe teritoriul unui stat B (statul de primire).

În mod obișnuit, statele legate între ele prin fluxuri de bunuri, capitaluri, persoane, venituri etc. sau prin existența unor proprietăți aparținând rezidenților unui stat pe teritoriul celui alt stat convin modalitatea de evitare (sau de limitare) a dublei impunerii prin înțelegeri bilaterale care să prevadă, pe bază de reciprocitate, fie renunțarea unei părți contractante la perceperea de impozite, fie reducerea cotelor de impozit, fie în sfârșit acordarea de facilități procedurale [6]. Prin convențiile pentru evitarea dublei impunerii, de cele mai multe ori nu se statuează scutirea de impozitare reciprocă, a veniturilor rezidenților unui stat obținute din celălalt stat, ci se stabilesc unele criterii și principii privind dreptul unuia sau altuia dintre statele contractante de a impune integral sau parțial veniturile respective. În practica de încheiere a convențiilor internaționale în acest domeniu s-a ajuns la unele soluții acceptate de către un număr considerabil de state.

Convențiile se pot materializa în două forme [14]:

A. Convenții specializate, având ca obiect evitarea dublei impunerii a veniturilor și a averii, în toate împrejurările în care aceasta se poate manifesta;

B. Acorduri pentru reglementarea, în principal, a anumitor categorii de relații internaționale și, în subsidiar, a evitării dublei impunerii legate de acele

relații. Din această categorie fac parte, de exemplu, acordurile privind organizarea transporturilor aeriene sau maritime între statele respective, cooperarea economică, tehnico-științifică și culturală, garantarea reciprocă a investițiilor, convenții (acorduri) multilaterale la care participă toate statele (sau numai cele interesate) făcând parte dintr-o anumită organizație economică internațională, etc.

Asemenea convenții vizează fie exclusiv evitarea dublei impunerii a veniturilor și a averii în relațiile dintre statele participante la convenție, fie reglementarea relațiilor dintre acele state într-un anumit domeniu de activitate, inclusiv evitarea dublei impunerii într-un anumit domeniu.

Din prima categorie pot servi ca exemplu convențiile încheiate de opt state membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc în anul 1977, la Miskolc (Ungaria), cu privire la evitarea dublei impunerii a veniturilor și a bunurilor persoanelor fizice și, respectiv, în anul 1978, la Ulan-Bator (Mongolia), cu privire la evitarea dublei impunerii a veniturilor și bunurilor persoanelor juridice [5].

Din cea de a doua categorie fac parte: Acordul General pentru Tarife și Comerț, semnat la Havana 1947 [3]; Tratatul privind crearea Comunității Europene a Energiei Atomice, semnat la Roma 1957; Tratatul privind constituirea Comunității Economice Europene, semnat la Roma în 1957 etc., care conțin prevederi referitoare la unele impozite directe și indirecte obligatorii pentru statele semnatare a documentelor respective. În plus Consiliul Comunităților Economice Europene a emis directive cu privire la modul de așezare a unor categorii de impozite asupra bunurilor și serviciilor, menite să contribuie la armonizarea reglementărilor fiscale în spațiul comunitar.

Impozitele care cad sub incidența tratatelor. Cel de-al doilea articol al Tratatului Model OCDE cuprinde reglementări de maximă importanță referitoare la taxele și impozitele care vor constitui obiectul convențiilor bilaterale de înlăturare a dublei impuneri. Scopul acestui articol este de a clarifica nomenclatura utilizată în clasificarea taxelor și impozitelor acoperite de convențiile bilaterale, prin aceasta urmărindu-se armonizarea aplicării lor în contextul legislațiilor internaționale și totodată eliminarea necesității introducerii de noi convenții în cazul modificării taxelor și impozitelor existente[9].

În principiu convenția se aplică impozitelor pe venit și pe avere prelevate în statele contractante, în conformitate cu prevederile legale. De exemplu, Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind evitarea dublei impuneri pe venit și proprietate și prevenirea evaziunii fiscale, în art. 2 alin. 1 prevede că: „Prezentul Acord se aplică impozitelor pe venit și pe proprietate percepute în numele statului contractant, indiferent de modul în care sunt percepute”.

Impozitarea venitului este cea mai importantă parte a Convenției, în acest sens vom aduce ca exemplu Convenția model a OCDE, care include 15 articole care alocă dreptul de impozitare ale diferitelor elemente ale veniturilor, fie pentru statul a cărui rezident este persoana care a câștigat aceste venituri, fie pentru statul în care s-au drepturile de impunere sunt: veniturile din proprietăți imobiliare (art. 6); profitul din afaceri (art. 7 și 9); venitul din transporturile internaționale (art. 8); dividende (art. 10); dobânzi (art. 11); redevențe (art. 12); creșteri de capital (art. 13); venitul din servicii personale și independente (art. 14, care în varianta 2000 e suprimat); profesii independente (art. 15); onorariul directorilor (art. 16); veniturile artiștilor și sportivilor (art. 17); pensii (art. 18); veniturile din activități publice (art. 19); veniturile studenților și stagiarilor (articolul 20); alte venituri (art. 21).

Impozitarea capitalului include numai art. 22, care alocă dreptul de impozitare a unui număr variat de elemente ale capitalului între statul în care posesorul elementelor de capital este rezident și statul în care elementele de capital sunt situate.

Într-un stat pot exista două sau mai multe autorități fiscale împuternicite să perceapă impozite de natura celor de mai sus arătate. Din această cauză considerăm necesar ca în textul convenției să fie indicat cu claritate care impozite cad sub incidența.

Deseori, convențiile stipulează totalitatea acestor impozite, precizând că ele se aplică impozitelor pe venit și pe avere percepute în contul fiecăruia dintre statele contractante, al subdiviziunilor administrativ-teritoriale și al colectivităților lor locale, indiferent de sistemul de percepere. Convenție Art.2 alin. 1, din Convenția Model OCDE, varianta din 2000: „Prezenta se aplică asupra impozitelor asupra veniturilor și averii percepute în contul unui Stat contractant, de către subdiviziunile sale politice sau de colectivitățile sale locale, indiferent de sistemul de percepere”.

În unele cazuri, deși convenția nu conține textul de mai sus, ea nu exclude impozitele per-

cepute la eșaloane inferioare, după cum rezultă din enumerarea impozitelor pe care le vizează. Astfel, de exemplu, cazul convenției româno-germane, care la art. 2, alin. 3, enumera impozitele române pe venit și pe avere ce se prelevă atât la bugetele de stat, cât și la bugetele unităților administrativ-teritoriale, respectiv impozitele germane care alimentează atât bugetul federal, cât și bugetele landurilor și bugetele locale [12].

Convențiile încheiate de Republica Moldova în domeniu nu conțin textul art. 2, alin. 1, din Convenția Model OCDE, dar nici nu includ în lista impozitelor vizate o serie de impozite cu caracter local.

Uneori autoritatea publică centrală (federală), la încheierea de convenții pentru evitarea dublei impunerii, se mărginește să rezolve problemele legate de impozitele aflate în competența sa, lăsând în afara convenției pe cele care intră în atribuțiile subdiviziunilor politice (state, provincii sau regiuni membre ale federației) și ale colectivităților locale (districte, comitate, orașe, comune etc.). Acest lucru se petrece atunci când, potrivit Constituției organele federale sunt în drept să instituie și să perceapă impozite numai la eșalon federal; la eșaloanele ierarhic inferioare, cu asemenea drepturi sunt investite autoritățile acelor subdiviziuni (Parlamentele sau consiliile locale, după caz). Inserarea în convenție a unui asemenea text, ca cel sugerat de convenția OCDE la art. 2, alin. 1 ar constitui o încălcare a dispozițiilor legale, o imixtiune în treburile interne ale altor autorități publice. Autoritățile subdiviziunilor statale și ale colectivităților locale, deși dispun de competențele fiscale pe teritoriile aflate sub jurisdicția lor, nu se bucură de suveranitate politică și, ca atare, nu pot încheia acorduri internaționale. Consecința acestui conflict de competențe este evidentă: dubla impunere la alte eșaloane decât cel federal nu poate fi evitată pe cale de convenție.

Definițiile legale date impozitelor pe venit și pe proprietate în convențiile încheiate de Republica Moldova sunt următoarele: „Vor fi considerate impozite pe venit și pe proprietate toate impozitele percepute pe venitul total ori pe valoarea proprietății, sau din anumite elemente ale acestora în Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind evitarea dublei impunerii pe venit și pe proprietate și prevenirea evaziunii fiscale, din 12.04.96, publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 21, pag.232; aceeași definiție este prevăzută și în celelalte Convenții încheiate de R. Moldova cu alte state.

Convenția Model OCDE din 1977, art.2, alin. 2. stipulează următoarea definiție: „Sunt considerate impozitele pe venit și pe avere, impozitele pe venitul total, pe averea totală sau asupra unor părți din venit sau de avere, inclusiv impozitele asupra veniturilor provenind din înstrăinarea bunurilor mobile sau imobile, precum și impozitele asupra creșterii valorii”.

După cum observăm, contribuțiile pentru securitatea socială sau alte sarcini sociale nu sunt considerate impozite asupra cuantumului total al salariilor, și, deci, nu fac obiectul convenției pentru evitarea dublei impunerii. Statul nu percepe contribuții în calitatea sa de autoritate publică, ci de asigurător, adică de organizator, la nivel național, al unor prestații sociale. Deci, dreptul de a percepe contribuții are numai statul care acordă protecție în cadrul securității sociale persoanelor ce își desfășoară activitatea pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa.

În convenția model a OCDE nu se face nici o precizare referitoare la impozitele extraordinare. Lipsa unei referiri exprese în acest sens nu trebuie interpretată ca fiind dovada intenției de a le exclude, ci ca o expresie a libertății de care se bucură statele contractante de a hotărî, de comun acord, dacă urmează să le includă sau nu [12].

Cel de al treilea alineat al art. 2 din Convenția Model OCDE se referă la lista impozitelor și taxelor care fac obiectul convenției pentru eliminare a dublei impunerii în cele două state sem-

natare. Este vorba despre taxe și impozitele în vigoare la momentul semnării convenției. „Cu toate acestea această listă nu are menirea să fie exhaustivă, ci doar ilustrativă pentru definițiile din aliniatul anterior. Tendința actuală (reflectată în cadrul convențiilor încheiate recent) este însă de oferi o enumerare cât mai completă a impozitelor și taxelor existente în cele două state, la momentul semnării convenției”.

Paragraful următor prevede faptul aplicării continue a convenției, indiferent de schimbările ulterioare intervenite în sistemul impozitelor și taxelor statelor semnatare. „Acordul se va aplica, de asemenea, oricăror impozite identice sau în esență similare, care vor fi percepute de oricare dintre Statele Contractante, după data semnării prezentului Acord în plus sau în locul impozitelor existente la care se face referire la punctul 3 al prezentului Acord. Autoritățile competente ale Statelor Contractante se vor informa reciproc asupra oricăror modificări importante aduse în legislația lor fiscală” prevăzut în Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind evitarea dublei impunerii pe venit și proprietate și prevenirea evaziunii fiscale, art. 2 alin. 4, publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 21, pag. 232.

Deci în acest caz este prevăzută doar o singură condiție, și anume ca impozitele și taxele introduse ulterior să aibă o natură identică sau similară celor aflate în vigoare la data semnării convenției. Această prevedere este importantă, deoarece previne eventualele schimbări ale sistemului de impozitare în cele două state.

Spațiul geografic. Spațiul geografic sau teritoriul supus prevederilor unei convenții fiscale este, de obicei, acela asupra căruia fiecare stat contractant își exercită suveranitatea. Conform art. 3 din Constituția Republicii Moldova// Monitorul Oficial nr. 1 din 29 iulie 1994: „Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Frontierele țării sunt constituite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional”.

Conform art. 2 din Legea privind frontiera de stat a Republicii Moldova Legea Nr.108-XIII din 17.05.94 privind frontiera de stat a Republicii Moldova, publicată în Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 12 din 03.11 „Frontiera de stat a Republicii Moldova se stabilește de către Parlament, respectându-se principiile și normele dreptului internațional și nu poate fi modificată decât prin lege”. Iar în art. 3 alin. 1 se stipulează: „Frontiera de stat se stabilește în tratatele încheiate de Republica Moldova cu statele vecine pe baza totalurilor activității comisiilor bilaterale de delimitare și demarcare, și se marchează pe teren cu semne de frontieră clar vizibile. Tratatul privind trasarea și marcarea frontierei de stat pe teren urmează să fie ratificat de Parlament”.

În practica internațională se întâlnesc nu puține situații în care convențiile fiscale încheiate de anumite state nu se vor aplica unor teritorii dependente de aceste state, întrucât aceste teritorii au o autonomie fiscală, de exemplu, în această situație se găsesc: Noua Caledonie, Guadelupa, Martinica, Reunion, Polinezia franceză și alte teritorii de peste mări ale Franței.

Persoanele vizate. În convențiile fiscale se precizează că ele „se aplică persoanelor care sunt rezidente ale unuia sau ambelor state contractante și anume; Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind evitarea dublei impunerii pe venit și pe proprietate și prevenirea evaziunii fiscale, publicat în ediția oficială „Tratate internaționale, 1999, volumul 21, pag. 232” la art. 1, se prevede: „Prezenta Convenție model a OCDE se aplică asupra persoanelor care sunt rezidenți ai unui stat contractant sau ai ambelor state contractante”.

Este evident că pentru a preciza mai concret sfera de aplicare a convențiilor cu privire la persoane trebuie stabilit conținutul următoarelor noțiuni:

- A. rezident;
- B. persoană (subiect impozabil).

A. Rezident. Spre deosebire de proiectele anterioare care erau aplicabile cetățenilor statelor semnatare, Tratatul Model (1992 și 2000) utilizează un termen mai larg - de rezident. „Această orientare nouă nu face deosebire între subiecții impozabili de naționalități diferite, a fost considerată adecvată în vederea satisfacerii cerințelor corespunzătoare actualului stadiului de dezvoltare a relațiilor financiare internaționale [9].” Convenția model a OCDE stipulează art. 4:

„1. În sensul prezentei Convenții, expresia „rezident al unui Stat contractant” desemnează orice persoană care, în virtutea legislației acestui Stat, este considerată subiect de impunere în acest Stat, în dependență de domiciliul său, de rezidența sa, de sediul său de conducere sau de oricare alt criteriu de natură analogă și se aplică de asemenea acestui Stat, precum și tuturor subdiviziunilor sale politice sau colectivităților sale locale. Totuși această expresie nu include persoanele care nu sunt considerate ca subiecte de impunere în acest Stat decât pentru veniturile sursa cărora este situată în acest Stat ori pentru averea din acest Stat.

2. Dacă, conform dispozițiilor paragrafului 1, o persoană fizică este rezident al ambelor State contractante, situația sa este reglementată în modul următor :

a) această persoană este considerată ca rezident numai al Statului unde ea dispune de domiciliu permanent; dacă ea dispune de domiciliu permanent în ambele State, ea este considerată ca rezident numai al Statului cu care are legături personale și economice mai strânse (centrul intereselor vitale);

b) dacă Statul unde această persoană are centrul intereselor sale vitale nu poate fi determinat, sau dacă ea nu dispune de o locuință permanentă în nici unul dintre State, ea este considerată ca rezident numai în Statul unde ea stă în mod regulat;

c) dacă această persoană stă în mod regulat în ambele State sau dacă ea nu stă în mod regulat în nici unul dintre ele, ea este considerată ca rezident numai al Statului al cărei cetățenie o posedă;

d) dacă această persoană posedă cetățenia ambelor State sau dacă ea nu este cetățean al nici unuia dintre aceste State, autoritățile competente ale Statelor contractante vor rezolva chestiunea dată de comun acord.

3. Dacă, în conformitate cu dispozițiile paragrafului 1, o persoană alta decât persoana fizică este rezident al ambelor State contractante, ea este considerată ca rezident numai în Statul unde se află sediul său de conducere efectivă.”

Cuprinderea și descifrarea sensului noțiunii de „rezidență” este importantă prin stabilirea sferei de aplicare a convențiilor în soluționarea cazurilor în care dubla impunere apare ca rezultat a dublei rezidențe și, în sfârșit, în soluționarea cazurilor în care dubla impunere este generată de reglementările aplicate în statul de rezidență vis-a-vis de cele aplicate în statul de sursă.

Deci, autorii tratatelor trebuie să soluționeze două chestiuni, respectiv:

a) care persoană este considerată rezident al unuia dintre statele semnatare;

b) cum trebuie să fie soluționate cazurile de dublă rezidență.

Conținutul art.4 din Tratat, 1 Model OCDE (1992) este preluat și de convențiile încheiate de Republica Moldova. Codul fiscal al Republicii Moldova în art.5 pct. 5 și 6 definește atât noțiunea de rezident, cât și cea de nerezident. Nu toate actele normative din Republica Moldova stipulează aceeași definiție a instituției de rezident. Regulamentul privind reglementarea valutară pe teritoriul Republicii Moldova definește în art. 19 ca rezidenți:

- Persoana fizică care se află neîntrerupt pe teritoriul Republicii Moldova pe parcursul unui an de zile sau mai mult.

- Persoanele juridice, inclusiv întreprinderi individuale și societăți în comandită, care se

află și suni înregistrate în Republica Moldova, de asemenea, și reprezentanțele permanente a unor asemenea persoane juridice, întreprinderi individuale și societăți în comandită, care se află în străinătate.

Filialele înregistrate în Republica Moldova a persoanelor juridice, întreprinderilor individuale și a societăților în comandită, înființate în afara Republicii Moldova. Este considerat rezident:

a) orice persoană fizică care corespunde uneia din cerințele de mai jos:

- are domiciliu permanent în Republica Moldova, inclusiv:
- se află la tratament sau la odihnă, sau la învățătură, sau în deplasare peste hotare;
- este o persoană cu funcții de răspundere a Republicii Moldova, aflată în exercițiul funcției peste hotare;

- se află în Republica Moldova cel puțin 183 de zile pe parcursul anului fiscal;

b) orice persoană juridică sau întreprindere individuală, sau gospodărie țărănească (de fermier), a cărei activitate de întreprinzător este organizată sau gestionată în Republica Moldova ori al cărei loc de bază de desfășurare a activității este Republica Moldova.

Iar conform art.5 pct.6 persoane nerezidente sunt: Orice persoană fizică care nu este rezidentă în conformitate cu pct.5 lit. a) ori, deși corespunde cerințelor p. 5 lit. a), se află în Republica Moldova:

- în calitate de persoană cu statut diplomatic sau consular ori în calitate de membru a familiei unei asemenea persoane;

- în calitate de colaborator a unei organizații internaționale, create în baza acordului interstat la care Republica Moldova este parte, sau în calitate de membru de familie a unui asemenea colaborator;

- la tratament sau la odihnă, sau la învățătură, sau în deplasare, dacă această persoană fizică s-a aflat în Republică Moldova exclusiv în aceste scopuri;

- exclusiv în scopul trecerii dintr-un stat străin în alt stat străin prin teritoriul Republicii Moldova (trecere tranzit);

c) orice persoană juridică sau întreprindere individuală, sau gospodărie țărănească (de fermier), care fie, corespunde cerințelor pct. 5 lit. b al Codului fiscal.

După cum s-a putut observa, prevederile convenției mai leagă noțiunea de rezident și cu cea de reprezentanță permanentă sau de sediu permanent. Se poate observa că în majoritatea convențiilor încheiate de Republica Moldova se utilizează termenul de reprezentanță permanentă, iar în cele încheiate de România se utilizează termenul de sediu permanent, pentru desemnarea în cele din urmă a aceluiași concept. Astfel, în sensul Acordului între Republica Moldova și Republica Ungară privind evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale referitor la impozitele pe venituri și pe proprietate, din 1 ianuarie 1997, termenul de „reprezentanță permanentă” desemnează locul de activitate permanent prin intermediul căruia întreprinderea unui stat contractant își desfășoară activitatea de antreprenoriat în celălalt stat contractant. De altfel art. 5 pct. 5 lit. b Cod fiscal prevede o definiție similară.

Expresia de „sediu permanent” înseamnă un loc fix de afaceri, prin care întreprinderea își desfășoară în întregime sau în parte activitatea sa. În art. 5 din Convenția dintre Guvernul României și Guvernul Ucrainei pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozite pe venit și capital, semnată la Izmail la 29 martie 1996. Expresia sediu permanent include: un loc de conducere; o sucursală; un birou; o uzină; un atelier; instalații pentru prospectări în scopul obținerii de venituri; o mină, un puț petrolier sau de gaze, o ca-

rieră sau orice alt loc de extracție a resurselor naturale; un depozit sau alte asemenea, folosite pentru livrări de bunuri în scopul obținerii de venituri; un șantier de construcții, un proiect de construcții, de montaj instalație sau activitățile de supraveghere în legătură cu acestea, dar numai când asemenea șantier, proiect sau activități durează o perioadă mai mare de 12 luni; furnizarea de servicii, inclusiv de servicii de consultanță, de către o întreprindere a unui stat contractant, cu condiția ca această activitate să dureze, pentru același proiect sau pentru un proiect conex, o perioadă sau perioade care însumează mai mult de 12 luni.

Simplul fapt că o întreprindere exercită o activitate de afaceri într-un alt stat prin intermediul unui broker, agent comisionar general sau orice alt agent cu statut independent; faptul că o societate, care este rezidentă a unui stat contractant, controlează sau este controlată de o societate care este rezidentă a celuiilalt stat (printr-un sediu permanent sau în alt mod), nu este suficient pentru a face din aceste societăți un sediu permanent al celeilalte art.5 pct .6, 7 din Convenția dintre Guvernul României și Guvernul Ucrainei pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozite pe venit și capital, semnată la Izmail la 29 martie 1996.

Se pot întâlni des cazuri când persoana fizică este rezidentă a mai multor state (cazul conflictelor de rezidență), de exemplu art. 4 pct. 2. al Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind evitarea dublei impuneri pe venit și proprietate și prevenirea evaziunii fiscale, semnat la Moscova, la 12 aprilie 1996, publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 21, pag. 232., în acest caz soluțiile propuse de convențiile încheiate în domeniu sunt următoarele:

a) aceasta va fi considerată rezidentă a statului contractant în care are locuință permanentă; dacă dispune de locuință permanentă în ambele state contractante, va fi considerată rezidentă a statului contractant cu care legăturile sale personale și economice sunt mai strânse (centrul intereselor vitale);

b) dacă statul contractant, în care această persoană are centrul intereselor vitale, nu poate fi determinat sau dacă ea nu dispune de locuință permanentă în nici unul din statele contractante, atunci ea va fi considerată rezidentă în statul contractant în care de fapt își are domiciliul;

c) dacă această persoană locuiește de fapt în ambele state contractante sau în nici unul dintre ele, ea va fi considerată rezidentă a statului contractant a cărui cetățean este;

d) dacă fiecare stat contractant consideră că această persoană este cetățeanul său sau al nici unuia dintre state, atunci autoritățile competente ale statelor contractante rezolva problema dată de comun acord.

O situație aparte poate apărea în cazul în care statele semnatare a convenției prevăd în legislațiile lor interne posibilitatea dublei cetățenii, în această ipoteză convențiile fiscale vor cuprinde prevederi referitoare la modalitatea de determinare a statutului persoanei pentru o repartizare corectă a dreptului de impunere art. 4 pct. 2, lit. d, din Convenția dintre Guvernul României și Guvernul Ucrainei ..., semnată la Izmail la 29 martie 1996 prevede că „dacă persoana este național (cetățean) a ambelor state contractante sau al nici unuia dintre acestea, autoritățile competente ale statelor contractante vor rezolva problema de comun acord”.

În cazul persoanelor juridice, când aceasta este rezidentă a ambelor state contractante, se consideră rezident în acelui stat contractant unde este situat organul de conducere efectiv.

Se impune, în final, sublinierea faptului că beneficiile internaționale de eliminare a dublei impuneri sunt oferite numai subiecților rezidenți în unul sau ambele state semnatare. Un subiect impozabil ce nu este rezident în unul dintre aceste state nu va putea beneficia de preve-

derile convențiilor. Cu toate acestea, principiul potrivit căruia prevederile convențiilor sunt aplicate numai rezidenților statelor semnate nu este aplicabil în două situații: cea reglementată în art. 24 (principiul nediscriminării); precum și cea din art. 26 (schimbul de informații) între cele două state semnate.

Din această scurtă analiză a art. 4 reiese pe deplin importanța noțiunii de „rezidență” și caracterul detaliat al soluțiilor oferite pentru fiecare din problemele ridicate de eliminarea dublei impunerii în relațiile dintre statele semnate.

B. Persoana (subiect impozabil). Art. 3 alin. 1 lit. a din Convenția Model stipulează: termenul „persoană” include persoanele fizice, societățile și oricare alte asocieri de persoane, de exemplu prevederi asemănătoare sunt stipulate în convențiile încheiate de R. Moldova cu alte state”.

Este de remarcat faptul că spre deosebire de definițiile date de Convenția Model a OCDE (1977), convențiile încheiate de Republica Moldova definind noțiunea de „persoană”, nu cuprind elementul de societate, înlocuind-o cu noțiunea de persoană juridică. Cu toate acestea, convențiile încheiate de Republica Moldova în articolul care se va referi la definițiile generale (art. 3), nici nu vor face referire la conținutul de persoană juridică, așa cum se procedează în cazul Convenției Model, când aceasta se referă la noțiunea de „societate”. Aceste deosebiri nu sunt grave, fiindcă noțiunea de „societate” este definită de Convenția Model în felul următor: „termenul «societate» desemnează orice persoană juridică sau orice entitate care este considerată în scopul impozitării ca persoană juridică”. Deci, din sensul larg al noțiunii de „persoană juridică”, folosit în convențiile încheiate de Republica Moldova se pot delimita doar acele persoane juridice care sunt luate în considerare „în scopul impozitării”, adică persoanele juridice care sunt subiecți ai impunerii cu privire la impozitele pe care le vizează convenția.

În Convenția Model OCDE referitoare la evitarea dublei impunerii în materie de succesiuni se precizează la art. 1 că termenul „rezident” se referă la persoana fizică care în momentul decesului își avea domiciliul într-unul din statele contractante sau în amândouă. Convențiile încheiate de Republica Moldova, referindu-se la subiecții pe care îi vizează, utilizează și termenul de „persoană națională” care desemnează de exemplu cum este în Convenția încheiată între R. Moldova și Rusia, art. 3 alin. 1 lit. f.:

- orice persoană fizică care are cetățenia statului contractant;
- orice persoană juridică, întovărășire sau asociație care au primit acest statut în baza legislației în vigoare a statului contractant.

Convențiile fiscale trebuie să precizeze care este „autoritatea competentă” să aducă la îndeplinire prevederile acesteia, să rezolve litigiile apărute pe parcurs, să transmită informațiile la care părțile contractante s-au angajat. În unele state Ministerul Finanțelor constituie autoritatea competentă în Republica Moldova, Ucraina, Rusia, România, Japonia, Belgia, Finlanda, Suedia, Spania, Egipt etc., în timp ce în altele această responsabilitate se încredințează unui alt organ.

În fața instanțelor jurisdicționale aplicarea convențiilor pentru evitarea dublei impunerii apare ca o derogare de la regulile generale ale dreptului fiscal. Ca urmare, cel care se prevalează de prevederile convenției trebuie să facă proba că aceasta îi este aplicabilă.

Cutuma [3]. Uneori nici reglementările naționale și nici convențiile internaționale nu oferă soluții pentru toate problemele fiscale care apar în relațiile dintre statele contractante. În asemenea împrejurări pentru a acoperi vidul juridic existent se va face apel la cutumă. La fel se procedează și atunci când nu există reguli precise cu privire la aplicarea sau interpretarea convențiilor fiscale.

Cutuma internațională este cel mai vechi izvor al dreptului internațional, bazat pe practica statelor. Ea confirmă faptul că o regulă de drept internațional poate exista și în absența unui acord format între state, ca urmare a repetării în anumite condiții, a unui comportament anumit al statelor, în relațiile internaționale. Remarcăm faptul că la formarea Convențiilor Model OCDE cutuma a constituit unul din principalele izvoare.

Cutuma este o regulă de conduită statornicită în practică și respectată o perioadă de timp îndelungată în virtutea deprinderii ca o normă obligatorie. Unele obiceiuri sunt sancționate de lege, prevăzute de convenții internaționale dobândind astfel caracterul de izvor de drept [7].

Într-o altă accepțiune este vorba despre „o întreagă gamă de acte și fapte, care se exprimă” într-un anumit domeniu concret [11].

În opinia juristului francez Louis Cartou, „regula potrivit căreia o convenție internațională poate să faciliteze obligațiile contribuabilului, iar nu să le agraveze este de origine cutumiară. Cutuma poate să meargă până la neutralizarea aplicării dispozițiilor naționale [12]”.

Regula cutumiară este o regulă nescrisă, dar obligatorie pentru subiecții dreptului internațional, care au recunoscut acest caracter al ei [10].

Cutuma internațională ca izvor al normelor dreptului internațional prezintă două dificultăți, în special:

- a) dovedirea existenței regulii cutumiare;
- b) delimitarea exactă a conținutului regulii cutumiare.

Cutuma internațională ca izvor de drept internațional se definește prin următoarele elemente:

a) ea este expresie a unei practici a statelor care rezultă din comportamentul lor în relațiile internaționale. Aceasta practică a statelor față de un act sau situație din relațiile internaționale trebuie să fie constantă (adică repetată, iar nu întâmplătoare). Ea poate fi cu caracter general sau local.

b) Regula cutumiară trebuie să fie recunoscută ca obligatorie (*opinio juris*), în consecință, acceptată de state ca o regulă de drept. Recunoașterea activității regulii cutumiare poate fi expresă sau tacită.

Regula poate lua naștere nu numai dintr-o acțiune constantă a statelor în relațiile internaționale, ci și din abținerea lor repetată. Recunoașterea obligativității regulii cutumiare este un element determinant al existenței ei.

Jurisprudența [4]. Este, de asemenea, o sursă limitată de drept fiscal internațional. La ea se apelează atunci când organelor însărcinate cu aplicarea convențiilor pentru evitarea dublei impuneri li se prezintă spețe, care au mai făcut obiectul judecății. Soluțiile adoptate la timpul respectiv, căpătând autoritatea lucrului judecat acum se preiau ca atare.

În categoria instanțelor ale căror hotărâri fac jurisprudența în materie de drept fiscal, intră instanțele fiscale naționale, Curtea Internațională de Justiție de la Haga, organele de arbitraj instituite de statele semnatare ale unei convenții, precum și unele instanțe jurisdicționale cu caracter supranațional (de exemplu: Curtea Supremă de Justiție de pe lângă Comunitățile Europene, cu sediul la Luxemburg).

Doctrina [3]. Această modalitate constă în studiile efectuate de diferiți specialiști consacrați, sub egida unor organisme internaționale, unde se întâlnesc opinii demne de reținut pentru soluționarea problemelor fiscale apărute în relațiile dintre state.

Printre organismele internaționale neguvernamentale cu preocupări în materie fiscală menționăm: Asociația de Drept Internațional, Asociația fiscală internațională, Institutul Inter-

național de Finanțe Publice etc. De asemenea, mai există și o serie de organisme internaționale guvernamentale care și-au adus aportul la soluționarea problemelor fiscale la scară mondială. Astfel sub egida Societății Națiunilor în perioada 1920-1946, un comitet financiar, și, ulterior, altul fiscal au elaborat trei convenții model, de tip bilateral. Este vorba despre convențiile model pentru evitarea dublei impunerii asupra veniturilor și averii (adoptate în Mexic în 1943 și revizuite la Londra în 1946), convenții cu privire la asistenta administrativă și juridică.

Succesarea Societății Națiunilor, adică Organizația Națiunilor Unite, a continuat lucrările referitoare la evitarea dublei impunerii, prin intermediul unei comisii financiar-fiscale. Aceasta și-a propus în 1947:

- să revizuiască convențiile model adoptate la Mexic și revizuite la Londra;
- să publice convenții fiscale;
- să centralizeze diverse documente privind legislațiile fiscale naționale.

În 1979 a fost adoptată Convenția Model ONU pentru evitarea dublei impunerii a venitului și a averii, iar în 1981 Secretariatul ONU a dat publicității un manual de negocieri ale convențiilor fiscale bilaterale între țările în curs de dezvoltare.

Organizația Europeană de Cooperare Economică și succesoarea acesteia, Organizația de cooperare și dezvoltare economică, au manifestat, la fel, o preocupare deosebită vis-a-vis de problemele fiscale internaționale. Aceste preocupări s-au materializat în elaborarea Convențiilor model pentru evitarea dublei impunerii asupra veniturilor și averii (din 1963 și 1978) și, respectiv, asupra succesiunilor (1966), precum și a numeroase studii consacrate impozitelor.

Se cuvine să mai menționăm Convenția model pentru evitarea dublei impunerii între statele membre ale subregiunii andine și terțe state (model andin), precum și Convenția cu privire la asistența administrativă în materie de impozite încheiată între statele din nordul continentului nostru: Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia și Suedia [12].

Concluzii. Cercetările realizate conduc la formularea următoarelor concluzii și recomandări:

1. Statul poate impune veniturile cetățenilor săi sau ale agenților economici potrivit relației juridice existente cu acest stat, sau poate impune veniturile provenite din sursele aflate pe teritoriul statului respectiv, potrivit criteriului teritorialității. În aceste condiții, devine inevitabilă apariția problemei dublei impunerii ca rezultat al concursului suveranităților fiscale.

Analiza comparativă a principiilor impunerii în baza criteriilor rezidenței și teritorialității ne permite să concluzionăm că criteriul rezidenței, aplicabil veniturilor obținute în străinătate, este mai acceptabil și mai sigur pentru contribuabil, iar criteriul teritorialității – mai acceptabil pentru stat, însă, în ambele cazuri, aplicarea doar a unui criteriu generează posibilități reduse de prelevare a resurselor în bugetul statului, iar aplicarea ambelor principii de toate statele, fără nicio restricție, generează, inevitabil, presiuni fiscale exagerate asupra contribuabililor.

De aceea, în scopul majorării veniturilor bugetare și ținând cont de interesele contribuabililor ce activează pe teritoriul Republicii Moldova, recomandăm aplicarea complexă a acestor două criterii, conform practicilor internaționale.

2. Caracteristic relațiilor din cadrul impunerii internaționale a veniturilor și capitalurilor este faptul că normele fiscale naționale acționează fie în raport cu obiectul internațional al impunerii, fie în raport cu subiectul străin al impunerii, ceea ce, în opinia noastră, generează problemele dublei impunerii și evaziunii fiscale.

3. Activitatea comercială a agentului economic, pentru obținerea unor venituri într-un stat străin, poate fi variată. În scopul realizării unei juste impunerii, s-a convenit să se delimiteze această activitate a nerezidenților în „activă” și „pasivă”.

În teoria impozitării veniturilor și capitalurilor, nu găsim o definiție dată veniturilor obținute din „activitatea activă” și „activitatea pasivă”, care să cuprindă exhaustiv toate aspectele acestei activități. Multe din aceste definiții cuprind doar enumerarea celor mai răspândite cazuri, caracteristice unei situații concrete. Astfel, la „activă” se atribuie activitatea comercială, de producere, precum și acordarea serviciilor sau executarea lucrărilor. La veniturile obținute din activitatea „pasivă” a agenților economici, de obicei, se atribuie dobânzile, dividendele și oricare alte plăți sub forma distribuirii veniturilor companiei; plățile din acordarea licențelor; veniturile din arendă, din acordarea drepturilor de autor etc.

În opinia noastră, luând în considerare practica internațională privind impunerea veniturilor și capitalurilor, este recomandabilă divizarea veniturilor companiei în venituri obținute din activități active și activități pasive, conform criteriului participării nemijlocite a membrilor companiei la obținerea acestor venituri. Pentru obținerea venitului din activități active, este nevoie de o participare „activă” a persoanelor, de prezența permanentă a activității umane. Obținerea venitului din activități pasive implică participarea unitară (de o singură dată) a persoanelor (de regulă, la etapa încheierii contractului sau la luarea hotărârii privind distribuirea venitului) și, în unele cazuri, controlul ulterior al îndeplinirii obligațiilor contractuale.

În contextul reformelor fiscale din Republica Moldova, remarcăm că au fost adoptate importante modificări legislative, inclusiv în direcția reglementării aspectelor de evitare a dublei impunerii internaționale. Procesul de modernizare a legislației fiscale a fost orientat atât în planul perfecționării sistemului general de impozite și taxe prin cuprinderea în acesta a aspectelor legate de fiscalitatea internațională, cât și în sensul redefinirii și actualizării unor termeni specifici utilizați în legislația fiscală internațională, precum: rezident, reprezentanță, reprezentanță permanentă etc. Totodată, a fost îmbunătățit, prin actualizarea legislației în domeniu, sistemul de impozitare a veniturilor persoanelor fizice și juridice nerezidente care desfășoară activități în Republica Moldova în lipsa unei convenții fiscale de evitare a dublei impunerii internaționale. În pofida progreselor obținute în perfecționarea legislației fiscale din Republica Moldova, aceasta se caracterizează încă printr-o mare complexitate a sistemului de impozitare, transparență redusă și un anumit grad de instabilitate. Aceste aspecte încurajează evaziunea fiscală, contribuind astfel la formarea tendinței de reducere a gradului de colectare a impozitelor.

Prin urmare, considerăm rezonabil ca, în locul facilităților fiscale sau reducerii cotelor de impozit, să se aplice o relaxare a impozitării capitalului, justificată de necesitatea stimulării înclinației spre economisire și investire, ceea ce ar constitui o premisă a creșterii economice sustenabile pe baza expansiunii sectorului privat.

Până în prezent, Republica Moldova a încheiat peste 37 de convenții. Obiectivul acestor convenții este de a oferi căi și soluții optime pentru eliminarea dublei impunerii în relațiile economice și financiare internaționale, printr-un proces de armonizare a intereselor autorităților fiscale-partenere și, respectiv, ale subiecților impozabili din statele-semnatare. Din primele nouă state participante (în perioada 01.01.1992 - 31.12.2007) la procesul investițional în Republica Moldova, al căror capital investit în întreprinderile înregistrate autohtone reprezintă 73%, doar trei state (Olanda, România, Rusia) au încheiat convenții fiscale cu statul nostru, iar capitalul investit de acestea reprezintă aproximativ o treime din capitalul total. Cifrele date demonstrează cu elocvență importanța convențiilor fiscale. Considerăm că procesul de încheiere a noilor convenții fiscale trebuie accelerat. Încheierea, în continuare, a convențiilor fiscale este benefică pentru Republica Moldova și poate să impulsioneze atragerea de noi investiții, și, ca urmare, crearea de noi valori și prelevări crescânde în bugetul public național.

6. La baza acordurilor fiscale încheiate în prezent de Republica Moldova stau, în principal, prevederile Tratatului-model al OCDE, și unele recomandări a Convenției-model elaborate de ONU. Această situație se datorează unui număr semnificativ de factori, dintre care menționăm: necesitatea armonizării sistemului fiscal al Republicii Moldova cu cel al statelor Uniunii Europene în perspectiva aderării viitoare la acest organism; orientarea politicilor economice spre atragerea capitalurilor și investitorilor străini prin acordarea de concesi fiscale statelor de rezidență a acestora; accentuarea rolului stimulat al sistemului de impunere fiscală aplicat pentru susținerea creșterii economice; existența interdependențelor dintre economia Republicii Moldova și economia mondială etc.

Totodată, în momentul actual există convenții fiscale ratificate pe principiul succesiunii (convențiile încheiate cu Germania, Belgia, Japonia), acestea, în opinia noastră, necesită o revizuire generală prin eliminarea (sau înlocuirea acestora) segmentelor ce nu mai corespund realității și care îngreunează aplicarea prevederilor convențiilor date. Considerăm că operațiunea de revizuire a conținutului acestor convenții nu trebuie să întâmpine rezistență din partea statelor-partenere, deoarece, pe de o parte, se propune actualizarea formei și nu a conținutului acestora, iar, pe de altă parte, măsura, este benefică ambelor state-semnatore, întrucât se vor elimina interpretările echivoce și se vor reduce cazurile de recurgere la proceduri amiabile generate de imprecizii ale prevederilor convențiilor.

Rezultatele cercetării pot fi utilizate de către:

- organele fiscale și legislative în procesul de elaborare a legislației noi și de perfecționare a celei existente cu privire la activitatea companiilor autohtone în străinătate și la activitatea nerezidenților în Republica Moldova;
- contribuabili – agenți economici autohtoni și investitori străini, în vederea structurării adecvate a obligației fiscale, conform etapelor de efectuare a lucrărilor stipulate în contract;
- companiile străine în procesul de evaluare a eficienței fiscale a proiectelor de investiții.

Bibliografie

1. Burian A., Balan O., Serbenco E., Drept internațional public, Edit. „CEP USM, Chișinău, 2005, pag. 50-51.
2. Burian A., Introducere în practica diplomatică și procedura internațională, Edit. „Cartier”, Chișinău, 2000, pag. 16.
3. Burian A., Introducere în practica diplomatică și procedura internațională, Edit. „Cartier”, Chișinău, 2000, pag. 16.
4. Burian A., Drept diplomatic și consular, Ediția II-a (revizuită și adăugată), Edit. „Cuant (Combinatul Poligrafic), Chișinău, 2003, pag. 31.
5. J.-F. Court, G. Entraygues, Gestion fiscale internationale des entreprises, Montchrestien EJA, 1992, pag. 74.
6. Costin C. Kirițescu & Emilian. M. Dobrescu, Moneda/Mică enciclopedie, Colecția „Biblioteca Băncii Naționale”, editura enciclopedică, București 1998, pag. 141.
7. Dumitru Rădulescu, Dicționar de drept privat, Editura Mondan '94, 1997, pag. 62.
8. Dominique Carreau, Droit international, 2-e édition, Ed. A. Pedone, Paris, 1988, pag. 240.
9. C. Leicu, Eliminarea dublei impunerii în relații financiar-comerciale, Lumina Lex, București, 1995, pag. 32.
10. Marțian Niciu, Drept internațional Public, ed. Chemarea, Iași, 1993, pag. 52.

11. T. R. Popescu, Dreptul comerțului internațional, Editura „Didactică și Pedagogică”, București, 1983, pag. 26.
12. I. Văcărel, Relații fiscale internaționale, editura Academiei Române, București, 1995, pag.50.
13. <http://ww.v.barreau.qc.ca/infos/>
14. <http://www.consulco.com/RO/information/>
15. http://www.consulco.com/RO/information/offshore_advantages/

Prezentat: 22 iunie 2022

E-mail: alexmarit123@gmail.com

МИГРАЦИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛОВ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Манал ХАБАШИ, докторант, Академия Публичного Управления

Людмила ГОЛОВАТАЯ, др., доцент, Академия Публичного Управления

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются социально-экономические аспекты развития миграционных процессов, в том числе определение места миграции интеллигенции в международной миграции и современной мировой экономической системе в целом. Раскрывается влияние современного рынка труда на миграцию высококвалифицированных специалистов, а также роль израильских ученых в производстве и внедрении научных знаний, включая результаты академических исследований и разработок в Израиле.

Ключевые слова: миграция интеллектуалов, мировая экономическая система, рынок труда, высококвалифицированные работники.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).05](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).05)

CZU: [314.74:316.343.652]:339.9

Миграция специалистов и ученых, часто называемая «утечкой умов», впервые привлекла заметное внимание мирового научного сообщества в середине 20 века, в том числе в связи со значительной эмиграцией британских ученых в США. С тех пор интерес к этому вопросу стремительно растет. Списки библиографических источников, составленные только в англоязычных и франкоязычных изданиях, опубликованных в 1960-1990-е годы, содержат до тысячи названий [1].

В Израиле за последнее десятилетие 20-го века и первые годы 21-го века, по приблизительным подсчетам автора, количество работ, посвященных миграции интеллектуалов, приближается к двум сотням. Среди них были статьи В. Валюкова, В. Ионцева, Л. Леденевой, Т. Наумовой, Е. Белова, С. Симановского; статьи и книги О. Иконникова, Е. Красинца, И. Малахи, И. Ушкаловой, О. Жареновой и др. Несмотря на растущее число публикаций, нет научного единодушия в подходах к миграции и оценке ее последствий. Более того, специфика проблемы вряд ли позволит достичь полного единства специалистов из богатых развитых стран и ученых из развивающихся стран. Главное утверждение, с которым соглашается большинство исследователей, заключается в том, что „утечка мозгов” из Израиля по своей сути является весьма негативным явлением для развития страны и для ее места в мировом сообществе. Дальнейшее, тщательное рассмотрение проблемы, на наш взгляд, нуждается в подходах, на основе которых картина миграции ученых и специалистов могла бы предстать как составляющая глобальной мировой системы [2].

В рамках понятия «глобализация» и как особый предмет научного понимания миграция находится на заднем плане, в тени финансовых, коммерческих, научно-техниче-

ских, экологических и других планетарных процессов. Можно оспорить момент, когда мировое сообщество «проснулось глобальным»: в 70-е годы XX века, когда, по мнению Дж. Бартона, система отношений между странами мира из-за случайных столкновений, подобно шарам в бильярде, превратилась в густую сеть связей с постоянным взаимовлиянием, или в период 15-16 веков, когда в Европе установилась система мира транспортных и торговых отношений, позднее углубившихся в трактовке Ф. Броделя, И. Уоллера и др. Ведущие специалисты в области миграционных исследований, в частности, В. А. Ионцев, в силу практической значимости и обширности теоретического материала, предлагает выделить проблемы передвижения населения в особую миграционную науку – «миграциологию» [3].

Мы считаем, что место миграции в современном мире невозможно оценить без описания основных принципов современной мировой системы. Смысл и роль интеллектуальной миграции трудно определить не только без оценки тенденций развития современной мировой системы, но и без учета места науки и ученых в этой системе [4].

После потери актуальности теорий «модернизации» автор считает подход «мировой системы» наиболее авторитетным и обладающим мощным эвристическим потенциалом в рамках социальных наук. Концепция «мировой системы» является продолжением и развитием идей о «мировых экономиках», содержащихся в работах Фернана Броделя, широко известного в нашей стране. Целостная концепция в ее окончательном виде была разработана Иммануэлем Валлерстайном, величайшим историком современной экономики, главой Международной социологической ассоциации, профессором Государственного университета Нью-Йорка [6]. Подход «мировой системы» основан на анализе уровня и характера экономического развития крупных образований, включающих группы стран и регионов, объединенных сходным уровнем развития их «социальных систем». И. Валлерстайн исследует только современную «мировую систему», т. е. капитализм, поглотивший все остальные социальные системы. На самом деле мировая система капитализма (как и другие до нее) переживает длительные циклические изменения (рождение - расцвет - кризис), а также короткие взлеты и падения (экспансия - стагнация или развертывание - регресс). Страна Израиль, которая была интегрирована в капиталистическую мировую систему, по словам автора концепции, «представляет собой классический пример не периферии, а полупериферии - государства, сочетающего в себе как основные черты, так и периферию» [6].

Сегодня капиталистическая миросистема подошла к некоему очередному пределу своего развития, в значительной степени исчерпав мирные возможности движения вперед, как в плане расширения политических прав, так и в деле перераспределения богатств. Начало кризисной фазы И. Валлерстайн относит к периоду с 1967 по 1973 гг., когда началась нисходящая фаза цикла Н. Кондратьева и, как мы видим, обострение борьбы за роль гегемона в центре мировой системы. Валлерстайн приводит веские доводы в пользу исчерпания капиталистическим миром системы ресурсов развития, и есть признаки краха мировой системы модерна и капитализма как цивилизации».

Тот же тезис, только в более мягкой интерпретации, подтверждается В.Л. Иноземцевым в его интересной теории постэкономического общества, доэкономической и экономической эпохи. Изменение мировой системы после 1945 года, в частности, подъем США, экспансия капиталистической экономики, а также университетская система, по мнению И. Валлерстайна, привели к стиранию границ между научными дисциплина-

ми, в частности - между экономикой, политологией и социологией. Это, в свою очередь, усилило процесс институционализации различных научных дисциплин, подобных корпоративным организациям, с их факультетами, образовательными программами, научными степенями, журналами, ассоциациями и т.д. По словам ученого в области макросоциологии Н. С. Розова, «фактически финансирование исследований осуществляется на основе сумм, выделяемых соответствующей науке или группе наук: определенная сумма для экономики, для политологии, для социологии, истории, философии и т.д». [7] Своего рода диктатура финансово сильных структур по отношению к науке проникает в правила и принципы проведения научных исследований, в значительной мере разъединяя близкие к естественной конвергенции научные отрасли, заставляя Валлерштейна выявлять непосредственные текущие причины явлений, а не их перво-причины, как должен был бы сделать научный этос Мертона, которые не могут не мешать достижению истины.

Не всегда заметный, но явно усиливающийся перенос принципов миросистемы в научную индустрию приводит к тому, что количественные критерии оценки научных результатов, по мнению многих экспертов, становятся единственно возможным объективным критерием, а специалисты оправдываются в «своих» научных направлениях, в журналах, ассоциациях, увеличивают количество публикаций, ссылок на них, количество конференций, полученных грантов и т.д., и, по сути, имитируют приобретение знаний.

Уже в 1960-х годах было отмечено, что накопленное количество опубликованных научных работ удваивается примерно каждые десять лет, и эти поразительные темпы продолжают расти [8]. По словам Д. В. Иванова, происходит «виртуализация науки»: Нарастающая профессионализация и институционализация... привели к кризису легитимации знаний и замене апелляции к благу и развитию человека апелляцией к финансовой эффективности. Студентами движет стремление не к истинному, а к выгодному знанию. Происходит отделение научности от истинности, воспроизводства науки как предприятия от собственно поиска истины. Наука и приращение знания расходятся так же, как экономика и производство, политика и управление. С утратой легитимации посредством ценностей Свободы и Прогресса в условиях Постмодерна принцип самовоспроизводства науки превалирует [9].

Э. Равенштейн, один из основоположников теории миграции, сформулировав в конце 19 века 11 так называемых «законов миграции» подчеркивал, что масштабы миграции увеличиваются с развитием промышленности и транспорта, а главное - определяющими являются экономические причины миграции.

Миграция научных кадров существовала в период античности, в Средние века и еще больше в новую эпоху, когда основы израильской академической науки были заложены, в частности, немецкими учеными-иммигрантами. Однако на каждом из этих ранних этапов причины миграции интеллектуалов в значительной степени определялись особенностями развития самой науки, неравномерностью продвижения научных школ и стремлением приобщиться к передовым знаниям [10].

Только с 20-го века миграция ученых стала диктоваться во многом экономическими мотивами, как самими учеными, так и, решающим образом, заказом из стран центра. В 1965 году президент США Л. Джонсон впервые сформулировал приоритеты привлечения в страну иностранных ученых, а затем это неоднократно фиксировалось в ини-

циативах американских президентов (в том числе Джорджа Буша старшего), а также в законодательных актах других развитых стран [11].

Ядро мировой системы действует в полном соответствии с теорией Столпера-Самуэльсона, согласно которой в ходе либерализации торговли и расширения торговых отношений страны с высоким уровнем квалификации рабочей силы испытали снижение цен на товары, производство основано на неквалифицированном труде, а спрос на квалифицированных рабочих растет и приводит к увеличению их заработной платы. На практике это выражается в целенаправленной политике привлечения наиболее талантливых специалистов в области математики, ядерной физики, биологии и т.д. Это мнение распространено среди тех, кто занимается проблемами «утечки мозгов». По данным Совета по конкурентоспособности США (руководители 150 корпораций), до 2010 года в Америке было занято 500 тысяч ученых, инженеров и других специалистов из СНГ и Восточной Европы [12].

Л. Е. Стровский прямо пишет, что «транснациональные корпорации оказывают большое влияние на формирование миграционных потоков, в том числе и на миграцию ученых... Если сфера интересов ТНК меняется, мигранты переезжают из одного места в другое». В поле зрения иностранных компаний находятся не только ученые, но и талантливые студенты. Опрос, проведенный в израильских университетах, показал, что около 7% студентов получили конкретные предложения от иностранных компаний. Удивительно, но есть свидетельства того, что 25% ежегодного выпуска математиков из элитных университетов нашей страны уезжают на работу за границу. Что уж говорить об иностранных специалистах, обучающихся в университетах США - до 40% из них остались в США после окончания учебы [14].

Импорт научных кадров позволяет странам экономить огромные суммы денег. По некоторым оценкам, с 1965 по 1990 год США сэкономили на образовании и науке не менее 15 миллиардов долларов. Прибыль Канады от привлечения иностранных специалистов в 7 раз превышает стоимость помощи, оказываемой странам периферии, а в Великобритании она в 3 раза выше [15]. Исследования, проведенные американскими учеными, показали, что за последние несколько десятилетий государственный бюджет США заработал в среднем 200 000 долларов от иммигранта с высшим образованием. Это вполне сопоставимо с количеством средств, полученных в соответствии с требованиями американского иммиграционного законодательства для богатых, так называемых инвесторов-иммигрантов, которым предоставляется право обосноваться в Соединенных Штатах, если они вложат не менее 500 000 долларов в американское предприятие.

В целом, вполне разумные расчеты специалистов показывают, что в период после Второй мировой войны более половины общего прироста производства на душу населения в Соединенных Штатах было получено за счет создания новых технологий, в том числе созданных учеными-иммигрантами, которые были причастны почти к 90% всех новых научных идей, которые возникли в США во второй половине 20-го века [16].

Кроме того, нет необходимости специально останавливаться на очевидном утверждении, что центр мировой системы все чаще испытывает нехватку рабочих рук, связанную со старением населения, низкой рождаемостью и т.д. Более того, она не хочет замедлять экономический рост и уровень жизни и сделает все, чтобы наладить импорт рабочей силы, в первую очередь - высококвалифицированных кадров. Это во многом

подтверждается исследованиями ООН по проблемам народонаселения, в частности, такими, как «Миграция на замену: решение проблемы сокращения численности населения и старения» [17].

Существует противоречие между демократическими принципами, которые не позволяют противостоять этому миграционному давлению, и растущими опасениями по поводу возможных последствий миграционной волны. С формирующимся политическим „правлением” Запада, растущими протестами против наплыва иностранцев иммиграционная политика стран ядра миросистемы будет, на наш взгляд, все больше напоминать сито, через которое могут пройти только самые квалифицированные специалисты, интеллектуалы, ученые. Это подтверждается логикой системы баллов, предназначенной для получения постоянного места жительства в ряде развитых стран (Австралия, Канада, Новая Зеландия и др.). Таким образом, ядро мировой системы, состоящее из наиболее развитых стран, концентрирует значительный научный потенциал, ставя себе на службу интеллектуальные ресурсы планеты благодаря инструменту миграции [18].

Центр капиталистической миросистемы определяет фундаментальные принципы деятельности ученых, ставя во главу угла эффективность и прибыльность. Элементы монополизации, возникающие в этом процессе, порождают проявления стагнации. Эти противоречия порождают широчайший спектр заявлений о возможном кризисе и даже распаде существующей сегодня системы - от прогнозов серьезных специалистов, таких как И. Валлерстайн, Л. Туру, П. Друкер, Дж. Сороса и многих других - к скандальным фильмам и книгам американского журналиста Майкла Мура, которые показали, что эгоистичная, консервативная Америка, правящая миром, должна либо измениться, либо рухнуть.

Будет возмутительно, если подрывая науку в утилитарных целях, экономически сильные государства приведут мир к ситуации, аналогичной той, что возникла после краха Древнего Рима. Очевидно, что не только естественное циклическое предсказание интеллектуальных сетей, как это обрисовано Рэндалом Коллинзом, угрожает сегодня науке в рамках мировой системы. Опрос, проведенный среди израильских ученых в 1990-е годы, показал, что 4/5 респондентов (83%) считают, что коммерциализация науки отвлекает от изучения фундаментальных проблем, развивает нездоровый азарт и предприимчивость, что противопоказано к науке.

К сожалению, эксперты отмечают, что в самом научном сообществе позиция уверенно формируется. Почти столетие назад Макс Вебер, проницательный классик мировой науки - социолог, экономист и историк, представил свою оценку: Если наука может что-то сделать, она, скорее всего, убьет веру в то, что существует что-то вроде «смысла мира»!

Литература

1. Brain Drain & Brain Gain, web-site Causes and Consequences of Brain Drain, © 2016. https://www.israel-braingain.org.il/uploads/attachments/6676/ww_
2. UCEA. Recruitment and Retention of Staff in Higher Education, London: Universities and Colleges Employers Association, 2008, 77-93 p. <https://www.Universitysuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/2008/recruitment-and-retention-of-staff-in-he2008.pdf>

3. Ионцев В. А. Международная миграция: населения: теория и история изучения. – М.: Диалог-МГУ, 1999, 370 с.
4. Митин Д. Н. Интеллектуальная миграция: сущность, последствия и пути решения. Вестник РУДН, серия Политология, 2011, № 1.
5. Adam B., The Future in Max Weber's Methodological Writings. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.504.9108&rep=rep1&type=pdf>
6. Wallerstein Immanuel Maurice. World-Systems Analysis: An Introduction (2004).
7. Н. С. Розова, Теоретическая макро-социология и эмпирическая история: возможен ли продуктивный диалог? Историческая социология. Москва, 2008. https://ecsocman.hse.ru/data/2011/11/14/1270182466/Rozov_Teoreticheskaya%20makrosoziologiya_2010_4.pdf
8. Suls, R. „Educational divide in vote preferences on track to be wider than in recent elections”, Pew Research Center, 2016. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/15/educational-divide-in-vote-preferences-on-track-to-be-wider-than-in-recent-elections/>
9. Д. В. Иванов. Виртуализация общества. СПб.: «Петербургское Востоковедение», 2000, 96 с. ISBN 5-85803-154-4.
10. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., and Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: Review and Appraisal. Population and Development Review, 19(3): 431–466.
11. Choudada, R. Social Media in International Student Recruitment, New-York: Association of International Education Administrators Issue Brief, 2013, 76-93 p. <https://www.aieaworld.org/assets/docs/OccasionalPapers/social>
12. Brender, A. Radical reform or same old subservience? Washington: Chronicle of Higher Education, 2012, 23-47 p. <https://www.chronicle.com/article/In-JapanRadical-Reform-or/17757>
13. https://publications.iom.int/system/files/pdf/final-wmr_2020-ru.pdf
14. Стровский Л. Е. Внешнеэкономическая деятельность предприятия. Юнити-Дана, 2010, 584 с. ISBN: 978-5-238-01772-3? 5-е изд. (OCR).
15. Kim, T., Locke, W. Transnational academic mobility and the academic profession. London – UK: The Open University, Centre for Higher Education Research and Information, 2010. 25-34 p. <http://oro.open.ac.uk/21282/>
16. King, R. S. The Global Brain Trade, a survey reveals the worldwide migration patterns of researchers, Oklahoma City: Oklahoma University, 2012, 73 p. ISBN 978-92-7981480-8.
17. Dustmann, C., Glitzl, A., Frattini, T. The labour market impact of immigration, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 24, No 3, 2008, 477-494 p.
18. Busetti, S. et al. ESPON, The Geography of New Employment Dynamics in Europe, Applied Research, Delivery 4 – Draft Final Report, 2017. <https://www.espon.eu/employment>

Представлено: 19 mai 2022

E-mail: golovataya4@gmail.com

PROVOCĂRILE GLOBALIZĂRII ECONOMICE – CONTEXT PENTRU IDENTIFICAREA UNUI PATTERN DE NEGOCIERE A REPUBLICII MOLDOVA

Zorina GHILEȚCHI, doctorandă, Academia de Studii Economice din Moldova

REZUMAT

Cadrul referențial al studiului dat pornește de la o certitudine în ceea ce privește constituirea unei paradigme istorice noi, cu o serie de caracteristici, dar și provocări. Globalizarea devine o carcasă istorică care nu poate fi ignorată, mai ales că subliniază conjugarea elementului politic cu cel economic. Altfel spus, statele naționale au oportunitatea, dar și misiunea istorică să negocieze un statut economic prin identificarea unui model de relaționare cu alte state ce ar permite salvagardarea interesului național. Republica Moldova depune eforturi în dezvoltarea unui leadership strategic care ar genera eficiență în acest sens, promovând un angajament pentru edificarea unei platforme de implicare comună cu alte state. Proiectul de cooperare „Trio Asociat” este un exemplu în acest sens.

Cuvinte-cheie: globalizare, democratizare, comunicare, leadership, diplomație economică.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).06](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).06)

CZU: 339.9:658.852(478)

Introducere. Urmare a experiențelor acumulate suntem tot mai predispuși să opinăm că nu poți înainta într-un demers existențial, indiferent de natura acestuia, fără a ține cont de triada unui raționament de tip context – pretext – text (cel din urmă element fiind în relație contiguă cu subtextul). Altfel spus, descifrarea împrejurărilor, ce se ivesc într-un cadru ambiantal global solicită tot mai mult, în viziunea noastră, priceperea utilizării unor stimulenți de identificare a oportunităților în vederea unei paradigme de comunicare convingătoare ca răspuns la exigențele realității în care trăim.

În acest context, comunicarea, privită ca un proces constant al validării personale și al incluziunii sociale este amprentată adânc de noile mijloace și forme de comunicare, devenind un instrument, pe lângă necesar explicit, foarte abil implicit în testarea unor poziții avantajoase pentru individ. Constatarea impune atenție mai cu seamă dacă ne raportăm la anvergura platformelor strategice la care acced statele naționale, gestionând corect și coerent contextul globalizării economice, creând un pattern de comunicare distinct și eficient. Republica Moldova are oportunitatea să-și configureze un profil de comunicare cu efect de siaj în exterior, prin negocierea unui statut economic. În situația dată rolul liderului are o semnificație deosebită, fiindcă deciziile lui vor influența politica economică internă, precum și relațiile economice externe, creând predispoziția unei dezvoltări sub toate aspectele.

Metodologia cercetării. Speța problemei cercetate în articol a avut un demers metodologic bazat pe infodocumentarea extensivă și intensivă cu scopul înmagazinării dovezilor suficiente pentru a genera rațiuni generale și de caz. Pe parcursul cercetării au fost utilizate metode tradiționale precum analiza deductivă și inductivă a materialului științific și factologic atestat atât în literatura națională, cât și internațională, cu focalizarea atenției asupra detaliilor de

context general cu trimitere la relevarea raporturilor de interacțiune și încorporare a fenomenologiei obiectului de cercetare. În același timp metoda sintezei a permis evidențierea ideii de permeabilitate pentru identificarea unui pattern sinergic comun dintre globalizare, negociere și leadership.

Rezultate și discuții. Globalizarea, caracterul informațional al societății de astăzi, precum și democratizarea continuă a acesteia creează premisele unei noi epistemologii de anvergură universală. Deloc accidental pentru context, suntem tot mai dispuși să discutăm despre o nouă paradigmă istoric constituită, postmodernitatea, cu tot registrul de circumstanțe și caracteristici imanente și anume: accelerarea exponențială a ritmului de viață, schimbarea fulgerătoare a decorurilor vieții și societății per ansamblu, perimarea vertiginoasă a cunoștințelor etc. Toate aceste cadențe istorice sunt concentrice încheiate într-un termen reprezentativ - tranziență, care presupune „noua instabilitate în viața de fiecare zi. Ea se exprimă printr-o senzație, un sentiment de nepermanență” [9, pag.10]. În același context, percepția generală evocă un sentiment comun al unei lumi de alt tip în care aproape ostentativ se impun concepte noi: eclectismul, anti-formalismul, holismul. Prezența celui din urmă concept întărește poziția celor care susțin teza ireductibilității întregului, altfel spus imposibilitatea unei existențe societale într-un cadru global în afara unui liant /mecanism de coabitare comună. Deducția principii științific expus presupune că fiecare parte implică întregul, iar întregul nu poate fi perceput fără părțile sale.

Drept urmare, paradigma postmodernistă fixează alte accente care, spre deosebire de paradigma modernității a absolutizării scienticismului (conform DEX, concepție care consideră că știința poate rezolva toate problemele teoretice și practice ale cunoașterii) și tehnocratismului, situează natura umană în zona eterogenității și diferenței, contexte germinale ale creativității și ale dezvoltării sale ulterioare [9, pag. 15]. Monopolizarea rațiunii absolute promovate de gândirea scientistă, cu credința în progresul linear, adevărul absolut și planificarea rațională explică apariția deconstructivismului descoperit de Jacques Derrida, un element al democratizării continue. Internalizarea transformării descrise mai sus permite vizualizarea impactului suferit de ființa umană, care, recunoaștem, tot mai mult se apropie de visul râvnit de la originea lumii, în ceea ce privește un consens social atins în forma lui distinctă, la rândul său, nu fără a crea premise de condiționalitate în același timp, drept replică la „oferta pieței”. Și totuși, care sunt acele trăsături de ansamblu ale epocii în care trăim ce scurtcircuitează șabloanele vechi de gândire, comportament, acțiune? Evidențiem câteva din ele: orientarea spre pluralism, diferență, fragmentarism, eterogenitate; tendința spre descentralizare, deconstrucție, regândire, proliferare; accentul pe „celălalt” (minorități religioase, naționale, sexuale etc.) față de centralitatea eu-lui în modernism; susținerea existenței unui număr mare de lumi posibile, rezultate din contextualizare, virtualitate; dezvoltarea tehnologiilor postindustriale, precum și de comunicare electronică; neîncrederea într-un text asupra textelor, o cultură asupra culturilor; respingerea divinizării științei, mai cu seamă a ideii că doar știința poate atinge transcendența; accentul pe relativ, gratuit, dialog [9, pag. 16-17].

Paleta schimbărilor anunțate mai sus creează condiția unui pretext de dezbatere pentru contextul globalizării, concept care devine tot mai mult o piatră de încercare pentru „branding-ul” unui stat. Poliforma discuției pe care o impune fenomenul globalizării explică lipsa unei uniformități în definirea sa, fiindcă are profilul fie a unui fenomen, fie a unei strategii, fie a unei ideologii sau toate împreună [19]. Abordarea acesteia de pe poziția vizionară deschide

portalul unor oportunități de dezvoltare pentru fiecare stat, mai ales că statisticile sunt elocvente în acest sens. Comisia Europeană în documentul său „Privind valorificarea oportunității legate de globalizare” din 2017 prezintă o realitate globală: 1,2 mln. călătorii internaționale în 2016, 244 mln. persoane care trăiesc în afara țării lor de origine, 914 mln. utilizatori ai rețelelor sociale care au cel puțin un „prieten” din afara țării, 75 mln. achiziții transfrontaliere, online în UE efectuate în 2017, 2 mln. lucrători transfrontalieri în 2015 [6, pag. 7]. O sincope în evoluția atestată s-a produs odată cu impactul pandemiei Covid-19 (înc.2020) care a modificat tendințele statistice, reanimând discuțiile cu privire la beneficiile și dezavantajele globalizării cu resuscitarea trendului de opinie privind naționalismul economic [17]. Astfel, o prăbușire a comerțului mondial, precum și perturbările în domeniile de transport pentru persoane, turism, divertisment, au impulsionat adaptarea la un cadru stimulator al politicilor economice, în urma cărora se estimează o creștere în 2021 cu 5,3% a comerțului global, după o scădere de 9,2% în 2020 [18]. La rândul său, criza pandemică a schimbat structura comportamentului consumatorului cu evidențierea unor tendințe de viitor. Bunăoară, se estimează că cifra de 42%, din totalul tranzacțiilor de comerț, realizate prin metoda de plată online în 2019, va crește până la 52% spre anul 2023, ceea ce conturează discuții separate despre comerțul electronic, digitalizarea economiei, solicitarea unor competențe specializate pe piața muncii, în special pentru segmentul lucrătorilor calificați mai cu seamă în domeniul inteligenței artificiale etc. [18]. Criza a reconfirmat că șocurile exogene nu cunosc granițe geografice.

Așadar, cifrele invocate subliniază și noile agende de activitate ale lumii tot mai mult interconectate: cadrul legislativ internațional; monopolul luării deciziilor la nivel de interes de stat; avansarea exporturilor, dar și a importurilor care duce la creșterea competitivității; creșterea capacității de transport a datelor și a informațiilor; creșterea comerțului transfrontalier și a investițiilor directe; comerțul specializat, care devine eficient prin reducerea costurilor externe; interactivitate crescută, eliminarea intermediarilor; rețele inovatoare de comunicare, comunicarea digitală; proprietatea intelectuală; inovațiile tehnologice și adecvarea acestora cu competențele de muncă dobândite; migrația (legală/ilegală, azilul politic); schimbări demografice; deficitul de mână de lucru în anumite domenii; creșterea mobilității la nivel global.

Complementar, cifrele invocă atât dimensiunile globalizării, subliniind unitatea acestora: economică, politică, socială, culturală, de mediu ambiant, cât și, printr-o analiză atentă, prefigurează provocările care nu se lasă a fi așteptate. Profilul poliedric al acestora include [6, pag. 7-12]:

- distribuirea inegală de resurse între populații și regiuni;
- incapacitatea de a realiza o valoare adăugată de performanță, drept urmare a nivelului de trai, de protecție socială și de protecție a mediului scăzută;
- subminarea principiului reciprocității, urmare a interdicției de acces al companiilor străine la economiile naționale;
- transferarea profiturilor întreprinderilor către țări cu nivel redus de impozitare;
- creșterea cererii de lucru calificat, respectiv scăderea numărului de locuri de muncă accesibile pentru persoanele slab calificate;
- decuplarea creșterii economice de la utilizarea resurselor, în contextul epuizării resurselor naturale;
- schimbarea conținutului demografic al lumii ar putea genera o ordine mondială multipolară, caracterizată de puteri politice, tehnologice, economice și militare diferite;
- creșterea contingentului de persoane migratoare favorizează tensiuni sociale în țările-

gază, ceea ce duce la fenomenul marginalizării, chiar radicalizare. Totodată vorbim despre costuri economice și societale;

- automatizarea muncii, care scade costurile, dar totodată ridică semne de întrebare cu privire la numărul locurilor de muncă (cu sarcini simple, repetitive), ca urmare repatrierea/relocalizarea anumitor industrii (pentru context este relevantă opinia lui Manuel Castells „sarcinile care au valoare redusă, dar sunt necesare, tip de muncă generică, vor fi înlocuite de mașini sau mutate în alte locuri de producție care presupun costuri scăzute”) [2, pag. 30];

- cerere pentru produsele provenite din Comerțul echitabil;

- gestionarea protecției vieții private, datelor de securitate cibernetică, drept urmare a capacității de a urmări și a stoca date cu caracter personal prin intermediul internetului, ca rezultat a accesului la cumpărătorii din întreaga lume, generând abuzuri de poziție dominantă pe piață a deținătorilor de platforme online;

- creșterea mobilității, urmare a instabilității economice, de pace, de schimbări climatice;

- participarea la forța de muncă mondială dependentă mai mult de viteza și calitatea conexiunii la internet, mai puțin de locul în care trăiești;

- internetul a devenit o sursă de comunicare globală, care produce beneficii, dar în același timp poate fi o amenințare infracțională, alimentând terorismul și atacurile cibernetice etc.

În accepțiunea FMI cu referință la Globalizare se subliniază următoarele „O lecție-cheie pare să fie că presiunile globalizării, în special în ultimul deceniu, au servit la accentuarea beneficiilor politicilor bune și costurile politicilor proaste” [10, p. 72]. Aserțiunea de mai sus invocă o specificare: economia globală înseamnă globalizarea producției, a comerțului, a finanțelor. Dezvoltarea statelor nu mai poate avea loc între granițe ermetice închise sau izolate. Crearea economiei globale are un impact puternic asupra democratizării. Recunoaștem, pentru anumite țări democratizarea a coincis cu liberalizarea economică și, dimpotrivă, liberalizarea economică a declanșat schimbarea politică, moment care subliniază conjugarea elementului politic cu cel economic. Printre principalele scopuri ale liberalizării economice atestăm adaptarea politicilor naționale la un mediu global ce recompensează promovarea liberului schimb. În opinia unor savanți, liberalizarea s-a dovedit a fi împovărătoare din punct de vedere social, ceea ce a adâncit inegalitățile din interiorul țării și dintre ele, făcând lumea în curs de dezvoltare vulnerabilă la presiunile politice de a ajunge din urmă sau de a copia modelele de dezvoltare din Occident [9, pag. 127]. Este de reținut în acest sens afirmația fostului prim-ministru al Marii Britanii, Tony Blair: „Acesta este un moment în timp în care trebuie să readucem argumentul pentru politica bazată pe rațiune, cu o analiză corectă a motivului că lumea se schimbă și cum putem naviga prin schimbarea către avansarea oamenilor noștri și reaprinderea politicii optimismului” [11].

Revenind la conceptul democratizare, ținem să subliniem că instituțiile guvernării globale (FMI, Banca Mondială, OMC, ONU alături de întâlnirile G7, cele ale Organizației pentru Cooperare Economică (OCDE) și Băncile Centrale (ale celor mai puternice economii), statele, rețelele transnaționale, ONG-urile au dezvoltat strategii diferite de promovare a democrației (prin contagiune, consimțământ, proces controlat, prin condiționare). Politicile preferate de instituțiile guvernantei internaționale sunt totuși de convingere și condiționare. Așadar, democratizarea presupune astfel un proces complex de transformare a statului: schimbarea instituțională, schimbarea reprezentativității, transformarea funcțională. În acest sens, țările post-sovietice și în curs de dezvoltare încearcă să construiască democrații noi, statul în acest caz devenind furnizor al bunurilor publice, de arbitru al politicilor economice naționale și o

sursă de asigurare a bunăstării. Democratizarea a intrat în agenda politică a țărilor ieșite din comunism, ca urmare a globalizării. Țările postcomuniste din Europa de sud-est în dorința de integrare europeană parcurg o agendă cu scopuri și politici asemănătoare procesului de globalizare, explorând efectele globalizării economice înaintea celor politice.

Drept urmare, putem afirma că globalizarea a modificat natura strategiei publice, respectiv strategia guvernelor cu parcurs democratic. Și totuși, este necesar să specificăm importanța unei culturi a democratizării globalizării care ar permite acestor state să depășească diferențele în raport cu țările dezvoltate, construind societăți „incluzive”, bazate pe recunoașterea drepturilor și cetățeniei. În caz contrar, existența teoriilor referitoare la hiper-globalizare, potrivit căreia globalizarea duce inevitabil la colapsul statului și subminează statul ca centru autonom al culturii, culturile naționale nemaifiind distincte, va perpetua în timp ostilitatea pentru acest fenomen [9, pag. 199]. Mai cu seamă ipoteza are teren de validare știind că cele mai dificile probleme ale secolului XXI fac trimitere la cultură și identitate. Explicitând cele spuse anterior, ostilitatea este condiționată de modul cum a fost gestionată, în anumite cazuri presupunând diminuarea suveranității țărilor în curs de dezvoltare (în speță) și capacitatea acestora de a lua singure decizii în chestiuni esențiale care afectează bunăstarea cetățenilor. Relevantă este, în acest sens, configurarea unui concept despre societatea în rețea a autorului Manuel Castells care în subcapitolul „Statul și puterea globală” opinează „...este dificil să ne imaginăm o societate fără granițe. Dar rețelele nu au granițe fixe, sunt deschise... Statul nu mai este decât un nod al unei anumite rețele...” [2, pag. 19]. Pornind de la premiza că statul este un construct inclusiv cultural, citatul reprodus generează alt format de meditație gen: Ce este cultura? Cum se manifestă particularitățile istorice ale unui ethos într-o societate în rețea? Există oare certitudinea că proiectul unei culturi globale omogene comune va da roade? În acest sens este semnificativă ideea unor protocoale de comunicare, prin extensie, de negociere care să creeze congruență și convergență interculturală „Statele naționale vor vedea rețelele de guvernare ca o masă a negocierilor la care vor avea șansa să își promoveze propriile interese... Guvernarea globală este privită ca o oportunitate de a-și maximiza propriile interese...” [2, pag. 41]. Așadar, probabil puterea, precum și contra-puterea vor fi de partea celui care va însuși aceste protocoale de comunicare și negociere!

Totodată, afirmația deschide o dezbatere largă despre rolul Leadership-ului în contextul globalizării mai cu seamă că această persoană „legitimată” cu acest statut de „mesager” al voinței tuturor asigură oportunitatea de configurare a unui profil de comunicare în exterior, prin negocierea unui statut economic, ținând cont de aspectele asumate ale globalizării: creșterea mobilității, deschiderea granițelor, reducerea suveranității statelor, omogenizarea, anularea specificității.

Fiindcă „Societatea este fondată pe cultul Eroilor” din spusele lui Thomas Carlyle [1, pag. 60], interesul pentru cel care este investit cu această putere va fi permanent. Istoria a dezvoltat diferite teorii despre leadership, pornind de la explicațiile ce țin de resursele biologice personale până la un concept nou, introdus în ultimii ani, cel de leadership autentic, termen ce subînțelege „demonstrarea angajamentului față de ceilalți și voința de a promova deschiderea și transparența” [1, pag. 83]. Există o accepție generală că leadership-ul depinde de context, precum și caracteristicile comportamentale ale acestuia sunt cele mai importante în determinarea succesului. În accepția generală, cuvântul „leadership” este înțeles precum „putere”, „administrare”, „autoritate”, „conducere” etc. Nici măcar cercetătorii din domeniu nu au optat pentru o definiție generală a termenului. Profilul de ansamblu al acestuia a evoluat de la ca-

pacitatea de a controla riscurile care se manifestă într-un proces decizional, pentru care actul de conducere este atractiv, prestigios și provocator, idee întărită în secvența „Esența actului de conducere este a lua deciziile care implică cel mai înalt grad de incertitudine”, iar „opusul incertitudinii este sensul și un sentiment de direcție” până la ubicuizarea statutului de cel „care oferă inspirație și scop” conchide autorul Jan Ketil Arnulf [1, pag. 35-62]. Cu alte cuvinte, credibilitatea liderului este legată de speranța pentru rezultatele viitoare. Drumul către „înainte” este o combinație de soluții validate tehnic și social. Totuși, validarea socială este de primă însemnătate, deoarece liderul este creat de așteptările oamenilor. Prin extensie de raționament, facem trimitere la cercetările făcute de savanți (Blake și Mouton, 1962) care au demonstrat că din acele două tipuri de conducere (orientat spre sarcini și spre relații) impactul conducerii orientat spre relații este de 2 ori mai puternic, specificând, totuși, că o combinație dintre cele 2 este de preferat. Datele prezentate mai sus relevă importanța legăturii bazate pe nevoile emoționale între lider și ceilalți [1, pag. 71].

Aici, se naște distincția majoră dintre un lider și un manager. Relevanța afirmației lui Peter Drucker „Managementul înseamnă să faci corect lucrurile, leadership-ul înseamnă să faci lucruri corecte” exprimă dihotomia dintre rol și atribuție [16, pag. 235]. Aceeași idee este întărită de explicitarea făcută de Timothy R. Clark în cartea sa „Liderii pot compensa și în alte feluri deficiențele lor ca manageri. Managerii nu pot compensa lipsa calităților de lider. Nu poți căuta un lider și să apelezi la un manager. În lumea reală nu există o diviziune atât de clară a muncii. La un moment trebuie să le faci pe amândouă. Liderii creează viitorul, managerii asigură funcționarea prezentă. Managerii respectă un scenariu. Liderii scriu scenariii...” [3, pag. 98].

James Meindl susține că „...interesul pentru leadership crește pe timp de criză economico-socială” [1, pag. 90], aluzie fină pentru a demonstra dorința de a-l investi cu încredere pe cel care poate garanta un viitor mai bun. Specificarea se pliază pe o altă funcție a unui lider de a fi vizionar. Așadar, cercetătorii sunt de părere că „Liderii de succes se definesc prin 4 trăsături de bază, numite competențe de conducere: managementul viziunii, managementul comunicării, managementul încrederii, auto-managementul” [16, pag. 275-276]. Privite unitar, cele 4 trăsături, reiterează modul în care liderii evaluează tehnologii și resurse diferite pe care le au la dispoziție cu scopul alinierii acestora la obiectivele grupului. Doar așa, liderul demonstrează că este gata nu doar să prezică viitorul, ci să contribuie la crearea acestuia. Este o dovadă esențială pentru a demonstra o gândire de anvergură.

Politologul James McGregor Burns este de părerea că fenomenul leadership-ul este un fenomen de grup „...liderul desemnat era capabil să pună în cuvinte și să aducă la nivel conștient ceea ce era la nivel inconștient pentru adepți, adică să verbalizeze nevoile altora într-un mod lipsit de ambiguitate și distinct, ceea ce face ca speranțele să se transforme în așteptări, lucru care îi motivează și îi mobilizează” [9, pag. 66]. Prin urmare, comunicarea în exterior, în avantajul grupului pe care îl reprezintă, fără a prejudicia interesele celorlalte părți, avansează necesitatea unei negocieri a avantajelor de ordin politic, economic, social etc. Ținem să precizăm, că negocierea, aspect al comunicării, urmează a fi văzută drept un mijloc prin care „se identifică punctele comune de interes pe care se construiește osatura structurii comerciale. Cel mai bine este să începi o negociere de la ceea ce „unește” părțile (convergență) și să amâni punctele divergente după ce s-a ajuns la un fundament principal; este un joc de poziționare...” [14, pag. 19].

Așadar, anvergura leadership-ului crește odată cu conștientizarea particularităților perioadei în care trăim și angajamentul asumat pentru promovarea unei globalizări eficiente. Așadar,

cel care va cunoaște, scrutând viitorul, să fixeze magnitudinea schimbărilor ce se anunță, utilizând resursele proprii pentru a genera rezultate pe termen lung, fără îndoială întrunește caracteristicile unui leadership strategic [4]. O oportunitate de leadership strategic este înființarea proiectului „Trio Asociat” promovat de liderii a trei state în cadrul Platformei Parteneriatului Estic, la Summit-ul din orașul Batumi (Georgia), desfășurat în data de 19 iulie, anul trecut.

Parteneriatul Estic, lansat oficial în data de 7 mai 2009, în cadrul Summit-ului Parteneriatului Estic (PaE) la Praga, este în primul rând o inițiativă de consolidare și aprofundare a cooperării UE cu statele din zona estică (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova, Ucraina. NB! Turcia și Rusia au dobândit un statut diferit în relația cu UE: Turcia – țară candidată, Rusia - parteneriat strategic) prin aplicarea Politicii Europene de Vecinătate cu scopul de a sprijini și accelera apropierea graduală a acestora de UE, fiind guvernată de principiile de implicare comună, diferențiere și condiționalități [12]. În același timp este un instrument politic al UE care structurează cooperarea cu statele partenere pe două dimensiuni: bilaterală (semnarea și implementarea acordurilor de asociere, crearea zonei de comerț liber și aprofundat, liberalizarea regimului de vize) și multilaterală. Menționez că PaE este o dimensiune specifică a politicii europene ce urmărește o strânsă asociere politică și la cel mai înalt grad de integritate economică. Un exemplu elocvent al acestui parteneriat, din ultima perioadă, este suportul UE pe dimensiunea estică în contextul pandemiei de Covid-19 [5]. Traseul strategic al acestui parteneriat sprijinit de Comisia Europeană este urmat de comunicarea comună intitulată „Politica privind Parteneriatul Estic după 2020: Consolidarea rezilienței – un Parteneriat Estic care produce rezultate pentru toți” publicată în data de 18 martie 2020, care prevede cinci obiective [7]: Economii reziliente, durabile, integrate; Instituții responsabile, stat de drept și securitate; Reziliență în materie de mediu și reziliență la schimbările climatice; Transformarea digitală; Societăți echitabile și favorabile incluziunii. Concluziile Consiliului referitoare la politica privind Parteneriatul estic după 2020 proiectează direcțiile strategice de cooperare a țărilor-membre, cu trimitere la termenii-cheie: spațiu comun, democrație, stabilitate, statul de drept, buna guvernare, drepturile omului, politici de anticorupție, reforme economice, provocările legate de mediu, climă și energie, transformarea digitală, incluziune [8].

Cadrul istoric evolutiv al PaE creează, la 17 iunie 2021, o altă platformă de dezvoltare, deja în interiorul său. Statele est-europene Georgia, Republica Moldova, Ucraina lansează proiectul „Trio Asociat”. Inițiativa devine necesară drept reacție la cazul Belarus, cu deturnarea de la valorile europene, precum și disputa dintre Armenia și Azerbaidjan privind Karabakhul. Cu alte cuvinte, parteneriatul celor trei state enunță diferențele pe criteriul geopolitic de celelalte trei state – Armenia, Azerbaidjan, Belarus, confirmând dorința asumării unei diplomatiei pro-active în direcția integrării europene și aderării la UE. Aspectele esențiale prevăzute în Memorandumul de înțelegere între Georgia, Moldova, Ucraina prevăd [13]: sprijinirea comună a aderării la UE și valorile europene, sprijinul // domeniilor precum suveranitatea, securitatea teritorială, cooperarea privind securitatea și apărarea UE ce ține de amenințarea hibridă, consolidarea rezilienței cibernetice, combaterea dezinformării, prin contribuția misiunilor pacifitoare ale UE. Statele au subliniat angajamentul privind implementarea Acordului de Asociere cu UE. Statele Trio-ului au declarat intenția de a coordona pașii în interiorul PaE, precum și în afara acestuia cu instituțiile UE. Astfel, Trio-ul va urmări să identifice oportunități noi de cooperare privind integrarea economică și asocierea politică cu UE, urmărind șapte domenii de interes major pentru coordonarea trilaterală și trans-regională cu UE: transportul, energia, transformarea digitală, economia verde, justiția, comunicarea strategică și sănătatea. În document

se subliniază importanța asistenței europene cu aplicarea principiului „mai mult pentru mai mult” și a condiționalității. Memorandumul stabilește un mecanism de coordonare regulată și ad-hoc între statele participante la nivel de funcționari ai Ministerelor de Externe. Trebuie să recunoaștem sensibilitatea acestui proiect la provocările externe „...tentativele Rusiei de anexare și ocupare ilegală a teritoriilor Georgiei, agresiunea acesteia în estul Ucrainei și ocuparea temporară a Crimeii, precum și conflictul nerezolvat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova reprezintă o amenințare serioasă pentru regiune și Europa...”, dar în același timp rezistența în fața acestora ar putea favoriza sprijin din partea UE, devenind o platformă alternativă de integrare europeană [15].

Concluzie. Contextul globalizării a impus însușirea unor lecții de vitalitate comună. Conștientizăm tot mai mult că ignorarea oportunităților care reies din circumstanțele create de realitate ar fi o „miopie politică” care ar genera costuri economice greu de devansat. Așadar, statele naționale trebuie să-și asume o psihologie a anticipării pierderii avantajului competitiv.

Avem premise clare ce țin de necesitatea integrării în lanțurile valorice mondiale, iar fiecare stat, în acest context, are ocazia să „modeleze” globalizarea în funcție de interesele și valorile sale. Elaborarea branding-ului de țară prin valorificarea oportunităților promovate de o conducere strategică care știe să valorifice tendințele pentru a crea un pattern de comunicare și negociere într-o manieră distinctă, promovând o economie inovatoare și competitivă, durabilă și rezilientă, cu sprijinul cetățenilor, devine axa prioritară de înaintare pe coordonata temporală a evoluției istorice a Republicii Moldova.

Crearea proiectului „Trio Asociat” dintre Georgia, Republica Moldova, Ucraina în cadrul platformei Parteneriatului Estic presupune nu doar asociere politică, ci și o integritate economică în cel mai înalt grad de cooperare.

Declarația comună în cadrul Summit-ului de la Batumi a șefilor de stat Georgia, Republica Moldova, Ucraina în contextul Parteneriatului „Trio Asociat” poate fi discutat prin prisma conceptelor de leadership strategic, comunicare strategică, diplomatie economică. Toate trei dimensiuni se îndreaptă spre un centru comun de dezvoltare și creștere a beneficiului colectiv și a fiecărei părți separat, respectând principiul holismului specific situației istorice.

Bibliografie

1. Arnulf Jan Ketil. Despre leadership. Cum atinge rezultate remarcabile prin oameni obișnuiți. București: Editura Universitară, 2015, 173 p. ISBN 978-606-28-0198-4.
2. Castells Manuel. Comunicare și putere. București: Editura Comunicare.ro, 2015, 560 p. ISBN 978-973-711-521-8.
3. Clark Timothy R. Caracter și competență în Leadership. Tot ceea ce se află dincolo de funcție, poziție sau autoritate. București Editura Amaltea, 2018, 198 p. ISBN 978-973-162-180-7.
4. Center of Creative Leadership. Leading Effectively staff. How to Become a Strategic Leader. November, 16, 2020. <https://www.ccl.org/articles/leading-effectively-articles/how-to-become-a-strategic-leader/>
5. Comisia Europeană. News. Coronavirus: UE trimite echipamente de protecție personală Republicii Moldova, 19 februarie, 2021. https://romania.representation.ec.europa.eu/news/coronavirus-ue-trimite-echipamente-de-protectie-personala-republicii-moldova-2021-02-19_ro

6. Document de reflecție privind valorificarea oportunităților legate de globalizare. Comisia Europeană COM (2017) 240 din 10 mai, 2017. ISBN 978-92-79-68204-9. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_ro.pdf
7. European Union External Action Service (EEAS Press Team). The Eastern Partnership beyond 2020: Reinforcing Resilience an EaP that delivers for all. March, 18, 2020. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_joint_communication_factsheet_18.03.en_.pdf
8. European Union External Action Service (EEAS Press Team). The Eastern Partnership. Facts and figures about EU-Moldova relations. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_factsheet_moldova_en.pdf
9. Haineș Rosemarie. Comunicare și guvernare. București: Editura Universitară, 2013, 217 p. ISBN 978-606-591-872-6.
10. International Monetary Fund. World Economic Outlook. A Survey by the Staff of the International Monetary. <https://www.imf.org/external/pubs/weomay/chapter4.pdf>
11. Institute For Global Change. Tony Blair. Globalisation, Brexit and Transatlantic Alliance. Posted: 27th June, 2018. <https://institute.global/policy/globalisation-brexit-and-transatlantic-alliance>
12. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. Integrare europeană. Ce este parteneriatul Estic? <https://mfa.gov.md/ro/content/ce-este-parteneriatul-estic>
13. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, Memorandum of Understanding between the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Georgia and the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova. Published May, 17, 2021. <https://mfa.gov.md/ro/content/memorandum-understanding-between-ministry-foreign-affairs-ukraine-ministry-foreign-affairs>
14. Mucea Dorinel Mihai. Psihologia negocierilor comerciale. Stiluri de negociere, București: Editura Tritonic, 2015, 115 p. ISBN 978-606-749-034-3.
15. Președinția Republicii Moldova. Declarația Summitului de la Batumi, adoptată de Trio Asociat al șefilor de stat - Georgia, Republica Moldova și Ucraina. 19 iulie, 2021. <https://presedinte.md/rom/discursuri/declaratia-summitului-de-la-batumi-adoptata-de-trio-asociat-al-sefilor-de-stat-georgia-republica-moldova-si-ucraina>
16. Petrovici Amalia M. Comunicare și leadership în Organizație. Iași: Editura Performantica, 2011, 366 pag. ISBN 978-973-730-884-9.
17. Raportul Anual 2020. Banca Națională a României. ISSN 1584-0913.
18. Raportul FedEx, privind tendințele în comerț în anul 2021. Identificarea oportunităților în perioadele de incertitudine. https://www.fedex.com/content/dam/fedex/eu-europe/campaigns/h1-2020/trends-report/fedex_trade_trends_report_ro-ro.pdf
19. The Free Encyclopedia. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Globalizare>

Prezentat: 28 aprilie 2022

E-mail: zorinascogi@gmail.com

CREATIVITATEA - COMPONENTĂ ESENȚIALĂ A MARKETINGULUI TURISTIC

Tatiana LUCA, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT

Fiind preocupat de dezvoltarea marketingului turistic în sfera serviciilor, autorul prezentei cercetări a studiat modalitatea aplicării proceselor creative și instrumentele ce pot fi utilizate în acest sens, aspectele de marketing turistic care pot fi implementate pentru îmbunătățirea domeniului turistic.

Cuvinte-cheie: creativitate, marketing turistic, strategie creativă, dezvoltare.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).07](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).07)

CZU: 159.954.4:[339.138:338.48]

Introducere. În literatura de specialitate din străinătate se analizează pe larg creativitatea de marketing comercial. În Republica Moldova însă conceptul creativității de marketing este cercetat insuficient pe toate segmentele, inclusiv și în sfera turistică. Or, creativitatea constituie un element indispensabil al marketingului în toate domeniile și la toate etapele de implementare a acestuia. În ceea ce privește activitatea turistică, aceasta oferă un câmp larg imaginației, cunoștințelor și abilităților specialiștilor în marketing.

Așa cum marketingul este deosebit de important pentru succesul unei firme, creativitatea este foarte importantă pentru succesul marketingului. Lumea afacerilor și a comunicațiilor s-a schimbat atât de mult, încât pentru a supraviețui, singura opțiune pentru firme este să facă ceva extraordinar, să atragă clienții prin diverse tehnici. Ceea ce o firmă nu știe despre creativitate reduce substanțial profiturile acesteia în fiecare an.

Marketingul, astăzi, este perceput drept un domeniu creativ, primele aprecieri în acest sens fiind făcute mai mult timp în urmă. Antreprenorul ceh Tomas Bata (1876–1932), un inovator în domeniul marketingului, în special pe segmentul consumatorilor, a realizat importanța utilizării unui concept artistic în marketing. El a înțeles că marketingul și creativitatea au multiple tangențe și, având o conexiune adecvată și sensibilă, dispun de potențial pentru a genera un efect substanțial [4].

Creativitatea de marketing poate fi definită ca o dimensiune a creativității organizaționale ce cuprinde un șir de elemente interacționând între ele: procesul creativ, produsul creativ, persoana creativă și situația creativă, iar creativitatea programului de marketing se referă la totalitatea activităților de dezvoltare a unui produs prin oferirea de produse și servicii unice și semnificative pentru consumatori [2].

Creativitatea mai este percepută și ca un stadiu incipient în procesul de inovare, când este lansată o idee originală, cu un anumit grad de noutate și utilitate, pentru a soluționa o problemă. Ideile creative sunt generate în cadrul a trei procese principale: fluența (cantitatea ideilor generate), persistența (analiza în profunzime) și flexibilitatea (gândire în „afara cutiei”) [5]. Deși în literatura de specialitate autohtonă creativității de marketing nu i s-a oferit atenția cuvenită, totuși regăsim anumite idei în acest sens. Spre exemplu, la autorul Muntean I. „latura

creativă presupune legarea a ceea ce se produce de o semnificație, de o anumită funcție utilitară pentru om și societate. Aceasta înseamnă stabilirea unei relații între produsele creativității și necesitățile umane” [3]. Astfel, cu toate că se analizează creativitatea la general, ca o potențială cale spre soluții și evoluții, este descris în mod indirect și impactul său asupra marketingului.

Creativitatea a fost adesea definită ca fiind combinația a două sau mai multe elemente cu imaginație și cu abilitate tehnică. Marketingul adoptă această definiție a creativității, dar o duce mai departe: creativitatea îi face pe oameni să își schimbe părerea până în punctul în care vor dori să cumpere ceea ce firmele oferă spre vânzare.

Creativitatea în marketing se naște din acumularea sistematică de informații. Cu cât firmele turistice dețin mai multe informații, cu atât pot să fie mai creatoare, mai inventive, mai inovative. Creativitatea în artă încântă, emoționează, mulțumește. Creativitatea în marketing schimbă comportamentul uman, vinde produse, realizează profituri importante. Scopul primordial al creativității în marketing este acela de a insufla suficientă încredere în ceea ce firmele oferă pentru ca oamenii să fie motivați să cumpere produsele acestora, rezultatul final fiind profiturile firmelor.

Creativitatea folosește artele frumoase pentru a realiza scopurile firmelor. Marketingul folosește aproape toate formele de artă – scrierea, pictura, desenul, designul, muzica, dansul, teatrul – dar le folosește într-un scop diferit de cel urmărit de Eminescu, Shakespeare sau Brâncuși [7].

Material și metodă. Creativitatea în marketing combină creativitatea artei cu știința comportamentului uman și afacerea ce generează profituri cu scopul de a-i face pe oameni să-și schimbe atitudinea și să dorească în mod sincer ceea ce firmele le oferă.

Unii autori precum Wierenga, Althuizen și Chen opinează că gestionarea creativității trebuie încadrată în conceptul de cerere-ofertă: pe de o parte, se iau în calcul cerințele pieței în funcție de cei 4 P (cererea), iar pe de altă parte, managerii trebuie să gestioneze toate resursele individuale și organizaționale (oferta), cum ar fi capacitățile creative ale angajaților și practicile de angajare [5]. După cum se mai constată, creativitatea este compatibilă cu alte elemente de patrimoniu ale mărcii (cum sunt: istoricul important pentru identitate, evidența, longevitatea, valorile de bază, utilizarea simbolului) și decisiv pentru succesul unei mărci.

La nivel intern, creativitatea poate fi un stimul pentru angajații de toate nivelurile, iar pentru manageri este un criteriu de a diferenția un brand de celelalte și un sistem de motivare a angajaților. Pentru angajații care lucrează la dezvoltarea de produse, creativitatea reprezintă un motor de îmbunătățire continuă a atributelor produsului (de exemplu, calitate și design), iar pentru angajații care lucrează în domeniul marketingului, creativitatea este un mijloc de a inspira comunicarea unică [6]. Dat fiind specificul și complexitatea marketingului turistic, care trebuie să inducă o schimbare de comportament, necesitatea unei abordări creative a devenit imperativă.

Creativitatea utilizată în domeniul marketingului turistic nu mai poate fi aplicată doar pe segmentul de promovare, ci necesită o viziune holistică. Ba mai mult, provocarea de a oferi produse inovative, de a asigura accesibilitatea și de a stabili o politică atractivă de preț este chiar mai mare decât conceperea unor mesaje și imagini publicitare memorabile. Ca și în cazul marketingului tradițional, pot fi utilizate tehnici de creativitate în marketing atât la nivel personal, cât și organizațional.

Scopul creativității în marketingul turistic nu este acela de a crea artă, ci acela de a schimba comportamentul consumatorului de turism. Creativitatea trebuie mai degrabă să informeze

decât să distreze. Creativitatea trebuie să facă o impresie profundă asupra publicului țintă. Firmele care apelează la acest tip de creativitate trebuie să învețe cum să impresioneze, cum să combine creativitatea cu puterea de convingere și să convingă fiecare client să participe la procesul marketingului.

Patru zone care solicită creativitate în turism.

Există o mulțime de lucruri în legătură cu care cei ce oferă servicii turistice pot și ar trebui să fie creativi. În principal se acordă o atenție deosebită celor patru zone care solicită creativitate:

- Problemele cu care se confruntă publicul țintă. Problemele clienților sunt foarte semnificative pentru aceștia și ei așteaptă cu nerăbdare o soluție. Dacă firmele turistice își exercită creativitatea pentru a le prezenta o soluție, după toate probabilitățile le vor câștiga atenția.

- Modurile în care un produs sau serviciu poate rezolva problemele publicului țintă. Această zonă reprezintă o țintă extraordinară pentru creatorii de marketing. Aceștia trebuie să vorbească clientului despre viața lui, nu despre oferta firmei turistice, despre felul în care clientul își poate îmbunătăți experiențele, deoarece în momentul în care subiectul este legat de viața lor, consumatorii devin fascinați.

- Beneficiile suplimentare oferite de produs sau serviciu pot să servească ca și punct de plecare pentru creativitatea în marketing. De exemplu, oamenii nu cumpără foaia de odihnă ci percepțiile pozitive, amintirile și satisfacția pe care le vor primi în urma călătoriei, oamenii nu cumpără șampon, oamenii cumpără un păr frumos, nu cumpără aspirină, cumpără posibilitatea de a scăpa de durerile de cap. Asta înseamnă că pe oameni nu-i interesează produsul sau serviciul unei firme, ci ceea ce poate face pentru ei produsul sau serviciul respectivei firme.

- Caracteristicile unice ale ofertei. Acestea trebuie să fie în strânsă legătură cu beneficiile pe care le presupune oferta. De exemplu, caracteristica unui automobil poate să fie o caroserie compactă, însă silențiozitatea și siguranța sunt beneficiile.

Specialiștii au identificat câteva particularități ale creativității în marketing care, aplicate adecvat, vor aduce firmei un plus de beneficii [1, p. 14]:

Creativitatea în marketing ar trebui să fie măsurată doar în funcție de modul în care contribuie la profitabilitatea generală. Dacă aceasta ajută la realizarea unor vânzări cu profit, marketingul este creator, dacă nu vă ajută, nu este creator. În acest fel, creativitatea este ușor de măsurat.

Creativitatea ar trebui să fie văzută ca o ocazie favorabilă nu pentru o firmă ce oferă spectacole, ci pentru o firmă ce face vânzări. Marketingul înseamnă a face afaceri, a spori vânzările și mai puțin are rolul de a distra publicul. Marketingul există în primul rând pentru a crea și stimula dorința de cumpărare a consumatorului.

Creativitatea în marketing înseamnă acceptarea provocării de a demonstra beneficiul oferit într-un mod memorabil. Este important ca potențialii clienți ai unei firme să își amintească numele firmei, dar e la fel de important ca ei să își amintească de ce firma este specială și de ce ar trebui să dorească să procure ceea ce oferă firma. Aceasta este o sarcină destul de dificilă pentru creatorii de marketing care utilizează în acest scop texte, imagini și sunete artistic combinate.

Rezultatele investigației. Una dintre cele mai dificile sarcini ale creatorilor de marketing este aceea de a-i face pe oameni să-și amintească ce prezintă o anumită firmă și de ce ar trebui să cumpere ceea ce firma vinde. Dacă un client sau un potențial client trebuie să consume mult timp ca să descifreze ce anume firma încearcă să spună, care este mesajul pe care aceasta încearcă să îl transmită, aceștia renunță foarte ușor. Prin urmare, mesajul de marketing nu va

pătrunde după toate probabilitățile în subconștientul consumatorilor, acolo unde sunt luate deciziile de cumpărare.

Din acest motiv, firmele au nevoie de un meme, care va spune ce este firma și îi va ajuta pe oameni să-și amintească numele ei și le va arăta imediat de ce ar trebui să cumpere de la ea.

Cuvântul meme a fost inventat de Richard Dawkins, biolog la Oxford, în anul 1976, în cartea sa *The Selfish Gene*. Creatorul său a definit noul cuvânt – meme – ca fiind unitatea de baza a transmisiei culturale prin imitație [7].

În marketing cuvântul meme este definit ca fiind „esența unei idei, exprimată printr-un simbol sau un set de cuvinte, printr-o acțiune sau un sunet sau prin toate acestea împreună”.

Esența creativității este să creeze marketingul care să aibă forța unui meme. Creativitatea în marketing înseamnă inventarea unui simbol sau a unor cuvinte, acțiuni sau sunete care să comunice un concept pe care oricine îl înțelege cu ușurință. În mediile științifice se vorbește despre ele ca despre „virusurile minții”. Meme-urile sunt ușor de creat. Ele pot face minuni pentru profitabilitatea unei companii.

Cu un meme puternic, firmele vor fi în stare să își reducă bugetul de marketing, deoarece modul de comunicare va fi mai concis și mai chibzuit. Un meme va înzestra fiecare companie cu un simbol singular sau cu un set de cuvinte sau acțiuni care să reprezinte esența clarității. Meme-urile economisesc bani pentru că scopul lor este acela de a implanta un mesaj care este repetat până la punctul în care oamenii se lămuresc în legătură cu ceea ce o anumită companie oferă, și aceasta nu mai trebuie să își schimbe sistematic campania de marketing [1, p.17].

Meme-urile s-au născut din acumularea sistematică de informații și din cercetare. Ele realizează minuni, apelând la subconștientul potențialilor clienți. Deși ele există din cele mai vechi timpuri (roata este un meme dintre cele mai vechi, este un simbol care se explică pe sine și reprezintă o idee desăvârșită. Atunci când cineva vede o roată, știe imediat cum să o folosească și de ce aceasta este atât de utilă), în domeniul marketingului, conceptul este relativ nou, dar așa era și Internetul acum 20 ani.

Despre meme trebuie reținute trei argumente esențiale:

- este cel mai mic numitor comun al unei idei, unitatea de bază a comunicării;
- poate schimba comportamentul uman, iar în marketing, aceasta se traduce prin motivarea oamenilor să cumpere ceea ce li se oferă;
- reprezintă simplitatea însăși.

Meme-urile sunt soluția perfectă pentru o campanie de marketing de succes, o campanie în care ideile trebuie să se detașeze dintr-un ocean de alte idei și trebuie să fie comunicate neapărat în mod instantaneu.

Astăzi marketingul nu mai înseamnă preț sau calitate sau nici chiar servicii. Nu mai înseamnă reputație sau locație. Astăzi, marketingul înseamnă idei iar meme-urile sunt expresii ale ideilor, cele mai simple expresii posibile, iar marketingul de succes înseamnă răspândirea ideilor, așa cum doar ideile au rămas pentru a combate concurența [7].

Concluzii. În concluzie putem menționa că creativitatea reprezintă elementul indispensabil al marketingului turistic aplicat în activitatea turistică, care trebuie utilizat pentru rezolvarea unor probleme specifice, precum și pentru îmbunătățirea continuă a comunicării dintre firma turistică și consumatorul turistic. În acest scop, trebuie luate în calcul nivelurile la care poate fi implementată creativitatea (organizațional, de personal, mixul de marketing). Totodată creativitatea urmează să fie aplicată într-un context general de marketing, care ar cuprinde întregul proces de dezvoltare și implementare a inovațiilor turistice, fără a se limita doar la

elementul de promovare. Cercetarea și-a propus să ilustreze și exemplifice legătura dintre creativitatea de marketing și succesul unei afaceri turistice profitabile.

Republica Moldova ca destinație turistică posedă o vastă ofertă pentru vizitatorii săi. „Produsul turistic” al țării reprezintă o combinație complexă de medii naturale și medii create de om, mănăstiri vechi, păduri liniștite, dealuri nesfârșite, cer prielnic și soare prietenos, ceea ce oferă un farmec special acestei țări. Oamenii din Moldova sunt renumiți pentru ospitalitatea lor. Ei întotdeauna sunt bucuroși să vă găzduiască în casele lor, să vă povestească despre cultura și tradițiile lor, să vă trateze cu vinul lor. Însă, încă multe din destinațiile turistice naționale rămân nevalorificate din cauza lipsei infrastructurii, a căilor de acces și a investițiilor insuficiente pentru a crea și promova un produs turistic creativ și inovativ.

Bibliografie

1. Jay Conrad Levinson, Guerilla Creativity, Ed. Business Tech, Bucuresti 2002, pag. 150.
2. Inthasang C., Ussahawanitchakit P. Marketing creativity orientation and marketing profitability: an empirical study of software businesses in Thailand. In: The Business and Management Review, volume 7, no. 5, June 2016, p. 312-320. https://cberuk.com/cdn/conference_proceedings/conference_31489.pdf (vizitat la 26.02.2022).
3. Muntean I., Ciobanu D., Vihocenco N. Creativitatea – calea spre soluții și evoluție. În: Economica, nr. 1 (95), 2016, p. 54-60. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/44645 (vizitat la 26.02.2022).
4. Soukalová R., Göttlichová M. The Historical Heritage of Tomas Bata as an Incitement for Application of Creativity in Marketing. In: Procedia – Social and Behavioral Sciences, volume 175, 12 February 2015, p. 342-349. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1209> (vizitat la 10.03.2022).
5. Wierenga, B., Althuizen, N., Bo Chen. Managing the supply and demand of creativity. In: Journal of Marketing Behavior, 2016, nr. 2, p. 129-176.
6. Zou Y., Ki Chan S., Zhang M. Creativity: Missing Element in Brand Heritage. In: Strategic Brand Management: Master Papers, 2017. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8971105&fileId=8971106> (vizitat la 10.03.2022).
7. Creativitatea – componentă esențială a marketingului. <https://www.rasfoiesc.com/business/marketing/Creativitatea-componenta-esent99.ph> (vizitat la 10.03.2022).

Prezentat: 25 mai 2022

E-mail: molesteanu_t@mail.ru

DREPTUL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL: DIMENSIUNEA PRACTICĂ

PERSPECTIVA CONFERIRII CARACTERULUI OBIECTIV AL RĂSPUNDERII CONTRAVENȚIONALE ȘI PENALE PENTRU FAPTELE CAUZATOARE DE DAUNE DE MEDIU

Andrian CREȚU, doctor în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

REZUMAT

În situația în care căile de prejudiciere componentelor de mediu, în ultimul timp, a devenit tot mai sofisticate și greu de sesizat, punând în pericol existența omului pe pământ, mecanismele juridice de protecție a mediului urmează a-și schimba și ele înfățișarea, devenind mult mai agresive și necruțătoare, aplicate fără a se mai ține cont de anumite reguli și prezumții în spatele cărora de mult timp se ascund fâptuitorii. Deși dreptul penal, dar deopotrivă, și cel contravențional nu se pot lăsa de principiul prezumției de nevinovăție, principiul umanismului, principiul individualizării răspunderii, astăzi acestea trebuie de lăsat în umbră în favoarea fundamentării principiului răspunderii obiective pentru daune de mediu în cadrul tuturor formelor de răspundere. Pentru aceasta, consacrarea respectivei modalități de răspundere trebuie să aibă la temelie argumente serioase și greu de combătut, acestea izvorând din specificul dăunării, constatării, evaluării prejudiciului, demascării făptuitorului, precum și cel al ireversibilității componentelor de mediu afectate.

Cuvinte-cheie: mediu, răspundere obiectivă, răspundere penală, daune de mediu, raport juridic de drept al mediului, sancțiune, principiu.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).08](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).08)

CZU: [342.9+343]:349.6

Pricinuirea daunelor mediului prin fapte penale – infracțiuni și contravenții, totdeauna a constituit una din cele mai discutabile probleme. Problema răspunderii pentru infracțiuni și contravenții a devenit actuală în acest domeniu, ca reacție la faptele sociale, considerate drept o modalitate de manifestare deosebit de agresivă a comportamentului uman și care este una inacceptabilă pentru societate.

Dacă e să privim, în ansamblu, categoriile de fapte umane, atunci constatăm că în funcție de caracterul social, acestea pot fi divizate în fapte social acceptabile și fapte social neacceptabile sau antisociale. Ultimele pot fi la rândul său divizate în fapte determinate ca antisociale într-un mod subiectiv, și fapte determinate antisociale în mod obiectiv. Pentru exemplu, așa faptă cum este prostituția, în societatea noastră constituie o faptă antisocială doar din considerațiuni subiective, care, de regulă țin de accepțiunile societății asupra comportamentului uman, valorilor religioase și de familie etc. În același timp, așa faptă cum este omorul,

este considerată drept faptă antisocială din considerațiuni obiective, dictate de necesitatea de a asigura existența fizică a umanității.

Pentru domeniul calificării faptelor drept infracțiuni și contravenții este caracteristic că spectrul de fapte antisociale cu caracter subiectiv se modifică odată cu apariția și respectiv, dispariția unor valori în societate, unanim acceptate la o anumită etapă de dezvoltare a acesteia, iar în unele cazuri, în dependență chiar de regimul politic. În același timp, domeniul faptelor antisociale cu caracter obiectiv rămân a fi aceleași de la stat la stat, indiferent de nivelul de dezvoltare a societății, indiferent de regimul politic, indiferent de forma de guvernământ, indiferent de credința oficială a țării, indiferent de valorile morale promovate la nivel oficial sau de alte fenomene sociale. Catalogarea unor asemenea fapte antisociale drept infracțiuni sau contravenții are origine în însăși conștientizarea condiției existenței umane. Acest fapt este demonstrată în timp și reprezintă un fenomen stabil.

Din categoria de fapte antisociale cu caracter obiectiv fac parte și faptele cauzatoare de daune mediului.

Convenția de la Viena din 1963 a optat pentru o răspundere obiectivă pentru daunele de mediu produse dintr-un accident nuclear [8, art. IV]. Acesta a fost punctul de pornire pentru conștientizarea posibilității aplicării unor măsuri dure pentru situațiile în care este pusă în pericol însăși existența umanității.

În domeniul dreptului penal și contravențional răspunderea obiectivă încă nu și-a găsit locul său, însă trebuie să recunoaștem că pentru faptele cauzatoare de daună mediului și în continuare nu se oferă atenția necesară. Totuși la ziua de azi nimeni nu mai pune la îndoială faptul existenței și importanța acestei probleme, deoarece infracțiunea și contravenția contra mediului constituie una din acele categorii de fapte antisociale care pune în pericol existența umană și poate chiar și viața pe pământ. Cu regret, nu totdeauna ceea ce este important este pus pe primul plan ca obiect de interes la nivel de stat.

Astfel, combaterea faptelor penale (infracțiuni și contravenții) într-un stat de drept presupune realizarea activităților într-un sistem bine organizat, cu legi efectiv realizate și cu un cadru profesionist înalt calificat. Totodată, în pofida declarațiilor privind respectarea drepturilor cetățenilor, până azi se mai relevă o tendință dominantă din partea organelor de drept, de a suprapune intereselor legii interesele particulare sau de nomenclatură.

Nu în zadar se spune, că „*Mores sunt tacitus consensus populi longa consuetudine inveniuntur*” - obiceiul se bazează pe consimțământul tacit al poporului, consacrat printr-un uzaj îndelungat. Astfel, în statul nostru, a devenit obicei disconsiderarea domeniului ce ține de protecția mediului și încălcarea gravă a legislației ce privește protecția mediului.

La rândul său reacția organelor de drept se lasă așteptată, sau chiar dacă și este, atunci măsurile aplicate nu au efectul cuvenit [5, p. 138].

Nu considerăm necesar de a ne referi la fapte concrete, deoarece pentru nimeni nu este secret, că la ziua de azi, domeniul de cercetare a infracțiunilor și contravențiilor se limitează doar cu faptele legate de tăierea ilicită a pădurilor, pescuitul și vânatul ilegal, fapt care se poate vedea din orice raport anual al Inspectoratului de mediu, a organelor afacerilor interne sau a altor organe de drept ce au competența de a efectua cercetarea pe asemenea cazuri.

De aici, apare întrebarea: oare într-adevăr nu sunt comise și alte infracțiuni și contravenții contra mediului? Evident că se comit și alte infracțiuni și alte contravenții, unde potențialul de bază a manifestării infracționale, la care, este orientat spre evitarea procedurii legale de inițiere a activităților potențial poluatorii. Am putea să ne referim la chestiunile legate

de expertiza ecologică, de depozitarea neautorizată și cu încălcarea tuturor normelor de securitate a deșeurilor, inclusiv și a unor deșeuri radioactive pe teritoriul țării, importul și tranzitul deșeurilor de peste hotarele țării și altele [6, p. 61].

Cauzele principale, că acestea nu ajung să fie sancționate, sunt imperfecțiunea legislației în acest domeniu, inclusiv și a procedurii de cercetare a infracțiunilor și contravențiilor contra mediului, dar și necunoașterea legislației privind protecția mediului atât de populație, cât și de către reprezentanții organelor de drept. Nu în ultimul rând aceasta se datorează și atitudinii inconștiente a populației față de aceste probleme.

Astfel, cât de multe nu ar fi eforturile autorităților publice, care au competență specializată în domeniul activităților ce țin de protecția mediului, în a urmări și sancționa persoanele ce cauzează daune de mediu prin acțiuni infracționale și contravenționale, oricum această problemă nu va fi redresată până atunci, până când nu vor fi înlăturate condițiile ce favorizează aceste acțiuni.

În acest sens, dacă în privința atitudinii conștiințioase a populației, posibilitățile statului la nivel legislativ sunt absolut limitate, atunci în ceea ce privește aspectul organizațional, aceasta, consider este în puterile și obligația statului. În această ordine de idei, aș propune doar două soluții cu caracter de recomandare, care ar putea contribui la îmbunătățirea situației.

Prima se referă la aspectul organizațional, și privește crearea unor subdiviziuni specializate ale Ministerului Afacerilor Interne sau chiar și a Procuraturii, care ar fi fost specializate în exclusivitate în domeniul combaterii crimelor contra mediului. De fapt, idee atribuirii competențelor speciale în combaterea criminalității contra mediului o mai întâlnim și în conținutul altor lucrări la nivel național ce abordează nemijlocit acest subiect [4, p. 82-95].

A doua categorie este legată, totuși și de aspectul legislativ. Considerăm că legiuitorul urmează să-și revadă însăși principiile de determinare a acțiunilor drept penale și a modalității de aplicare a sancțiunilor. La concret este vorba despre două chestiuni cu caracter de principiu, care ar reprezenta un pas esențial în modificarea legislației.

1) Revigorarea accepțiunilor asupra modului de evaluare a daunei de mediu pentru calificarea faptei ca infracțiune și corespunzător contravenție contra mediului;

2) Declararea caracterului obiectiv a răspunderii penale și contravenționale pentru cauzarea de daune mediului, iar reieșind din aceasta - conferirea procesului de cercetare a infracțiunilor contra mediului, a unui regim de reglementare care se va întemeia pe principiul „prezumției vinovăției”.

3) Referindu-ne la primul moment, urmează să menționăm, că actualul Cod penal stabilește majorității covârșitoare a componentelor de infracțiuni contra mediului caracter material, care cer prezența daunei la momentul săvârșirii acțiunilor. Prezența daunei la momentul sesizării cazului, de cele mai multe ori este indicele calificatoriu determinant al prezenței unei componente de infracțiune, iar în unele cazuri și criteriu de delimitare a contravenției de infracțiune.

În acest sens, cu toate că se nădăjduia la o altă privire a acestei probleme odată cu adoptarea unei noi legislații penale după anul 2003, cu regret, aceeași situație s-a păstrat și în noul Cod penal.

Astfel, articolul 230 al Codului penal (Poluarea aerului) stabilește drept componentă de infracțiune ca fiind poluarea aerului cu depășirea normelor stabilite, ca urmare a emisiei în atmosferă a poluanților sau a încălcării regulilor de exploatare, sau a neutilizării utilajului

lui, aparaturii, instalațiilor de purificare și control al emisiilor în atmosferă, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile mediului, regnului animal sau vegetal, sănătății populației ori a provocat decesul persoanei, unde această faptă se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 1150 unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

În acest sens, este necesar de ținut cont de faptul, că majoritatea acțiunilor cauzatoare de daune mediului nu presupun prezența imediată a daunei sau posibilitatea determinării mărimii integrale a acesteia. Exemplu simplu poate servi doar faptul, că așa substanțe cum ar fi Freon-11 și Freon-12 aflate în stare gazoasă - care se găsesc în cantități mari în lichidele pentru răcire și în flacoanele aerosol -, fiind emise în atmosferă ele imediat nu cauzează efecte negative. Însă ele ajung într-o perioadă lungă de timp în stratosferă, unde sub influența razelor ultraviolete ale soarelui se descompun și eliberează atomi de clor. Acestea intră în reacție cu moleculele de ozon din atmosferă pe care le descompun în simple molecule de oxigen, distrugându-se astfel stratul de ozon. Efectul atomilor de clorură se produce sub formă de reacție în lanț, unde o singură moleculă de clor poate distruge mai multe sute molecule de ozon [7, p. 117]. Dacă avem în vedere că gazele de freon ajung în 10-15 ani în stratosferă atunci efectele aceste se produc timp de 50-100 ani. Evident apare întrebarea: ținând cont că dauna cauzată populației și mediului în perioada de după 60-90 ani și mai mult, iar având în vedere faptul, că bolile la oameni pot fi depistate și mai târziu, vorbind în acest caz de o perioadă și mai mare, vom avea oare noi posibilitate, cel puțin să constatăm la momentul constatării daunei, prin acțiunile cui a fost cauzată dauna, ne mai vorbind și despre faptul ca să-i aplicăm pedeapsa? Aceasta, mai având în vedere și faptul că potrivit prevederilor articolului 60 al Codului penal [2]. „Prescripția tragerii la răspundere penală”, nu vor mai fi posibil de imputat persoanei, deoarece aceasta nu va mai fi pasibilă de atragere la răspundere deja după douăzeci și cinci de ani din momentul săvârșirii infracțiunii (chiar dacă am presupune că această infracțiune este calificată drept infracțiune excepțional de gravă, cu toate că prin incidența articolului 16 al Codului penal, această infracțiune se consideră infracțiune mai puțin gravă, unde deja peste 5 ani fapta va fi prescrisă din punct de vedere penal.

În acest sens considerăm, că infracțiunilor și contravențiilor de mediu trebuie să li se confere caracter calificativ în așa fel, încât componentele să devină componente formale. În ce privește termenul de prescripție, considerăm, că ar fi cazul ca aceste infracțiuni, să fie încadrate în categoria infracțiunilor imprescriptibile.

În ceea ce privește al doilea aspect și anume, ce ține de caracterul obiectiv al răspunderii pentru cauzarea de daune mediului, considerăm că odată ce legiuitorul a acceptat răspunderea obiectivă în răspunderea reparatorie, la fel poate fi acceptată și în ce privește răspunderea pentru infracțiuni și contravenții.

Această răspundere va avea la bază principiul răspunderii penale și contravenționale fără considerarea vinovăției, în orice formă a sa.

Pentru început, însă până la trecerea definitivă la răspunderea penală și contravențională obiectivă pentru daunele de mediu, considerăm că ar fi îndreptățit să operăm un procedeu procesual, și anume aplicarea principiului «prezumției vinovăției» în procesul de cercetare a infracțiunilor și contravențiilor. Aceasta ar oferi un platou bun pentru pregătirea populației în ce privește importanța problemei.

Considerăm, că conferirea caracterului obiectiv răspunderii penale și contravenționale pentru daune aduse mediului, adică fără considerarea vinovăției, ar constitui o posibilitate reală de a micșora considerabil nu doar cazurile de săvârșire a faptelor cauzatoare de daune de mediu, ci și o realizare efectivă a principiului inevitabilității răspunderii pentru săvârșirea infracțiunii.

Printre altele, lege privind plata pentru poluare [3] se întemeiază în mare parte pe principiul răspunderii fără culpă, plata pentru poluare fiind percepută fără a fi comisă fapta, respectiv fără existența unei vinovății.

Aceasta s-ar fundamenta pe ideea, că interesele lezate prin cauzarea de daune mediului sunt apreciate la un nivel deosebit de înalt în ierarhia valorilor sociale, ce are echivalent însăși existența umană. Cu adevărat, o asemenea valoare, cum este existența omului pe Pământ, cere corespunzător aplicarea celor mai efective și mai extreme măsuri. În caz contrar, generațiile următoare nu ne vor ierta pasivitatea și inacțiunea noastră, chiar dacă aceasta se fundamentează pe supremația unor valori sociale, care de altfel tot noi le-am inventat, și care sunt mai minuscule față de însăși condiția existenței umane.

În concluzie, limitându-ne doar la aceste momente, dar care evident nu formează lista exhaustivă a problemelor și soluțiilor existente, am dori să mai menționez încă o dată despre principalele direcții asupra cărora urmează a fi îndreptată atenția, și anume:

- a) sporirea atenției către acest domeniu asigurării protecției mediului pe plan guvernamental;
- b) crearea unor subdiviziuni specializate în cadrul Ministerului de Interne, care ar
- c) duce activitatea de preîntâmpinare și depistare a încălcărilor de acest gen
- d) atenționarea asupra unei instruirii juridico-ecologice în toate instituțiile de învățământ;
- e) de mărit spectrul de probleme consulting privind drepturile ecologice ale cetățenilor și persoanelor juridice și posibilitățile acestora de a le apăra prin elaborarea diferitor îndrumări metodice, lucrări cu caracter publicistic etc.
- f) conferirea caracterului obiectiv al răspunderii pentru cauzarea de daune mediului și implementarea în prima etapă a principiului prezumției vinovăției ca principiu procesual și de drept material pentru atragerea la răspundere pentru cauzarea prejudiciului mediului.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74, art. 227, 228.
3. Legea privind plata pentru poluarea mediului, nr. 1540 din 25.02.1998. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 54-55 din 18.06.1998.
4. Ardelean G. O distinctă abordare a rolului poliției în relevarea și combaterea criminalității contra mediului - perspectiva abilitării cu competențe speciale. Materialele Conferinței Internaționale, Ed. a VIII-a, cu genericul: „Ordinea publică în Europa între tradiție și contemporaneitate”, Cluj – Napoca, 2018, p. 82-95.
5. Crețu A. Procedura contravențională în cazurile de comiterea a contravențiilor ecologice. Teza de doctor în drept, Chișinău, 2017.

6. Trofimov I., Crețu A. Drept procesuală contravențional. Ed. Cartea Militară. Chișinău, 2017.

7. Trofimov I. Ardelean G. Crețu A. Dreptul mediului. Editura Bons Offices, Chișinău, 2015.

8. Convenție din 21.05.63 privind răspunderea civilă pentru daune nucleare. Tratatate internaționale 15/7, 1999, în vigoare pentru Republica Moldova din 07.08.1998.

Prezentat: 5 iunie 2022

E-mail: andrian.cretu@gmail.com

ASISTENȚA JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ PRIVIND RECUPERAREA BUNURILOR INFRAȚIONALE

Alesea SCORPAN, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT

În pofida eforturilor de combatere a fluxurilor financiare ilicite, a spălării banilor și a corupției, milioane de lei sunt scoși din țară în fiecare an și ascunși în alte țări sub formă de bunuri. Fenomenul de crimă frontalieră este în creștere, iar legislația în acest domeniu rămâne în stagnare. Prevederile legislative fiind prezente parțial în diferite legi sau convenții, unele prevederi necesare lipsesc. Astfel, necesitatea unei sistematizări și completări a legislației în domeniul asistenței juridice internaționale în materie penală rămâne una dintre priorități.

Practica altor state s-a dovedit a fi cea mai potrivită sursă de inspirație pentru îmbunătățirea și completarea legislației Republicii Moldova, fapt elucidat în această cercetare.

Criminalitatea transnațională a arătat necesitatea unor mecanisme îmbunătățite pentru combaterea impactului acesteia, iar facilitarea recuperării bunurilor infracționale au determinat comunitatea internațională și Republica Moldova să adopte numeroase convenții și tratate care rămân a fi incomplete și insuficiente pentru țara noastră.

Cuvinte-cheie: recuperare, confiscare, bunuri infracționale, cooperare internațională, asistență juridică.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).09](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).09)

CZU: 341.4:343.272

Prevenirea și combaterea eficientă a fenomenelor de crimă transnațională care implică diverse forme de manifestare, precum trafic ilicit de droguri, terorism și finanțarea terorismului, corupție, trafic de persoane, migrațiune ilegală, contrabandă și alte tipuri de crimă organizată suscită nu doar identificarea infractorilor și tragerea lor la răspundere, în sensul realizării scopului procesului penal, or, la fel de important este să se recupereze prejudiciile materiale cauzate prin infracțiunile săvârșite, pentru a le îndepărta de infractori și pentru a compensa victimele care au suferit în urma acestor infracțiuni.

Există diverse baze legale pentru recuperarea activelor, însă ele ar trebui diferențiate unele de altele. Prima dintre acestea se bazează pe dreptul penal. Aici, diferențiem între acordarea de sprijin unui proces penal străin și desfășurarea procedurilor proprii în Republica Moldova din cauza infracțiunilor comise în străinătate. În al doilea rând, transferul bunurilor obținute în mod ilegal într-o țară străină poate fi obținut printr-un proces în conformitate cu dreptul civil și prin executarea unei hotărâri străine. Sunt posibile atât inițierea unui proces în Republica Moldova cu executare ulterioară, cât și executarea unei hotărâri judecătorești străine în Republica Moldova.

Considerăm totuși dificil pentru practicieni din Republica Moldova acumularea parțială a prevederilor cu privire la recuperarea bunurilor infracționale și anume cooperarea internațională în acest domeniu din diferite tratate, convenții sau legi. Analizând legislația statelor europene,

am constatat că țările care se bucură de reușite excelente în domeniul recuperării bunurilor infracționale, au și o legislație clară și sistematizată în acest sens.

Astfel, scopul acestei lucrări este identificarea lacunelor în legislația națională și compararea prevederilor naționale cu cele internaționale (tratate și convenții) sau a altor state pentru a veni cu propuneri de îmbunătățire a legislației Republicii Moldova, prin completarea cu noi prevederi indispensabile practicienilor care luptă cu infracționalitatea.

Am considerat legislația Germaniei un exemplu bun, care au prevăzut până la cele mai mici detalii procedura de recuperare a bunurilor infracționale, în special în domeniul cooperării internaționale.

Germania are la bază Legea privind asistența juridică internațională în materie penală care reglementează modul și condițiile preliminară de acordare a sprijinului procesului penal dintr-o altă țară. Aceasta constituie baza pentru asistența juridică reciprocă. Ceea ce prezintă interes pentru noi, sunt numeroasele paragrafe cu privire la confiscare și extrădare a bunurilor infracționale [7, p. 4].

Deși Germania a devenit un semnatar al acordurilor multilaterale internaționale importante, menite să faciliteze recuperarea transfrontalieră a activelor, cum ar fi Convențiile Uniunii Europene, ale Consiliului Europei (cum ar fi Convenția Europeană de asistență juridică în materie penală, adoptată la Strasbourg la 20.04.1959 cu protocoalele adiționale, în vigoare și pentru Republica Moldova din 05.05.1989; Convenția privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională, 08.11.1990, în vigoare și pentru Republica Moldova din 01.09.2002), Convențiile Națiunilor Unite (cum ar fi Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, New York, , în vigoare și pentru Republica Moldova din 16.10.2005).

Cu toate acestea, în conformitate cu normele juridice germane, executarea asistenței juridice reciproce este posibilă fără un acord de drept internațional existent. Secțiunea 59 din Legea privind asistența juridică a Germaniei sus-enunțată este o dispoziție cu cadru larg care permite chiar și efectuarea acțiunilor de investigație în vederea urmăririi activelor. Pe lângă această lege, dispozițiile legii generale germane privind procedura penală se aplică și actelor de asistență juridică reciprocă. Obiectivul recuperării bunurilor în temeiul dreptului penal German nu este de a-l penaliza pe infractor, ci de a restabili circumstanțele financiare legale. Cu toate acestea, o condiție prealabilă de bază este întotdeauna aceea că bunurile care trebuie recuperate și inclusiv extrădate să provină dintr-o infracțiune sau să fie procurate pentru o astfel de infracțiune [7, p. 13].

Făcând o comparație în acest sens cu Legea Nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală din Republica Moldova similară cu cea germană, acesta dă o claritate mai bună în materia asistenței juridice ce ține de persoane și mai puțină claritate la capitolul bunuri infracționale. Astfel, dacă în legea Republicii Moldova este prevăzut art. 31 cu următorul conținut „Bunurile provenite din săvârșirea infracțiunii care face obiectul cererii de comisie rogatorie se confiscă ori se ridică potrivit legislației în vigoare” [4, art. 31], atunci, Legea similară din Germania prevede o procedură mai detaliată în acest sens, în prima etapă, instanța regională emite un ordin care declară că decizia străină finală și obligatorie este executorie (secțiunile 54, 55 al Legii privind asistența juridică a Germaniei). Dacă un astfel de ordin este emis, asistența la executare va fi acordată într-o a doua etapă. Dacă asistența este acordată, decizia străină va fi echivalată cu o decizie germană care impune confiscarea sau sechestrarea (secțiunea 56 al Legii privind asistența juridică a Germaniei). Mai mult ca atât,

există și secțiunea 76 al Legii privind asistența juridică a Germaniei care specifică în a cărei competență va fi cea de-a doua etapă, adică executorie. În acest sens este prevăzut de regulă, Ministerul Federal al Justiției și Protecției Consumatorilor, împreună cu Oficiul de Externe decid în acest sens, pentru anumite măsuri și în relațiile cu anumite state, această competență este delegată altor birouri (de exemplu, ministerele de justiție sau procuraturile din cele 16 state federale), de regulă aceasta are loc în asistența ce nu ține de tratate internaționale, cu toate acestea, competența rămâne, de regulă, guvernului federal [7, p. 15].

Revenind la legea Republicii Moldova, termenul de „potrivit legislației în vigoare”, cum rămâne cu prevederile care lipsesc în legislația noastră? Cercetând tratatele internaționale enunțate mai sus care sunt în vigoare și pentru Republica Moldova, putem vedea un mecanism nou pentru țara noastră de confiscare „confiscare care nu se bazează pe o sentință de condamnare” sau „confiscare civilă”. Astfel, potrivit art. 54 par. 1 lit. (a) al Legii nr. 158-XVI pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției „...fiecare stat parte, conform dreptului său intern: a) ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente să dea efect unei decizii de confiscare a unei instanțe judecătorești aparținând altui stat parte”; iar mai apoi lit. c) prevede „...fiecare stat parte, conform dreptului său intern: are în vedere să ia măsurile necesare pentru a permite confiscarea unor asemenea bunuri în absența unei condamnări, atunci când autorul infracțiunii nu poate fi urmărit din cauza decesului, evadării sau absenței ori în alte cazuri corespunzătoare” [4, art. 54]. Astfel, rezultă că recunoașterea unei decizii de confiscare străine în absența unei condamnări are loc doar în cazul infracțiunilor de corupție? Atunci, cum rămâne cu statele europene care au un spectru mai larg de infracțiuni pentru care este prevăzută această măsură? Considerăm oportun completarea legislației în vigoare, pentru început, cu recunoașterea confiscărilor unor bunuri în absența unei condamnări, preluând la capitolul dat prevederile enunțate în secțiunea 73, lit. d) și secțiunea 74 lit. a) Cod Penal German, dispozițiile privind confiscarea extinsă potrivit cărora recuperarea activelor poate fi întreprinsă separat de o condamnare în conformitate cu dreptul penal, măsură cunoscută la nivel internațional „confiscarea civilă”. O condiție prealabilă pentru executarea deciziilor străine luate în acest tip de procedură este aceea că o procedură penală a fost inițiată într-o țară străină și că au fost dovedite elemente substanțiale ale unei infracțiuni. Prin urmare, în practică, este important să furnizați detalii despre procedura concretă și detaliile ei din statul solicitant pentru a permite o evaluare de către autoritățile și instanțele participante din Germania.

Pe baza suspiciunii de activitate ilegală legată de fonduri, organele de forță din Marea Britanie pot sechestra în numerar, inclusiv soldurile bancare din Marea Britanie începând cu anul 2018. Cererea de sechestrul trebuie înaintată instanței magistratului și organele de forță pot solicita confiscarea bunurilor, dacă acestea sunt în măsură să demonstreze probabilitatea că banii au provenit din activitate criminală [8]. Ceea ce demonstrează că o confiscare civilă poate avea loc nu doar în cazurile de corupție, dar Republica Moldova nu este pregătită din punct de vedere legislativ pentru recunoașterea unor hotărâri străine și mai mult ca atât procedural nu este pregătită de o eventuală extrădare a bunurilor infracționale.

Considerăm un bun exemplu de derulare a procedurii de recunoaștere și extrădare a bunurilor infracționale prezentate în Convenția privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională care este în vigoare și pentru Republica Moldova. Însă, considerăm că prevederile acesteia necesită a fi aplicate și pentru alte infracțiuni, nu doar cele de spălarea de bani. Legea sus menționată conține un capitol

dedicat cooperării internațională și până la cele mai mici detalii descrise asistența în faza cercetării penale, chiar și procedura detaliată cu privire la conturile bancare, măsuri provizorii, procedura de confiscare (obligăția de a confisca, executarea măsurii de confiscare, bunurile confiscate și valoarea lor maximă), motivele de refuz și amânare a confiscării, protejarea drepturilor terțelor părți, autoritatea centrală, cheltuieli, daune-interese [2]. Însă chiar și aceasta o considerăm incompletă.

Recuperarea activelor se încheie substanțial cu confiscarea activelor, astfel acesta este motivul pentru care considerăm Legea sus-enunțată incompletă. Ne punem totuși întrebarea despre ce se întâmplă cu aceste bunuri ulterioare? Întrebarea, care este prevăzută și ea procedural în exemplul de care ne ghidăm, cel al Germaniei. Astfel, în Germania, caracteristic procedurilor penale, care decurg din monopolul puterii de stat, este că, în general, încasările se duc în primul rând la stat. Dacă se execută o decizie de confiscare sau sechestrare emisă de o instanță străină în procesul penal, bunurile rămân în general în statul care execută decizia. Există două excepții în acest sens: Compensarea victimelor și împărțirea bunurilor, sau mai exact banii din valorificarea acestora între statele participante. Mai mult ca atât, acestea având bază legislativă, în ceea ce privește utilizarea bunurilor confiscate în cele din urmă, legea penală germană prevede transferul proprietății către statul german (secțiunile 73e, 74e Cod Penal German). Recunoașterea unei hotărâri străine de executare a unei sancțiuni pentru recuperarea activelor are un efect corespunzător (secțiunea 56 (4) al Legii privind asistența juridică a Germaniei). În ceea ce privește secțiunea 56b al Legii privind asistența juridică a Germaniei, legislația germană prevede posibilitatea de a trata mai flexibil utilizarea încasărilor din recuperarea bunurilor prin asistență juridică reciprocă în materie penală. În conformitate cu aceasta, statele participante pot conveni să distribuie activele recuperate. În opinia germană, dacă un acord poate fi încheiat trebuie să fie decis de la caz la caz. O condiție prealabilă este asigurarea reciprocității (secțiunea 56 (1) al Legii privind asistența juridică a Germaniei) [7, p. 10].

Legea germană privind asistența juridică consideră că sunt obligatorii ordinele străine care pot fi clasificate ca sechestrare, confiscare, de asemenea, cu valoare echivalentă sau confiscare de la un terț [1, art. 12]. O condiție prealabilă în conformitate cu secțiunea 49 (4) al Legii privind asistența juridică a Germaniei, este că terții au la dispoziție oportunități adecvate pentru a-și asuma drepturile. În plus, decizia nu poate fi contrară unei decizii de drept civil german în aceeași chestiune. În sfârșit, decizia nu trebuie să se refere la drepturile terților asupra unui bun imobil din Germania [7, p. 14].

În cazul unei proceduri străine în derulare, secțiunea 66 al Legii privind asistența juridică a Germaniei prevede posibilitatea predării obiectelor care pot servi drept probă. Predarea produselor și instrumentelor infracțiunii nu este exclusă (a se vedea secțiunea 66 (1) nr. 2-4 al Legii privind asistența juridică a Germaniei). Cu toate acestea, trebuie să se asigure că predarea nu afectează drepturile terților și, dacă este predat, să aibă loc în condiții că obiectele vor fi returnate la cerere fără întârzieri nejustificate [1, art. 12]. Acest lucru necesită de obicei o asigurare expresă din partea statului solicitant.

Astfel, putem observa că Germania a introdus prevederile cu privire la persoane terțe din Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, doar că potrivit legislației lor i-au oferit un caracter general și nu au limitat aceste prevederi doar la infracțiuni din categoria criminalității organizate. Convențiile și tratatele sunt o sursă perfectă de inspirație pentru completarea legislațiilor naționale. Însă considerăm că ele pot avea

o valoare și mai mare dacă nu vom limita prevederile acestora, oferindu-le o viață nouă în contextul legislației naționale, preluând unele prevederi și ajustând la ceea ce ne trebuie nouă.

Pornind de la deziderate practice, bazate pe considerente de ordin politic, instituția confiscării extinse se vrea a fi un instrument juridic coerent și mult mai eficient în lupta împotriva infracționalității, de regulă organizate.

Deși reprezintă un gen de confiscare, care presupune o trecere forțată și gratuită în folosul statului a anumitor bunuri, confiscarea extinsă se deosebește de confiscarea specială, atât după conținut, natura sa juridică, cât și după condițiile de aplicare [6, p. 135].

În doctrina de specialitate, s-a promovat ideea precum că confiscarea extinsă nu prezintă trăsăturile unei măsuri de siguranță și, în special, pe cea care privește caracterul preventiv al acestora, iar caracterul său puternic represiv o apropie mai mult de specificul pedepselor complementare [3, p. 98], părere care pare a fi întemeiată.

Anume în acest context, ținând cont că în legislația Republicii Moldova se regăsește confiscarea extinsă, ea inevitabil atinge și interesele terțelor părți. Astfel, considerăm absolut necesar introducerea unor prevederi care ar apăra cetățenii statului nostru în cazul unei eventuale hotărâri de confiscare parvenite dintr-un stat străin prin care vor fi atinse interesele și drepturile unor părți terțe.

Articolul 12, paragraful 8, din Convenția împotriva criminalității transnaționale organizate prevede în mod specific necesitatea protejării terților de bună credință. În cazul confiscării automate, terți nevinovați ar trebui să utilizeze acest instrument în calitate de salvare post-confiscare pentru a-și proteja interesele asupra bunurilor confiscate. Notificarea terțelor persoane ar permite acestora să participe la procedurile de confiscare penală, astfel încât acestea să poată prezenta probe împotriva confiscării și să fie în stare să-și protejeze interesul lor asupra proprietății. În mod alternativ, dacă instanța ia în considerare și respinge o cerere a unei părți terțe împotriva confiscării, ar trebui lăsată posibilitatea ca partea terță ulterior să înainteze aceeași cerere într-un alt stat care răspunde unei solicitări de executare a unui ordin de confiscare străină.

Totodată, odată ce o parte terță ridică întrebarea cu privire la un bun ce le aparține, trebuie stabilit faptul dacă dreptul său asupra acestui bun a fost înregistrat înainte de comiterea infracțiunii sau dacă persoana cunoștea că bunul acesta a fost dobândit din venituri provenite din comiterea unor infracțiuni. De multe ori problema principală care apare în practică este că infractorul procură un bun în comun cu o terță persoană, investind partea sa cu venituri provenite din comiterea de infracțiuni, pe când cealaltă parte a investit venituri care au proveniență legală.

Proprietatea comună poate fi inacceptabilă într-un proces de confiscare bazată pe o hotărâre străină. O modalitate de a rezolva această problemă ar putea fi introducerea unor prevederi prin care persoanei terțe i se vor propune două soluții: 1. valorificarea la o valoare justă de piață, în urma căreia persoana terță va primi contravaloarea cotei sale părți, sau; 2. în mod alternativ, într-un caz în care terțul dorește să păstreze proprietatea, acesta poate răscumpăra cota parte a infractorului de la stat la o valoare justă de piață.

Ajungând astfel la ideea valorificării bunurilor, nu putem lăsa fără atenție și această fază a recuperării bunurilor. Potrivit Manualului privind cooperarea internațională în scopul confiscării produselor infracțiunii publicat de către Oficiul ONU pentru Droguri și Criminalitate, acesta ne oferă câteva soluții la capitolul costurilor de valorificare.

Indiferent de decizia adoptată cu privire la proprietatea confiscată, vor exista numeroase

cazuri în care proprietatea într-un final va trebui să fie vândută. Existența unui administrator de bunuri sau de active ar permite statului să răspundă imediat la acest tip de scenariu. Astfel, un administrator de active ar avea competența de a dispune de bunurile confiscate tot așa cum și să le înstrăineze rapid în cazul constatării deprecierei acestui bun. Un administrator poate utiliza licitațiile publice în acest scop sau oarecare alte proceduri prevăzute de legea națională. În multe cazuri, bunurile care au trecut în proprietatea statului necesită să fie îmbunătățite înainte de valorificare. Administratorul de active poate avea competența de a utiliza fondurile statului pentru restabilirea sau îmbunătățirea bunurilor pentru a fi înstrăinate la un preț mai înalt. În asemenea caz, costurile pentru această perfecționare vor fi deduse din veniturile parvenite din înstrăinarea bunului [5, p. 87].

La ziua de azi în acest scop există Agenția de Recuperare a Bunurilor Infractionale în a cărei competență intră evaluarea și administrarea bunurilor infracționale, însă nu există prevederi legale care ar impune efectuarea unei evaluări a bunurilor care sunt obiectul unei hotărâri emise de o instanță din stat străin. Aceasta fiind necesar, în special în cazurile în care vorbim despre confiscare bazată pe contravaloare. Astfel, dacă valoarea prejudiciului cauzat de infractor este de 20 000 euro, iar instanța străină solicită confiscarea unui bun aflat pe teritoriul Republicii Moldova al cărei valoare este de 60 000 euro, apare întrebarea: întru apărarea drepturilor cetățenilor noștri, nu ar fi corect din punct de vedere legislativ să includem oportunitatea emiterii de către organul competent a unui raport de evaluare a bunului care ar confirma legalitatea recunoașterii acestei hotărâri?

În concluzie, considerăm că grupurile criminale nu au pierdut timp în îmbrățișarea economiei globalizate de astăzi și a tehnologiei sofisticate care merge cu ea. Dar eforturile noastre de combatere a acestora au rămas până acum foarte fragmentate, iar armele noastre sunt aproape învechite.

Problema gravă a criminalității transnaționale și necesitatea unor mecanisme îmbunătățite pentru combaterea impactului acesteia și facilitarea recuperării bunurilor infracționale au determinat comunitatea internațională să adopte numeroase convenții și tratate. Dacă statele care fac parte la aceste tratate, inclusiv și Republica Moldova ar fi la fel de organizate precum și organizațiile criminale sofisticate, nu ar fi nevoie de numeroase ghiduri și manuale în domeniul recuperării bunurilor infracționale. Realitatea este că cooperarea internațională nu este la fel de eficientă, și nu reușește să împiedice profitabilitatea crimei organizate.

Recomandările pe care le-am propus la fiecare etapă a recuperării bunurilor nu sunt noi, dar problemă constă în faptul că ele nu sunt la locul lor. Există o strictă necesitate în suplinirea Legii Nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, cu noi prevederi, care vor oferi o procedură clară care necesită a fi respectată în vederea recuperării bunurilor infracționale în cadrul unei cooperări internaționale, pentru ca orice procuror sau judecător să poată iniția o procedură de extrădarea a bunurilor infracționale aflate în alt stat sau invers, extrădarea bunurilor aflate pe teritoriul țării noastre către alt stat, fiind sigur în fundamentul legislativ pe care stă și că deciziile luate de el au o bază legală, clară, care nu lasă lacune sau căi de ocoliri.

Bibliografie

1. Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, adoptată la New York la 15 noiembrie 2000, ratificată prin Legea R. Moldova nr.15-XV din 17.02.2005 în vigoare pentru Republica Moldova din 16 octombrie 2005.

2. Convenție a Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului. https://cna.md/public/files/legislatie/conventia_consiliului_europei_impotriva_spalarii_banilor.pdf)
3. Gorunescu M., Toader C, Confiscarea extinsă - din contencios constituțional, în contencios administrativ și fiscal spre contencios penal. Dreptul, 2012, 0/96, Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3tombqgmya/confiscarea-extinsa-din-contencios-constitutional-in-contencios-administrativ-si-fiscal-spre-contencios-penal> ;
4. Legea Nr. 371 din 01-12-2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală. Publicată la 02-02-2006 în Monitorul Oficial Nr. 14-17 art. 42, în vigoare din 01.07.08;
5. Manualul privind cooperarea internațională în scopul confiscării produselor infracțiunii publicat de către Oficiul ONU pentru Droguri și Criminalitate, 2012, 87 p.
6. Martin Daniel, Confiscarea extinsă – măsură de siguranță nouă în legislația penală a Republicii Moldova, Integrare prin cercetare și inovare. Vol.2, 2014, 259 p.
7. Ralf Rieger, Till Gut, Asset Recovery Under German Law, Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, 2014, 21 p. <https://star.worldbank.org/sites/star/files/asset-recovery-in-german-law-english.pdf>
8. St Paul`s Chambers, Understanding Civil Forfeiture Law. <https://www.stpaulschambers.com/understanding-civil-forfeiture-laws/>

Prezentat: 10 iunie 2022

E-mail: alesea.ivancova@mail.ru

REENGINEERING-UL MANAGERIAL AL APL PRIN PRISMA TIPARELOR NAȚIONALE ALE REPUBLICII MOLDOVA

Cezara FETESCU, doctorandă, Universitatea Agrară de Stat din Moldova

REZUMAT

Articolul are menirea de a identifica posibilitățile de înscriere în tiparele naționale ale Republicii Moldova a modelului occidental de reengineering managerial al APL. În acest sens se va argumenta necesitatea racordării modelului la specificul național, cât și la necesitățile comunității în calitate de beneficiar final al serviciilor publice. Se vor identifica acele elemente de turnură menite să reproiecteze procesul administrativ din Republica Moldova prin prisma reengineering-ului managerial, în vederea debarasării de principiile pe care se sprijinea vechea guvernare prin instaurarea unor relații centrate pe cetățean, caracterizate prin transparență, responsabilitate, promptitudine, colaborare și spirit de inițiativă.

Cuvinte-cheie: reengineering, administrație publică locală, dezvoltare, reformă administrativă, modernizare.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).10](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).10)

CZU: 005:352(478)

Introducere. Republica Moldova a trecut în ultimii ani printr-un proces de schimbare la nivelul sistemului administrativ, schimbare prin care tinde să se alinieze la standardele europene care atribuie administrației publice locale însușiri precum transparența, predictibilitatea, responsabilitatea și eficiența. „Totodată, pe acest fundal pozitiv, au fost remarcate deficiențe importante în mai multe domenii, în special, în promovarea reformei în instituțiile publice. De aceea, procesul de implementare a reformei instituționale a avut impact moderat, iar obiectivele politicilor publice au fost atinse parțial, astfel încât, în urma evaluărilor interne și externe, a fost recomandat constant ca reforma administrației publice să continue” [4, pag. 124].

Cel mai curios lucru este faptul că încă până la elaborarea Strategiei de reformare a administrației publice, circa zece ani în urmă „autorii strategiei de descentralizare au elucdat un șir de carențe caracteristice administrației publice locale printre care vom enumera următoarele: capacitatea redusă a autorităților locale din mediul rural de a furniza servicii publice, rolul reducându-se la unul de reprezentare, și nu de asigurare a unor servicii propriu-zise; capacitatea redusă de planificare strategică și de administrare a diverselor resurse la nivelul autorităților publice locale de nivelul I; lipsa performanței funcționale a autorităților publice locale cauzate de limitele de personal și de practicile defectuoase în managementul resurselor umane; participarea relativ pasivă a populației la procesul electoral și la cel decizional; gradul scăzut de reprezentativitate a aleșilor locali” [6, pag. 141-142]. Lucrul acesta devine foarte dramatic în condițiile în care suntem nevoiți să constatăm că administrația publică locală se confruntă cu aceleași probleme și provocări, inclusiv la etapa actuală.

Îndrăznim să presupunem că procesele de reformare, influențate de standardele și regulile Uniunii Europene nu au reușit să se înscrie în tiparele Republicii Moldova nu doar din cauza rolului său incert în cadrul general de politici și a inexistenței unui cadru general de monitorizare și evaluare, dar și a altor cauze.

În încercarea disperată de a elucida aceste cauzele ne întrebăm, totuși, dacă este necesar ca strategiile de dezvoltare a APL să fie adaptate la solicitările societății și, implicit, la contextul socioeconomic al Republicii Moldova? Poate tiparul european nu se înscrie întocmai în realitatea națională? Poate instituțiile europene au un grad de compatibilitate scăzut cu cele naționale, cel puțin la etapa actuală? Poate lipsa permeabilității manifestate de către sistemul autohton constituie cauza eșecului proceselor de reformă declanșate la nivel național?

Întrebări care, probabil, își pot găsi răspunsul în conservatismul mentalitar al populației și, în special, al funcționarilor publici. Este destul de complicată asimilarea sistemului european, care impune renunțarea definitivă la modelul actual, perpetuat de moștenirea istorică, mai ales că „confruntarea dintre vechi și nou este desfășurată în contextul problemelor economice grave, pauperizării populației, pierderii de încredere în clasa politică și în instituții, scindări grave a societății, confuziei generalizate, diminuării sentimentului civic și al răspunderii sociale, remanenței mentalităților sovietice, lipsei de informare și chiar a refuzului brutal al cunoașterii altor opinii, culturii politice reduse, temerii de schimbare și a deficitului de modele comportamentale pozitive” [4, pag. 126]. Din aceste considerente, atât pentru Republica Moldova, în general, cât și pentru instituțiile publice, în particular, modernizarea prin preluarea practicilor și experiențelor europene constituie o provocare enormă, căreia lipsa experiențelor anterioare îi mai adaugă valență.

Metodă și material aplicat. Pentru a face claritate în procesul reformei administrative ne-am propus să determinăm specificul cadrului național și să stabilim gradul de permeabilitate al acestuia pentru modelele occidentale precum este reengineering-ul managerial. În acest sens, s-a făcut uz de analiza și sinteza informațiilor din literatura de specialitate străină și autohtonă, utilizându-se metoda abstracției științifice, metoda raționamentului deductiv și, nu în ultimul rând, argumentarea, în calitate de pilon de fortificare a concluziilor formulate în acest articol.

Rezultatele investigației. Susținem vectorul european de dezvoltare a APL, ba mai mult, considerăm că acesta este unica cale de ieșire din adâncă hibernare în care se află sistemul administrativ la etapa actuală, dar, ținem să menționăm, că schimbările în sistem trebuie operate având în vedere starea actuală a lucrurilor. Altfel spus, pentru a fi implementate bunele practici europene, Republica Moldova mai întâi ar trebui să atingă nivelul de la care țările europene au pornit implementarea acestor practici, or, cu siguranță, până la atingerea acelui nivel, mai avem de lucrat.

În acest context, facem referire la noțiunea de traiectorie, care este „un model intențional, este o cale pe care cineva încearcă să o adopte. Ea pornește de la un punct de plecare (A) spre un loc sau o situație dezirabilă, dorită (B). Astfel, un scenariu constă din trei elemente de bază: o stare inițială, o traiectorie și o stare viitoare” [3, pag. 157]. Și dacă starea viitoare este clar formulată, atunci starea inițială diferă de la stat la stat, din aceste considerente și traiectoriile pe care urmează să le parcurgă sistemele administrative ale statelor sunt diferite. Din aceste considerente, acțiunile implementate de către un stat pentru a ajunge la situația dezirabilă (B), pot fi total nepotrivite pentru un alt stat. Totul depinde de punctul de pornire, iar statul care urmează să implementeze procesul de europenizare, altfel spus să traseze

traectoria, ar trebui să atragă o atenție prioritară adaptării strategiilor la specificul național, dar și la analiza de impact a demersului.

În procesul de reformare a APL prezintă relevanță deosebită remodelarea atitudinală a funcționarilor publici și orientarea culturii organizaționale în direcția centrării pe promovarea interesului public. Pentru remedierea principalelor deficiențe care împiedică APL de nivelul I să-și exercite atribuțiile legale la nivelul așteptărilor beneficiarilor este necesară regândirea cadrului general de reformă în acest domeniu. Recunoaștem că „schimbarea modelului managerial nu este nici simplă, nici ușoară. Aceasta impune muncă intensă, însușirea noilor practici și metode manageriale, a reglementărilor incidente, precum și hotărârea de a le aplica” [4, pag. 127]. Din aceste considerente, primul pas este schimbarea atitudinală, debarasarea de la vechile concepte și deschiderea spre tot ce este nou.

În acest sens, cea mai potrivită metodă este reengineering-ul managerial care presupune „un proces de remodelare a mediului organizațional în lumina adaptării lui la exigențele actuale în detrimentul organizării tradiționale” [5, pag. 227-228]. Termenul dat provine de la combinația verbului englez „to engineer” – a proiecta, modela și a prepoziției iterative „re”, care-i canalizează sensul spre direcția reinventării, remodelării, reorientării, reorganizării, reproiectării sau regândirii. În opinia susținătorilor acestui concept, mentalitatea managerilor care vor opera schimbarea trebuie să fie ruptă din realitate, abandonând vechile reguli moștenite de la generațiile anterioare, care inhibă dezvoltarea normală a administrație publice.

Menționăm că, inițial, procesul dat a apărut și s-a dezvoltat în mediul privat fiind definit de către promotorii săi timpurii Hammer și Champy drept o „regândire fundamentală și o reproiectare radicală a proceselor de afaceri cu scopul îmbunătățirii impresionante a indicatorilor critici și actuali de performanță cum ar fi costul, calitatea și viteza furnizării serviciilor” [5, pag. 228].

Werboys definește procesul de reengineering ca pe o „schimbare structurată care presupune existența unui model compus dintr-un conglomerat de evenimente pe care un observator le poate studia prin prisma diferitelor exemple actuale sau eventuale legate de circumstanțele procesului, care se pot manifesta sau implementa în diverse împrejurări” [7, pag. 293].

Devenport definește conceptul ca pe o „o analiză și proiectare a fluxurilor și a proceselor de lucru în cadrul organizațional și interorganizațional” [7, pag. 293].

Într-un fel, reengineering-ul pare a fi o reîncarnare a modelului științific propagat de Taylor, care încerca să îmbine metodele științifice cu cele empirice în înțelegerea proceselor desfășurate la nivel inferior. „Taylor a depus suficiente eforturi pentru a identifica și a înlătura etapele procesului care cauzează risipă și duc la scăderea rezistenței personalului, astfel, reengineering-ul fiind unica cale care poate duce la debarasarea de vechile procese, considerate distructive, prin implementarea noului” [7, pag. 293]. Așa dar, reengineering-ul poate fi pe drept considerat o formă a Neo-Taylor-ismului readusă la viață în era actuală.

Reengineering-ul managerial poate fi rezumat la respectarea a două condiții esențiale:

a) organizațiile implicate în proces trebuie să exploateze la maxim toate tehnologiile disponibile, în special tehnologiile informaționale pentru a înregistra un salt semnificativ în performanță;

b) serviciul pe care organizațiile îl oferă clienților săi trebuie să fie reinventat total în

funcție de orientările vremii actuale, iar tradiționalul model autoritar trebuie radiat iremediabil.

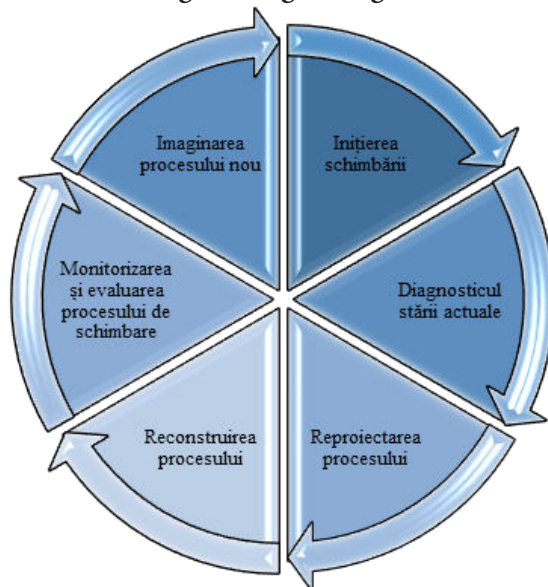
Astfel, procesul de reengineering presupune debarasarea definitivă de tradițiile trecutului, mai ales atunci când toate încercările de a îmbunătăți practicile vechi nu au avut sorți de izbândă. Considerăm că toate eșecurile înregistrate până acum de Republica Moldova privind reformarea coerentă a administrației publice, întârzierile și inconsecvențele obligă la schimbarea de atitudine prin aplicarea unei „terapii de șoc”.

Astfel, „modernizarea și europenizarea sistemului public trebuie să depășească stadiul de slogan, obiectiv de program politic sau anunț oficial” [4, pag. 128], aceasta trebuie să constituie premisa dezvoltării viitoare a comunității. „Serviciile publice oferite cetățenilor sunt excesiv de birocratizate. Birocrația afectează calitatea serviciilor în ceea ce privește viteza cu care acestea sunt acordate. Organizațiile din sectorul public, în special cele din țările în curs de dezvoltare, se ciocnesc de probleme grave din cauza birocrăției, focusării pe îndeplinirea sarcinilor și a lipsei de responsabilitate. Din aceste motive, agențiile guvernamentale trebuie să-și remodeleze radical procesele pentru a asigura calitate serviciilor oferite și întregii sale activități” [1, pag. 10].

Reengineering-ul, propagând un model de schimbare radicală a organizației, de reinventare a acesteia, trebuie să fie proiectat astfel încât să îmbine armonios următoarele însușiri:

- flexibilitate care ar permite adaptarea rapidă la evoluțiile sociale;
- lejeritate pentru a asigura eficiența serviciilor prestate;
- inventivitate pentru a putea ține pasul cu ingerințele vremii și solicitările tot mai diverse ale consumatorilor finali;
- motivație pentru a asigura calitate maximă serviciilor prestate;
- inteligență pentru a deveni cei mai buni dintre cei mai buni, adică „best-in-class”.

Cercetările referitoare la reengineering aruncă umbre de ambiguitate asupra conceptului, considerând aplicarea principiilor lui riscante, în special în sfera publică, în care „valoarea” nu este măsurabilă și nici identificabilă concret cu vreun indicator sau altul. Dar, totuși, reengineering-ul vine ca un răspuns sau, pentru persoanele mai reticente, ca o încercare de a răspunde la realitatea dinamică din zilele noastre, marcată prin schimbări tot mai profunde, uneori radicale și accelerate care marchează evoluția societății. „Un motiv pentru justificarea revendicărilor este că scopul reengineering-ului este să readucă gândirea rațională și sistemică în eforturile de transformare managerială, decât să se bazeze pe noțiuni vagi de conducere inspirațională și schimbare culturală. Deci, elementele cheie ale reengineering-ului sunt analiza și raționamentul inductiv. Aceste două elemente se interpenetrează contribuind la o mai bună înțelegere a problemelor ce urmează a fi abordate, cât și pentru explorarea capacităților organizației de depășire a problemelor identificate” [98, pag. 228]. Astfel, valoarea, în sectorul public nu este cu siguranță prețul serviciului (multe servicii publice fiind oferite gratuit populației) și nici veniturile din prestarea acestor servicii, ele fiind contabilizate la nivel național. Dar putem accepta că valoarea este ceea ce este considerat a fi valoare de către părțile implicate în proces, deci există valoare socială exprimată prin satisfacția populației și încrederea acesteia în sectorul administrativ, și valoare politică manifestată prin depolitizare, debirocratizare, descentralizare în vederea promovării valorilor democratice. Astfel, dacă în sectorul privat valoarea poate fi cuantificată, atunci în sectorul public, de cele mai multe ori, aceasta are o conotație „legală sau simbolică” [5, pag. 238].

Fig. 1. Etapele procesului de reengineering managerial.

Sursa: Elaborată de autor în baza [7, pag. 295]

Până la etapa actuală, mai multe state în curs de dezvoltare au trecut prin experiența de a implementa reengineering-ul în cadrul APL (Croația, Grecia, Arabia Saudită). Astfel, acest model a demonstrat că poate fi implementat cu succes nu doar în statele dezvoltate. Procesul de proiectare a noului model este constituit din anumite etape, numărul cărora variază în funcție de abordare. Astfel, Wastel consideră că procesul dat are cinci etape și anume: imaginarea schimbării procesului, inaugurarea proiectului de remodelare, diagnosticul, remodelarea propriu-zisă și restructurarea. Kettinger atribuie acestui proces trei puncte de pornire și anume: principiile remodelării, procesele remodelării și metodele și instrumentele de remodelare. Devenport vede drept cadru al remodelării proceselor următoarele șase etape (fig. 1): „imaginarea, inițierea, diagnosticul, reproiectarea, reconstruirea și evaluarea” [7, pag. 295], aceste etape fiind mai clare pentru a fi aplicate în cadrul procesului de remodelare a managementului APL.

Obiectiv, considerăm că Republica Moldova este deja la a patra etapă de implementare a reengineering-ului managerial în cadrul APL, doar că frica de a îmbrățișa noul și schimbarea o face să bată pasul pe loc. Analizând fiecare etapă, putem afirma că imaginea noului proces a venit odată cu ratificarea și intrarea în vigoare a prevederilor Cartei Europene a autonomiei locale, inițierea schimbării fiind marcată de dezvoltarea continuă a Cadrului legal privind procesul de descentralizare și autonomie locală prin aprobarea de acte normative cum ar fi Legea finanțelor publice locale nr. 186-XIV din 06.11.1998 (cu modificările ulterioare), Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.20, urmate de un șir de Strategii precum Strategia Națională de Descentralizare, Strategia de dezvoltare a managementului finanțelor publice, Strategia privind reforma administrației publice. Diagnosticul stării actuale al APL a fost efectuat de nenumărate ori în cadrul studiilor autohtone, dar și de către experții străini. Tot în cadrul acestor studii au fost identificate un șir de acțiuni care ar contribui la sporirea eficienței managementului APL, numai că aceste acțiuni au rămas

doar proiectate pe hârtie, fără a fi inițiat procesul de implementare al lor. Prezintă relevanță și încercările de a digitaliza o bună parte din serviciile publice prestate populației, fapt ce denotă o dată în plus că Republica Moldova capătă încredere în parcurgerea etapelor procesului de reengineering managerial al APL, iar acest proces înscriindu-se încet-încet în tiparele naționale.

Așa dar, „pentru a eficientiza procesul administrativ, la început, ar putea fi nevoie de o nouă legislație. Apoi, va fi necesar de analizat statu-quo-ul și, în consecință, de structurat, de formulat și de perfecționat noile proceduri operaționale, de pregătit personalul pentru a lucra conform acestor proceduri, de definit noile funcții și remunerările adecvate, precum și sistemele de evaluare, de informat pe beneficiarii respectivelor servicii și pe toți cei interesați și, nu în ultimul rând, de depus efort pentru a reduce anxietatea cauzată de toate aceste reforme atât printre beneficiari, cât și în rândurile personalului.

Cert este că orice stat în traiectoria pe care și-o propune să o parcurgă spre reformarea managementului public se va ciocni inevitabil de operarea unor schimbări funcționale majore, structurate pe principii care urmăresc obiectivul modernizării nu doar la nivelul unor aspecte separate, ci a sistemului de administrație publică în ansamblu” [3, pag. 164]. Prezintă relevanță și ideea că reforma este o parte componentă a întregului proces de dezvoltare socioeconomică, dictat de necesitatea schimbării rolului, a funcțiilor și a structurii administrației publice în vederea cooperării active cu comunitățile locale.

La etapa actuală, „terapia de șoc” în vederea remodelării APL în Republica Moldova, pe lângă faptul exploatării maxime a tehnologiilor informaționale, ar trebui să se orienteze și în direcția reafirmării rolului funcționarului public în ochii cetățenilor. Odată cu creșterea încrederii cetățenilor va spori și dorința acestora de a se implica în procesul de schimbare, deoarece schimbarea odată acceptată poate fi considerată pe jumătate efectuată.

Menționăm că printre principiile bunei guvernante, identificate în anul 2001 de către Comisia Europeană prin Carta Albă este și participarea care presupune implicarea cât mai activă a întregii comunități în procesul de elaborare, implementare și monitorizare a politicilor publice. La moment, există numeroase practici existente la nivelul unor autorități publice locale care și-au dovedit potențialul generării unor efecte importante, atât în creșterea gradului de transparență și de participare a cetățenilor la actul de decizie, cât și în eficientizarea și creșterea calității serviciilor, din aceste considerente interesul comunității și implicarea acesteia în procesul decizional al APL este un lucru extrem de important pentru autoritățile publice locale, sarcina acestora constând în sporirea atractivității administrațiilor publice locale pentru populație. Oamenii unei comunități „sunt niște diamante neșlefuite încă, dar care, prin multitudine, pot asigura, totuși, strălucire irepetabilă coroanei. Șlefuitul nestematelor va putea scoate la suprafață toate aptitudinile și abilitățile deținute de capitalul uman și, încă o dată, va demonstra veridicitatea Teoriei lui Belbin, potrivit căreia „indivizii imperfecti pot constitui echipe perfecte” în măsura în care calitățile și defectele lor sunt luate în calcul și echilibrate la momentul potrivit” [2, pag. 256].

Interesele locale pot fi și trebuie apărute doar de membrii comunității, deoarece ei sunt acele persoane care cunosc cel mai bine nevoile locale și posibilele oportunități de dezvoltare, ei sunt aceia pentru care localitatea dată este localitatea natală, este localitatea cu care îi leagă o sumedenie de evenimente și amintiri, din aceste considerente dreptul de a lua decizii și a acționa în comun în cadrul chestiunilor de nivel comunitar este o prerogativă a comunității, iar comunitatea trebuie atrasă prin diverse metode la procesul decizional al localității.

Concluzii. Pe baza acestor constatări deducem faptul că la nivelul sistemului administrativ autohton există probleme majore, dar odată conștientizate, acestea sunt posibil de remediat. „Lipsa unei viziuni strategice, a definirii unor elemente susceptibile a influențat hotărâtor evoluțiile pe termen mediu și lung, lipsa, în ultimă instanță, a unor obiective clare înspre realizarea cărora să se orienteze structurile administrative, au făcut imposibilă orice abordare serioasă a reformei din domeniu. De aceea, reforma sistemului administrativ trebuie să vizeze stabilirea unui set de priorități, obiective clare și realizabile; ea trebuie să treacă de la stadiul de invocare rutinieră și lipsită de conținut înspre un demers profesionist și eficient” [6, pag. 145]. Iar pentru a obține acest demers profesionist și eficient ar trebui să ne orientăm spre colaborarea APL cu cetățenii în calitatea lor de beneficiari finali ai serviciilor publice. Altfel spus, eficiența în administrația publică locală s-ar exprima prin rezultatele obținute de aceasta în organizarea și responsabilizarea instituțiilor publice în rezolvarea problemelor și necesităților cetățenilor prin disciplină și competență, fiabilitate și promptitudine, lucruri ce pot fi obținute doar prin debarasarea de vechile tipare prin procesul de reengineering managerial al APL în vederea alinierii demersului administrativ autohton cu statele dezvoltate ale UE.

Colaborarea dintre APL și comunitatea locală, în strânsă legătură cu digitalizarea aparatului administrativ, reprezintă cele două elemente de turnură menite să reproiecteze procesul administrativ din Republica Moldova în vederea obținerii acelor „îmbunătățiri impresionante” despre care vorbesc promotorii reengineering-ului managerial, contribuind la distrugerea pilonilor de bază pe care se sprijinea vechea guvernare prin instaurarea unor relații centrate pe cetățean, caracterizate prin transparență, responsabilitate, promptitudine, colaborare și spirit de inițiativă.

Bibliografie

1. BOKHARI, A., QURESHI, R. Business process re-engineering in public administration of Kingdom of Saudi Arabia. Information Engineering and electronic Business. 2016, nr. 4, pp. 10-17. ISSN 2074-9023.
2. FETESCU, C. Eradicarea conservatismului mentalitar și valorificarea capitalului uman prin internalizarea liderismului transformațional. Materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională „Dinamica schimbării și cultura organizațională a viitorului”. 20 noiembrie 2020. Chișinău: IP CEEF, tipografia „Valinex, pp. 243-251. ISBN 978-9975-68-420-0.
3. FETESCU, C. Implications of new trajectories and models of public management. In: Management mechanisms and development strategies of economic entities in conditions of institutional transformations of the global environment. Riga: ISMA University, 2019, pp. 156-165. ISSN 978-9984-891-07-1.
4. GRAUR, Oleg. Strategii pentru dezvoltarea eficacității și eficienței administrației publice în Republica Moldova. Administrarea publică. 2019, nr. 1, pp. 122-131. ISSN 1813-8489.
5. HALACHMI, A., BOVAIRD, T. Process reengineering in the public sector: learning some private sector lessons. In: Technovation. 1997, nr. 17(5), pp. 227-235. ISSN 0166-4972.
6. HINȚEA, Călin-Emilian. Probleme strategice ale reformei sistemului administrativ Românesc. IRevista Transilvană de Științe Administrative. 1999, nr. 1(2), pp. 141-145. ISSN 1454-1378.

7. OBEROI, Ropinder. Applying business process Re-engineering to public sector as a New Public Management strategy. Journal of Government and Politics. 2013, nr. 2, vol. 4, pp. 291-304. ISSN 1907-8374.

Prezentat: 10 decembrie 2021

E-mail: cezarafetescu@gmail.com

INTERNATIONAL POLITOLOGICAL DISCOURSE

THE RUSSIA-UKRAINE WAR. CAUSES OF EMERGENCE

Svetlana CEBOTARI, Doctor Habilitat, Associate Professor,
Moldova State University, Academy of Public Administration

Ion GUTU, PhD student, Moldova State University

SUMMARY

The Russian-Ukrainian war is not just a regional war. It is the war that marks a rupture in relations between Russia and the West, a war that will have profound repercussions for both Europe and the world. The invasion of Ukraine by the Russian Federation tends to become the most important military conflict since the end of World War II. Thus, the actions of the Russian Federation in Ukraine become a topic of discussion not only in the chancelleries and in the speeches of Western leaders, but also constitute a topic worthy of consideration for the academic community.

This article aims to highlight the causes of the emergence of the Russian-Ukrainian war. The article will highlight the actions taken by the Russian Federation in Ukraine over three decades.

Keywords: USA, Russian Federation, Ukraine, EU, NATO, war, impact, causes.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).11](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).11)

CZU: 327.5(470+477)

Introduction. The invasion of Ukraine by the Russian Federation tends to become the most important military conflict since the end of World War II. The Russian-Ukrainian war is not just a regional war. It is the war that marks a rupture in relations between Russia and the West, a war that will have profound repercussions for both Europe and the world. The overall consequences of this war will be considerably greater than the 9/11 attacks. For the first time, a military conflict has the potential to involve Russia, NATO and China. Russia and NATO have already positioned themselves and are active parties to the conflict, but China seems undecided for the time being [11].

Ukraine is an Eastern European state with long and intense connections with Russia, but also with Central and Eastern Europe. The toponym „Ukraine” was not the name of a country, but of a region, or more precisely, its geographical position was shown. „Ukraine” (a word derived from the Russian „u kraia” or „okraina”) and translates as „on the periphery”, „on the edge” or simply „periphery”, the root being the word „krai” – „margin” [8].

Ukraine declared independence in 1991 amid the process of dissolution of the Soviet Union. On July 16, 1990, the new parliament adopted the Declaration of State Sovereignty of Ukraine, which established the principles of self-determination of the Ukrainian nation, democracy, political and economic independence, and the priority of Ukrainian law on Ukrainian territory over Soviet law. With a population of 45.6 million, Ukraine has the largest border between Russia and the EU. Until 1991, Ukraine was part of the Soviet Union, and after the collapse of the former Soviet bloc, it tried, like the other former Soviet republics, to regain its

identity. However, Ukraine failed to find its own way and quickly became a „pawn” in the ongoing dispute between Russia and the West.

Causes of emergence of the Russia-Ukraine war. For a better understanding of the Russia-Ukraine war, there is a need to make a brief retrospective of the causes of its emergence. Tensions between Russia and Ukraine have a history that goes back to the Middle Ages, making the relations between the two states quite complex. The roots of both countries are common and are found in the so-called Kievan Rus, which is why many experts often refer to the existence of „one people”. In reality, the two nations have been separated for centuries, with two languages and two cultures developing – related and yet different from each other. While Russia evolved politically into an empire, Ukraine failed to establish its own state. In the 17th century, large areas of present-day Ukraine were part of the Tsarist Empire. After its disintegration, in 1917, Ukraine briefly became independent, until Soviet Russia regained it in 1920.

The collapse of the Soviet Union and Ukraine’s independence serve as a reason for the Russia-Ukraine differences. At the meeting in Brest, Belarus, on December 8, 1991, and then at the meeting in Alma Ata on December 21, 1991, the leaders of Belarus, Russia, and Ukraine formally dissolved the Soviet Union and formed the Commonwealth of Independent States (CIS). Out of a desire to maintain its influence, Moscow lays the foundations of the Commonwealth of Independent States (CIS) as a tool of control over the post-Soviet space. Moscow believed that the neighbouring state, Ukraine would remain a reliable ally, including through its dependence on Russian gas. But the reality is different. While Russia and Belarus formed a close alliance, Ukraine, during its three decades of independence, had a Euro-Atlantic foreign policy (depending on the political leadership of the government). Although the Kremlin was irritated by the vector of Kyiv’s foreign policy, no conflict occurred in the 1990s. Moscow seemed relaxed because the West did not intend to integrate Ukraine. In the early 1990s, Russia itself was weakened economically, and was also involved in the Chechen war. By signing the so-called „Friendship Agreement between Ukraine and the Russian Federation” in 1997 [15], Moscow recognized Ukraine’s borders, including the Crimean Peninsula, inhabited mostly by ethnic Russians.

Another aspect, which can be considered as a reason for the differences between the Russian Federation and Ukraine, refers specifically to the year 2000, when Vladimir Putin came to power in the Russian Federation. Thus, during President Putin’s first term of office, the first major diplomatic crisis between Moscow and Kyiv took place. In the autumn of 2003, Russia surprisingly began building a dam, from the Russian Taman Peninsula close to the Russian island of Tuzla in the Kerch Strait. Kyiv believed that by building this dam, Russia was trying to re-establish its state borders. The conflict initially intensified, but was defused after a meeting of the presidents of the two states. Although the construction of the dam was stopped, the declared bilateral friendship gained its first cracks.

In the context of the analysis of the causes of emergence of the Russia-Ukraine war, another aspect that conditions the appearance of divergences between the two countries is the fourth electoral campaign during the presidential elections in Ukraine, in 2004, October 31 (first round) and November 21 (second round) [22]. Russia supported the pro-Russian candidate Viktor Yanukovich. The „Orange Revolution” prevented the falsification of election results, with the election being won by pro-Western politician Viktor Yushchenko. During his tenure, Russia suspended gas supplies to Ukraine twice in 2006 and 2009, the transit to the European Union being interrupted as well (Ukraine suspended Gazprom’s transit to the EU on January 1, 2009) [21].

In the analysis of the causes of the Russian-Ukrainian divergences, the events that took place in 2008 during the NATO summit in Bucharest are of no less interest [13]. The attempt by former US President George W. Bush to integrate Ukraine and Georgia into NATO, as well as the preparation of a program to prepare for their accession to NATO, can serve as a pretext for differences between the Russian Federation and Ukraine, including Georgia. NATO member states welcomed Ukraine's Euro-Atlantic aspirations for integration into the Alliance, the Joint Statement of the NATO-Ukraine Commission Meeting being signed on 4 April 2008 [3]. President Putin expressed his disagreement with the possible accession of Ukraine and Georgia to NATO. At the NATO summit in Bucharest, the two states were offered the prospect of being admitted to NATO, but without setting a specific date in this regard. Moscow has made it clear that it does not fully accept Ukraine's independence, and Germany and France have thwarted the plan of US President G.W. Bush. In order to achieve its goal of joining NATO, Ukraine has sought to move closer to the West through an association agreement with the EU. In the summer of 2013, just months before the document was signed, Moscow exerted economic pressure on Kyiv by banning imports from Ukraine [18]. In this context, the government of then-President Yanukovich, which had won the 2010 election, suspended the Association Agreement with the EU, which conditioned the outbreak of opposition protests in Ukraine, which resulted in Yanukovich's flight to Russia in February 2014.

Taking advantage of the situation and the power vacuum, Moscow occupied the Crimean peninsula. Thus, the occupation of the Crimean peninsula serves as a turning point in Russia-Ukraine relations, laying the foundations of the war. Thus, on March 18, 2014, by approving Federal Law no. 36 F-3, with 443 votes in favor and 1 against [14], the signing of the International Treaty between the Russian Federation and the Republic of Crimea [16] on the acceptance of the Republic of Crimea as part of the Russian Federation and the formation of a new subject of Russia. According to the Treaty which entered into force on 21 March 2014, Crimea is considered a component part of the Russian Federation, in which a new subject is formed – the Republic of Crimea and the city of federal importance, Sevastopol, and the citizens living at that time on territory of the new subjects, were recognized as citizens of the Russian Federation, having the right to decide within one month from the signing of the Treaty their citizenship. Becoming a subject of the Russian Federation, the legislation of the Russian Federation also enters into force on the territory of Crimea. The demarcation of the state borders between the Russian Federation and Ukraine takes place as a result of the occupation of the Crimean peninsula and the city of Sevastopol. The land border between Crimea and Ukraine is declared the border between the Russian Federation and Ukraine, and the borders in the Black Sea and Azov waters are subject to delimitation according to the principles of international law. Another milestone in which the Russian Federation justifies its actions in Ukraine is the decision to validate the Treaty, focusing on the results of the free election of the referendum held in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol on March 16, 2014, as a result of which Crimean citizens made the decision to join the Russian Federation with the rights of the subjects of the Russian Federation and against the provision of the 1992 Constitution of the Republic of Crimea and the status of Crimea as a component part of Ukraine. In this context, on March 17, 2014, President V. Putin by Presidential Decree no. 147 „On the recognition of the Republic of Crimea” [25], taking into account the right of states to determine their fate, recognizes the Republic of Crimea as a sovereign state – subject to international law [19, p. 54-55].

At the same time, Russian paramilitary forces managed to mobilize the population in the mining area of Eastern Ukraine. Led by the Russians, the Lugansk and Donbas regions proclaimed themselves „people's republics” [24] (as a result of the referendum on May 11, 2014, 89.7% of those who voted supported the independence of the regions), demanding The Russian Federation to accept these territories as part of it [17].

The Kyiv government waited until after the May 2014 presidential election to launch a large-scale military offensive called a „counterterrorism intervention”. In June 2014, the newly elected Ukrainian President Petro Poroshenko and Vladimir Putin met for the first time at events marking the 70th anniversary of the Normandy landings, through French and German mediation. This is how the so-called „Normandy Format” came into being [20]. By its resolution of 4 February 2015, the European Parliament called on the Russian Federation to negotiate with Ukraine on the settlement of the Crimean issue. Also, taking into account point A of the European Parliament Resolution of 4 February 2015 [23], the Russian Federation violated the international law, including the UN Statute [2], the Helsinki Final Act [5] and the 1997 Treaty with Ukraine on the status and conditions of the Black Sea Fleet [9]. On 27 March 2014, the UN General Assembly adopted resolution 68/262 on the territorial integrity of Ukraine, which denies the validity of the referendum held in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol [7].

Attitudes towards the actions of the Russian Federation in Crimea and the city of Sevastopol were also expressed by the UN Human Rights Committee, which adopted a resolution condemning Russia's „temporary occupation” of Crimea. The UN also reiterated that the territory of the Crimean Peninsula belongs to Ukraine. For the first time, an official UN document clearly states that the Crimean peninsula is a „temporarily occupied territory”. In addition, the resolution calls on Russia to end abuses against Crimean people, release illegally detained Ukrainians and allow international observers to monitor the situation. 73 countries voted in favor of the document, 76 abstained and 23 voted against, including Russia, Syria, North Korea and Venezuela. Countries that opposed the resolution included China, Iran, India, Syria, South Africa, Serbia and North Korea. Many Latin American and African countries have abstained. The Crimean peninsula was part of Russian territory, but was ceded in 1954 to Ukraine, then a Soviet republic. The region has maintained close ties with Russia all this time, thanks to the large number of ethnic Russians living here, about 70% of the population. Despite the historical circumstances used by Russia to justify the annexation, the international community says that such an act is illegal and still considers the peninsula to be Ukrainian territory. Russia's annexation of Crimea has violated many international commitments, including the provisions of the UN Charter, the OSCE Helsinki Final Act and the 1997 Treaty with Ukraine on the status and conditions of the Black Sea Fleet [9]. Also on 15 November 2016, in New York, 193 UN member states participated in the vote on the resolution on Crimea. 73 states signed the resolution, 23 voted against, 76 abstained, and 21 states did not vote [10].

Although the Ukrainian army managed to oust the separatists, at the end of August 2014, Russia intervened en masse with military forces, accusing Kyiv of violating the rights of the population in the self-proclaimed regions, and the Ukrainian territories in the Ilovaisk area, east of Donetsk, were conquered. Thus, the year 2014 serves as a turning point in the relations between the Russian Federation and Ukraine.

The war between Russia and Ukraine that we are witnessing did not break out suddenly, it stems from the conflict between the two countries, which began in February 2014. The Rus-

sia-Ukraine war focuses on the status of Crimea and Donbas. The war on the extended front ended in September with the signing of the Minsk Armistice [1]. After nearly 16 hours of negotiations, Vladimir Putin, Petro Poroshenko, Angela Merkel and Francois Hollande agreed on an armistice, which would enter into force on February 15, 2015. The agreement provided, among other things, for the withdrawal of heavy weapons and the creation of a demilitarized zone along the front line.

Since then, there has been a real war. In early 2015, the separatists went on the offensive again, with Kiev accusing the Russian army of supporting them, accusations rejected by Moscow. The Ukrainian soldiers suffered a defeat, this time in the strategic area of the city of Debaltseve. Then, with Western mediation, the foundations of the Minsk Agreement 2 were laid, which has so far remained the foundation of peace efforts, but which has not been implemented as such.

A last effort to bring these regions back under the jurisdiction of Kyiv was made in the autumn of 2019. Then it was possible to withdraw some troops from certain demarcation lines. But after the „Normandy Format” summit in Paris in December 2019, no such meetings have taken place, with the Russian President V. Putin reluctant to meet with his Ukrainian counterpart Volodymyr Zelensky, arguing that he does not respect, from Russia’s perspective, the provisions of the Minsk Agreement [12].

Some European leaders saw the Minsk Agreement as a plan to ease the current crisis. Its provisions included exchanges of prisoners, deliveries of humanitarian aid and the withdrawal of heavy weapons. However, the agreement quickly fell apart, with violations on both sides. The Minsk agreement provided for a special political status, within Ukraine, for the territories under the control of the separatists. However, the 12-point peace plan was never fully implemented and fighting has continued over the years. Moreover, the initial ceasefire in September 2014 was not respected, with fighting being resumed in early 2015. Former German Chancellor Angela Merkel and former French President Francois Hollande mediated negotiations between the Russian President Vladimir Putin and his then-Ukrainian counterpart Petro Poroshenko. The Minsk plan was extended from 12 to 13 points and, according to them, has become more concrete.

However, Russia has revealed that it has practically never been a party to the agreement, and that it has acted only as a mediator, as have the French and German parties, and is therefore not obliged to abide by the terms of the agreement. The 13 points of the Minsk II Agreement of February 2015 focused on the following provisions:

- Immediate and comprehensive ceasefire;
- Withdrawal of weapons by both sides;
- Monitoring by the Organization for Security and Co-operation in Europe;
- Dialogue on autonomy for Donetsk and Lugansk, in accordance with Ukrainian law, and recognition of special status by the parliament;
- Pardons, amnesty for fighters;
- Exchange of hostages, prisoners;
- Humanitarian assistance;
- Resumption of socio-economic ties, including pensions;
- Ukraine to restore control of the state border;
- Withdrawal of foreign armed formations, military equipment, mercenaries;
- Constitutional reform in Ukraine, including decentralization, with specific reference to the Donetsk and Lugansk regions;

- Elections in Donetsk and Lugansk;
- Intensifying the work of the Trilateral Contact Group, including representatives of Russia, Ukraine and the OSCE.

Although several exchanges of prisoners took place, involving hundreds of people captured in the fighting, the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) reported violations of the agreement. According to it, the withdrawal of heavy weapons from the front line was never fully achieved. In addition, both sides used reconnaissance drones, despite a flight ban. Also, the full restoration of socio-economic relations, including the payment of pensions, has not been achieved. Since 2017, the separatist territories have been the subject of a complete economic blockade by Kyiv, with the exception of only humanitarian aid. In 2019, new agreements were negotiated. In December 2019, new agreements were negotiated in Paris that were stronger than the 2015 Peace Plan. For example, it was decided to continue the gradual military disengagement along the front line. However, this was done slowly, with some provisions being completely disregarded, with both sides accusing each other of failing to open two new crossing points between government-controlled territory and the separatist region [6].

From the beginning of the war in 2014 until the end of 2021, the situation in the area has not changed much. The outbreak of a new crisis between the two countries dates back to the end of 2021. In November 2021, tensions between Ukraine and the Russian Federation rose sharply, with Russia sending 100,000 troops near the Russian-Ukrainian border. The Ukrainian government, in agreement with the US and NATO, raised alarm over a possible attack by Moscow.

Talks followed between Russia, the United States and NATO, from which Ukraine itself was effectively excluded. Russia has called for restrictions on NATO action in the region, including a ban on further enlargements, the withdrawal of forces from countries that joined the Alliance after 1997 (a bloc of countries that includes much of Eastern Europe, from the Baltic countries to in the Balkans). These demands, both for the United States and for NATO, at the risk of a failure of the diplomatic process, were considered unacceptable [4].

Conclusions. Year 2022 is not only the eighth anniversary of the emergence of the Russia-Ukraine War, but also the year that directly marks international security. 24 February 2022 is the day when the Russian Federation attacked Ukraine, carrying out the so-called “special operation”, an operation that not only determined the fate of Ukraine, but directly influenced relations between states in the international arena. The war in Ukraine is becoming a direct threat to international security, including the security of the Republic of Moldova. In this context, in order to resolve the Russia-Ukraine war as soon as possible, there is a need to unite all efforts by the international community.

Bibliography

1. Armistițiul de la Minsk. Putin anunța Acord de Pace în Ucraina. Filmul celor 16 ore de negocieri. <https://stirileprotv.ro/stiri/international/summit-de-pace-la-minsk-filmul-celor-12-ore-de-negocieri-cei-patru-lideri-s-ar-fi-inteles-in-proporie-de-80.html>
2. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf
3. Declarație comună. Reuniunea Comisiei NATO-Ucraina la nivel de șefi de stat și de guvern București, 4 aprilie 2008. https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/2008_04_04_Declaratie-Nato-Ucraina.pdf

4. Elisei A. Conflictul Rusia-Ucraina. https://www.academia.edu/7683899/CONFLICTUL_RUSIA_UCRAINA
5. Helsinki Final Act. <http://www.osce.org/helsinki-final-act>
6. Ionescu M. Ce prevede acordul de la Minsk, despre care Putin spune că nu mai e valabil? Cele 13 puncte ce nu au fost implementate în 7 ani. <https://www.kanald.ro/ce-prevede-acordul-de-la-minsk-despre-care-putin-spune-ca-nu-mai-e-valabil-cele-13-puncte-ce-nu-au-fost-implementate-in-7-ani-20203721>
7. L'Assemblée adopte une résolution soulignant que „Le Référendum organisé en République Autonome de Crimée et la ville de Sébastopole le 16 mars 2014 n'a aucune validité”. <http://www.un.org/press/fr/2014/AG11493.doc.htm>
8. Manea I, Ucraina, identitate națională și război istoriografic, Historia.ro, 29 septembrie 2011. Accesat ultima dată pe 24 mai 2014. <https://historia.ro/sectiune/general/ucraina-identitate-nationala-si-razboi-584624.html>
9. ONU condamnă oficial anexarea Crimeei de către Rusia. <http://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/document-onu-rusia-a-ocupat-crimeea-613424>
10. Résolution de l'ONU sur la Crimée: pour l'Ukraine ou la Russie, telle est la question ? <https://www.lecourrierderussie.com/international/2016/11/ukraine-onu-crimee-resolution/>
11. Roșu C. Rusia pierde în Ucraina puterea de negociere cu China și apartenența la spațiul european. https://adevarul.ro/international/europa/rusia-pierde-ucraina-putereade-negociere-china-apartenenta-spatiul-european-1_6258bf75163ec4271633dbe/index.html?fbclid=IwAR0xpms8hfRiargVzJo9crPXfAV3WApX19OqBUQfMq8gOCUZunM9bfVichU
12. Rusia și Ucraina: Cronica unui război nedeclarat. <https://www.dw.com/ro/rusia-%C5%9Fi-ucraina-cronica-unui-r%C4%83zboi-nedeclarat/a-60523314>
13. Summit-ul NATO de la București (2-4 aprilie 2008). <https://www.mae.ro/node/1574>
14. Госдума ратифицировала договор о принятии Крыма в состав России. <http://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/03/20/gosduma>
15. Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной (Киев, 31 мая 1997 г.). <https://likbez.org.ua/dogovor-o-druzhbe-sotrudnichestve-i-partnerstve-mezhdu-rossiyskoy-federatsiey-i-ukrainoy-kiev-31-maya-1997-g.html>
16. Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов. În: <http://kremlin.ru/events/president/news/20605>
17. Донецкая народная республика провозгласила себя суверенным государством. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/05/12/dnr-provozglasila-sebya-suverennym-gosudarstvom>
18. Зануда Анастасия. Санкции России против Украины: больше политики, прицел - на выборы. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-46064882>
19. Моисеев, А. О некоторых международно-правовых позициях по украинскому вопросу. Международная Жизнь. №. 5, 2014 с. 54-55.
20. Нормандський формат: радники зустрінуться у Берліні 10 лютого. <https://www.dw.com/uk/normandskyi-format-radnyky-zustrinutsia-u-berlini-10-liutoho/a-60716349>
21. Окончание второй газовой войны: Европа ждет газ. <https://ria.ru/20090120/159650411.html>
22. Президентские выборы в Украине 2004 года (Свободное Отечество). <https://althistory.fandom.com/ru/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D>

0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_2004_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0_(%D0%A1%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%9E%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE)

23. Резолюция Европарламента по Крыму. Полный текст. <http://www.blackseanews.net/read/111972>

24. Смирнов Сергей. Донецкая народная республика провозгласила себя суверенным государством. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/05/12/dnr-provozglasila-sebya-suverennym-gosudarstvom>

25. Указ Президента РФ от 17 марта 2014 г. № 147 „О признании Республики Крым”. <http://www.garant.ru/hotlaw/federal/531533/>

Presented: 5 June 2022

E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru.

gutsuion@yahoo.com

CHANGING THE MATRIX DETERMINANTS OF THE MOTIVATIONAL PARADIGM IN THE CONTEXT OF INCREASING THE EFFICIENCY OF STRATEGIC MANAGEMENT IN THE PROCESS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION

Vasilii SAKOVICH, Doctor of Political Sciences, Professor,
Academy of Public Administration

SUMMARY

The article discusses the needs and interests of the individual, society and the state, the essence of which in the conditions of innovative modernization has not yet been fully explored. The author outlines new scientific approaches to the role of needs and interests, shows their importance for improving the efficiency of the functioning of the system of strategic management of transformational innovation processes. To a certain extent, this scientific study fills the theoretical gap and will be the methodological basis for practical management activities for the innovative modernization of society and the state.

Keywords: innovative transformations, needs, interests, values, theory, strategic management.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).12](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).12)

CZU: 005:001.895

Strategic management of innovative transformations in modern conditions should take into account not only innovative and technological transformations embodied in new technological devices, but also be based on the historical and cultural traditions of the people, which determines the unconditional right of every people, even in the conditions of innovative digital unification, to choose their own path of civilization. -cultural development.

In this regard, new facets acquire the relevance of the strategic management of the process of innovative transformations, ensuring the innovative security of the individual, society and the state in the course of innovative transformations, their influence on the inner world of a person, on his value orientations, worldviews, ideological and political preferences.

Let's consider this innovation-transformation process in the model of relations „personality - society - state”, the elements of which form the matrix frame, the foundation of any national socio-economic systems. In this model of relations, the main thing is human behavior, which, especially in transformational periods, is quite complex, structurally complex and depends on many factors. Therefore, for the successful implementation of innovative transformations, it is very important to correctly build a system of motivations for the individual and society within the framework of the strategic management system.

The main determinants of human activity and the development of social systems in the conditions of the formation of innovative transformations and innovative transformations are human needs, which are the root cause, the starting point for motivating his activity. To understand the essence and content of needs in the conditions of innovative development, they

should be considered as an integral system with its inherent internal inconsistency, expressing the relationship between the subject and object of innovative development at the economic, social and psychological levels, since innovative transformations in the economy affect not only economic, but and the social level of society and the psychological level of the individual.

At the economic level of needs, the determination of the production activity of a person and the material conditions of his life are considered. Economic needs are part of human needs, the satisfaction of which requires the production, distribution, exchange, consumption of goods and services. It is they who participate in the active interaction between production and satisfaction, the ever-increasing demands of people (in accordance with the philosophical dialectical law of the rise of needs), and in the conditions of innovative development they acquire value orientations of a higher order, radically renew the objective world and way of life, generating qualitatively new needs, which largely affects the production and ways of using innovative and useful things. Thus, a person, as it were, pulls up the external and internal circumstances of his life to a higher status, a new hierarchical system of value orientations. In turn, the growing needs of the individual (material and spiritual) have an inverse effect on production, since needs are a prerequisite, an internal motive and a specific guideline for human creative activity, but with a higher level of education and culture achieved at a certain stage of innovative development. Thus, the achievement of ever-elevating needs (material and spiritual) leads a person to strive to comprehend new knowledge, develop and apply his abilities, to increase spirituality, since satisfaction of needs is possible only as a result of human activity (active approach). The essence of this approach is to consider needs as a necessary, internal motivating cause of human social, individual, educational, material, spiritual activity of innovative transformations, mastering objects of the outside world through actions and satisfying spiritual and material needs. There is simply no other way of being a person and developing his activity.

Thus, the practical application of the system of needs in a dialectical relationship with activity makes it possible to reveal the motivating force of human activity for its use in the course of innovative transformational transformations and ensuring innovative security.

Along with this, human creativity is formed by a combination of many factors - cultural (cultural determinants of behavior - these are factors such as traditions and norms of behavior), personal (psychological - changing under the influence of changes in the external environment), motivational, environment (social determinants - this is the impact of the microenvironment on a person), features of cognitive mechanisms, and the constant increase in the material and spiritual needs of a person in the conditions of innovative development encourage him to constant self-improvement and spiritual development. Therefore, needs, being the deepest sources of attitude to reality, are at the same time the trigger mechanism of human life, his activity [4]. The carriers of needs are social subjects - a person, social strata and groups (family, professional groups, elites), business entities, the state represented by its bodies and institutions, society with its social structure.

In the process of developing the axiological potential of the individual, it is necessary to designate a special, basic line of development of the elevation of needs to values. Based on them, it is possible to influence the development of the potential of the individual as a whole, to enrich it with external and internal conditions for the conscious formation of activities in the conditions of innovative development. According to A. N. Leontiev, the need gets its certainty only in the subject of activity, which, in fact, becomes the motive of activity, that which

induces it [5]. The rise of needs is the assertion of a person's creative ability to act in an innovative society and production, in which the transformation of the inner world of the individual takes place under the influence of awareness and acceptance of new values. Moreover, the chain of emergence and development of needs (based on the philosophical law of the rise of needs) is extremely important in modern conditions for managing innovative transformations to understand the process of orientation, the formation of a value attitude of social groups, individuals, society to the innovative world, based on the acquisition of personal and social meaning, development interest and motivation.

The task in the context of strategic management of innovative development is precisely to ensure that the social and state system, from the point of view of socio-political and personal needs that determine the activity for the reproduction and development of social ties organized into a society of individuals, becomes a source of activity aimed at innovative modernization of society and economy. A more complex understanding of needs occurs at the psychological level. Thus, prominent psychologists S. Rubinshtein, D. Uznadze, B. Lomov define need as an objective need of an individual in certain conditions, means, objects to ensure existence and development, arising from his involvement in objective life processes [7]. This position designates needs as an expression of necessity and highlights needs as an objective basis and root cause of human activity, emphasizes their importance for reproduction and development.

In this regard, according to C. Jung, it is important to counter the dangers and threats that modern humanity faces in the course of innovative transformations, is to study the depths of the human psyche, which should be organically linked with the implementation of universal moral principles. From this point of view, K. Jung criticizes those who, in the conditions of technological civilization, when powerful technology „breaks out of control” of the human mind and moral principles, „consider themselves to be above good and evil, usually turn out to be the worst tormentors of mankind” [9, With. 64]. K. Jung emphasizes that „all our social aspirations have a common mistake – they do not take into account the psychology of the individual, in the name of which social progress is being made” [10, p. 139]. From such reflections, according to C. Jung, the conclusion of the categorical imperative follows: „In our time of social upheavals and rapid social changes, it is necessary to know a lot more about an individual than we know, since a lot depends on his mental and moral qualities” [1, With. 52], the spiritual needs of people also depend on this, which determine the activity for the reproduction and development of the spiritual life of society as a whole and the spiritual world of individuals united in society, their striving for innovative transformations.

Thus, needs in the most general sense of the word are an essential link in the system of relations in the course of the innovative development of society and the economy, they are a source of activity, initiate activities for the production of material, social, spiritual benefits, determine the direction and pace of innovative development, contribute to self-identification and development. social objects, and - the most important thing for the control system of innovation security - they underlie personal, group, national interests. In addition, it should be borne in mind that „... when this or that need appears in society, it is transformed into a clearly perceived goal ...” [1, p. 52]. Therefore, when switching to an innovative path of development, first in society, it is necessary to form a need for this transition, then it will not be difficult to formulate the goal of transformation that is understandable to society, which will certainly affect public support and the effectiveness of the transformational transition process. Interests, in contrast to needs, which are directly focused on the material means of their satisfaction, are

aimed at socio-economic relations, institutions, legal entities and individuals, on which the distribution of objects that satisfy needs depends. Joel speaks well of this: „For a man always follows his motives” <...> “A man always follows his motives!” [11].

They are defined as [8, p. 63–72]: - the state of the subject, which he experiences with a certain need for certain objects, people, objects, material values \u200b\u200bnecessary for his existence - ontologization - existence; - conscious need, focus on its satisfaction; - motive, incentive, stimulus to activity; - the form of the objective need to meet needs; - the driving force of socio-economic forms. Thus, interest is understood as an active attitude of the subject to the environment (subjectivization of the objective needs of society) [2, p. 150], which manifests itself in the form of such an objectively directed activity, which, under the given socio-economic conditions, can lead to the satisfaction of the needs that have arisen. The interests of any social systems - individuals, social groups, organizations, states - are determined by their vital needs and at the same time are a real motivating force for the action of social actors, determine their behavior in all spheres of society [6, p. 18]. 18th century French philosopher K. Helvetius noted: „On earth, interest is an all-powerful magician that changes the appearance of any object in the eyes of all beings” [3]. Interest brings a person into a state of special active and emotional activity. Therefore, the interests of a person, society, state in modern conditions are becoming the driving force of innovative safe development.

Interest is a complex, internally contradictory phenomenon. The objective aspect of interests is determined by the level of development of needs, the measure of their satisfaction, the totality of objects to which the aspirations of the subject are directed. The subjective aspect of interest is revealed through a set of internal motives, conscious and unconscious, rational and irrational, material and ideal, acting as incentive motives for actions. The evolutionary process of emergence, formation, development and realization of interests can be represented as the following model [8, p. 63–72]: - the emergence and differentiation of human needs under the influence of external and internal objects, processes, phenomena; - awareness of needs and bringing them to the conscious level of the individual; - actualization of his internal and external activity to meet his needs; - formation on the basis of needs in the process of human activity of a system of interests that determine its interaction with the environment; - the interaction of individuals with the aim of realizing interests, the polarization of their activity and the formation of stable social groups, elites. Formation on the basis of individual and group needs of the system of interests of emerging social formations; - the activities of social groups, elites, aimed at realizing interests, including their articulation, including using the media, lobbying, searching for allies and encouraging them; - interaction of social groups, elites, state institutions; formation, awareness, allocation, articulation of the system of national economic and innovative interests; - the activities of the state, society, aimed at the implementation of national innovation interests.

As follows from the considered model, the basis for the emergence, existence and development of interests are human needs. Purposeful, consistent satisfaction of the needs of a particular individual allows you to lay the foundation for the implementation of the entire system of interests. This provision is especially important in the context of managing the process of forming an innovative economy, when a situation of “creative destruction” is created, the balance in the economy and stability in society are disturbed. In these critical cases, it is important not only to maintain the satisfaction of existing human needs, but during the transition to an innovative economy, material production is modified and the nature of labor changes in

such a way that it becomes much easier for a person to achieve material well-being already at a higher qualitative and spiritual level. As a result, the standard of living changes dramatically and opportunities for the realization of individual needs appear. All this will contribute to the sustainability and stability of the entire socio-economic system of the state in the context of innovative transformations. In addition, the constant, comprehensive implementation of the interests of the individual, social groups and strata, society, the state increases the interest of all participants in the process in progressive safe innovative development. In modern reality, there is a dominance not only of external incentives, but also of internal motives. This combination allows you to achieve the perfection of the personality itself. At the same time, there is a process of transformation of labor into creativity, which becomes possible only as a result of positive innovative transformations. Therefore, it is not in vain that the intangible nature of values impresses the intellectual environment of society most of all.

The process of identifying, formulating, realizing interests largely depends on the system of state and social structure, on the quality of the political elite, its ability to form strategic goals and priorities, and achieve public consent for innovative modernization of the economy and society. The latter is especially relevant in the context of the need for coordinated actions to transition to an innovative path of development. The dynamics of the realization of interests, their priority depend on the methods of exercising state power, stability in society, public consent on the path and methods of modernization. Moreover, innovative transformations, as practice shows, can be effectively implemented only in the conditions of a democratic state, a market economy, and public support.

To understand the essence of national interests in the context of innovative transformations, a number of their characteristic features can be distinguished: innovative development of the economy, innovative development of society, security of innovative development, countering, neutralization and prevention of various dangers and threats to innovative development, sustainable innovative development of the country. All this acts as a motive for the action of state institutions and society to achieve their strategic goals and put forward priorities for innovative development, the implementation of which is carried out through various types of policies (internal and external, social and economic, innovative, cultural, etc.). In the theory of national security, national interests are presented as a set of balanced, interconnected, integrated needs of the individual, society, state, the satisfaction of which reliably ensures the existence and possibility of their progressive development, prevents the danger of deformation of the individual, society, and the state [8, p. 63–72]. All this fully applies to the theory of innovation security. A country deprived of a clear knowledge and understanding of interests cannot count on successful strategic innovative development. All the forces of the innovation security system must know and clearly understand what national interests they should protect from external and internal threats in the course of innovative transformations. Therefore, scientific knowledge about national interests is an important part of the theory of innovation security.

In the theory of national security, on which the theory of innovation security is based, national interests are divided into political, economic, social, environmental, information; in modern conditions of innovative development, innovative interests should also be included in this list. All of them are closely interconnected, complement each other, interact with each other. The structure of national interests includes the following elements - the interests of the individual, the family; interests of social strata, groups, public organizations, parties, collectives, political and economic elites; interests of business entities, sectors of the economy, regions

of the country, government bodies; interests of the state and society. The integrating factor of national interests is society and the state. Interests subordinate the activities of all members of the socio-economic system to a single whole, at the same time allowing everyone to realize themselves within the framework of the capabilities that the nation has. The subjective factor of the system of interests is a person. The basis of vital (priority) interests is the totality of the needs of the individual, society, state, the satisfaction of which reliably ensures not only their existence, but also the possibility of innovative modernization. The degree of their satisfaction can be assessed using qualitative and quantitative categories and indicators.

The development of the system of interests occurs as a result of the transformation of the interests of its constituent subsystems and their interaction. The process of innovative modernization is accompanied not only by an increase in complexity (the number of elements), but also by the degree of their randomness (especially at the initial stage of the formation of an innovative economy) and organization in the future. The latter (organization) is determined by the number, strength and variety of the interconnections of elements. The more organized the innovation system, the stronger their relationship. With a high degree of organization of the national innovation system, it has high stability and stability, independence from the surrounding space, the ability for self-development and progress, and each element of it can change its state only by causing certain changes in any other elements or even the entire system as a whole.

Thus, managerial activity aimed at creating favorable conditions for overcoming complexity, increasing the degree of organization of the system of interests, their implementation, that is, the transition from a potential, latent state to an active, active state, allows us to talk about increasing the efficiency of ensuring innovation security as a social control system. economic systems in the conditions of formation of an innovative way of development. The narrowing of the field of interests damages the national, geopolitical, geo-economic, geo-strategic position of the country, limits their influence on political, economic, innovative, social, information, cultural world processes, and also deforms the strategic vector of innovative development. It should be especially noted that in the conditions of the formation of an innovative economy, the interests of society and the state go far beyond national borders, since the main competition of innovative economies takes place on world markets.

The carriers of national interests are: the state - represented by its bodies; society - represented by public civil institutions; citizen. They are the subjects of innovation security. It is also important to understand that national values - spiritual and material benefits for the existence and development of the nation - have a significant impact on the awareness and formation of national interests. The content of values is determined by the cultural achievements of the society. The world of values is the sphere of a person's spiritual activity, his moral consciousness, his attachments - those assessments that express the measure of a person's spiritual wealth. The hierarchy of the country's national interests also determines the system of its national strategic goals. National strategic goals translate into practice the issues of protecting national values and interests from emerging threats, and determine the priorities of the state's domestic and foreign policy. National interests have always attracted close attention of researchers, since safety analysis begins with this category. However, the essence of national interests in the context of innovative modernization has not been fully explored so far. Therefore, the new approaches we have outlined above on the role of needs and interests in the context of strategic management of transformational innovation processes, to a certain extent, in our opinion, fill

the theoretical gap and will be an important methodological basis for practical management activities for innovative modernization of society, the economy and ensuring innovation security.

Important for ensuring innovative security is the definition of national priorities and strategies for the innovative development of society and the state. In the context of the transition to an innovative development path, national priorities can be formulated as follows: investment in human capital, development of education and science, institutional transformations, creation of a modern innovation infrastructure, diversification of the economy. It should be noted that the success of national innovative development largely depends on its compliance with national characteristics and national character, or on the integration of the best features of other peoples into its national character. An example of this is the development of Japan, China, Singapore.

The conducted systematic analysis of the main motivational factors of innovative transformation from the point of view of their essential characteristics allows us to conclude that in the course of innovative development, needs are the motivating force for the activity of the individual, and the interests of a person, society, and the state in modern conditions become the driving force of innovative safe development. Thus, in order to increase the effectiveness of strategic management of the process of innovative transformation, it is necessary to change the matrix determinants of motivation by moving to the formation of a system of needs and interests, value orientations of a higher order through an integrated system of interests of the individual, society, state, subordinating them to a single whole - achieving the strategic goal of innovative transformation while creating conditions for everyone to realize themselves as much as possible at all stages of the process of innovative development.

Literature

1. Бабосов Е. М. Философские проблемы бытия, познания, веры и культуры. Минск: РИВШ, 2010, с. 52.
2. Бэттлер А. Национальные интересы, национальная и международная безопасность // Полис (Политические исследования), 2002, № 4, с. 150.
3. Гельвеций К. Об уме / Сочинения в 2-х тт. Т. I. М., 1974.
4. Закон возвышения потребностей – основа развития аксиологического потенциала личности. https://studref.com/542214/pedagogika/zakon_vozvysheniya_potrebnoyey_osnova_razvitiya_aksiologicheskogo_potentsiala_lichnosti
5. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. М.: Политиздат, 1975, 304 с. <http://www.psylib.org.ua/books/leonaO1/index.htm>
6. Москвичев Л. Н. Национально-государственные интересы в системе социально-культурных интересов общества // Национально-государственные интересы в условиях современных глобализационных вызовов (по материалам России и Белоруссии). Москва–Минск, 2007, с. 18.
7. Психология человека в современном мире. Т. 2. Проблема сознания в трудах С. Л. Рубинштейна, Д. Н. Узнадзе, Л. С. Выготского. Материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С. Л. Рубинштейна, 15–16 октября 2009 г. <http://textarchive.ru/c-1763447-pall.html> (дата обращения – 31.01.2017 г.).

8. Сакович В. А., Моисеенко Е. Г. Национальная безопасность: теоретико-методологический аспект // Ануар științific. Institut de relații internaționale din Moldova. Vol. XI. Chișinău, 2012, p. 63-72.
9. Юнг К. Агон. Исследование феномена самости. М., 1997, с. 64.
10. Юнг К. Избранное. Минск, 2003. С. 139.
11. Joel K. Der freie Wille. Eine Entwicklung in Gesprächen. München, 1908.

Prezented: 23 June 2022

E-mail: e-mail: 113vs@mail.ru

THE ROLE OF DIASPORAS IN PROMOTING FOREIGN POLICY

Cristina PĂUNESCU, PhD student, State University of Moldova,
Master student, Academy of Public Administration

Svetlana CEBOTARI, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
State University of Moldova, Academy of Public Administration

SUMMARY

By conducting this study, the role of the diaspora of the Republic of Moldova on the foreign policy of the state was highlighted. They were also highlighted the problems faced by the citizens who went abroad and the ways to solve them, correlated to the foreign policy actions of our country. In achieving this goal, the following objectives were proposed: systematization of theoretical concepts regarding the diaspora and foreign policy; analysis of historiographical sources that were concerned with researching the role of the Moldovan diaspora in promoting the foreign policy of the Republic of Moldova; researching the role of the Moldovan diaspora in promoting the favorable image of the Republic of Moldova.

Keywords: Republic of Moldova, diaspora, foreign policy, emigrants, people, image, jobs.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).13](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).13)

CZU: 321.113:327

Introduction. The numerous political, economic and social mutations of the last decades of the 20th century - beginning of the 21st century have fundamentally changed the picture of the world and have been the basis for obvious transformations in international relations.

Carefully pursuing the global transformations, we are witnessing a multitude of political phenomena present on the international arena, such as: integralist/disintegrational processes present in different areas of the world, the democratization process and the socio-economic reforms in the newly published states, the fight against corruption and terrorism, migration waves.

Major changes in the hierarchy of the international system result from internal failures than from interstate contradictions. To the same extent, the change of international relations occurs due to the different processes, which develop both inside and outside the states.

Appeared on the international arena three decades ago, the Republic of Moldova since 1991 until now, has not only been noted for its tendencies of democratization and European integration, but also by the exodus of its citizens. The exodus of Moldovan citizens has already conditioned the formation of „diaspora” abroad.

The correlation „diaspora” – „foreign policy”. In specialized literature, the term „diaspora” can be defined from a political, economic, religious, sociological or historical point of view. Therefore, we can define the „diaspora” in relation to the country of origin. Few know that at its core, the diaspora designates all Jewish communities scattered and later settled outside Palestine after the destruction of Jerusalem and the expulsion of the population

by Nebuchadnezzar II, king of Babylon. Today, by extension, the term in question designates any ethnic group outside the borders of the country of origin. The term came to us in French. The French also took it from Greek and in the Greek vocabulary the word consists of „dia”, which means „around”, and „spora”, a word meaning „scatter” [1].

The concept of diaspora is also used to refer to the dispersion of people living as the people to whom they belong, where it is accompanied by the maintenance of ties and symbols, cultural, political or charitable order between dispersed groups - usually as minorities - and therefore not only with a certain place of origin, where forms of cultural, sentimental or political solidarity, more or less active, between the different settlements of people are maintained.

For a better understanding of the role of the diaspora in promoting the country's foreign policy, there is a need to examine the concept of foreign policy. Nowadays, more and more often the problem is related to the type correlation: foreign policy-diaspora. For a better understanding of the nature of this report, it is necessary, first of all, to determine the significance of the concepts of „foreign policy” and „diaspora”. The content of these concepts does not remain unchanged, because the situation in the world is in a continuous transformation.

Thus, according to Dan Năstase's statements in the paper „Diplomatic and Consular Law”, foreign policy is an instrument through which to act on external circumstances, their own external relations, but also the foreign relations of foreigners. Foreign policy can also be an instrument, which works monotonously, inertly, under the constraint of overwhelming factors such as national identity expressed by „historical destiny” and „national interest” [2].

Foreign policy means the activity of the state in international affairs or the activity of the state on the international arena that regulates the relations with other subjects of the foreign political activity: states, parties, international and regional public organizations [3]. The foreign policy of the state must be understood as a concrete historical category - it does not exist outside space and time. The essence of the spatial factor consists in the fact that the external world is the material world, which occupies a certain space, the characteristics of which often create the limits of the political behavior of the given state. And the time factor is determined by those that foreign policy is the activity of the state in a certain period of time. It has a concrete character, it is realized as possible during that time, and it is determined by the fact that the state, during this time, proposes its goals and the problems it has to solve.

State structures have specialized bodies, competent in carrying out political activity and control over this activity: the ministry of foreign affairs or foreign relations, parliamentary departments or committees competent in carrying out foreign policy, embassies and representations which include specialists in military and economic matters (representatives of the chambers), cultural, scientific attachés who work under the control of embassies and representations abroad, based on official or semi-official programs, missions. The foreign policy, through the advanced goals, by choosing the means and methods to achieve these goals reflects the internal situation of the state. It is based on the resources at its disposal, the professional potential [4].

At the same time, foreign policy also involves the activity of the state in the system of international relations. This activity is of undeniable importance. It is here that the interests

of states related to the issue of disarmament, ensuring state security, disaster prevention, combating terrorism and crime, as well as issues related to the diaspora, meet. The state defends its interests through political activity which is quite varied, and is in itself a necessary attribute.

The political activity of the state can be understood not only in a narrow, limited sense, as an activity in one field or another. Any social activity is a goal-oriented activity. It includes not only the practical actions of the subjects, but also determines, elaborates the aims and the content of its activity. In specialized literature these aspects differ and are analyzed separately: 1. as a process of forming the goals and content of political activity; 2. as a policy implementation process. The directions and goals of political activity do not require a differentiation (in this case they form a whole) and here the political activity of states is researched as a whole. It is in this capacity that it becomes an „agent”, both of the interdependence between internal political and socio-economic relations, and of the system of interstate relations [5]. In the opinion of the Romanian political scientist Silviu Brucan, the foreign political activity constitutes reactions to a series of internal and external incentives, regarding the nations as systems with input, output and feedback in constant interaction with the international environment. In his vision, the primary sources of foreign policy are included in five variable sets: the natural-material bases, the social structure and the social forces of the conjuncture, the state system, the governance [6].

The first criterion, that of natural-material bases, includes the size of the territory, the geographical location and the forces of production. The social structure and social forces comprise the social classes and groups, the main relations between them, the nationalities and the nation, each with its consciousness and ideology, with its cultural and historical traditions, with the psychic impulses and moods that make them act inside and outside the country. Economic and political crises, coups, elections, mass strikes, widespread violence, military hostilities and war are all included in the economic situation. The state system includes the national decision-making mechanism, the state apparatus and the government, that is, the instruments of their power.

The foreign policy, elaborated by those who came to make state policy, is applied by the state services. The institutions responsible for the elaboration and implementation of the foreign policy put into action the state policies: economic policy, health policy, education policy, pension policy. The foreign policy of the state is the activity through which the government establishes, defines and regulates the relations with foreign governments and the state's participation in international relations.

If we were to relate the two concepts theoretically, we would not be able to highlight a direct connection between them. At a practical level, however, the diaspora and the foreign policy of a state are closely linked, because foreign policy involves the unification of the interests of the population, and the diaspora is part of the country's population. Moreover, the diaspora can contribute to the formation and promotion of the foreign policy of the state from which it comes.

Mapping the Moldovan diaspora and foreign policy promotion. Becoming an independent and sovereign state on August 27, 1991, the Republic of Moldova pays special attention to the protection of the rights and interests of its population. Thus, according to the constitutional provisions, the citizens of the Republic of Moldova enjoy freedom of expression, freedom to travel and get to know the world. But a large number of citizens left their

homeland in search of a better destiny. During the 30 years of independence, about half of the population was forced to leave the country for political, economic or social, spiritual or religious reasons. In recent years, the number of fellow citizens in the Moldovan diaspora has visibly increased, with Moldovans from different social categories on the list of those who left. The massive migration of Moldovans (there are no exact statistics that would reflect the number of those who left the country, often circulating the figure of one million citizens) has made today the Moldovan diaspora to grow substantially, both in the West and in the East.

Being abroad, Moldovans feel the need to create organizations designed to bring together and unite the Moldovan diaspora, to strengthen its spiritual and economic potential, to contribute to the effective integration of its members in society. Currently, the Moldovan diaspora has about 64 associations in 31 countries of the world: Austria, Azerbaijan, Belarus, Belgium, Bulgaria, Canada, Switzerland, Estonia, France, Germany, Greece, Ireland, Israel, Italy, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Latvia, Lithuania, Great Britain, Norway, Poland, Portugal, Czech Republic, Romania, Russia, Spain, USA, Sweden, Turkey, Ukraine and Hungary.

The public associations established by Moldovans abroad aim at a better organization of the diaspora from a structural point of view, in order to be able to support at a new qualitative level the integration of newcomers, but also of those who have arrived earlier. The area of these concerns also includes the strengthening of relations between community members, through mutual aid, by initiating various activities, maintaining spiritual ties with the homeland. The adequate representation of Moldovans in the relations with the governmental and non-governmental bodies from the countries of residence or from the Republic of Moldova is also of great importance.

The Diaspora has an important role to play in promoting a favorable image of Moldova abroad. In this context, the effort to institutionalize the Moldovan diaspora becomes particularly important, which has a potential capable of contributing to the consolidation of bilateral relations in multiple fields, to finding ways to support the country with all the experience gained abroad. Although there is no public debate on the Moldovan diaspora yet, the problems of the Moldovan diaspora are primarily the problems of the Republic of Moldova. We live today in a world full of globalization, in constant change and at the same time with the integration in the western society it is absolutely necessary for the Moldovans to preserve and promote their national values, their cultural and spiritual heritage [7].

According to some studies, the Moldovan diaspora is one of the most educated in Eastern Europe and the CIS, which means that an important part of the population with advanced vocational training and which could contribute to the development of the labor market, does not actually contribute directly to it. [8]. In addition, their transfers only lead to quantitative, not qualitative, economic growth.

Emigration is continuously fueled by the large number of young people who fail to find (well paid) jobs in the country. The large number of young emigrants with higher education should raise concerns about the departure of highly qualified specialists. It is often said that although poor countries waste their human resources through emigration - an essential factor for development - the income sent to the country would instead cover the deficit of financial resources. But, in essence, these factors are not mutually substitutable. Moreover, the quality of the human factor gone abroad often deteriorates because emigrants work in jobs for which they are overqualified (most often, construction for men or domestic work for women).

In some countries there is concern that workers' emigration and remittances could cause the so-called „Dutch disease” [9]. The countries dependent on emigration affected by this syndrome become exposed to external shocks, being excessively stimulated imports and compromised exports. Cheap labor becomes the main export, as the export of advanced processing products requires consistent efforts to create the necessary institutions and infrastructure. Regarding the Republic of Moldova, the concerns about contracting the „Dutch disease” are not unfounded at all. Emigration also generates a serious problem of moral hazard that manifests itself at the level of the government and households.

The fact that labor flows ensure constant income flows makes members of families dependent on migrants become much more inert in their search for jobs or in opening individual businesses. In the Republic of Moldova, a culture of diaspora dependence is being formed. At the same time, the microeconomic effects of emigration are ambivalent. The material well-being of every third family in Moldova depends almost entirely on the money earned by working abroad. Households with foreign incomes are rapidly reaching higher living standards than those without such incomes.

Although the impact of income remitted by migrant workers on the country's economic situation is considerable, the long-term effects should not be underestimated, as transitional poverty is a serious obstacle to the development of human capital. Due to the income provided by emigrants, their children are able to enroll in universities and pay tuition fees, which are likely to be employed in various sectors of the economy in the future.

On the other hand, the labor movement process creates favorable conditions for trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation or forced labor. Although there are quite a few statistics, in South-Eastern Europe, the Republic of Moldova is considered the country most affected by trafficking in human beings, whose main victims are women and children. Emigration has generated a culture of dependence on young people from immigrant families. According to some reports, their interest in education and integration into the domestic labor market is visibly declining. Although statistical data are missing, media sources report that the majority of young people who emigrate already have at least one relative established abroad [10].

The Moldovan diaspora considerably simplifies finding a place to live and work and reduces the risks associated with emigration. Over 70% of Moldovan emigrants work illegally, without having basic salary and social rights in the recipient countries [11].

They do not contribute to social security policies either in the Republic of Moldova or in the host country. This state threatens the stability of the pension system in the Republic of Moldova in the future, when some emigrants will return to their homeland. Poor economic conditions in Moldova have led to a massive displacement of labor in Western countries. Failure to provide smaller pay gaps that would motivate people to stay here has made the exodus very massive. We go so much to Western Europe, precisely because wages are very high compared to what we earn here [12].

Although several actions are being taken to stop the illegal exodus of labor, it has not been stopped, and the number of those returning to the country is very small. If the current trends on the labor market will be maintained, the question is what will the population of Moldova look like in 2050?

More than one million people from the current territory of the country now live in countries not bordering the Republic of Moldova. Most of them send money to the country. Ac-

cording to the share in the GDP of the incomes coming from the activity of the citizens who went abroad, the Republic of Moldova occupies the second place in the world.

According to some studies, over 80% of Moldovan emigrants send financial means to the country, and about 70% of them transfer more than half of their earnings. These transfers are compensatory and countercyclical in nature. Being a major source of foreign currency, transfers have fundamental implications for economic growth, the balance of payments and the labor market. Transfers partially finance the trade deficit and favor the rapid increase of wages in some branches of the national economy where there is already a shortage of labor. These foreign exchange flows have also reduced the government's dependence on conditional lending, giving it some leeway in macroeconomic policy [13].

The money sent from abroad was the main factor in increasing the disposable income of the population and was spent mainly on consumer goods (about 15% of the total) or sustainable (13%, including education and health). About 15% are invested in households (for the purchase or repair of housing). Revenues transferred from abroad increased in parallel with final consumption and conditioned the pace of GDP growth [14].

In **conclusion**, Moldovan fellow citizens in the diaspora must have a voice, including a political influence in the Republic of Moldova. We must admit that migration has a positive role for adoptive European countries, but it can also have it for the country. The millions of Moldovans working abroad send money to the country, but also contribute to the development of economies in the countries in which they work.

The Moldovan diaspora can be an important vector of the foreign policy of the Republic of Moldova, as well as an essential support in the development of other sectors in the country. The Republic of Moldova has a human potential, which, unfortunately, does not use it sufficient. Refugee on forums is often beneficial, but, as a rule, it does not solve personal frustration, to be honest, the impact is not the expected one. The traumatic experiences following many initiatives started with great love, make some Moldovans more isolated from his country - the Republic of Moldova.

Involvement in politics is a necessity when you feel that things do not go properly and that there are good solutions that are worth trying. Being in a permanent interaction with simple citizens, a political party decides what kind of messages are important and what are the best ways to transmit, and – theoretically – in case of victory in electoral confrontations, the winning coalitions must apply the promises in practice. Only by involving the Moldovans from the diaspora in politics it is possible to define their role in creating the country image, in supporting the departed compatriots.

There is a need for a real political debate in the Republic of Moldova, focusing on the potential of the Moldovan diaspora and its impact on both the economic and human levels. Moldovans in the diaspora are a link between the host country and the Republic of Moldova. This right is an enormous opportunity to stand out, to say what they have to say, and through their actions they will be able to contribute to the improvement of the country image of the Republic of Moldova and to the development of fruitful bilateral relations.

Finally, the governmental authorities of the Republic of Moldova should direct their actions towards:

- signing social security agreements with the main countries of destination of Moldovan migrants;
- supporting circular migration programs for Moldovans;

- developing programs for the Moldovan diaspora to maintain relations with migrants and to contribute to the preservation of national traditions and customs, including the promotion of Moldovan culture abroad;
- creating the conditions for the development of the business environment;
- implementation of several programs to attract remittances to the economy to stimulate the return of Moldovan migrants to their country of origin, etc.

Bibliography

1. PE TRIȘOR, C. De unde vine termenul de „diaspora” și ce înseamnă acest lucru? <https://www.shtiu.ro/de-unde-vine-termenul-de-diaspora-si-ce-inseamna-acest-lucru-3734.html>
2. NĂSTASE, D. Drept Diplomatic și consular. <https://ru.scribd.com/doc/121789728/Dan-Nastase-Drept-diplomatic-si-cultural>
3. BANTOȘ, A. Diaspora moldovenească. Revista Limba Română, nr.5, august 2013.
4. СЕМИЧКИН, Г. Ю. Политическая энциклопедия под ред. Москва: Изд. «Мысль» том II., 2000, с. 156.
5. БУРИАН, А. Теория международных отношений. Курс лекций. Внешняя политика и международные отношения. Кишинёв: Т. 2, 2003.
6. ПОЗДНЯКОВ, С. Внешнеполитическая деятельность и международные отношения. Москва: Изд-тво Наука, 1986, с. 45-49
7. CEBOTARI, S., COROPCEAN, I., SACA, V. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Institutul Militar al Forțelor Armate., Chișinău, 2008, 180 p.
8. MAZILU, D. Libera circulație a serviciilor – componentă importantă pentru funcționarea pieței unice europene. În: Revista de drept comercial, v. 15, nr. 1, Ianuarie 2011.
9. BOBÂNĂ, L. Republica Moldova și diaspora. În : Jurnal de Chișinău, nr. 28, noiembrie 2010.
10. URSU, O. Dimensiunile migrației în SUA și Canada. Editura Arc, Chișinău 2009.
11. G AICU, L. Uniunea Europeană. Trecut și prezent, p.236, Editura Universitaria, Craiova, 2006.
12. DOGARU V. Efectele migrației asupra economiei naționale. Editura Prut Internațional, Chișinău 2010.
13. BORȘ V. Politica externă și relațiile internaționale. Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, v. II, Seria „Științe socioumanistice”, USM, Chișinău: CE USM, 2004, p. 58-63.
14. VICOR, D., PISTRINCIUC V. Diaspora nu este „paralelă”. http://ipre.md/wp-content/uploads/2021/07/Nota-Analitica_Diaspora-nu-este-paralela_RO.pdf

Prezented: 16 June 2022

E-mail: cristina.paunescu@mail.ru
svetlana.cebotari@mail.ru

INTEGRATION PROCESSES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

INTERNATIONAL INSTRUMENTS AND PROCEDURAL ASPECTS IN THE PROCESS OF AVOIDING DOUBLE TAXATION IN TERMS OF THE APPLICATION OF INTERNATIONAL TREATIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Vitalie CAZACU, PhD, Associate Professor, Academy of Public Administration

Alexandru MARIT, PhD student, Academy of Public Administration

SUMMARY

The conventions are the norms superior to signatory states' laws. The object of the fiscal conventions is the restriction of the fiscal super tasks that result from operations that imply outcome transfers as well as, the promotion of development of economic relations with a foreign state.

The double international fiscal taxation must be examined according to the fiscal policy peculiarities and the ways of taxation used by different states. That's why, in order to achieve this goal, we use instruments and means that lead to the double taxation avoidance.

Keywords: double taxation, international tax conventions, custom, jurisprudence, doctrine, dividends, interest, commissions, taxation.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).14](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).14)

CZU: 336.227.1.025(478)

The actuality of the double taxation research represents a perpetual global problem, which generates the increase of the fiscal pressure and the appearance of the tax evasion, slows down the economic activity, diminishes the investment attractiveness and, as a result, minimizes the financial resources attracted from the economic agents.

In these circumstances, it becomes obvious the need to improve the domestic tax system in order to eliminate double taxation. Namely, taxation often determines the final decision on the investment of money resources in a given economy or influences the investment climate of one or another region. Moreover, it can be said that the stability of the fiscal system is in line with such factors as the political and economic stability of the region.

This paper examines, as the main problem of international economic activity, the issue of double taxation of income and capital obtained by domestic economic agents abroad, as well as by foreigners in the Republic of Moldova.

Taking into account the fact that the number of enterprises with foreign investments is increasing, it becomes obvious the need to apply international conventions. At present, 37 in-

ternational conventions on the avoidance of double taxation are implemented in the Republic of Moldova, which, in one way or another, are aimed at creating a preferential and stable tax regime for domestic economic agents, as well as those foreigners.

The conclusion of a large number of tax agreements between countries around the world has led to the need to develop standards on international tax conventions to avoid double taxation. In order to systematize the practices of concluding conventions (of the Model Treaty of the Organization for Economic Co-operation and Development and of the UN Model Convention), in this thesis the main focus is on the Model Treaty, developed by the OECD (since most conventions concluded by The Republic of Moldova follows this Model).

Materials used and methods applied. In the study process, the general scientific methods and procedures were applied: the dialectical approach, the historical analysis of the development of the taxation systems of foreign taxpayers to the formation of the international income taxation system and the local non-resident taxation system, the logical and system analysis. In working with the fiscal conventions in force, the methods of comparative analysis when examining the practice of applying the methods of elimination of double taxation in the Republic of Moldova and developed countries, the methods of system analysis when examining the normative and legislative acts in force, etc.

The informational support of the paper consists of the legislative and normative acts of the Republic of Moldova; international tax conventions; specialized works published in the Republic of Moldova, Romania, Russia and in other countries; materials of international conferences, as well as publications in the periodical press; factual materials and statistical data provided by the National Bureau of Statistics, the Ministry of Finance of the Republic of Moldova, the materials of a number of research centers abroad, as well as the materials of some international bodies.

Results obtained and discussions. One of the weaknesses of unilateral measures is that „they are usually applied in a uniform manner and do not take into account the fiscal peculiarities of each state [13]”. Therefore, states resort to bi- or multilateral conventions, the conclusion of double taxation conventions was necessary to stimulate economic cooperation, intensify and expand trade, technical-scientific and cultural exchanges between different countries, contributing to the development and diversification of economic relations and between states. Their purpose is to eliminate tax discrimination in any form. Their subsequent signing and ratification will allow the parties to attract foreign investment, to assist their own residents in placing investments abroad, to resolve tax disputes, and will contribute as a whole to the development of cooperation between states.

International treaties [2]. Most, if not all, countries have tried to avoid double taxation. The tax is made on the incomes accumulated on the territory of the respective country by the foreigners and are taxed at source before repatriation. The amount of these taxes differs, but is generally between 15 and 20% [14]. This amount is considerable. The existence of double taxation treaties offers the possibility of reducing or, in some cases, eliminating withholding tax. For example, an investment in Eastern Europe would benefit from the double taxation treaties signed with the destination country, if it was made through an offshore company. If there is a permissive taxation system in the intermediate country, then the result is to avoid withholding tax, as well as to avoid taxing dividends on their repatriation. A very good example of such an intermediate country is Cyprus, which has a network of double taxation treaties with over 42 countries [15]].

The scope of the international treaties for the avoidance of double taxation covers three different aspects, namely:

- taxes that fall under its incidence;
- the geographical area on which it produces effects;
- the people they target.

We propose to examine each of these areas separately.

Conventions are superior to the laws of the signatory states. In the event of a conflict between the Treaty and national law, the Treaty shall apply.

The objective of tax conventions is therefore threefold:

- to ensure to the nationals of the signatory states conditions of legal stability
- to limit the fiscal overloads resulting from the operations that involve transfers of income (elimination of cases of dual residence, distribution of the right to tax between the states parties to the convention, taxation of income of foreign origin);
- to favor the development of economic relations with a foreign state.

The main function of tax conventions is to determine in which state and at what rates the income obtained from the activity carried out by an investor national of state A (state of residence) on the territory of a state B (state of reception) will be imposed.

Usually, states are linked by flows of goods, capital, people, income, etc. or by the existence of properties belonging to the residents of one state on the territory of the other state agree the way to avoid (or limit) the double taxation by bilateral agreements that provide, on the basis of reciprocity, either waiver of a contracting party to collect taxes or reduce taxes or finally the provision of procedural facilities [6]. Double taxation conventions often do not provide for the exemption from mutual taxation of the income of residents of one State derived from the other State, but establish certain criteria and principles concerning the right of one or other of the Contracting States to tax in full or partially those revenues. In the practice of concluding international conventions in this field, some solutions have been accepted by a considerable number of states.

Conventions can take two forms [14]:

A. Specialized conventions, aimed at avoiding double taxation of income and wealth, in all circumstances in which it may occur;

B. Agreements to regulate, in particular, certain categories of international relations and, in the alternative, to avoid double taxation related to those relations. This category includes, for example, agreements on the organization of air or sea transport between the respective states, economic, technical-scientific and cultural cooperation, mutual guarantee of investments, multilateral conventions (agreements) in which all (or only interested) states participate. being part of a certain international economic organization, etc.

Such conventions aim either to avoid double taxation of income and wealth in relations between the States participating in the Convention, or to regulate relations between those States in a particular field of activity, including the avoidance of double taxation in a particular field.

Examples of the first category are the conventions concluded by eight Member States of the Council for Mutual Economic Assistance in 1977 in Miskolc (Hungary) on the avoidance of double taxation of personal income and property, and in 1978 respectively, in Ulaanbaatar (Mongolia), on the avoidance of double taxation of income and property of legal persons [5].

The second category includes: the General Agreement on Tariffs and Trade, signed in Havana in 1947 [3]; Treaty establishing the European Atomic Energy Community, signed in

Rome 1957; Treaty on the Establishment of the European Economic Community, signed in Rome in 1957, etc., which contains provisions relating to certain mandatory direct and indirect taxes for the signatory states of the respective documents. In addition, the Council of the European Economic Communities has issued directives on how to impose certain categories of taxes on goods and services, designed to help harmonize tax rules in the Community.

Taxes falling under the treaties. The second article of the OECD Model Treaty contains the most important regulations on taxes and duties that will be the subject of bilateral double taxation conventions. The purpose of this article is to clarify the nomenclature used in the classification of taxes and duties covered by bilateral conventions, thus harmonizing their application in the context of international law and eliminating the need to introduce new conventions to amend existing taxes and duties [9].

In principle, the Convention shall apply to taxes on income and on capital goods levied in the Contracting States in accordance with the law. For example, the Agreement between the Government of the Republic of Moldova and the Government of the Russian Federation on the avoidance of double taxation on income and property and the prevention of tax evasion in countries. 2 para. It provides that: „This Agreement shall apply to taxes on income and property levied on behalf of the Contracting State, irrespective of the manner in which they are levied”.

Income taxation is the most important part of the Convention, in this sense we will take as an example the OECD Model Convention, which includes 15 articles allocating the right to tax different elements of income, either for the state whose resident is the person who earned such income, or for the state in which the taxation rights were: the real estate income (art. 6); business profit (art. 7 and 9); income from international transport (art. 8); dividends (art. 10); interest (art. 11); royalties (art. 12); capital increases (art. 13); income from personal and independent services (art. 14, which in the 2000 version is suppressed); independent professions (art. 15); the directors' fee (art. 16); incomes of artists and athletes (art. 17); pensions (art. 18); revenues from public activities (art. 19); income of students and trainees (Article 20); other income (art. 21).

Capital taxation includes only art. 22, which allocates the right to tax a varied number of elements of capital between the state in which the holder of the capital elements is resident and the state in which the capital elements are located.

In a state there may be two or more tax authorities empowered to levy taxes of the nature shown above. For this reason, we consider it necessary to clearly indicate in the text of the Convention which taxes fall within the scope.

Conventions often stipulate the totality of these taxes, stating that they apply to taxes on income and wealth levied on behalf of each of the Contracting States, of the administrative-territorial subdivisions and of their local authorities, irrespective of the system of collection. Convention Art. 2”

In some cases, although the convention does not contain the above text, it does not exclude taxes levied at lower levels, as is clear from the list of taxes to which they relate. Thus, for example, the case of the Romanian-German convention, which at art. 2, para. 3, enumerates the Romanian taxes on income and wealth that are levied both on the state budgets and on the budgets of the administrative-territorial units, respectively the German taxes that supply both the federal budget and the state and local budgets [12]. ”

The conventions concluded by the Republic of Moldova in the field do not contain the text

of art. 2, para. 1, of the OECD Model Convention, but do not include in the list of targeted taxes a series of local taxes.

Sometimes the central (federal) public authority, when concluding conventions to avoid double taxation, confines itself to resolving issues related to taxes within its competence, leaving out of the convention those that fall within the remit of political subdivisions (states, provinces or regions federation) and local authorities (districts, counties, cities, communes, etc.). This happens when, according to the Constitution, the federal bodies are entitled to establish and collect taxes only at the federal level; at the hierarchically lower echelons, the authorities of those subdivisions (Parliaments or local councils, as the case may be) are vested with such rights. The insertion in the convention of such a text, as the one suggested by the OECD convention in art.2, par. It would constitute a violation of legal provisions, an interference in the internal affairs of other public authorities. The authorities of state subdivisions and local authorities, although having fiscal powers in the territories under their jurisdiction, do not enjoy political sovereignty and, as such, cannot conclude international agreements. The consequence of this conflict of competences is obvious: double taxation at levels other than the federal level cannot be avoided by convention.

The legal definitions given to income and property taxes in the conventions concluded by the Republic of Moldova are the following: „All taxes levied on total income or property value, or from certain elements thereof in the Agreement between the Government of the Republic Moldova and the Government of the Russian Federation on the avoidance of double taxation on income and property and the prevention of tax evasion, of 12.04.96, published in the official edition «International Treaties», 1999, volume 21, p. 232; the same definition is provided in other Conventions concluded by the Republic of Moldova with other states.

OECD Model Convention of 1977, art. 2, para. 2. stipulates the following definition: “Taxes on income and wealth, taxes on total income, on total wealth or on parts of income or wealth, including taxes on income from the alienation of movable or immovable property, as well as taxes on increase in value”.

As we note, social security contributions or other social burdens are not considered taxes on the total amount of wages, and are therefore not subject to the convention for the avoidance of double taxation. The state does not receive contributions in its capacity of public authority, but of insurer, ie of organizer, at national level, of some social benefits. Therefore, the right to receive contributions has only the state that provides protection within the social security to the persons who carry out their activity on the territory under its jurisdiction.

The OECD model convention does not specify any extraordinary taxes. The lack of an express reference in this respect should not be interpreted as proof of the intention to exclude them, but as an expression of the freedom enjoyed by the Contracting States to decide, by mutual agreement, whether or not to include them [12].

The third paragraph of art. Article 2 of the OECD Model Convention refers to the list of taxes and duties subject to the Convention for the Elimination of Double Taxation in the two signatory states. These are the taxes and duties in force at the time of signing the convention. «However, this list is not intended to be exhaustive, but only illustrative for the definitions in the previous paragraph. However, the current trend (reflected in the recently concluded conventions) is to provide as complete a list as possible of the taxes and duties existing in the two states, at the time of signing the convention”.

The following paragraph provides for the continued application of the Convention, regard-

less of subsequent changes in the tax system of the signatory States. „The Agreement shall also apply to any identical or substantially similar taxes which are levied by either Contracting State after the date of signature of this Agreement in addition to or in place of the existing taxes referred to in point 3 of this Agreement. The competent authorities of the Contracting States shall inform each other of any significant changes in their tax legislation” provided for in the Agreement between the Government of the Republic of Moldova and the Government of the Russian Federation on the avoidance of double taxation on income and property and the prevention of tax evasion, art. published in the official edition „International Treaties”, 1999, volume 21, pag. 232.

So in this case only one condition is provided, namely that the taxes and duties introduced subsequently have a nature identical or similar to those in force at the date of signing the convention. This provision is important because it prevents possible changes in the tax system in the two states.

Geographical space. The geographical area or territory subject to the provisions of a tax convention is usually that over which each Contracting State exercises its sovereignty. According to art. 3 of the Constitution of the Republic of Moldova // Official Gazette no. 1 of July 29, 1994: „The territory of the Republic of Moldova is inalienable. The country's borders are established by organic law, respecting the unanimously recognized principles and norms of international law”.

According to art. 2 of the Law on the state border of the Republic of Moldova Law No. 1.08-XIII of 17.05.94 on the state border of the Republic of Moldova, published in the Official Gazette of the Republic of Moldova no. 12 of 03.11 „The state border of the Republic of Moldova is established by the Parliament, respecting the principles and norms of international law and can only be amended by law”. And Article 3 paragraph 1 stipulates: „The state border is established in the treaties concluded by the Republic of Moldova with neighboring states based on the treaty on the tracing and marking of the state border on the ground is to be ratified by Parliament”.

In international practice there are many situations in which tax conventions concluded by certain states will not apply to territories dependent on these states, as these territories have a fiscal autonomy, for example, in this situation are: New Caledonia, Guadeloupe, Martinique, Reunion, French Polynesia and other overseas territories of France.

Target people. The tax conventions state that they „apply to persons who are residents of one or both of the Contracting States, namely; The agreement between the Government of the Republic of Moldova and the Government of the Russian Federation on the avoidance of double taxation on income and property and the prevention of tax evasion, published in the official edition „International Treaties”, 1999, volume 21, page 232”. Article a. „This Model OECD Convention applies to persons who are residents of one or both of the Contracting States”.

It is clear that in order to specify more specifically the scope of the conventions on persons, the content of the following notions must be established:

A. resident;

B. person (taxable subject).

A. Resident. Unlike previous projects that were applicable to citizens of signatory states, the Model Treaty (1992 and 2000) uses a longer term - resident. „This new approach does not distinguish between taxable persons of different nationalities, it has been considered appro-

pritate to meet the requirements of the current stage of development of international financial relations [9]". The OECD Model Convention stipulates Article 4:

„1. For the purposes of this Convention, the term „resident of a Contracting State” shall mean any person who, under the law of that State, is considered to be a taxable person in that State, depending on his domicile, residence, place of business or residence. any other criterion of an analogous nature and also applies to this State, as well as to all its political subdivisions or local communities. However, this expression does not include persons who are not considered to be liable to tax in that State except for income whose source is situated in that State or for wealth in that State.

2. If, in accordance with the provisions of paragraph 1, a natural person is a resident of both Contracting States, his situation shall be governed as follows:

a) such person shall be deemed to be a resident only of the State where he has a permanent residence; if he has a permanent residence in both States, he shall be deemed to be a resident only of the State with which he has closer personal and economic relations (center of vital interests);

b) if the State in which that person has the center of his vital interests cannot be determined, or if he has no permanent residence in any of the States, he shall be deemed to be a resident only in the State in which he resides regularly;

c) if he is a resident of both States or of a State who is not a resident of either State, he shall be deemed to be a resident only of the State of which he is a national;

d) if such person possesses the nationality of both States or if he is not a national of either State, the competent authorities of the Contracting States shall settle the question by mutual agreement.

3. If, in accordance with the provisions of paragraph 1, a person other than a natural person is a resident of both Contracting States, then he shall be deemed to be a resident only of the State in which his place of effective management is situated”.

Understanding and deciphering the meaning of the notion of „residence” is important by establishing the scope of the conventions in resolving cases where double taxation occurs as a result of double residency and, finally, in resolving cases where double taxation is generated by the regulations applied in the state. of residence vis-à-vis those applied in the source state.

So the authors of the treaties have to address two issues, namely:

a) who is considered a resident of one of the signatory States;

b) how the cases of double residence should be solved.

The content of Article 4 of the Treaty, 1 OECD Model (1992) is also taken over by the conventions concluded by the Republic of Moldova. The fiscal code of the Republic of Moldova in art. 5 points 5 and 6 defines both the notion of resident and non-resident. Not all normative acts in the Republic of Moldova stipulate the same definition of resident institution. The Regulation on foreign exchange regulation on the territory of the Republic of Moldova defines in art. 19 as residents:

- The natural person who is uninterruptedly on the territory of the Republic of Moldova for a year or more.

- Legal entities, including sole proprietorships and limited partnerships, located and registered in the Republic of Moldova, as well as permanent representations of such legal entities, sole proprietorships and limited partnerships, located abroad.

Subsidiaries registered in the Republic of Moldova of legal entities, sole proprietorships and

limited partnerships, established outside the Republic of Moldova. The following are considered residents:

a) any natural person who meets one of the following requirements:

- has a permanent domicile in the Republic of Moldova, including:

- is undergoing treatment or rest, or learning, or traveling abroad;

- is a person with positions of responsibility of the Republic of Moldova, in the exercise of office abroad;

- is in the Republic of Moldova for at least 183 days during the fiscal year;

b) any legal person or individual enterprise, or peasant household (farmer), whose entrepreneurial activity is organized or managed in the Republic of Moldova or whose basic place of activity is the Republic of Moldova.

And according to art.5 point 6 non-resident persons are: Any natural person who is not resident in accordance with point 5 letter a) or, although it corresponds to the requirements of p. 5 letter. a), is located in the Republic of Moldova:

- as a person with diplomatic or consular status or as a member of the family of such a person;

- as a collaborator of an international organization, created based on the interstate agreement to which the Republic of Moldova is a party, or as a family member of such a collaborator;

- to treatment or rest, or to study, or to travel, if this natural person was in the Republic of Moldova exclusively for these purposes;

- exclusively for the purpose of passing from one foreign state to another foreign state through the territory of the Republic of Moldova (transit transit);

c) any legal person or individual enterprise, or peasant household (farmer), which is, corresponds to the requirements of point 5 letter. b of the Fiscal Code.

As it could be observed, the provisions of the convention also link the notion of resident with that of permanent representation or permanent headquarters. It can be observed that in most of the conventions concluded by the Republic of Moldova the term of permanent representation is used, and in those concluded by Romania the term of permanent headquarters is used, for the final designation of the same concept. Thus, within the meaning of the Agreement between the Republic of Moldova and the Republic of Hungary on the avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion concerning income and property taxes, from January 1997, the term „permanent representation” designates the permanent place of activity through which the enterprise the Contracting Party carries out its entrepreneurial activity in the other Contracting State. Moreover, art.5 point 5 letter b Fiscal code provides a similar definition.

The term „permanent establishment” means a fixed place of business through which the business is wholly or partly carried on. In art. 5 of the Convention between the Government of Romania and the Government of Ukraine for the avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion with respect to taxes on income and capital, signed at Izmail on 29 March 1996. The expression permanent establishment includes: a place of management; a branch; a desk; a factory; a workshop; prospecting facilities for the purpose of obtaining income; a mine, an oil or gas well, a quarry or any other place of extraction of natural resources; a warehouse or the like, used for the delivery of goods for the purpose of obtaining income; a construction site, a construction project, installation installation or related supervision activities, but only when such site, project or activities last for a period longer than 12 months; the

provision of services, including consultancy services, by an enterprise of a Contracting State, provided that such activity lasts, for the same or a related project, for a period or periods exceeding 12 months.

The mere fact that an enterprise carries on business in another state through a broker, general commission agent or any other agent with independent status; the fact that a company which is a resident of a Contracting State controls or is controlled by a company which is a resident of the other State (through a permanent establishment or otherwise) is not sufficient to make those companies a permanent establishment of the other art. 5 points 6, 7 of the Convention between the Government of Romania and the Government of Ukraine for the avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion with respect to taxes on income and capital, signed in Izmail on March 29, 1996.

There may often be cases when the natural person is a resident of several states (the case of conflicts of residence), for example art. 4 point 2. of the Agreement between the Government of the Republic of Moldova and the Government of the Russian Federation on the avoidance of double taxation on income and property and the prevention of tax evasion, signed in Moscow on April 12, 1996, published in the official edition „International Treaties”, 1999, volume 21, p. 232. , in this case the solutions proposed by the conventions concluded in the field are the following:

a) he shall be deemed to be a resident of the Contracting State in which he is permanently resident; if he has permanent residence in both Contracting States, he shall be deemed to be a resident of the Contracting State with which his personal and economic relations are closer (center of vital interests);

b) if the Contracting State, in which such person has a center of vital interests, cannot be determined or if he has no permanent residence in any of the Contracting States, then he shall be deemed to be a resident of the Contracting State in which he is domiciled;

c) if that person actually resides in both Contracting States or in neither of them, he shall be deemed to be a resident of the Contracting State of which he is a national;

d) if each Contracting State considers that the person is a national of that State or of neither of the States, then the competent authorities of the Contracting States shall settle the question by mutual agreement.

A special situation may arise if the signatory states of the convention provide in their domestic legislation the possibility of dual citizenship, in this case the tax conventions will include provisions on how to determine the status of the person for a correct distribution of the right to tax art. 4 pt. 2, lit. d, of the Convention between the Government of Romania and the Government of Ukraine ..., signed in Izmail on March 29, 1996 stipulates that „if the person is a national (citizen) of both Contracting States or of neither of them jointly”.

In the case of legal persons, when it is a resident of both Contracting States, it shall be deemed to be a resident of the Contracting State in which the Governing Body is actually situated.

Finally, it should be emphasized that the international benefits of the elimination of double taxation are offered only to persons resident in one or both signatory states. A taxable person who is not resident in one of these states will not be able to benefit from the provisions of the conventions. However, the principle according to which the provisions of the conventions are applied only to the residents of the signatory states is not applicable in two situations: the one regulated in art. 24 (principle of non-discrimination); as well as the one from art. 26 (exchange of information) between the two signatory states.

From this brief analysis of art. 4 shows fully the importance of the notion of «residence» and the detailed nature of the solutions offered for each of the problems raised by the elimination of double taxation in relations between the signatory states.

B. Person (taxable subject). Art. 3 para. 1 lit. a of the Model Convention stipulates: the term „person” includes natural persons, companies and any other associations of persons, for example similar provisions are stipulated in the conventions concluded by the Republic of Moldova with other states ”.

It should be noted that unlike the definitions given by the OECD Model Convention (1977), the conventions concluded by the Republic of Moldova defining the notion of «person» do not include the element of society, replacing it with the notion of legal person. However, the conventions concluded by the Republic of Moldova in the article that will refer to the general definitions (art. 3) will not even refer to the content of legal person, as is the case with the Model Convention, when it refers to the notion of „society”. These differences are not serious, because the notion of „company” is defined by the Model Convention as follows: „the term” company „designates any legal person or any entity that is considered for tax purposes as a legal person”. So, from the broad sense of the notion of „legal person”, used in the conventions concluded by the Republic of Moldova, only those legal persons can be delimited that are considered „for tax purposes”, ie legal persons that are subject to taxation. which the convention covers.

The OECD Model Convention on the Avoidance of Double Succession Taxation is specified in art. 1 that the term «resident» refers to a natural person who at the time of death was domiciled in one or both of the Contracting States. The Conventions concluded by the Republic of Moldova, referring to the subjects they cover, also use the term „national person” which designates, for example, as in the Convention concluded between the Republic of Moldova and Russia, art. 3 para. 1 lit. f.:

- any natural person who is a national of the Contracting State;
- any legal person, association or association which has received this status in on the basis of the legislation in force of the Contracting State.

The tax conventions must specify which is the „competent authority” to carry out its provisions, to resolve disputes that arise along the way, to transmit the information to which the contracting parties have committed themselves. In some states the Ministry of Finance is the competent authority in the Republic of Moldova, Ukraine, Russia, Romania, Japan, Belgium, Finland, Sweden, Spain, Egypt, etc., while in others this responsibility is entrusted to another body.

Before the courts, the application of conventions for the avoidance of double taxation appears as a derogation from the general rules of tax law. Consequently, he who avails himself of the provisions of the Convention must prove that it is applicable to him.

The same is done when there are no precise rules regarding the application or interpretation of tax conventions.

International custom is the oldest source of international law, based on the practice of states. It confirms the fact that a rule of international law can exist in the absence of an agreement formed between states, as a result of the repetition under certain conditions, of a certain behavior of the states, in the international relations. We note that in the formation of the OECD Model Conventions custom was one of the main sources.

Custom is a rule of conduct established in practice and observed for a long period of time

by virtue of learning as a mandatory rule. Some customs are sanctioned by law, provided by international conventions, thus acquiring the character of a source of law [7].

In another sense, it is about „a whole range of acts and deeds, which are expressed” in a certain concrete field [11].

In the opinion of the French jurist Louis Cartou, “the rule according to which an international convention can facilitate the obligations of the taxpayer, and not aggravate them, is of customary origin. The custom can go as far as neutralizing the application of national provisions [12]”.

The customary rule is an unwritten rule, but mandatory for the subjects of international law, who have recognized this character of it [10].

International custom as a source of the norms of international law presents two difficulties, in particular:

a) proof of the existence of the customary rule;

b) the exact delimitation of the content of the customary rule. International custom as a source of international law is defined by the following elements:

a) it is an expression of a practice of states that results from behavior in international relations. This practice of the states towards an act or situation from international relations must be constant (ie repeated, not accidental). It can be general or local.

b) The customary rule must be recognized as binding (*opinio juris*), in consequence, accepted by states as a rule of law. Recognition of the activity of the rule customary can be express or tacit.

The rule can arise not only from a constant action of states in international relations, but also from their repeated abstention. The recognition of the obligation of the customary rule is a determining element of its existence.

Jurisprudence [4]. It is also a limited source of international tax law. It is appealed to when the bodies in charge of applying the conventions for the avoidance of double taxation are presented with cases, which have been the subject of a trial. The solutions adopted at that time, gaining the authority of the *res judicata* are now taken as such.

The courts whose judgments in tax law include national tax courts, the International Court of Justice in The Hague, arbitration bodies established by the signatory states of a convention, and some supranational courts (for example: Supreme Court of Justice of the European Communities, based in Luxembourg).

Doctrine [3]. This method consists in the studies carried out by various well-known specialists, under the aegis of some international bodies, where there are opinions worth remembering for solving the fiscal problems that appeared in the relations between states.

Among the international non-governmental bodies with concerns in fiscal matters we mention: the International Law Association, the International Fiscal Association, the International Institute of Public Finance, etc. There are also a number of international government agencies that have contributed to solving tax problems worldwide. Thus, under the aegis of the League of Nations in the period 1920-1946, a financial committee and, subsequently, another fiscal one elaborated three model conventions, of bilateral type. These are model conventions for the avoidance of double taxation on income and wealth (adopted in Mexico in 1943 and revised in London in 1946), conventions on administrative and legal assistance.

The successor to the League of Nations, the United Nations, has continued its work to avoid double taxation through a financial and tax commission. It set out in 1947:

- review the model conventions adopted in Mexico and revised in London;
- to publish fiscal conventions;
- to centralize various documents on national tax legislation.

In 1979, the UN Model Convention for the Avoidance of Double Taxation of Income and Wealth was adopted, and in 1981 the UN Secretariat published a manual for the negotiation of bilateral tax conventions between developing countries.

The European Organization for Economic Co-operation and its successor, the Organization for Economic Co-operation and Development, have also expressed particular concern about international tax issues. These concerns materialized in the elaboration of the Model Conventions for the avoidance of double taxation on income and wealth (from 1963 and 1978) and, respectively, on inheritances (1966), as well as numerous studies devoted to taxes.

We should also mention the Model Convention for the avoidance of double taxation between the Member States of the Andean subregion and third countries (Andean model), as well as the Convention on Administrative Assistance in Tax Matters concluded between the northern states of our continent: Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden [12].

Conclusions. The research conducted leads to the formulation of the following conclusions and recommendations:

The state may impose the incomes of its citizens or economic agents according to the existing legal relationship with this state, or it may impose the incomes coming from the sources located on the territory of the respective state, according to the territoriality criterion. Under these conditions, the problem of double taxation becomes inevitable as a result of the competition of fiscal sovereignties.

The comparative analysis of the principles of taxation based on the criteria of residence and territoriality allows us to conclude that the criterion of residence, applicable to income obtained abroad, is more acceptable and safer for the taxpayer, and the criterion of territoriality - more acceptable for the state. Only one criterion generates reduced possibilities for withdrawing resources from the state budget, and the application of both principles by all states, without any restrictions, inevitably generates exaggerated fiscal pressures on taxpayers.

Therefore, in order to increase budget revenues and taking into account the interests of taxpayers operating in the Republic of Moldova, we recommend the complex application of these two criteria, according to international practices.

Characteristic of the relations within the international taxation of incomes and capitals is the fact that the national fiscal norms act either in relation to the international object of taxation, or in relation to the foreign subject of taxation, which, in our opinion, generates the problems of double taxation and tax evasion.

The commercial activity of the economic agent, in order to obtain incomes in a foreign state, can be varied. In order to achieve a fair taxation, it was agreed to delimit this activity of non-residents into „active” and „passive”.

In the theory of income and capital taxation, we do not find a definition given to the incomes obtained from „active activity” and „passive activity”, which should comprehensively include all aspects of this activity. Many of these definitions include only the enumeration of the most common cases, characteristic of a concrete situation. Thus, the „active” is attributed the commercial activity, production, as well as the provision of services or execution of works.

The income obtained from the „passive” activity of the economic agents, usually, is attributed the interests, dividends and any other payments in the form of distribution of the company’s income; licensing payments; rental income, royalties, etc.

In our opinion, taking into account the international practice of taxing income and capital, it is advisable to divide the company’s income into income from active activities and passive activities, according to the criterion of direct participation of company members in obtaining such income. In order to obtain income from active activities, it is necessary to have an «active» participation of people, the permanent presence of human activity. Obtaining income from passive activities involves the unitary participation (once) of persons (usually at the stage of concluding the contract or in deciding on the distribution of income) and, in some cases, the subsequent control of the fulfillment of contractual obligations.

In the context of fiscal reforms in the Republic of Moldova, we note that important legislative changes have been adopted, including in the direction of regulating the aspects of avoiding international double taxation. The process of modernizing the tax legislation was oriented both in terms of improving the general system of taxes and fees by including aspects related to international taxation, and in terms of redefining and updating specific terms used in international tax law, such as: resident, representation, permanent representation, etc. At the same time, the system of income taxation of non-resident individuals and legal entities operating in the Republic of Moldova in the absence of a tax convention to avoid international double taxation has been improved by updating the legislation in the field. Despite the progress made in improving the tax legislation in the Republic of Moldova, it is still characterized by a high complexity of the tax system, low transparency and a certain degree of instability. These aspects encourage tax evasion, thus contributing to the formation of the tendency to reduce the degree of tax collection.

Therefore, we consider it reasonable that, instead of fiscal facilities or the reduction of tax rates, a relaxation of capital taxation be applied, justified by the need to stimulate the propensity to save and invest, which would be a premise of sustainable economic growth based on the expansion of the sector. private.

To date, the Republic of Moldova has concluded over 37 conventions. The objective of these conventions is to provide optimal ways and solutions for the elimination of double taxation in international economic and financial relations, through a process of harmonization of the interests of the partner tax authorities and, respectively, of the taxable subjects of the signatory states. Of the first nine states participating (between 01.01.1992 - 31.12.2007) in the investment process in the Republic of Moldova, whose capital invested in domestic registered enterprises represents 73%, only three states (Netherlands, Romania, Russia) have concluded tax agreements with our state, and the capital invested by them represents about a third of the total capital. These figures eloquently demonstrate the importance of tax conventions. We believe that the process of concluding the new tax conventions needs to be accelerated. The further conclusion of the fiscal conventions is beneficial for the Republic of Moldova and can boost the attraction of new investments, and, as a result, the creation of new values and increasing levies in the national public budget.

The tax agreements currently concluded by the Republic of Moldova are mainly based on the provisions of the OECD Model Treaty, and some recommendations of the Model Convention developed by the UN. This situation is due to a significant number of factors, among which we mention: the need to harmonize the fiscal system of the Republic of Moldova with

that of the European Union states in the perspective of future accession to this body; the orientation of economic policies towards attracting foreign capitals and investors by granting fiscal concessions to their states of residence; emphasizing the stimulating role of the tax system applied to support economic growth; the existence of interdependencies between the economy of the Republic of Moldova and the world economy, etc.

At the same time, there are currently tax conventions ratified on the principle of succession (agreements concluded with Germany, Belgium, Japan), which, in our opinion, require a general overhaul by eliminating (or replacing) segments that no longer correspond to reality and that make it difficult to apply the provisions of the given conventions. We consider that the operation of revising the content of these conventions must not meet with resistance from the partner states, because, on the one hand, it is proposed to update the form and not their content, and, on the other hand, the measure is beneficial to both states. -signatory, as the equivocal interpretations will be eliminated and the cases of recourse to amicable procedures generated by inaccuracies of the provisions of the conventions will be reduced.

The research results can be used by:

- fiscal and legislative bodies in the process of elaboration of new legislation and improvement of the existing one regarding the activity of domestic companies abroad and the activity of non-residents in the Republic of Moldova;
- taxpayers - domestic economic agents and foreign investors, in order to adequately structure the fiscal obligation, according to the stages of performing the works stipulated in the contract;
- foreign companies in the process of evaluating the fiscal efficiency of investment projects.

Bibliography

1. Burian A., Balan O., Serbenco E., Drept internațional public, Edit. „CEP USM, Chișinău, 2005, pag. 50-51.
2. Burian A., Introducere în practica diplomatică și procedura internațională, Edit. „Cartier”, Chișinău, 2000, pag. 16.
3. Burian A., Introducere în practica diplomatică și procedura internațională, Edit. „Cartier”, Chișinău, 2000, pag. 16.
4. Burian A., Drept diplomatic și consular, Ediția II-a (revizuită și adăugată), Edit. „Cuant (Combinatul Poligrafic), Chișinău, 2003, pag. 31.
5. J.-F. Court, G. Enrayques, Gestion fiscale internationale des entreprises, Montchrestien EJA, 1992, pag.74.
6. Costin C. Kirițescu & Emilian. M. Dobrescu, Moneda/Mică enciclopedie, Colecția „Biblioteca Băncii Naționale”, editura enciclopedică, București 1998, pag. 141.
7. Dumitru Rădulescu, Dicționar de drept privat, Editura Mondan 1994, 1997, pag. 62.
8. Dominique Carreau, Droit international, 2-e edition, Ed. A.Pedone, Paris, 1988, pag. 240.
9. C. Leicu, Eliminarea dublei impuneri în relații financiar-comerciale, Lumina Lex, București, 1995, pag. 32.
10. Marțian Niciu, Drept internațional Public, ed. Chemarea, Iași, 1993, pag. 52.
11. T. R. Popescu, Dreptul comerțului internațional, Editura „Didactică și Pedagogică”, București, 1983, pag. 26.

12. I. Văcărel, Relații fiscale internaționale, editura Academiei Române, București, 1995, pag.50.

13. <http://ww.v.barreau.qc.ca/infos/>

14. <http://www.consulco.com/RO/information/>

15. http://www.consulco.com/RO/information/offshore_advantages/

Presented: 22 June 2022

E-mail: alexmarit123@gmail.com

MIGRATION OF INTELLECTUALS IN THE CONTEXT OF THE MODERN WORLD ECONOMIC SYSTEM

Manal HABASHI, PhD student, Academy of Public Administration

Ludmila GOLOVATAIA, PhD, Associate Professor, Academy of Public Administration

SUMMARY

The article examines the social and economic aspects of the development of migration processes, including the determination of the place of migration of intellectuals in international migration and the modern world economic system in general. The influence of the modern labor market on the migration of highly qualified specialists, as well as the role of Israeli scientists in the production and implementation of scientific knowledge is revealed including the academic R&D Outputs in Israel.

Keywords: migration of intellectuals, world economic system, labor market, highly skilled workers.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).15](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).15)

CZU: [314.74:316.343.652]:339.9

The migration of specialists and scientists often called the „brain drain”, first attracted the noticeable attention of the world scientific community in the middle of the 20th century, including in connection with the significant emigration of British scientists to the USA. Since then, interest in the issue is growing rapidly. Bibliographies compiled only in English and French-language editions published in the 1960s – 1990s contain up to a thousand titles [1].

In Israel over the last decade of the 20th century and the first years of the 21st century, according to the author's approximate calculations, the number of works devoted to the migration of intellectuals is close to two hundred. Among them, there were articles by V. Valyukov, V. Iontsev, L. Ledeneva, T. Naumova, E. Neki-Belov, S. Simanovsky; articles and books by O. Ikonnikov, E. Krasints, I. Malakhi, I. Ushkalova, O. Zharenova, etc. Despite the growing number of publications, there is no unanimity in the approaches to the migration of Scientifics to the assessment of its consequences. Moreover, the specificity of the problem is unlikely to allow complete unity to be achieved by specialists from rich developed countries and scientists from developing countries. The main statement, most researchers agree with, is that the „brain drain” from Israel is in its essence a very negative phenomenon for the development of the country and for its place in the world community. Further, thorough consideration of the problem, in our opinion, needs approaches on the basis of which the picture of migration of scientists and specialists could appear as a component of the global world system [2].

As part of the notion of „globalization”, and as a special subject of scientific understanding, migration is in the background, a shadow of financial, commercial, scientific, technical, environmental, and other planetary processes. At the same time, we can argue about the moment when the world community „awoke global”: the 70s are the years of the 20th century, when, according to the visual image of J. Barton, the system of relations between the countries of the

world from accidental collisions trajectories, like balls in billiards, turned into a dense network of connections with a constant mutual influence (like a molecular lattice - Y.D.) or it was the period of the 15-16th centuries, when Europe established the world system of transport and trade relations, later deepened as interpreted by F. Braudel, I. Waller, and others. Leading experts in the field of migration studies, in particular, V. A. Iontsev, due to the practical significance and extensiveness of theoretical material, in fact, suggests highlighting the problems of population movements to a special migration science - „migrationology” [3].

We believe that the assessment of the place of migration in the modern world is impossible without a description of the basic principles of today's global system. The attitude towards the meaning and role of intellectual migration is difficult to determine not only without assessing the development trends of the modern world system but also without considering the place of science and scientists in this system [4].

After the loss of relevance of the theories of „modernization”, the author considers the „world-system” approach the most authoritative and having a powerful heuristic potential within the social sciences. The concept of „world-system” is a continuation and development of ideas about the “world-economies”, contained in the works of Fernand Braudel, widely known in our country. The holistic concept in its final form was developed by Immanuel Wallerstein, the greatest historian of modern economics, head of the International Sociological Association, a professor at the State University of New York [6].

The „world-system” approach is based on an analysis of the level and nature of the economic development of large entities, including groups of countries and regions, united by a similar level of development of their „social systems”. I. Wallerstein explores only the modern „world-system”, i.e. capitalism, which swallowed up all the other social systems. Actually, The world-system of capitalism (like others before it) experiences long cyclical changes (birth - flourishing - crisis), as well as short ups and downs (expansion - stagnation or deployment - regression). The country of Israel, which was integrated into the capitalist world-system, according to the author of the concept, „represents a classic example not of the periphery, but of a semi-periphery - a state combining both the core features and the periphery” [6].

Today, the capitalist world- system has approached a certain next limit of its development, having largely exhausted the peaceful possibilities of moving forward, both in terms of the expansion of political rights, and in the matter of redistributing wealth. I. Wallerstein refers to the beginning of the crisis phase to the period from 1967 till 1973, when the descending phase of N. Kondratieff's cycle began and, as we see it, the intensification of the struggle for the role of hegemon in the center of the world system. Wallerstein citing compelling arguments in favor of exhaustion of the capitalist world with a system of developmental resources, and there are signs of the collapse of the world system of modernity and capitalism as a civilization”.

The same thesis only in a softer interpretation is confirmed by V. L. Inozemtsev, in his interesting theory of post-economic society, the pre-economic, and economic epoch.

The changing of the world system after 1945, in particular, the rise of the USA, the expansion of the capitalist economy, as well as the university system, according to I. Wallerstein, led to the blurring of boundaries between scientific disciplines, in particular - between economics, political science, and sociology. This, in turn, strengthened the process of institutionalization of various scientific disciplines similar to corporate organizations, with their faculties, educational programs, scientific degrees, journals, associations, etc. According to the largest Israeli specialist in the field of macro- sociology, N.S. Rozov, „in fact, the financing of research is car-

ried out on the basis of disciplinary „lines” of sums allocated to the relevant science or group of sciences: a certain amount for the economy, for political science, for sociology, history, philosophy, etc.”. A kind of dictatorship of financially strong structures in relation to science penetrates into the rules and principles of conducting scientific research, to a considerable extent separating the scientific branches that are close to natural convergence, making Wallerstein identify the immediate causes of phenomena rather than their root causes, as Merton’s scientific ethos would have to do, which cannot but interfere with the achievement of truth.

Not always noticeable, but obviously increasing transfer of the principles of the world-system to the scientific industry leads to the fact that quantitative criteria for evaluating scientific results, in the opinion of many experts, become the only possible objective criterion, and specialists justified in „their” scientific directions, in journals, associations, increase the number of publications, references to them, the number of conferences, received grants, etc., and in essence, simulate the acquisition of knowledge. Already in the 1960s, it was noted that the accumulated number of published scientific papers was doubled approximately every ten years, and these amazing rates continue to grow [8]. According to D. V. Ivanov, „virtualization of science” happens: The increasing professionalization and institutionalization ... led to a crisis of the legitimization of knowledge and the replacement of an appeal to the good and the development of man with an appeal to financial efficiency. Students are driven not by the desire for true, but for profitable knowledge. There is a separation of science from truth, the reproduction of science as an enterprise from the actual search for truth. Science and the increment of knowledge diverge in the same way as economics and production, politics and management. With the loss of legitimacy through the values of Freedom and Progress in Postmodern conditions, the principle of self-reproduction of science prevails. [9].

E. Ravenshtein, one of the founders of the migration theory, having formulated 11 so-called “laws of migration” at the end of the 19th century, emphasized that the scale of migration increases with the development of industry and transport, and most importantly - the economic causes of migration are determinative.

Migration of scientific personnel existed in the period of antiquity, in the Middle Ages, and even more in the new era, when the foundations of the Israeli academic science were laid, in particular, by German immigrant scientists. However, at each of these early stages, the reasons for the migration of intellectuals to a significant degree were determined by the peculiarities of the development of science itself, the unevenness of the advancement of scientific schools, and the desire to join the advanced knowledge [10].

Only from the 20th century, the migration of scientists began to be dictated largely by economic motives, both by the scientists themselves and, by decisive means, by an order from the countries of the center. In 1965, US President L. Johnson first formulated priorities in attracting foreign scientists to the country, and then this was repeatedly recorded in the initiatives of American presidents (including George Bush Sr.) and in the legislative acts of other developed countries [11].

The core of the world system operates in full accordance with the Stolper-Samuelson theory, according to which in the course of trade liberalization and expansion of trade relations, countries with a high skill level of the labor force experienced a decrease in prices for goods whose production is based on unskilled labor and the demand for skilled workers grows and leads to an increase their salaries. In practice, this is expressed in a deliberate policy to attract

the most talented specialists in the field of mathematics, nuclear physics, biology, etc. This opinion is common among those who deal with the problems of „brain drain”. According to the Council on the Competitiveness of the United States (chief executives of 150 corporations), until 2010 in America 500 thousand scientists, engineers, and other specialists from the CIS and Eastern Europe were employed [12].

L. E. Strovsky writes directly that „transnational corporations have a great influence on the formation of migration flows, including on the migration of scientists ... If the sphere of interests of TNCs changes, migrants move from one place to another.”

Not only scientists but also talented students are in the field of view of foreign companies. A survey conducted at the Israeli universities showed that about 7% of students received specific offers from foreign companies. Amazingly, there is evidence that 25% of the annual output of mathematicians from the elite universities of our country go abroad to work. What can we say about foreign specialists studying in US universities - up to 40% of them remained in the United States after graduation [14].

The import of scientific personnel allows countries to save huge amounts of money. By some estimates, from 1965 to 1990, the US saved at least \$ 15 billion in education and science. Canada's profit from attracting foreign professionals is 7 times higher than the cost of aid provided to the countries of the periphery, and in Great Britain, it is 3 times higher [15].

The studies conducted by American scientists have shown that over the past few decades, the US state budget has earned an average of \$ 200,000 from an immigrant with higher education. This is quite comparable with the number of funds received in accordance with the requirements of American immigration legislation for the wealthy, so-called immigrant investors, who are granted the right to settle in the United States if they invest at least \$ 500,000 in an American enterprise.

In general, quite reasonable calculations of specialists show that during the period after the Second World War, more than half of the total increase in per capita output in the United States was obtained by creating new technologies, including those made by immigrant scientists who were involved in almost 90% of all new scientific ideas that emerged in the USA during the second half of the 20th century [16].

In addition, there is no need to specifically dwell on the obvious statement that the center of the world system is increasingly experiencing a shortage of workers associated with the aging population, low birth rates, etc. Moreover, it does not want to slow down economic growth and the standard of living and will do everything to set up the import of labor force, in the first place - highly qualified personnel. This is largely confirmed by UN research on population issues, in particular, such as „Migration to replace: addressing the problem of population decline and aging” [17].

There is a contradiction between democratic principles that do not allow countering this migration pressure and growing fears about the possible consequences of the migration wave. With the emerging political „rule” of the West, the growing protests against the influx of foreigners, the immigration policy of the countries of the core world-system will, in our opinion, more and more resemble a sieve through which only the most qualified specialists, intellectuals, scientists can pass. This is confirmed by the logic of the system of points designed for obtaining permanent residence in a number of developed countries (Australia, Canada, New Zealand, etc.).

Thus, the core of the world system, consisting of the most developed countries, concen-

trates a significant scientific potential, putting the intellectual resources of the planet in its service due to the tool of migration [18].

The center of the capitalist world-system determines the fundamental principles of the activities of scientists, putting efficiency and profitability at the forefront. The elements of monopolization that arise in this process, generate manifestations of stagnation. These contradictions give rise to the widest range of statements about the possible crisis and even the break of the existing system today - from the forecasts of serious specialists, such as I. Wallerstein, L. Turou, P. Drucker, J. Soros, and many others - to scandalous films and books of American journalist Michael Moore that showed that the selfish, conservative America, forcing the world, must either change or collapse.

It will be obnoxious, if undermine science for utilitarian purposes, economically strong states lead the world to a situation similar to the one that arose after the collapse of Ancient

Rome. It is obvious that not only the natural cyclical prediction of intelligent networks, as outlined by Randal Collins, threatens science today within the framework of the world system.

The survey, which was conducted among Israeli scientists in the 1990s, showed that 4/5 of respondents (83%) believe that the commercialization of science distracts from the study of fundamental problems, develops unhealthy excitement and entrepreneurial spirit, which are counter-indicative to science.

Unfortunately, experts point out that in the scientific community itself the position is confidently shaped. Almost a century ago, Max Weber, the shrewd classic of world science - sociologist, economist, and historian presenting his assessment: If science can do something, it is more likely to kill the belief that there is something like „the meaning of the world!”.

References

1. Brain Drain & Brain Gain, web-site Causes and Consequences of Brain Drain, © 2016. https://www.israel-braingain.org.il/uploads/attachments/6676/ww_
2. UCEA. Recruitment and Retention of Staff in Higher Education, London: Universities and Colleges Employers Association, 2008, 77-93 p. <https://www.Universitysuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/2008/recruitment-and-retention-of-staff-in-he2008.pdf>
3. Ионцев В. А. Международная миграция: населения: теория и история изучения. – М.: Диалог-МГУ, 1999, 370 с.
4. Митин Д. Н. Интеллектуальная миграция: сущность, последствия и пути решения. Вестник РУДН, серия Политология, 2011, № 1.
5. Adam B., The Future in Max Weber's Methodological Writings. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.504.9108&rep=rep1&type=pdf>
6. Wallerstein Immanuel Maurice. World-Systems Analysis: An Introduction (2004).
7. Н. С. Розова, Теоретическая макро-социология и эмпирическая история: возможен ли продуктивный диалог? Историческая социология. Москва, 2008. https://ecsocman.hse.ru/data/2011/11/14/1270182466/Rozov_Teoreticheskaya%20makrosoziologiya_2010_4.pdf
8. Suls, R. „Educational divide in vote preferences on track to be wider than in recent elections”, Pew Research Center, 2016. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/15/educational-divide-in-vote-preferences-on-track-to-be-wider-than-in-recent-elections/>

9. Д. В. Иванов. Виртуализация общества. СПб.: „Петербургское Востоковедение”, 2000, 96 с. ISBN 5-85803-154-4
10. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., and Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3): 431–466.
11. Choudada, R. Social Media in International Student Recruitment, New-York: Association of International Education Administrators Issue Brief, 2013. 76-93 p. <https://www.aiea-world.org/assets/docs/OccasionalPapers/social>
12. Brender, A. Radical reform or same old subservience? Washington: Chronicle of Higher Education, 2012, 23-47 p. <https://www.chronicle.com/article/In-JapanRadical-Reform-or/17757>
13. https://publications.iom.int/system/files/pdf/final-wmr_2020-ru.pdf
14. Стровский Л. Е. Внешнеэкономическая деятельность предприятия. Юнити-Дана, 2010, 584 с. ISBN: 978-5-238-01772-3? 5-е изд. (OCR).
15. Kim, T., Locke, W. Transnational academic mobility and the academic profession. London – UK: The Open University, Centre for Higher Education Research and Information, 2010, 25-34 p. <http://oro.open.ac.uk/21282/>
16. King, R. S. The Global Brain Trade, a survey reveals the worldwide migration patterns of researchers, Oklahoma City: Oklahoma University, 2012, 73 p. ISBN 978-92-7981480-8.
17. Dustmann, C., Glitzl, A., Frattini, T. The labour market impact of immigration, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 24 No 3, 2008, 477-494 p.
18. Busetti, S. et al. ESPON, The Geography of New Employment Dynamics in Europe, Applied Research, Delivery 4 – Draft Final Report, 2017. <https://www.espon.eu/employment>

Prezented: 19 May 2022

E-mail: golovataya4@gmail.com

ECONOMIC GLOBALIZATION CHALLENGES - CONTEXT FOR IDENTIFYING A NEGOTIATION PATTERN OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Zorina GHILETCHI, PhD student, ASEM

SUMMARY

The reference frame of this study starts from an assurance as to the formation of a new historical paradigm, with a series of characteristics and challenges. Globalization is becoming a historical case that cannot be ignored, especially since it emphasizes the conjugation of the political element with the economic one. In other words, nation states have the opportunity to negotiate an economic status by identifying a model that would safeguard the national interest. The Republic of Moldova is working to develop a strategic leadership that would generate efficiency in all aspects. The „Associated Trio” cooperation project is an example of this.

Keywords: globalization, communication, democratization, leadership.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).16](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).16)

CZU: 339.9:658.852(478)

Introduction. As a result of the accumulated experiences, we are more and more inclined to opine that you cannot proceed in an existential approach, regardless of its nature, without taking into account the triad of context - pretext - text type reasoning (the last element being in contiguous relation with the subtext). In other words, analyzing the circumstances that arise in a global environmental framework, in our point of view, increasingly requires the skill of using incentives to identify opportunities for a convincing communication paradigm in response to the demands of the reality we live in.

In this context, communication seen as a constant process of personal validation and social inclusion is deeply imprinted by new means and forms of communication, becoming a tool, in addition to explicit need, very skillfully implicit in testing advantageous positions for the individual. The finding requires attention especially if we refer to the scope of the strategic platforms accessed by the national states by managing correctly and coherently the context of economic globalization, creating a distinct and efficient communication pattern. The Republic of Moldova has the opportunity to set up an external communication profile, by negotiating an economic status. In this situation, the role of the leader has a special significance, since his decisions will influence the internal economic policy, as well as the external economic relations, creating the predisposition of a development in all aspects.

Research methodology. The case of the problem investigated in the article had a methodological approach based on extensive and intensive information documentation in order to store sufficient evidence to generate general and case reasons. During the research, traditional methods were used, such as the deductive and inductive analysis of the scientific and factual material attested in both national and international literature, focusing on the details of general context with reference to revealing the interaction and incorporation of the research object. At the same time, the synthesis method allowed to highlight the idea of

permeability to identify a common synergistic pattern between globalization, negotiation and leadership.

Results and discussions. Globalization is the informational character of today's society, whose democratization creates the premises for a new epistemology of universal scope. Not accidental for the context, we are more and more willing to discuss a new historical paradigm, postmodernity, with all the register of circumstances and immanent characteristics, namely: the exponential acceleration of the way of life, the sudden change of life and society as a whole, the revolving obsolescence of knowledge etc. All these historical cadences are concentrically coagulated in a representative term - transition, which implies „the new instability in everyday life. It is expressed through a sensation, a feeling of impermanence” [1, p. 10]. In the same context, the general perception evokes a common feeling of a world of another type in which new concepts are almost ostentatiously imposed: eclecticism, anti-formalism, holism. The presence of the latter concept strengthens the position of those who support the thesis of the irreducibility of the whole, in other words the impossibility of a societal existence in a global framework outside a common binder / cohabitation mechanism. The inference of the scientific principle set out implies that each part involves the whole, and the whole cannot be perceived without its parts.

Therefore, the postmodernist paradigm fixes other accents that unlike the paradigm of modernity of the absolutization of scientism and technocracy, place human nature in the area of heterogeneity and difference, incipient creativity contexts and its further development [1, p. 15]. The monopolization of absolute reason promoted by scientific thought, with the belief in linear progress, absolute truth and rational planning explain the emergence of deconstruction discovered by Jacques Derrida, being an element of continuous democratization. The internalization of the transformation described above allows us to visualize the impact suffered by the human being who is getting closer to the coveted dream from the origin of the world, in terms of a social consensus reached in its distinct shape, in turn, not without creating premises of conditionality at the same time in response to the „market offer”. However, what are those general features of the age in which we live that short-circuit the old patterns of thought, behavior, and action? We highlight some of them: the orientation towards pluralism, difference, fragmentation, heterogeneity; the tendency towards decentralization, deconstruction, rethinking, proliferation; emphasis on the „other” (religious, national, sexual minorities, etc.) on the ego centrality in modernism; supporting the existence of a large number of possible worlds, resulting from contextualization, virtual reality; development of post-industrial technologies as well as electronic communication; distrust of the text over texts, a culture over cultures; the rejection of the science deification, especially the idea that only science can reach transcendence; emphasis on relative, free, dialogue [1, p. 16-17].

The range of changes announced above creates the condition of a pretext for debate in the globalization context, is increasingly becoming a touchstone for the state „branding”. The polysemy of the discussion imposed by the globalization phenomenon explains the lack of uniformity in its definition, being the profile of either a phenomenon, or a strategy, or an ideology or all together [2]. Its visionary approach opens the door to development opportunities for every state, especially since the statistics are eloquent in this regard. The European Commission in its document „Seizing the opportunity related to globalization” from 2017 presents a global reality: 1.2 million of international travel in 2016, 244 million people liv-

ing outside their country of origin, 914 million of social media users who have at least one „friend” from abroad, 75 million cross-border and online purchases in the EU made in 2017, 2 million cross-border workers in 2015 [3, p. 7]. An intermission in the attested evolution occurred with the impact of the Covid-19 pandemic (yearly 2020) which changed the statistical trends, reviving the discussions on the benefits and disadvantages of globalization with the resuscitation of the opinion trend on economic nationalism [4]. Thus, a collapse in world trade, as well as disruptions in the passenger transport areas, tourism, entertainment have driven the adaptation to a stimulating framework of economic policies, which is expected to increase in 2021 by 5.3% of global trade after a decrease of 9.2% in 2020 [5]. In turn, the pandemic crisis has changed the structure of consumer behavior by highlighting future trends. For example, it is estimated that 42% of all online business transactions realized online in 2019, will increase to 52% by 2023, which outlines separate discussions about e-commerce, the digitalization of the economy, the demand for specialized skills in the labor market, especially for the skilled workers segment in the field of artificial intelligence in particular, etc. [5]. The crisis has reaffirmed that exogenous shocks do not know geographical boundaries.

Therefore, the figures cited also highlight the new agendas of the increasingly interconnected world: the international legislative framework; the monopoly of decision-making at the state interest level; advancing exports and imports, which leads to increased competitiveness; increasing the data and information transfer capacity; increasing cross-border trade and direct investment; specialized trade, which becomes efficient by reducing external costs; increased interactivity, elimination of intermediaries; innovative communication networks, digital communication; intellectual property; technological innovations and their adequacy with acquired work skills; migration (legal / illegal, political asylum); demographic change; labor shortage in certain areas; increasing global mobility.

Moreover, the figures invoke both the globalization dimensions, emphasizing their unity: economic, political, social, cultural, environmental, and, foreshadow the challenges that are not to be expected through careful analysis. Their polyhedral profile includes [3, p. 7-12]:

- Unequal distribution of resources between populations and regions;
- Inability to achieve the performance added value due to low living standard, social and environmental protection;
- Undermining the reciprocity principle, following the ban on access of foreign companies to national economies;
- Transferring corporate profits to low-tax countries;
- Increasing the demand for skilled work, respectively decreasing the number of accessible jobs for low-skilled population;
- Disconnecting economic growth from resource use, in the context of depletion of natural resources;
- Changing the demographic content of the world could generate a multipolar world order, characterized by different political, technological, economic and military powers;
- Increasing the quota of migrants favors social tensions in the host countries, which leads to the phenomenon of marginalization, even radicalization. At the same time, we are talking about economic and societal costs;
- Labor automation, which lowers costs, but also raises questions about the number of jobs (with simple, repetitive tasks), as a result of the repatriation / relocation of certain in-

dustries (context is relevant to Manuel Castells' opinion: „reduced, but necessary, generic type of work will be replaced by machines or moved to other production sites that involve low costs”) [6, p. 30];

- Demand for Fair Trade products;
- Managing the protection of privacy, cybersecurity data, as a result of the ability to track and store personal data via the internet, as a result of access to worldwide buyers, generating abuses of market dominance of platform owners online;
- Increased mobility due to economic instability, peace, climate change;
- Participation in the global workforce depends more on the speed and quality of your internet connection, less on where you live;
- The internet has become a source of global communication producing benefits, but at the same time can be a criminal threat, fueling terrorism and cyber-attacks, etc.

It is important to note that Globalization is primarily „increasing the economic interdependence of countries worldwide by increasing the volume and variety of goods and services transactions across the borders, much freer and faster international capital flow, as well as wider diffusion of technology”, according to the IMF [7].

The above statement invokes a specification: the global economy means the globalization of production, trade, finance. The states development can no longer take place between airtight closed or isolated borders. The creation of the global economy has a strong impact on democratization. We recognize that for some countries, democratization has corresponded to economic liberalization, and on the contrary, economic liberalization has triggered political change, being a point that emphasizes the combination of the political and economic element. Among the main goals of economic liberalization is the national policies adaptation to a global environment that rewards the promotion of free trade. According to some scholars, liberalization has proved to be socially burdensome, deepening inequalities within and between countries, making the developing world vulnerable to political pressures to catch up or copy West development patterns. [1, p. 127]. Remarkable in this regard is the statement of the former Prime Minister of the United Kingdom Tony Blair: „The success will be of those companies and countries that will quickly adapt, complain less and will be open and willing to change. It is the duty of the new governments to ensure that countries ... can cope with this change.” [8].

Returning to the democratization concept, we would like to emphasize that the institutions of global governance (IMF, World Bank, WTO, UN along with G7 meetings, those of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) and the Central Banks (of the strongest economies), states, transnational networks, NGOs have developed different strategies to promote democracy (by contagion, consent, controlled process, conditioning). However, the policies preferred by international governance institutions are persuasive and conditioning. Thus, democratization presupposes a complex process of state transformation: institutional change, change of representativeness, functional transformation. In this sense, the post-Soviet and developing countries are trying to build new democracies in this case the state becomes a provider of public goods, an arbiter of national economic policies and a source of assurance. Democratization has been on the agenda of post-communist countries as a result of globalization. The post-communist countries of Southeast Europe in their desire for European integration pursue an agenda with goals and policies similar to the process of globalization, exploring the effects of economic globalization before political ones.

As a result, we can say that globalization has changed the nature of public strategy, to the strategy of democratic governments. However, we need to specify the importance of a culture of globalization democratization that would allow these states to overcome differences from developed countries by building „inclusive” societies based on the recognition of rights and citizenship. Otherwise, the existence of theories on hyper-globalization, according to which globalization inevitably leads to the collapse of the state and undermines the state as an autonomous cultural center, national cultures that are no longer distinct, will perpetuate hostility to this phenomenon [1, p. 199]. In particular, the hypothesis has a validation, knowing that the most difficult problems of the 21st century refer to culture and identity. Explaining the above, hostility is conditioned by the way it has been managed, in some cases involving diminishing the sovereignty of developing countries (in this case) and their ability to make their own decisions on key issues that affect the well-being of citizens. In this sense it is relevant to mention the configuration of a concept about the network society of the author Manuel Castells, who in the subchapter „State and global power „thinks”... it is difficult to imagine a society without borders. However networks do not have fixed borders, they are open... The state is only a node of a certain network” [6, p. 19]. Starting from the premise that the state is an inclusive cultural construct, the reproduced quote generates another format of meditation: What is culture? How do the historical peculiarities of an ethos manifest in a networked society? Is there any certainty that the project of a common homogeneous global culture will pay off? In this sense, the idea of communication protocols through extension of negotiation that would create intercultural congruence and convergence is significant „National states will see governance networks as a mass of negotiations in which they will have the chance to promote their own interests... Global governance is seen as an opportunity to maximize their own interests...” [6, p. 41]. Therefore, the power as well as the counter-power will probably be on the side of the one who will master these communication and negotiation protocols!

At the same time, the statement opens a wide debate on the role of Leadership in the context of globalization, especially that this person „legitimized” with this status of „messenger” of the will of all provides the opportunity to configure an external communication profile by negotiating a economic status, taking into account the assumed aspects of globalization, such as increasing mobility, opening borders, reducing the sovereignty of states, homogenizing, cancellation of precision.

Because „Society is founded on the cult of Heroes” in the words of Thomas Carlyle [9, p. 60], the interest in one who is invested with this power will be permanent. History has developed different theories of leadership, from explanations of personal biological resources to a new concept introduced in recent years, that of genuine leadership, a term that means „demonstrating commitment to others and a willingness to promote openness and transparency” [9, p. 83]. There is a general understanding that leadership depends on context and its behavioral characteristics are the most important in determining success. In the general sense, the word „leadership” is understood as „power”, „administration”, „authority”, „governance”, etc. Not even researchers in the field have opted for a general definition of the term. Its overall profile has evolved from the ability to control the risks that are manifested in a decision-making process, for which the management act is attractive, prestigious and challenging. An idea reinforced in the sequence: „The essence of the management act is to make decisions that involve the highest degree of uncertainty”, and „the opposite of uncertainty is the meaning and a sense of direction” to the point of ubiquitous status of the „one who provides inspiration and pur-

pose” is concluded by the author Jan Ketil Arnulf [9, p. 35-62]. In other words, the credibility of the leader is connected to the hope for future results. The way forward is a combination of technically and socially validated solutions. However, social validation is paramount because people’s expectations create a leader. By reasoning extension, we refer to the research done by scientists (Blake and Mouton, 1962) who showed that of those two types of leadership (task-oriented and relationship-oriented) the impact of relationship-oriented leadership is 2 times stronger, specifying, however, that a combination of the 2 is preferable. The data presented above reveal the importance of the connection based on emotional needs between the leader and the others [9, p. 71].

Here, appears the major distinction between a leader and a manager. The relevance of Peter Drucker’s statement “Management means doing the right thing, leadership means doing the right thing” expresses the dichotomy between role and role [10, p. 235]. Explanation given by Timothy R reinforce the same idea. Clark in his book, „Leaders can also make up for their shortcomings as managers. Managers cannot make up for their lack of leadership. You cannot look for a leader and turn to a manager. In the real world, there is no such thing as a clear division of labor. At some point, you have to do both. Leaders create the future and managers ensure the present operation. Managers follow a scenario. Leaders write scripts ” [11, p. 98].

James Meindl argues, „Interest in leadership is growing in times of economic and social crisis” [9, p. 90], being a fine allusion to the desire to confidently invest in one who can guarantee a better future. The specification folds into another function of a visionary leader. Therefore, researchers believe that „Successful leaders are defined by 4 basic traits, called leadership skills: vision management, communication management, trust management, self-management” [10, p. 275-276]. Taken as a whole, the 4 features reiterate the way in which leaders evaluate different technologies and resources that they have at their disposal in order to align them with the group’s objectives. Only in this way does the leader demonstrate that he is ready not only to predict the future, but also to contribute to its creation. It is essential evidence to demonstrate far-reaching thinking.

Political scientist James McGregor Burns is of the opinion that the phenomenon of leadership is a group phenomenon „...the appointed leader was able to express and bring to the conscious level what was unconscious to the followers, that is, to verbalize the needs of others in an unambiguous and distinct way, which makes hopes turn into expectations, motivates and mobilizes them”[9, p. 66]. Therefore, external communication, to the advantage of the group you represent, without prejudice to the interests of the other parties, advances the need for a negotiation of political, economic, social advantages, etc. We would like to point out that negotiation, as an aspect of communication, is foreseen as a means by which „the common points of interest on which the framework of the commercial structure is built are identified. It is best to start a negotiation from what „unites” the parties (convergence) and postpone the divergent points once they reach the main foundation; it is a positioning game...” [12, p. 19].

Therefore, the scope of leadership increases with the awareness of the particularities of the period in which we live and the commitment to promote effective globalization. Therefore, the one who knows how to determine the magnitude of the announced changes, using his own resources to generate long-term results, will undoubtedly meet the characteristics of a strategic leadership [13]. An opportunity for strategic leadership is the establishment of the „Associated Trio” project promoted by the leaders of three states within the Eastern Partnership Platform, at the Summit in Batumi (Georgia), held on July 19, last year.

The Eastern Partnership, officially launched on 7 May 2009 at the Eastern Partnership (EaP) Summit in Prague, is primarily an initiative to strengthen and deepen EU cooperation with Eastern States (Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, Ukraine NB! Turkey and Russia have acquired a different status in their relations with the EU: Turkey - candidate country, Russia - strategic partnership) by implementing the European Neighborhood Policy in order to support and accelerate their gradual rapprochement with the EU, being governed by the principles of common involvement, differentiation and conditionality [14]. At the same time, an EU policy instrument structures cooperation with partner states in two dimensions: bilateral (signing and implementing association agreements, creating a free and deep trade area, visa liberalization) and multilateral. We note that the EaP is a specific dimension of European policy that seeks a close political association and at the highest degree of economic integrity. An eloquent example of this recent partnership is the EU's support for the Eastern dimension in the context of the Covid-19 pandemic [15]. The strategic path of this partnership supported by the European Commission is followed by the joint Communication entitled „Eastern Partnership Policy beyond 2020: Reinforcing Resilience - an Eastern Partnership that delivers for all” published on 18 March 2020, which sets out five objectives [16]: Resilient, sustainable and integrated economies; Accountable institutions, the rule of law and security; Environmental and climate resilience; Digital transformation; Fair and inclusive societies. Council Conclusions on Eastern Partnership Policy beyond 2020 outline strategic directions for cooperation between member states, with reference to key terms: common space, democracy, stability, the rule of law, good governance, human rights, anti-corruption policies, economic reforms, environmental, climate and energy challenges, digital transformation, inclusion [17].

The evolutionary historical framework of the EaP creates on June 17, 2021 another development platform, already inside. Eastern European states Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine launch the „Associated Trio” project. The initiative becomes necessary in response to the Belarus case, with its deviation from European values, as well as the dispute between Armenia and Azerbaijan over Karabakh. In other words, the partnership of the three states sets out the differences on the geopolitical criteria from the other three states - Armenia, Azerbaijan, Belarus, confirming the desire to engage in proactive diplomacy towards European integration and EU membership. Key issues in the Memorandum of Understanding between Georgia, Moldova and Ukraine include [18]: joint support for EU membership and European values, EU support in areas such as sovereignty, territorial security, cooperation on security and EU defense related to the hybrid threat, strengthening cyber resilience, combating misinformation, through the contribution of EU peacekeeping missions. States emphasized the commitment to implement the Association Agreement with the EU. The Trio states have stated their intention to coordinate steps within the EaP as well as outside the EU institutions. Thus, the Trio will seek to identify new opportunities for cooperation on economic integration and political association with the EU, pursuing seven areas of major interest for trilateral and trans-regional coordination with the EU: transport, energy, digital transformation, green economy, justice, strategic communication and health. The document emphasizes the importance of European assistance in applying the „more for more” principle and conditionality. The memorandum establishes a regular and ad-hoc coordination mechanism between the participating states at the level of officials of the Ministries of Foreign Affairs. We must acknowledge the sensitivity of this project to external challenges „...the attempts of Russia to annex and illegally occupy the territories of Georgia, its aggression in eastern Ukraine and

the temporary occupation of Crimea, as well as the unresolved conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova pose a serious threat to the region and Europe”, but at the same time resistance to them could foster EU support, becoming an alternative platform for European integration [19].

Conclusion. The globalization context has required the lessons learned on common vitality. We are increasingly aware that ignoring the opportunities that arise from the circumstances created by reality would be a „political myopia” that would generate economic costs that are difficult to overcome. Therefore, nation states must assume a psychology of anticipating the loss of competitive advantage.

We have clear background related to the need for integration in world value chains, where each state, in this context, has the opportunity to „model” globalization according to its interests and values. Developing country branding by capitalizing on the opportunities promoted by a strategic leadership that knows how to capitalize on trends to create a pattern of communication and negotiation in a distinct way, promoting an innovative and competitive economy, sustainable and resilient, with the support of citizens, becomes priority axis of advancement on the temporal coordinate of the historical evolution of the Republic of Moldova.

The creation of the „Associated Trio” project between Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine within the Eastern Partnership platform implies not only political association, but also economic integrity in the highest cooperation degree.

The joint statement at the Batumi Summit of the Heads of Georgia, Republic of Moldova, and Ukraine States in the context of the Associated Trio Partnership can be discussed in terms of the concepts of strategic leadership, strategic communication, and economic diplomacy. All three dimensions move towards a common center of development and growth of collective benefit and of each party separately, respecting the specific holism principle to the historical situation.

Bibliography

1. Haineș Rosemarie, *Comunicare și guvernare*, Editura Universitară, București, 2013, 217 p. ISBN 978-606-591-872-6.
2. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Globalizare>
3. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_ro.pdf
4. 2020 Annual Report, National Bank of Romania, ISBN (online) 1584-0913. <http://www.bnr.ro>
5. https://www.fedex.com/content/dam/fedex/eu-europe/campaigns/h1-2020/trends-report/fedex_trade_trends_report_ro-ro.pdf
6. Castells Manuel, *Comunicare și putere*, Editura Comunicare.ro, București, 2015, 560 p. ISBN 978-973-711-521-8.
7. <https://www.imf.org/external/pubs/weomay/weocon.htm>
8. https://ro.wikipedia.org/wiki/Liberalizare_economic%C4%83
9. Arnulf Jan Ketil, *Despre leadership. Cum atingi rezultate remarcabile prin oameni obișnuiți*, Editura Universitară, București 2015, 173 p., ISBN 978-606-28-0198-4
10. Petrovici Amalia M., *Comunicare și leadership în Organizație*, Editura Performantica, Iași, 2011, 366 pag. ISBN 978-973-730-884-9.

11. Clark Timothy R., *Caracter și competență în Leadership*. Tot ceea ce se află dincolo de funcție, poziție sau autoritate, Editura Amaltea, București, 2018, 198 p. ISBN 978-973-162-180-7.
12. Mucea Dorinel Mihai, *Psihologia negocierilor comerciale*. Stiluri de negociere, Editura Tritonic 2015, 115 p. ISBN 978-606-749-034-3.
13. <https://www.ccl.org/articles/leading-effectively-articles/how-to-become-a-strategic-leader/>
14. <https://mfa.gov.md/ro/content/ce-este-parteneriatul-estic>
15. https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/coronavirus_support_eap.pdf
16. [https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_joint_communication_factsheet_18.03.en_.pdf](https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_joint_communication_factsheet_18.03_en_.pdf)
17. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_factsheet_moldova_en.pdf
18. <https://mfa.gov.md/ro/content/memorandum-understanding-between-ministry-foreign-affairs-ukraine-ministry-foreign-affairs>
19. <https://presedinte.md/rom/discursuri/declaratia-summitului-de-la-batumi-adoptata-de-trio-asociat-al-sefilor-de-stat-georgia-republica-moldova-si-ucraina>

Prezented: 28 April 2022

E-mail: zorinascogi@gmail.com

CREATIVITY - AN ESSENTIAL COMPONENT OF TOURISM MARKETING

Tatiana LUCA, PhD student, State University of Moldova

SUMMARY

Being concerned with the development of tourism marketing in the field of services, the author of this research studied how to apply creative processes and tools that can be used in this regard, aspects of tourism marketing that can be implemented to improve tourism.

Keywords: *creativity, tourism marketing, creative strategy, development, etc.*

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).17](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).17)

CZU: 159.954.4:[339.138:338.48]

Introduction. The creativity of commercial marketing is widely analyzed in the specialized literature abroad. In the Republic of Moldova, however, the concept of marketing creativity is insufficiently researched in all segments, including tourism. Or, creativity is an indispensable element of marketing in all areas and at all stages of its implementation. In terms of tourism, it offers a wide field to the imagination, knowledge and skills of marketers.

Just as marketing is especially important for a company's success, creativity is very important for marketing success. The world of business and communications has changed so much that in order to survive, the only option for companies is to do something extraordinary, to attract customers through various techniques. What a company doesn't know about creativity substantially reduces its profits every year.

Marketing, today, is perceived as a creative field, the first appreciations in this sense being made more time ago. The Czech entrepreneur Tomas Bata (1876–1932), an innovator in marketing, especially in the consumer segment, realized the importance of using an artistic concept in marketing. He understood that marketing and creativity have multiple tangents and, having an appropriate and sensitive connection, have the potential to generate a substantial effect [4].

Marketing creativity can be defined as a dimension of organizational creativity that includes a series of elements interacting with each other: the creative process, the creative product, the creative person and the creative situation, and the creativity of the marketing program refers to all product development activities. providing unique and meaningful products and services to consumers [2].

Creativity is also perceived as an early stage in the innovation process, when an original idea is launched, with a certain degree of novelty and usefulness, to solve a problem. Creative ideas are generated in three main processes: fluency (the amount of ideas generated), persistence (in-depth analysis) and flexibility (thinking out of the box) [5]. Although in the local specialized literature the marketing creativity was not given the due attention, we still find certain ideas in this sense. For example, the author Muntean I. says that „the creative side involves the connection of what is produced with a meaning, with a certain utilitarian function for man and society. This means establishing a relationship between the products

of creativity and human needs” [3]. Thus, although it analyzes creativity in general, as a potential path to solutions and evolutions, its impact on marketing is also indirectly described.

Creativity has often been defined as the combination of two or more elements with imagination and technical ability. Marketing adopts this definition of creativity, but takes it further: creativity makes people change their mind to the point where they want to buy what companies offer for sale.

Creativity in marketing is born from the systematic accumulation of information. The more information tourism companies have, the more creative, inventive, innovative they can be.

Creativity in art delights, excites, thanks. Creativity in marketing changes human behavior, sells products, makes significant profits. The primary goal of creativity in marketing is to instil enough confidence in what companies offer so that people are motivated to buy their products, the end result being company profits.

Creativity uses the fine arts to achieve business goals. Marketing uses almost all forms of art - writing, painting, drawing, design, music, dance, theater - but uses them for a different purpose than that pursued by Eminescu, Shakespeare or Brâncuși [7].

Material and method. Creativity in marketing combines the creativity of art with the science of human behavior and the business that generates profits in order to make people change their attitude and sincerely want what companies offer them.

Some authors such as Wierenga, Althuizen and Chen believe that the management of creativity must be included in the concept of supply and demand: on the one hand, market requirements are taken into account according to the 4 P (demand), and on the other hand, managers must manage all individual and organizational resources (supply), such as employees' creative abilities and employment practices [5]. As it turns out, creativity is compatible with other elements of the brand's heritage (such as: important history for identity, evidence, longevity, core values, use of the symbol) and decisive for the success of a brand.

Internally, creativity can be a stimulus for employees of all levels, and for managers it is a criterion to differentiate one brand from others and a system of employee motivation. For employees working on product development, creativity is an engine for continuous improvement of product attributes (eg quality and design), and for employees working in marketing, creativity is a means to inspire unique communication [6]. Given the specificity and complexity of tourism marketing, which must induce a change in behavior, the need for a creative approach has become imperative.

The creativity used in the field of tourism marketing can no longer be applied only on the promotion segment, but requires a holistic vision. Moreover, the challenge of offering innovative products, ensuring accessibility and establishing an attractive pricing policy is even greater than designing memorable advertising messages and images. As in the case of traditional marketing, creativity techniques can be used in marketing both personally and organizationally.

The purpose of creativity in tourism marketing is not to create art, but to change the behavior of the tourism consumer. Creativity must inform rather than entertain. Creativity must make a deep impression on the target audience. Companies that use this type of creativity need to learn how to impress, how to combine creativity with persuasive power and convince every customer to participate in the marketing process.

Four areas that require creativity in tourism.

There are a lot of things that tourism providers can and should be creative about. Mainly, special attention is paid to the four areas that require creativity:

- Problems faced by the target audience. Customer problems are very significant to them and they are looking forward to a solution. If tourism companies exercise their creativity to present a solution, in all probability they will gain their attention.
- The ways in which a product or service can solve the problems of the target audience. This area is a great target for marketers. They need to talk to the customer about his life, not about the tourist company's offer, about how the customer can improve their experiences, because when the subject is related to their life, consumers become fascinated.
- The additional benefits offered by the product or service can serve as a starting point for creativity in marketing. For example, people do not buy the rest sheet but the positive perceptions, memories and satisfaction they will receive after the trip, people do not buy shampoo, people buy beautiful hair, do not buy aspirin, buy the opportunity to get rid of headaches. This means that people are not interested in the product or service of a company, but what the product or service of that company can do for them.
- The unique characteristics of the offer. These must be closely linked to the benefits that the offer entails. For example, the characteristic of a car may be a compact body, but quietness and safety are the benefits.

Specialists have identified several features of marketing creativity that, properly applied, will bring the company additional benefits [1, p.14]:

Creativity in marketing should only be measured in terms of how it contributes to overall profitability. If it helps you make profitable sales, marketing is creative, if it doesn't help you, it's not creative. In this way, creativity is easy to measure.

Creativity should be seen as a favorable opportunity not for a show business, but for a sales company. Marketing means doing business, increasing sales and less has the role of entertaining the public. Marketing exists primarily to create and stimulate the consumer's desire to buy.

Creativity in marketing means accepting the challenge of demonstrating the benefit offered in a memorable way. It is important for potential customers of a company to remember the name of the company, but it is just as important for them to remember why the company is special and why they should want to buy what the company offers. This is a rather difficult task for marketers who use artistically combined text, images and sounds for this purpose.

The results of the investigation. One of the most difficult tasks for marketers is to make people remember who a particular company is and why they should buy what the company sells. If a customer or a potential customer has to spend a lot of time deciphering what the company is trying to say, what message it is trying to convey, they give up very easily. Therefore, the marketing message will not in all probability penetrate the subconscious of consumers, where purchasing decisions are made.

For this reason, companies need a meme that will tell them who the company is and help people remember its name and show them immediately why they should buy from it.

The word meme was coined by Oxford biologist Richard Dawkins in 1976 in his book *The Selfish Gene*. Its creator defined the new word - meme - as the basic unit of cultural transmission through imitation [7].

In marketing, the word meme is defined as „the essence of an idea, expressed by a symbol or a set of words, by an action or a sound, or by all of them together”.

The essence of creativity is to create marketing that has the power of a meme. Creativity in marketing means inventing a symbol or words, actions or sounds that communicate a concept that everyone can easily understand. In the scientific community, they are referred to as „mind viruses.” Memes are easy to create. They can work wonders for a company’s profitability.

With a strong meme, companies will be able to reduce their marketing budget because the way they communicate will be more concise and thoughtful. A meme will endow each company with a unique symbol or a set of words or actions that represent the essence of clarity. Memes save money because their goal is to implant a message that is repeated to the point where people are enlightened about what a particular company is offering, and it no longer has to systematically change its marketing campaign [1, p.17].

Memes were born from the systematic accumulation of information and research. They work wonders by appealing to the subconscious of potential customers. Although they have existed since ancient times (the wheel is one of the oldest memes, it is a self-explanatory symbol and a perfect idea. When someone sees a wheel, he immediately knows how to use it and why it is so useful.) In the field of marketing, the concept is relatively new, but so was the Internet 20 years ago.

Three key arguments must be made about memes:

- It is the lowest common denominator of an idea, the basic unit of communication;
- It can change human behavior, and in marketing, it translates into motivating people to buy what is offered to them;
- Represents simplicity itself.

Memes are the perfect solution for a successful marketing campaign, a campaign in which ideas must detach from an ocean of other ideas and must be communicated instantly.

Today, marketing no longer means price or quality or even services. It no longer means reputation or location. Today, marketing means ideas and memes are expressions of ideas, the simplest possible expressions, and successful marketing means spreading ideas, just as ideas are left to fight competition [7].

Conclusions. In conclusion we can mention that creativity is the indispensable element of tourism marketing applied in tourism, which must be used to solve specific problems and to continuously improve communication between the tourism company and the tourism consumer. To this end, the levels at which creativity can be implemented (organizational, staff, marketing mix) must be taken into account. At the same time, creativity is to be applied in a general marketing context, which would include the entire process of development and implementation of tourism innovations, without being limited only to the element of promotion. The research aimed to illustrate and exemplify the connection between marketing creativity and the success of a profitable tourism business.

The Republic of Moldova as a tourist destination has a wide offer for its visitors. The „tourist product” of the country is a complex combination of natural and man-made environments, old monasteries, quiet forests, endless hills, favorable skies and friendly sun, which offers a special charm to this country. The people of Moldova are famous for their hospitality. They are always happy to host you in their homes, to tell you about their culture and traditions, to treat you with their wine. However, many of the national tourist destina-

tions still remain undervalued due to the lack of infrastructure, access roads and insufficient investments to create and promote a creative and innovative tourist product.

Bibliography

1. Jay Conrad Levinson, *Guerilla Creativity*, Ed. Business Tech, Bucuresti 2002, pag. 150.
2. Inthasang C., Ussahawanitchakit P. Marketing creativity orientation and marketing profitability: an empirical study of software businesses in Thailand. *The Business and Management Review*, volume 7, no. 5, June 2016, p. 312-320. https://cberuk.com/cdn/conference_proceedings/conference_31489.pdf (vizitat la 26.02.2022).
3. Muntean I., Ciobanu D., Vihocenco N. Creativitatea – calea spre soluții și evoluție. *Economica*, nr. 1 (95), 2016, p. 54-60. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/44645 (vizitat la 26.02.2022).
4. Soukalová R., Göttlichová M. The Historical Heritage of Tomas Bata as an Incitement for Application of Creativity in Marketing. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, volume 175, 12 February 2015, p. 342-349. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1209> (vizitat la 10.03.2022).
5. Wierenga, B., Althuizen, N., Bo Chen. Managing the supply and demand of creativity. In: *Journal of Marketing Behavior*, 2016, nr. 2, p. 129-176.
6. Zou Y., Ki Chan S., Zhang M. Creativity: Missing Element in Brand Heritage. In: *Strategic Brand Management: Master Papers*, 2017. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8971105&fileId=8971106> (vizitat la 10.03.2022).
7. Creativitatea – componentă esențială a marketingului. <https://www.rasfoiesc.com/business/marketing/Creativitatea-componenta-esent99.ph> (vizitat la 10.03.2022).

Prezentat: 25 May 2022

E-mail: molesteanu_t@mail.ru

NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW: **PRACTICAL DIMENSION**

PERSPECTIVE OF CONFERRING OBJECTIVE CHARACTER TO CONTRAVENTIONAL AND CRIMINAL LIABILITY FOR DEEDS CAUSING ENVIRONMENTAL DAMAGES

Andrian CRETU, Doctor of Law, „Stefan cel Mare” Academy of MIA

SUMMARY

In the situation when the ways of harming the environmental components have lately become more sophisticated and difficult to detect and endanger the existence of man on earth, the legal mechanisms of environmental protection should also change their appearance and become much more aggressive and ruthless. They should be applied without taking into account certain rules and presumptions behind which the perpetrators have long been hiding. Although both criminal law and contravention law cannot disregard the principle of the presumption of innocence, the principle of humanism, the principle of individualization of liability, currently they must be overshadowed in favor of substantiating the principle of objective liability for environmental damage in all forms of liability. For this, the consecration of the given method of liability must be based on serious and difficult to combat arguments, which arise from the specifics of the damage, the findings, damage assessment, disclosure of the perpetrator, as well as the irreversibility of the affected environmental components.

Keywords: environment, objective liability, criminal liability, environmental damage, legal relationship of environmental law, sanction, principle.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).18](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).18)

CZU: [342.9+343]:349.6

Causing environmental damage through criminal acts - crimes and contraventions, has always been one of the most debatable issues. The issue of liability for crimes and offenses has become relevant in this domain as a reaction to social facts considered as a particularly aggressive manifestation of human behavior and which is unacceptable to society.

If we are to look at the categories of human deeds as a whole, then we find that, depending on the social character, they can be divided into socially acceptable deeds and socially unacceptable or antisocial deeds. The latter can in turn be divided into deeds determined as antisocial in a subjective way, and deeds determined as antisocial in an objective way. For example, such an act as prostitution is an antisocial act in our society only from subjective considerations, which, as a rule, are related to society's acceptances of human behavior, religious and family values, etc. At the same time, such an act as mur-

der is considered an antisocial act out of objective considerations, dictated by the need to ensure the physical existence of humanity.

For the domain of qualification of deeds as crimes and offenses it is characteristic that the spectrum of antisocial deeds of a subjective nature changes with the appearance, and respectively, the disappearance of values in society, unanimously accepted at a certain stage of its development, and in some cases, depending even on the political regime. At the same time, the domain of objective antisocial deeds remains the same from state to state, regardless of the level of development of society, regardless of the political regime, regardless of the form of government, regardless of the official faith of the country, regardless of officially promoted moral values or of other social phenomena. The cataloging of such antisocial deeds as crimes or contraventions has its origin in the very awareness of the condition of human existence. This fact is demonstrated over time and is a stable phenomenon.

The category of antisocial acts of an objective character also includes the deeds causing environmental damage.

The 1963, Vienna Convention opted for objective liability for environmental damage caused by a nuclear accident [8, art. IV]. This was the starting point for the realization of the possibility of applying harsh measures for situations in which the very existence of humanity is endangered.

In the field of criminal and contraventional law, objective liability has not found its place yet, but we must admit that the deeds that cause damage to the environment continue to remain without our attention. However, currently no one doubts the existence and importance of this problem, because crime and contravention against the environment is one of those categories of antisocial acts that endanger human existence and perhaps even life on earth. Unfortunately, what is important is not always put at the forefront as an object of interest at state level.

Thus, combating criminal acts (crimes and offenses) in a state governed by the rule of law involves carrying out activities in a well-organized system, with effectively enforced laws and a highly qualified professional staff. At the same time, despite the declarations regarding the observance of the citizens' rights, to this day there is still a dominant tendency, on the part of the law enforcement bodies, to superimpose the interests of the law with the individual or nomenclature interests.

It is not in vain that it is said that „*Mores sunt tacitus consensus populi longa consuetudine inveteratus*” - the custom is based on the tacit consent of the people consecrated by long usage. Thus, in our state, it has become customary to disregard the field of environmental protection and serious violations of environmental legislation.

In turn, the reaction of the law enforcement bodies is left to be expected, or even if it is, then the measures applied do not have the due effect [5, p. 138].

We do not consider it necessary to refer to concrete facts, because it is no secret that nowadays, the domain of investigation of crimes and contraventions is limited only to the deeds related to illegal logging, illegal fishing and hunting, which can be found in any annual report of the Environmental Inspectorate, of internal affairs bodies or other law enforcement bodies that have the competence to carry out research on such cases.

Hence the question: aren't other crimes and offenses against the environment really committed? Obviously, other crimes and other contraventions are also committed, where the basic potential of the criminal manifestation is oriented towards avoiding the legal procedure

for initiating potentially polluting activities. We could refer to issues related to environmental expertise, unauthorized storage and violation of all safety rules of waste, including radioactive waste on the territory of the country, the import and transit of waste from abroad, and others [6, p. 61].

The main causes, that they do not end up being sanctioned, are the imperfection of the legislation in this field, including the procedure of investigation of environmental crimes and contraventions, but also the lack of knowledge of the legislation on environmental protection both by the population and by law enforcement bodies. Last but not least, this is due to the unconscious attitude of the population towards these problems.

Thus, no matter how many are the efforts of public authorities, which have specialized competence in the field of activities related to environmental protection, in prosecuting and sanctioning people, who cause environmental damage through criminal and contravention actions, this issue will not be remedied until the conditions that favor these actions are removed.

In this sense, if, in terms of the conscientious attitude of the population, the possibilities of the state at the legislative level are absolutely limited, then in terms of the organizational aspect, this, I consider is in the power and obligation of the state. In this regard, I would propose only two recommended solutions, which could help to improve the situation.

The first refers to the organizational aspect and concerns the creation of specialized subdivisions of the Ministry of Internal Affairs or even of the Prosecutor's Office, which would be specialized exclusively in the field of combating crimes against the environment. In fact, the idea of assigning special competencies in the fight against environmental crime is also found in the content of other works at national level that directly address this topic [4, pp. 82-95].

The second category is, however, also related to the legislative aspect. We consider that the legislator should review the very principles of determining the actions as criminal and the way of applying sanctions. Specifically, these are two issues of a principled nature, which would be an essential step in amending the legislation.

1) Invigorating the acceptances on the way of assessing the environmental damage for the qualification of the deed as crime and correspondingly contravention against the environment;

2) Declaring the objective nature of criminal and contraventional liability for causing damage to the environment, and arising from it - conferring the process of investigating crimes against the environment a regulatory regime that will be based on the principle of „presumption of guilt”.

3) Referring to the first issue, we should mention that the current Criminal Code establishes the overwhelming majority of the components of crimes against the environment material character, which require the presence of damage at the time of undertaking the actions. The presence of the damage at the moment of notifying the case, most of the times is the determining qualifying index of the presence of a crime component, and in some cases also a criterion for delimiting the crime contravention.

In this sense, although it was hoped for a different approach of this issue with the adoption of new criminal legislation after 2003, unfortunately, the same situation was maintained in the new Criminal Code.

Thus, Article 230 of the Criminal Code (Air Pollution) establishes as a component of crime air pollution in excess of the established norms, as a result of the emission into the

atmosphere of pollutants or violation of operating rules, or failure to use machinery, equipment, purification facilities and control of emissions into the atmosphere. If this has caused considerable damage to the environment, the fauna and flora, the health of the population or triggered the death of a person, it is punishable by a fine from 650 to 1150 conventional units or imprisonment for up to 5 years, while the legal person is punished with a fine in the amount of 2000 to 4000 conventional units with deprivation of the right to exercise a certain activity .

In this respect, it is necessary to take into account the fact that most actions causing damage to the environment do not involve the immediate presence of damage or the possibility of determining its full size. A simple example can only serve the fact that such substances as Freon-11 and Freon-12 in the gaseous state - which are found in large quantities in coolants and aerosol bottles, being emitted into the atmosphere do not immediately cause negative results. But they reach the stratosphere for a long time, where under the influence of the sun's ultraviolet rays they decompose and release chlorine atoms. They react with the ozone molecules in the atmosphere, which they break down into simple oxygen molecules destroying the ozone layer. The outcome of chloride atoms occurs in the form of a chain reaction, where a single molecule of chlorine can destroy several hundred molecules of ozone [7, p. 117]. If we consider that Freon gases reach the stratosphere in 10-15 years, then these effects occur for a period of 50-100 years. Obviously the question arises: taking into account the damage caused to the population and the environment in the period after 60-90 years and more, and given the fact that diseases in humans can be detected even later, speaking in this case of an even longer period, will we have the possibility, at least to state at the time of the finding of the damage, through whose actions the damage was caused to say nothing about applying the punishment? This, also taking into account the fact that according to the provisions of Article 60 of the Criminal Code [2] „Prescription of criminal liability” will no longer be possible to impute to the person, because he will no longer be liable to prosecution after twenty-five years from the time of the crime (even if we assume that this crime is qualified as an exceptionally serious one, although by the incidence of article 16 of the Criminal Code this crime is considered a less serious one, when already after 5 years the deed will be prescribed from a criminal point of view).

In this sense, we consider that environmental crimes and contraventions must be given a qualifying character in such a way that the components become formal components. As regards the prescription period, we consider that it would be appropriate for those offenses to be classified as non-prescriptive offenses.

With regard to the second aspect, namely, the objective nature of liability for causing environmental damage, we consider that once the legislator has accepted the objective liability in remedial liability, the same can be accepted in terms of liability for crimes and contraventions.

This liability will be based on the principle of criminal and contravention liability without consideration of guilt in any of its form.

For a start, however, until the final transition to objective criminal and contravention liability for environmental damage, we consider that it would be justified to operate a procedural procedure, namely the application of the principle of „presumption of guilt” in the investigation of crimes and offenses. This would provide a good platform for preparing the population for the importance of the issue.

We consider that conferring the objective character of criminal and contravention liability for environmental damage, i.e. without considering guilt, would be a real possibility to considerably reduce not only the cases of committing acts causing environmental damage, but also an effective realization of the principle of inevitability of liability for committing the crime.

Among other things, the law on the payment for pollution [3] is largely based on the principle of no-fault liability, the payment for pollution being levied without the act being committed, respectively without the existence of guilt.

This would be based on the idea that the interests harmed by causing damage to the environment are valued at a particularly high level in the hierarchy of social values, which is equivalent to human existence itself. Indeed, such a value as the existence of man on Earth demands the proper application of the most effective and extreme measures. Otherwise, the next generations will not forgive us our passivity and inaction, even if it is based on the supremacy of social values, which, by the way, we have invented ourselves, and which are insignificant compared to the very condition of human existence.

In conclusion, limiting ourselves only to these issues, but which obviously do not form an exhaustive list of the existing problems and solutions, I would like to mention once again about the main directions in which attention should be directed, and namely:

a) to increase the attention towards this domain so as to ensure environmental protection at governmental level;

b) to create specialized subdivisions within the Ministry of Interior, which would:

c) carry out the activity of preventing and detecting such violations;

d) raise awareness about a legal-ecological training in all educational institutions;

e) increase the spectrum of issues and offer consulting regarding the ecological rights of citizens and of legal entities and their possibilities to defend themselves by elaborating different methodological guidelines, newsletters, etc.

f) confer the objective character of the liability for causing environmental damages and implement in the first stage the principle of presumption of guilt as a procedural and material law principle, so as to bring to liability for causing environmental damage.

Bibliography

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.

2. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74, art. 227, 228.

3. Legea privind plata pentru poluarea mediului, nr. 1540 din 25.02.1998. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 54-55 din 18.06.1998.

4. Ardelean G. O distinctă abordare a rolului poliției în relevarea și combaterea criminalității contra mediului - perspectiva abilitării cu competențe speciale. Materialele Conferinței Internaționale, Ed. a VIII-a, cu genericul: „Ordinea publică în Europa între tradiție și contemporaneitate”, Cluj – Napoca, 2018, p. 82-95.

5. Crețu A. Procedura contravențională în cazurile de comiterea a contravențiilor ecologice. Teza de doctor în drept, Chișinău, 2017.

6. Trofimov I., Crețu A. Drept procesuală contravențional. Ed. Cartea Militară. Chișinău, 2017.

7. Trofimov I. Ardelean G. Crețu A. Dreptul mediului. Editura Bons Offices, Chișinău, 2015.

8. Convenție din 21.05.63 privind răspunderea civilă pentru daune nucleare, publicat în Tratatate internaționale 15/7, 1999, în vigoare pentru Republica Moldova din 07.08.1998.

Presented: 5 June 2022

E-mail: andrian.cretu@gmail.com

MUTUAL LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL ASSET RECOVERY

Alesea SCORPAN, PhD student, State University of Moldova

SUMMARY

Despite the efforts to combat illicit financial flows, money laundering and corruption, millions of lei are taken out of the country every year and hidden in other countries in the form of goods. The phenomenon of border crime is on the rise and legislation in this area remains stagnant. As the legislative provisions are partially present in various laws or conventions, some necessary provisions are missing at all. Thus, the need for a systematization and completion of legislation in the field of international legal assistance in criminal matters remains one of the priorities.

The practice of other states has proven to be the most appropriate source of inspiration for improving and supplementing the legislation of the Republic of Moldova, the fact that is shown in this research.

Transnational crime has shown the need for improving mechanisms to combat its impact, and facilitating the recovery of criminal assets has led the international community and the Republic of Moldova to adopt numerous conventions and treaties that still remain to be incomplete and insufficient for our country.

Keywords: *recovery, confiscation, criminal assets, international cooperation, legal assistance.*

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).19](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).19)

CZU: 341.4:343.272

Effective prevention and combating of transnational crime involving various forms of manifestations, such as drug smuggling, terrorism and terrorist financing, corruption, human trafficking, illegal migration, smuggling and other organized crime, not only identify criminals and prosecute their responsibility, in order to achieve the purpose of the criminal proceedings, but they are equally important to recover the material damages caused by the committed crimes, in order to remove them from the criminals and to compensate the victims who suffered from these crimes.

There are various legal bases for asset recovery but they should be differentiated from each other. The first of these is based on criminal law. Here, we differentiate between providing support to a foreign criminal lawsuit and conducting our own proceedings in the Republic of Moldova due to crimes committed abroad. Secondly, the transfer of illegally obtained goods in a foreign country can be obtained through a process in accordance with civil law and through the enforcement of a foreign judgment. It is possible both to initiate a lawsuit in the Republic of Moldova with subsequent execution, and to execute a foreign court decision in the Republic of Moldova.

However, we consider it difficult for practitioners in the Republic of Moldova to partially accumulate the provisions regarding the recovery of criminal property, namely international cooperation in this field from various treaties, conventions or laws. Analysing the legisla-

tion of European states, we found that countries that enjoy excellent success in the field of recovery of criminal assets, also have clear and systematised legislation in this regard.

Thus, the aim of this paper is to identify gaps in national legislation and compare national provisions with international ones (treaties and conventions) or other states to come up with suggestions to improve the legislation of the Republic of Moldova by supplementing it with new provisions indispensable to practitioners combating crime.

We took German law as a good example, which provided for the smallest details of the procedure for recovering criminal assets, especially in the field of international cooperation.

Germany is based on the Law on International Legal Assistance in Criminal Matters, which regulates the manner and preconditions for providing support for criminal proceedings in another country. This is the basis for mutual legal assistance. What is of interest to us are the numerous paragraphs on the confiscation and extradition of criminal asset [7, p. 4].

Nevertheless, Germany has become a signatory to important international multilateral agreements aimed at facilitating the cross-border recovery of assets, such as the European Union Conventions, the Council of Europe (such as the European Convention on Legal Assistance in Criminal Matters, adopted in Strasbourg from 20.04.1959 with the Additional Protocols, enforced for the Republic of Moldova from 05.05.1989, Convention on Money Laundering, Detection, Seizure and Confiscation of Proceeds from Criminal Activity from 08.11.1990, enforced for the Republic of Moldova from 01.09.2002), United Nations Conventions (such as the United Nations Convention against Transnational Organized Crime from 15.11.2000, New York, enforced for the Republic of Moldova from 16.10.2005).

However, in accordance with German legal rules, enforcement of mutual legal assistance is possible without an existing international law agreement. Section 59 of the above-mentioned German Law on Legal Aid is a broad-based provision that allows even investigative actions to be carried out in pursuit of assets. In addition to this law, the provisions of the German General Law on Criminal Procedure also apply to acts of mutual legal assistance. The purpose of recovering assets under German criminal law is not to punish the criminal, but to restore legal financial circumstances. However, a basic precondition is always that the assets to be recovered and even extradited stem from a crime or are bought for such a crime [7, p.13].

Making a comparison in this respect with Law no. 371 from 01.12.2006 on international legal assistance in criminal matters in the Republic of Moldova similar to the German one, it gives a better clarity in the matter of legal assistance related to people and less clarity in the field of criminal assets. Thus, if art. 31 of the law of the Republic of Moldova provides with the following content „Assets resulting from the commission of the crime that is the object of the request for rogatory commission shall be confiscated or seized according to the legislation enforced” [4, art. 31], then, the similar German law provides for a more detailed procedure in this regard, in the first stage, the regional court issues an order declaring that the final and binding foreign decision is enforceable (sections 54, 55 of the Law on German legal aid). If such an order is issued, enforcement assistance will be provided in the second stage. If the assistance is granted, the foreign decision will be equated with a German decision requiring confiscation or seizure (section 56 of the German Law on Legal Aid). Moreover, there is also section 76 of the German Law on Legal Aid, which specifies in whose competence the second stage will be, i.e. enforceable stage. To this end, it is usually provided that the Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, together with the Foreign Office, decide in this regard, for certain measures and in relations with certain states, that

this competence is delegated to other offices (e.g. ministries of justice or prosecutors in 16 federal states). This usually takes place in non-international treaty assistance; however, the jurisdiction usually remains with the federal government [7, p. 15].

Returning to the law of the Republic of Moldova, the term „according to the legislation in force”, what about the provisions that are missing in our legislation? Researching the above-mentioned international treaties that are also in force for the Republic of Moldova, we can see a new mechanism for our country of confiscation „confiscation that is not based on a sentence of conviction” or „civil confiscation”. Thus, according to art. 54 par. 1 (a) of Law no. 158-XVI for the ratification of the United Nations Convention against Corruption „... each State Party shall, in accordance with its domestic law: (a) take such measures as may be necessary to enable its competent authorities to respond to a decision.” And then (c) provides that „... each State Party, in accordance with its domestic law: intends to take the necessary measures to allow the confiscation of such assets in the absence of a conviction, when the perpetrator cannot be prosecuted because of death, escape or absence or because of other appropriate reasons” [4, art. 54]. Thus, does it follow that the recognition of a foreign confiscation decision in the absence of a conviction takes place only in the case of corruption crimes? What about the European countries that have a wider range of crimes for which this measure is provided? We consider it possible to complete the legislation in force, for the beginning, with the recognition of the confiscation of some assets in the absence of a conviction, taking over in this chapter the provisions considered in section 73, letter d) and section 74 letter a) in German Criminal Code, the provisions on extended confiscation according to which the recovery of assets can be undertaken separately from a conviction under criminal law, a measure known internationally as „civil confiscation”. A precondition for the execution of foreign decisions taken in this type of procedure is that a criminal procedure has been initiated in a foreign country and that substantial elements of a crime have been proven. Therefore, in practice, it is important to provide details of the actual procedure and its details in the requesting State in order to allow an assessment by the participating authorities and courts in Germany.

Based on suspicion of illegal activity related to funds, UK law enforcement agencies can seize cash, including UK bank balances since 2018. The seizure application must be submitted to the magistrate's court and law enforcement agencies can request confiscation of assets if they are able to prove the likelihood that the money came from criminal activity. [8] This shows that a civil confiscation can take place not only in cases of corruption, but the Republic of Moldova is not prepared from a legislative point of view for the recognition of foreign judgments and, moreover, procedurally is not prepared for a possible extradition of criminal assets.

We consider a good example of the procedure for recognition and extradition of criminal assets presented in the Convention on Money Laundering, Detection, Seizure and Confiscation of Income from Criminal Activity which is in force for the Republic of Moldova. However, we believe that its provisions need to be applied to other crimes, not just money laundering. The above-mentioned law contains a chapter dedicated to international cooperation and to the smallest detail described the assistance in the criminal investigation phase, even the detailed procedure regarding bank accounts, provisional measures, confiscation procedure (obligation to confiscate, execution of the confiscation measure, confiscated goods and their maximum value), reasons for refusal and postponement of confiscation, protection of

the rights of third parties, central authority, expenses, damages. [2] But even this we consider incomplete.

Asset recovery ends substantially with asset forfeiture, so this is why we consider the above-mentioned Law incomplete. However, we ask ourselves: what happens to these subsequent assets? The question, which is also procedurally provided for in the example we are guided by, is that of Germany. Thus, in Germany, characteristic of criminal proceedings, which derive from the monopoly of state power, is that, in general, the proceeds go primarily to the state. If a confiscation or seizure decision issued by a foreign court in criminal proceedings is executed, the property generally remains in the executing State. There are two exceptions in this regard: Compensation of victims and the division of assets, or more precisely the money from their capitalization between the participating states. Moreover, on a legislative basis, with regard to the use of the assets finally confiscated, German criminal law provides for the transfer of assets to the German state (sections 73e, 74e German Penal Code). The recognition of a foreign judgment enforcing a sanction for the recovery of assets has a corresponding effect (section 56 (4) of the German Law on Legal Aid). With regard to section 56b of the Law on German Legal Aid, German law provides for the possibility to treat more flexibly the use of proceeds from the recovery of assets through mutual legal assistance in criminal matters. Accordingly, the participating States may agree to distribute the recovered assets. In German opinion, whether an agreement can be reached must be decided on a case-by-case basis. A precondition is to ensure reciprocity (section 56 (1) of the German Law on Legal Aid) [7, p. 10].

The German law on legal aid considers that foreign orders that can be classified as seizure, confiscation, also with equivalent value or confiscation from a third party are mandatory [1, art. 12]. A prerequisite under section 49 (4) of the German Law on Legal Aid is that third parties have adequate opportunities to exercise their rights. Furthermore, the decision cannot be contrary to a decision of German civil law in the same case. Finally, the decision does not have to relate to the rights of third parties over real estate in Germany [7, p. 14].

In the case of an ongoing foreign procedure, section 66 of the Law on German Legal Aid provides for the possibility of surrendering objects that can serve as evidence. Surrender of the proceeds and instruments of the crime is not excluded (see section 66 (1) no. 2-4 of the German Law on Legal Aid). However, it must be ensured that the surrender does not affect the rights of third parties and, if handed over, takes place under conditions that the objects will be returned on request without undue delay [1, art. 12]. This usually requires express assurance from the requesting state.

Thus, we can see that Germany introduced the provisions on third parties in the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. But according to their legislation they gave it a general character and did not limit these provisions only to crimes in the category of organized crime. Conventions and treaties are a perfect source of inspiration for supplementing national legislation. However, we believe that they can have an even greater value if we do not limit their provisions, giving them a new life in the context of national legislation, taking over some provisions and adjusting to what we need.

Starting from practical desideratum, based on political considerations, the institution of extended confiscation would be a coherent and much more effective legal instrument in the fight against crime, usually organized.

Although it is a kind of confiscation, which involves a forced and gratuitous transfer to the state of certain goods, extended confiscation differs from special confiscation, in terms of both content, its legal nature and the conditions of application [6, p. 135].

In the specialized doctrine, the idea was promoted that extended confiscation does not present the features of a security measure and, in particular, the one regarding their preventive character, and its strong repressive character brings it closer to the specifics of complementary punishments [3, p. 98], an opinion which appears to be well-founded.

It is in this context, taking into account that the legislation of the Republic of Moldova contains extensive confiscation, that it inevitably affects the interests of third parties. Thus, we consider it absolutely necessary to introduce provisions that would protect the citizens of our state in case of a possible confiscation decision received from a foreign state through which the interests and rights of third parties will be affected.

Article 12, paragraph 8, of the Convention against Transnational Organized Crime specifically provides for the need to protect third parties in good faith. In the case of automatic confiscation, innocent third parties should use this tool as a post-confiscation rescue to protect their interests in the confiscated assets. Notification of third parties would allow them to participate in criminal confiscation proceedings so that they can present evidence against confiscation and be able to protect their interest in the assets. Alternatively, if the court considers and rejects a third party's request against confiscation, the possibility should be allowed for the third party to subsequently submit the same request in another state in response to a request for the execution of a foreign confiscation order.

At the same time, once a third party raises the question of an asset belonging to them, it must be established whether their right to that asset was registered before the crime was committed or whether the person knew that the asset was acquired from the proceeds of the crimes. Often, the main problem that arises in practice is that the criminal buys goods together with a third party, investing their share with income coming from committing crimes, while the other party has invested income that has legal origin.

Common property may be unacceptable in a confiscation process based on a foreign judgment. One way to solve this problem could be to introduce provisions by which the third party will be offered two solutions: 1. capitalization at a fair market value, as a result of which the third party will receive the value of its share, or; 2. alternatively, in a case where the third party wishes to retain ownership, they may redeem the offender's share from the State at a fair market price.

Thus, coming to the idea of capitalizing on goods, we cannot leave this phase of recovering assets without attention. According to the Handbook on International Cooperation for the Confiscation of the Proceeds from Crime published by the UN Office on Drugs and Crime, it offers us some solutions in terms of capitalization costs.

Regardless of the decision taken on the confiscated property, there will be many cases in which the property will eventually have to be sold. The existence of assets or goods manager would allow the state to respond immediately to this type of scenario. Thus, assets manager would have the power to dispose of the confiscated assets as well as to dispose of them quickly in the event of impairment of those assets. The manager/administrator may use public tenders for this purpose or any other procedure provided for by national law. In many cases, state-owned assets need to be improved before capitalization. The assets manager may have the power to use state funds to restore or improve assets to be disposed of at a higher

price. In such a case, the costs for this improvement will be deducted from the income received from the alienation of the assets [5, p. 87].

Today, for this purpose, there is the Agency for the Recovery of Criminal Assets which has jurisdiction over the assessment and administration of criminal assets, but there are no legal provisions that would require an assessment of assets that are the subject of a decision issued by a foreign court. This is necessary, especially in cases where we are talking about confiscation based on value. Thus, if the value of the damage caused by the criminal is 20.000 euros, and the foreign court requests the confiscation of a property located on the territory of the Republic of Moldova whose value is 60.000 euros. Then the question arises in defence of our citizens' rights: would it not be fair from a legislative point of view to include the opportunity for the competent body to issue a valuation report of the property that would confirm the legality of the recognition of this decision?

In conclusion, we believe that criminal groups have not wasted time in embracing today's globalized economy and the sophisticated technology that goes with it. Nevertheless, our efforts to combat them have so far remained very fragmented, and our weapons are almost obsolete.

The serious problem of transnational crime and the need for improved mechanisms to combat its impact and facilitate the recovery of criminal assets have led the international community to adopt numerous conventions and treaties. If the states that are party to these treaties, including the Republic of Moldova, were as well organized as sophisticated criminal organizations, there would be no need for the numerous guides and manuals in the field of criminal assets recovery. The reality is that international cooperation is not as effective, and fails to prevent the profitability of organized crime.

The recommendations we have suggested at each stage of assets recovery are not new, but the problem is that they are not in their place. There is a strict need to supplement Law no. 371 of 01.12.2006 on international legal assistance in criminal matters with new provisions, which will provide a clear procedure that needs to be followed in order to recover criminal assets in an international cooperation, so that any prosecutor or judge can initiate a procedure for the extradition of criminal assets located in another state or vice versa, the extradition of assets located in our country to another state, being sure in the legislative basis which it stands on and that the decisions taken by it have a clear legal basis, which leaves no gaps or bypasses.

Bibliography

1. Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, adoptată la New York la 15 noiembrie 2000, ratificată prin Legea R.Moldova nr.15-XV din 17.02.2005 în vigoare pentru Republica Moldova din 16 octombrie 2005.
2. Convenție a Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului. https://cna.md/public/files/legislatie/conventia_consiliului_europei_impotriva_spalarii_banilor.pdf
3. Gorunescu M., Toader C, Confiscarea extinsă - din contencios constituțional, în contencios administrativ și fiscal spre contencios penal. Dreptul, 2012, 0/96. <https://lege5.ro/gratuit/gm3tombqgmya/confiscarea-extinsa-din-contencios-constitutional-in-contencios-administrativ-si-fiscal-spre-contencios-penal>

4. Legea Nr. 371 din 01-12-2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală Publicată la 02-02-2006 în Monitorul Oficial Nr. 14-17 art. 42, în vigoare din 01.07.08.

5. Manualul privind cooperarea internațională în scopul confiscării produselor infracțiunii publicat de către Oficiul ONU pentru Droguri și Criminalitate, 2012, 87 p.

6. Martin Daniel, Confiscarea extinsă – măsură de siguranță nouă în legislația penală a Republicii Moldova, Integrare prin cercetare și inovare. Vol.2, 2014, 259 p.

7. Ralf Rieger, Till Gut, Asset Recovery Under German Law, Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, 2014, 21 p. <https://star.worldbank.org/sites/star/files/asset-recovery-in-german-law-english.pdf>;

8. St Paul's Chambers, Understanding Civil Forfeiture Laws, Disponibil: <https://www.stpaulschambers.com/understanding-civil-forfeiture-laws/>

Prezented: 10 June 2022.

E-mail: alesea.ivancova@mail.ru

THE MANAGERIAL REENGINEERING OF THE LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION THROUGH THE PRISM OF THE NATIONAL PATTERNS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Cezara FETESCU, PhD student, State Agrarian University of Moldova

SUMMARY

The article aims is to identify the possibilities of including in the national patterns of the Republic of Moldova the Western model of managerial reengineering of LPA. In this sense, it will be argued the need to connect the model to the national specifics, as well as to the needs of the community as the final beneficiary of public services. We will identify those key elements meant to redesign the administrative process in the Republic of Moldova through the prism of managerial reengineering, in order to get rid of the principles on which the old government was based by establishing citizen-centered relations, characterized by transparency, responsibility, promptness, collaboration and initiative.

Keywords: reengineering, local administration, development, administrative reform, modernization.

DOI: [https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1\(21\).20](https://doi.org/10.52327/1857-4440.2022.1(21).20)

CZU: 005:352(478)

Introduction. In recent years, the Republic of Moldova has undergone a process of change in the administrative system, a change that tends to align with European standards that give local public administration features such as transparency, predictability, accountability and efficiency. „At the same time, against this positive background, important shortcomings were noted in several areas, in particular, in promoting the reform in public institutions. Therefore, the process of implementing the institutional reform had a moderate impact, and the objectives of public policies were partially achieved. Following internal and external evaluations, it was constantly recommended that public administration reform continue” [4, pp. 124].

The most curious thing is that even before the elaboration of the Public Administration Reform Strategy, about ten years ago “the authors of the decentralization strategy elucidated a series of shortcomings characteristic of local public administration, among which we will list the following: reduced capacity of local authorities in the rural environment to provide public services, the role being reduced to representation, and not to provide actual services; reduced capacity for strategic planning and management of various resources at the level of local public authorities of first level; lack of functional performance of local public authorities caused by staffing limits and poor practices in human resource management; the relatively passive participation of the population in the electoral and decision-making process; the low degree of representativeness of the local elected officials” [6, pp. 141-142]. This is moving to a dramatic extent as we find that local government is facing the same problems and challenges, event at the present stage.

We dare to assume that the reform processes, influenced by the standards and rules of the European Union, have failed to fit into the patterns of the Republic of Moldova not only because of its uncertain role in the general policy framework and the lack of a general monitoring and evaluation framework, it has failed also of other causes.

In the desperate attempt to elucidate these causes, we wonder, however, whether it is necessary for LPA development strategies to be adapted to the demands of society and, implicitly, to the socio-economic context of the Republic of Moldova? Maybe the European pattern does not fit into the national reality? Maybe the European institutions have a low degree of compatibility with the national ones, at least at the current stage? Could the lack of permeability manifested by the domestic system be the cause of the failure of the reform processes launched at national level?

Questions that can probably be answered in the mental conservatism of the population and, in particular, of civil servants. It is quite complicated to assimilate the European system, which requires the definitive abandonment of the current model, perpetuated by the historical heritage, especially since „the confrontation between old and new is carried out in the context of serious economic problems, impoverishment of the population, severe splits of society, widespread confusion, diminished civic sentiment and social responsibility, remnants of Soviet mentalities, lack of information and even brutal refusal to know other opinions, reduced political culture, fear of change and lack of positive behavioral patterns” [4, pp. 126]. For these reasons, both for the Republic of Moldova in general and for public institutions in particular, modernization by taking over European practices and experiences is an enormous challenge, to which the lack of previous experiences adds value.

Method and material applied. In order to clarify the process of administrative reform, we aimed to determine the specifics of the national framework and to establish its degree of permeability for Western models such as managerial reengineering. In this sense, the analysis and synthesis of information from foreign and domestic literature was used, using the method of scientific abstraction, the method of deductive reasoning and, last but not least, the argumentation, as a pillar to strengthen the conclusions formulated in this article.

The results of the investigation. We support the European vector of LPA development, moreover, we consider that this is the only way out of the deep hibernation in which the administrative system is at the current stage, but we would like to mention that the changes in the system must be made in view of the current state of things. In other words, in order to implement the good European practices, the Republic of Moldova should first reach the level from which the European countries started the implementation of these practices, or, certainly, until reaching that level, we still have work to do.

In this context, we refer to the notion of trajectory, which is „an intentional model, it is a path that someone is trying to adopt. It starts from a starting point (A) to a desirable place or situation (B). Thus, a scenario consists of three basic elements: an initial state, a trajectory and a future state” [3, pp. 157]. And if the future state is clearly formulated, then the initial state differs from one country to another. For these reasons the trajectories to be followed by the administrative systems of the states are different, and so we can assume that actions implemented by one state to reach the desirable situation (B) may be totally inappropriate for another state. It all depends on the starting point, and the state that is

going to implement the Europeanization process, in other words to chart the trajectory, all of us should pay attention to adapting the strategies to the national specifics, but also to the impact analysis of the approach.

In the process of reforming the LPA, the attitude remodeling of civil servants and the orientation of the organizational culture in the direction of focusing on promoting the public interest are of particular relevance. In order to remedy the main deficiencies that prevent the first level LPA from exercising its legal attributions at the level of the beneficiaries' expectations, it is necessary to rethink the general reform of framework in this field. We recognize that „changing the managerial model is neither simple nor easy. This requires intense work, the acquisition of new management practices and methods, incidental regulations, and the determination to apply them” [4, pp. 127]. For these reasons, the first step is to change one's attitude, get rid of old concepts and open up to everything new.

In this sense, the most appropriate method is managerial reengineering which involves „a process of remodeling the organizational environment in light of its adaptation to current requirements to the detriment of traditional organization” [5, pp. 227-228]. The term comes from the combination of the English verb „to engineer” - to design, model and the iterative preposition „re”, which channels its meaning in the direction of reinvention, remodeling, reorientation, reorganization, redesign or rethinking. In the opinion of the supporters of this concept, the mentality of the managers who will operate the change must be broken from reality, abandoning the old rules inherited from previous generations, which inhibit the normal development of public administration.

We mention that, initially, this process appeared and developed in the private environment, being defined by its early promoters Hammer and Champy as a „fundamental rethinking and a radical redesign of business processes in order to impressively improve critical and current performance indicators such as it would be the cost, quality and speed of service delivery” [5, pp. 228].

Werboys defines the reengineering process as a „structured change that involves the existence of a model composed of a conglomeration of events that an observer can study in the light of various current or possible examples of the circumstances of the process, which may manifest or implement in various circumstances” [7, pp. 293].

Devenport defines the concept as „an analysis and design of workflows and work processes within the organizational and interorganizational framework” [7, pp. 293].

In a way, reengineering seems to be a reincarnation of the scientific model propagated by Taylor, which sought to combine scientific and empirical methods in understanding the processes at the lower level. „Taylor has worked hard to identify and remove the stages of the process that cause waste and reduce staff resilience, so reengineering is the only way to get rid of old, destructive processes by implementing the new one” [7, pp. 293]. However, reengineering can rightly be considered a form of Neo-Taylorism brought back to life in the current era.

Managerial reengineering can be summarized in compliance with two essential conditions:

a) the organizations involved in the process must make the most of all available technologies, in particular information technology, in order to make a significant leap in performance;

b) the service that the organizations offer to their clients must be totally reinvented according to the orientations of the current time, and the traditional authoritarian model must be irretrievably erased.

Thus, the process of reengineering involves the definitive removal of past traditions, especially when all attempts to improve old practices have been unsuccessful. We consider that all the failures registered so far by the Republic of Moldova regarding the coherent reform of the public administration, the delays and the inconsistencies force the change of attitude by applying a „shock therapy”.

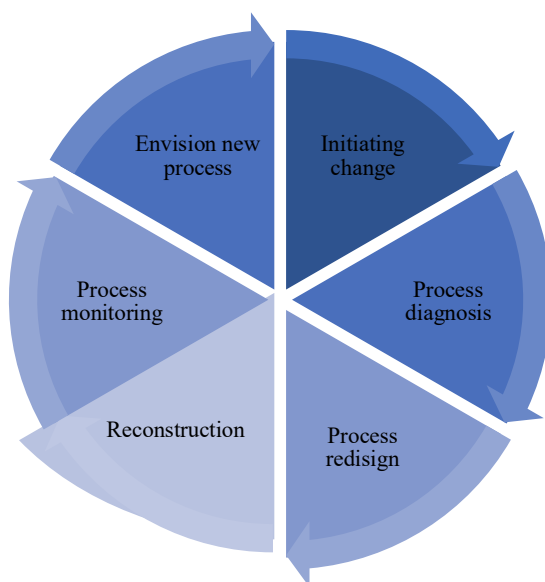
Thus, “the modernization and Europeanization of the public system must go beyond the stage of slogan, objective of political program or official announcement” [4, pp. 128], this must be the premise of the future development of the community. „The public services offered to the citizens are excessively bureaucratic. Bureaucracy affects the quality of services in terms of the speed with which they are provided. Public sector organizations, especially those in developing countries, face serious problems due to bureaucracy, focus on tasks and lack of accountability. For these reasons, government agencies must radically reshape their processes to ensure the quality of the services provided and its entire business” [1, pp. 10].

Reengineering, propagating a model of radical change of the organization, of its re-invention, must be designed in such a way as to harmoniously combine the following features:

- flexibility that would allow rapid adaptation to social developments;
- lightness to ensure the efficiency of the services provided;
- inventiveness in order to keep up with the interference of the weather and the increasingly diverse demands of final consumers;
- motivation to ensure the highest quality of services provided;
- intelligence to become the best of the best, or, in other words, „best-in-class”.

Research on reengineering casts shadows of ambiguity on the concept, considering the application of its risky principles, especially in the public sphere, where “value” is neither measurable nor concretely identifiable with one indicator or another. But still, reengineering comes as an answer or, for more reluctant people, as an attempt to respond to the dynamic reality of today, marked by deeper, sometimes radical and accelerated changes that mark the evolution of society. „One reason for the claims is that the purpose of reengineering is to bring rational and systemic thinking back into managerial transformation efforts, rather than relying on vague notions of inspirational leadership and cultural change. So, the key elements of reengineering are analysis and inductive reasoning. These two elements intertwine, contributing to a better understanding of the issues to be addressed, as well as to exploring the organization’s ability to overcome the identified problems” [98, pp. 228]. Thus, the value in the public sector is certainly not the price of the service (many public services being provided free of charge to the population) nor the revenues from the provision of these services, they are accounted for at the national level. But we can accept that value is what is considered to be value by the parties involved in the process, so there is social value expressed by the satisfaction of the population and its confidence in the administrative sector, and political value manifested by depoliticization, de-bureaucratization, decentralization to promote democratic values. Thus, if in the private sector the value can be quantified, then in the public sector, most of the time, it has a “legal or symbolic” connotation [5, pp. 238].

Fig. 1. The stages of the managerial reengineering process.



Source: Made by the author [7, pp. 295].

To date, several developing countries have gone through the experience of implementing LPA reengineering (Croatia, Greece, Saudi Arabia). Thus, this model has shown that it can be successfully implemented not only in developed countries. The process of designing the new model consists of certain stages, the number of which varies depending on the approach. Thus, Wastel considers that this process has five stages, namely: imagining the change of the process, the inauguration of the remodeling project, the diagnosis, the actual remodeling and the restructuring. Kettinger assigns three starting points to this process: re-modeling principles, remodeling processes, and remodeling methods and tools. Devenport sees the following six stages as a framework for remodeling processes (fig. 1): „envision, initiating, diagnosis, redesigning, reconstructing and monitoring” [7, pp. 295], these steps being clearer to be applied in the remodeling process. of LPA management.

Objectively, we consider that the Republic of Moldova is already in the fourth stage of implementing managerial reengineering within the LPA, only that the fear of embracing the new and the change makes it take a step back. Analyzing each stage, we can say that the envision of the new process came with the ratification and entry into force of the European Charter of Local Self-Government, the initiating of change being marked by the continuous development of the legal framework on decentralization and local self-government. would be the Law on local public finances no. 186-XIV of 06.11.1998 (with subsequent amendments), Law on administrative decentralization no. 435 of 28.12.20, followed by a series of Strategies such as the National Decentralization Strategy, the Strategy for the development of public property management, the Strategy for public administration reform. The process diagnosis of LPA has been made countless times in domestic studies, but also by foreign experts. Also, in these studies were identified a series of actions that would contribute to increasing the efficiency of LPA management, only that these actions remained only projected on paper, without initiating the process of their implementation. Attempts to digitize

a large part of the public services provided to the population are also relevant, which once again indicates that the Republic of Moldova is gaining confidence in the stages of the LPA managerial reengineering process, and this process is slowly following the national patterns.

However, „in order to streamline the administrative process, at the beginning, new legislation may be needed. It will then be necessary to analyze the status quo and, consequently, to structure, formulate and refine the new operational procedures, to prepare staff to work in accordance with these procedures, to define the new functions and appropriate remuneration, and the systems. evaluation, to inform the beneficiaries of those services and all those interested and, last but not least, to make an effort to reduce the anxiety caused by all these reforms both among the beneficiaries and among the staff.

What is certain is that any state in the path it intends to take towards reforming public management will inevitably face the operation of major functional changes, structured on principles that pursue the goal of modernization not only at the level of separate aspects, but also the system of public administration as a whole” [3, pp. 164]. It is also relevant that the reform is a component part of the whole process of socio-economic development, dictated by the need to change the role, functions and structure of public administration in order to actively cooperate with local communities.

At the current stage, the „shock therapy” in order to reshape the LPA in the Republic of Moldova, in addition to the maximum exploitation of information technologies, should also be directed towards reaffirming the role of the civil servant in the eyes of citizens. As citizens’ confidence increases, so will their desire to get involved in the process of change, because once the change is accepted, it can be considered half-done.

We mention that among the principles of good governance, identified in 2001 by the European Commission through the White Paper, is the participation that implies the most active involvement of the whole community in the process of elaboration, implementation and monitoring of public policies. At present, there are many existing practices at the level of some local public authorities that have proven their potential to generate important effects, both in increasing the degree of transparency and participation of citizens in the decision-making act, and in streamlining and increasing the quality of services. for these reasons, the interest of the community and its involvement in the decision-making process of the LPA is extremely important for the local public authorities, their task being to increase the attractiveness of local public administrations for the population. The people of a community „are still unpolished diamonds, but which, by their multitude, can nevertheless provide an unrepeatable brilliance to the crown. The polishing of gems will be able to bring to the surface all the skills and abilities of human capital and, once again, will demonstrate the veracity of Belbin’s Theory that „imperfect individuals can make perfect teams” as long as their qualities and flaws are taken into account. and balanced at the right time” [2, pp. 256].

Local interests can and must be defended only by community members, because they are the people who know best the local needs and possible development opportunities, they are the one for whom the given locality is the native locality, it is the locality with which it connects a lot of events and memories, for these reasons the right to make decisions and act together in matters of community level is a prerogative of the community, and the community must be attracted by various methods to the decision-making process of the locality.

Conclusions. Based on these findings, we deduce that at the level of the local administrative system there are major problems, but once they are aware, they can be remedied. “The lack of a strategic vision, the definition of susceptible elements has decisively influenced the developments in the medium and long term, the lack, in the last resort, of clear objectives towards which to orient the administrative structures, have made impossible any serious approach to the reform. Therefore, the reform of the administrative system must aim at setting a set of priorities, clear and achievable objectives; it must move from the stage of routine and meaningless invocation to a professional and efficient approach” [6, pp. 145]. And in order to obtain this professional and efficient approach, we should focus on the collaboration of the LPA with the citizens in their capacity as final beneficiaries of public services. In other words, efficiency in local public administration would be expressed by the results obtained by it in organizing and holding public institutions in solving the problems and needs of citizens through discipline and competence, reliability and promptness, things that can be achieved only by getting rid of old patterns. the process of managerial reengineering of the LPA in order to align the local administrative approach with the developed EU states.

The collaboration between the LPA and the local community, in close connection with the digitization of the administrative apparatus, are the two key elements meant to redesign the administrative process in the Republic of Moldova in order to obtain those “impressive improvements” that the promoters of managerial reengineering on which the old government was based by establishing citizen-centered relationships, characterized by transparency, accountability, promptness, collaboration and initiative.

Bibliography

1. BOKHARI, A., QURESHI, R. Business process re-engineering in public administration of Kingdom of Saudi Arabia. *Information Engineering and electronic Business*. 2016, nr. 4, pp. 10-17. ISSN 2074-9023.
2. FETESCU, C. Eradicarea conservatismului mentalitar și valorificarea capitalului uman prin internalizarea liderismului transformațional. In: *Materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională „Dinamica schimbării și cultura organizațională a viitorului”*, 20 noiembrie 2020. Chișinău: IP CEEF, tipografia „Valinex”, pp. 243-251. ISBN 978-9975-68-420-0.
3. FETESCU, C. Implications of new trajectories and models of public management. In: *Management mechanisms and development strategies of economic entities in conditions of institutional transformations of the global environment*. Riga: ISMA University, 2019, pp. 156-165. ISSN 978-9984-891-07-1.
4. GRAUR, Oleg. Strategii pentru dezvoltarea eficacității și eficienței administrației publice în Republica Moldova. *Administrarea publică*. 2019, nr. 1, pp. 122-131. ISSN 1813-8489.
5. HALACHMI, A., BOVAIRD, T. Process reengineering in the public sector: learning some private sector lessons. In: *Technovation*. 1997, nr. 17(5), pp. 227-235. ISSN 0166-4972.
6. HINȚEA, Călin-Emilian. Probleme strategice ale reformei sistemului administrativ Românesc. *Revista Transilvană de Științe Administrative*. 1999, nr. 1(2), pp. 141-145. ISSN 1454-1378.

7.OB EROI, Ropinder. Applying business process Re-engineering to public sector as a New Public Management strategy. In: Journal of Government and Politics. 2013, nr. 2, vol. 4, pp. 291-304. ISSN 1907-8374.

Presented: 10.12.2021

E-mail: cezarafetescu@gmail.com

*Materialele publicate în revista „Relații Internaționale Plus”
nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.
Responsabilitatea asupra conținutului și variantei engleze a articolelor
revine în exclusivitate autorilor.
Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin autorilor.*

*Tirajul – 50 de exemplare.
Periodicitatea – bianuală (trianuală).
Versiunea online: <http://www.aap.gov.md/ro/article/revista-relatii-internationale-plus>*

ADRESA REDACȚIEI:

**mun. Chișinău, str. Ialoveni, 100,
telefon: 022-28-40-78
e-mail: aap.editura@yahoo.com
Tipografia CEP USM**

*The materials published in the journal „International Relations Plus”
do not necessarily reflect the editorial point of view.
The responsibility for the content of the articles rests
exclusively with the authors.
The copyright on published articles belongs to the authors.
Circulation - 50 copies.
Periodicity - biannual (triannual).
Online version: <http://www.aap.gov.md/ro/article/revista-relatii-internationale-plus>*

EDITORIAL ADDRESS:

**mun. Chisinau, str. Ialoveni, 100,
phone: 022-28-40-78
e-mail: aap.editura@yahoo.com
Publishing house CEP USM**